

HERVORMING VAN HET FAMILIAAL VERMOGENSRECHT

**EEN PROGRESSIEVE BENADERING VAN HET FAMILIAAL
VERMOGENSRECHT: INTRODUCTIE VAN EEN
RELATIEVERMOGENSRECHT**

Elien Verniers

Studentennummer: 01201690

Promotor: Prof. dr. Jan Bael

Commissaris: De heer Daan De Witte

**Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de richting
RECHTEN**

Academiejaar: 2016 - 2017

“L’amour est un enfant de bohème. Il n’a jamais, jamais connu de loi”.

Henri Meilhac en Ludovic Halévy; Georges Bizet (Carmen)

WOORD VOORAF

Dit eindwerk vormt het slot van mijn vijfjarige rechtenstudies aan de Universiteit Gent. Het is de kroniek van een wervelende tijd aan de universiteit en het startpunt van een nieuw avontuur.

Deze masterproef zou niet tot stand zijn gebracht zonder de niet-aflatende steun van enkele personen die me zeer nauw aan het hart liggen.

Eerst en vooral wil ik graag mijn dank betuigen aan mijn promotor, Prof. Dr. Jan Bael, voor de kans om in zijn vakgebied mijn dissertatie te wijden aan het onderwerp van mijn keuze

Daarnaast gaat mijn dank uit naar mijn commissaris, Daan De Witte, die steeds een antwoord had op mijn praktische problemen en die mijn kritisch inzicht aanscherpte.

Mijn erkentelijkheid gaat ook uit naar de heer Jan Van Remoortere voor het nalezen van mijn werk.

Graag richt ik ook een bijzonder woord van dank aan mijn opa en mijn broer, mijn grote voorbeelden en inspiratiebronnen in het leven.

Ten slotte wil ik deze masterproef graag opdragen aan mijn ouders. Gedurende vijf jaar stonden zij, als mijn rotsen in de branding, dag in dag uit voor mij klaar.

In memoriam Alice Delbeke († 10/4/2017)

Elien Verniers,

Oostende, mei 2017.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	1
<u>Onderzoek</u>	1
<u>Overzicht</u>	2
DEEL 1: DE KLASSIEKE INDELING	3
<u>Hoofdstuk 1. Huwelijk</u>	3
Afdeling 1/ Situering	3
§ 1 <i>Begripsomschrijving</i>	3
§ 2 <i>Ratio legis</i>	3
Afdeling 2/ Juridisch kader	4
§ 1 <i>Voorafgaande duiding</i>	4
§ 2 <i>Het primair stelsel</i>	5
A. Bescherming van de gezinswoning	5
1) <i>Eigendomsrecht op de gezinswoning</i>	5
2) <i>Het huren van de gezinswoning</i>	6
B. Bijdrage in de lasten van het huwelijk.....	6
C. Hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudelijke schulden.....	6
D. Dringende voorlopige maatregelen	7
§ 3 <i>Het secundair stelsel</i>	7
A. Wettelijk stelsel.....	7
1) <i>Regels met betrekking tot de samenstelling van de vermogens</i>	8
2) <i>Regels met betrekking tot de verhaalsrechten van schuldeisers op de vermogens</i>	9
3) <i>Regels met betrekking tot het bestuur van de vermogens</i>	9
4) <i>Regels met betrekking tot de ontbinding van het wettelijk stelsel</i>	10
B. Conventionele regeling.....	12
1) <i>Gemeenschapsstelsels (artikelen 1451 -1465 BW)</i>	12
2) <i>Stelsels van scheiding van goederen (artikelen 1466 -1474 BW)</i>	13
1° <i>Samenstelling van de vermogens</i>	13
2° <i>Verhaalsrechten van schuldeisers</i>	13
3° <i>Bestuur van de vermogens</i>	14

4° <i>Ontbinding van het stelsel</i>	14
§ 4 <i>Erfrecht</i>	15
Afdeling 3/ <i>Synthese en reflectie</i>	16
<u>Hoofdstuk 2. Wettelijke samenwoning</u>	17
Afdeling 1/ <i>Situering</i>	17
§ 1 <i>Begripsomschrijving</i>	17
§ 2 <i>Ratio legis</i>	18
A. <i>Oorspronkelijke doelstelling</i>	18
B. <i>Tegenwoordige en toekomstige doelstelling</i>	19
Afdeling 2/ <i>Juridisch kader</i>	20
§ 1 <i>Voorafgaande duiding</i>	20
§ 2 <i>Het primair stelsel</i>	21
A. <i>Bescherming van de gezinswoning</i>	21
1) <i>Eigendomsrecht op de gezinswoning</i>	21
2) <i>Het huren van de gezinswoning</i>	22
B. <i>Bijdrage in de lasten van de samenwoning</i>	22
C. <i>Hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudelijke schulden</i>	24
D. <i>Dringende voorlopige maatregelen</i>	24
§ 3 <i>Het secundair stelsel</i>	25
A. <i>Wettelijke regeling</i>	25
1) <i>Scheiding van goederen</i>	25
2) <i>Gemeen recht</i>	26
B. <i>Conventionele regeling</i>	27
1) <i>Vorm</i>	27
2) <i>Inhoud</i>	27
3) <i>Publiciteit</i>	28
§ 4 <i>Erfrecht</i>	28
Afdeling 3/ <i>Synthese en reflectie</i>	29
<u>Hoofdstuk 3. Feitelijke samenwoning</u>	30
Afdeling 1/ <i>Situering</i>	31
§ 1 <i>Begripsomschrijving</i>	31

§ 2 <i>Ratio legis</i>	31
Afdeling 2/ Juridisch kader	33
§ 1 <i>Voorafgaande duiding</i>	33
§ 2 <i>Het primair stelsel</i>	33
A. Bescherming van de gezinswoning	33
1) <i>Eigendomsrecht op de gezinswoning</i>	33
2) <i>Het huren van de gezinswoning</i>	34
B. Bijdrage in de lasten van de samenwoning	35
1) <i>De natuurlijke verbintenis</i>	36
2) <i>Artikel 1382 BW</i>	37
3) <i>Theorie van de stilzwijgende lastgeving</i>	38
C. Hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudelijke schulden.....	38
D. Dringende voorlopige maatregelen	39
§ 3 <i>Het secundair stelsel</i>	40
A. Wettelijke regeling	40
1) <i>Gebrek aan wettelijke regeling</i>	40
2) <i>Verhaalsrechten van schuldeisers</i>	41
3) <i>Gemeen recht</i>	41
1° <i>Vermogensvermeerdering zonder oorzaak</i>	41
2° <i>Het recht op natrekking en de kostenleer</i>	42
3° <i>Schulderkenning en lening</i>	42
4° <i>De zaakwaarneming</i>	43
5° <i>Verval van oorzaak bij schenking</i>	43
B. Conventionele regeling.....	44
1) <i>Vorm</i>	44
2) <i>Inhoud</i>	44
3) <i>Geldigheidsduur</i>	45
4) <i>Publiciteit</i>	45
§ 4 <i>Erfrecht</i>	46
Afdeling 3/ Synthese en reflectie.....	46

<u>Hoofdstuk 4. Rechtspositie van echtgenoten, wettelijk en feitelijk samenwonenden in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Grondwettelijk Hof</u>	47
Afdeling 1/ Analyse van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de mens.....	47
§ 1 Voorafgaande duiding: Europees wetgevend kader	47
§ 2 Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....	48
§ 3 Synthese en reflectie.....	52
Afdeling 2/ Analyse van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof	53
§ 1 Voorafgaande duiding: temporele en inhoudelijke afbakening.....	53
§ 2 Situering.....	53
§ 3 Vergelijking tussen de drie klassieke categorieën.....	54
A. Huwelijk versus feitelijk samenwoning.....	55
1) Burgerlijk procesrecht	55
2) Fiscaal recht	56
3) Materieel privaatrecht.....	56
4) Strafrecht.....	57
B. Huwelijk versus wettelijke samenwoning.....	57
1) Burgerlijk procesrecht	57
2) Fiscaal recht	57
3) Materieel privaatrecht.....	58
4) Sociaal recht.....	59
5) Verzekeringsrecht.....	60
C. Wettelijke samenwoning versus feitelijke samenwoning.....	60
§ 4 Synthese en reflectie.....	61
<u>Hoofdstuk 5. Problematiek in de praktijk en het formuleren van mogelijke oplossingen</u>	64
Afdeling 1/ Problematiek in de praktijk	64
§ 1 Gebrek aan consistentie.....	64
§ 2 Rechtsonzekerheid.....	65
§ 3 Assumptie van een vrije en geïnformeerde keuze.....	66
§ 4 Einde van de relatie.....	68

Afdeling 2/ Het formuleren van mogelijke oplossingen	69
§ 1 <i>Het Québecse model als voorbeeld?</i>	69
A. Grote lijnen van het Québecse model.....	69
1) <i>Le mariage</i>	69
2) <i>L'union civile</i>	70
3) <i>L'union de fait</i>	70
B. Hoe kan het Belgische model evolueren naar het Québecse model?	71
C. Kritische analyse van het Québecse model.....	72
§ 2 <i>Introductie van een uniek vermogensstelsel</i>	72
A. Situering	72
B. Vergelijking met het klassiek systeem.....	73
C. Kritische analyse van een uniek vermogensstelsel	74
 DEEL 2: INTRODUCTIE VAN HET 'RELATIEVERMOGENSRECHT'	 80
 <u>Hoofdstuk 1. Eerste hypothese: loutere conceptuele wijziging</u>	 80
Afdeling 1/ Situering	80
Afdeling 2/ Omzetting in de praktijk.....	80
Afdeling 3/ Synthese en reflectie.....	82
 <u>Hoofdstuk 2. Tweede hypothese: inhoudelijke regeling</u>	 82
Afdeling 1/ Situering	83
Afdeling 2/ Afbakening en definiëring.....	83
§ 1 <i>Quid?</i>	83
§ 2 <i>Afbakeningscriteria</i>	83
A. Rechtspraak	83
B. Rechtsleer	84
C. Wetgeving.....	85
D. Rechtsvergelijking	87
§ 3 <i>Definiëring duurzame relatie</i>	89
Afdeling 3/ Twee types van een inhoudelijk relatievermogensrecht.....	90
§ 1 <i>Type 1 RVR: Einde van alle duurzame relaties kaderen</i>	90
A. Wat?	90
B. Inhoud	91

1) Einde tijdens het leven	92
1° Vereffening-verdeling vermogen	92
2° Onderhoudsuitkering.....	94
3° Rechten op de gezinswoning	95
2) Einde door overlijden	95
C. Zweedse Wet Samenwonenden	97
§ 2 Type 2: Algeheel omvattend vermogensrecht voor alle duurzame relaties.....	99
A. Wat?	99
B. Inhoud	100
1) Het primair stelsel.....	101
1° Gerechtelijke machtiging, indeplaatsstelling, dringende maatregelen en nietigverklaring van bepaalde handelingen.....	101
2° Bescherming van de gezinswoning.....	102
3° Bijdrage in de gezinslasten	103
4° Onderhoudsuitkering.....	104
2) Het secundair stelsel	105
1° Samenlevingsovereenkomst.....	105
2° Wettelijk stelsel.....	105
3° Stelsel van zuivere scheiding van goederen.....	109
3) Erfrecht langstlevende duurzame partner.....	109
C. Wat met andere gevolgen gekoppeld aan het instituut van het huwelijk en de wettelijke samenwoning?	109
Afdeling 4/ Excursus “Relatie(vermogens)recht <i>in globo</i> ”: het gebruik van de duurzame tweerelatie als criterium in alle takken van het recht.....	110
Afdeling 5/ Synthese en reflectie.....	114
BESLUIT	116
BIBLIOGRAFIE	118

INLEIDING

Onderzoek

1. In dit onderzoek zal ik een poging doen om een nieuwe vermogensrechtelijke benadering van verschillende samenlevingsvormen voor te stellen die verschilt van de klassieke indeling. Terwijl ons Burgerlijk Wetboek (hierna: BW) zich concentreert op het traditionele gezin ten tijde van Napoleon, zijn vandaag de dag tal van nieuwe samenlevingsvormen aan een opmars bezig. Concreet zijn vandaag drie types van conjugale relaties te onderscheiden: het huwelijk, de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning. Dit heeft tot gevolg dat er op vermogensrechtelijk vlak drie regimes naast elkaar bestaan: het huwelijksvermogensrecht, de beperkte vermogensrechtelijke regels voor wettelijk samenwonenden en het gemeen recht voor de feitelijk samenwonenden. Het probleem is dat het huidige juridisch kader onoverzichtelijk is en geen duidelijke afbakening kent. Vooral samenwonenden doen een beroep op allerlei kunstgrepen om als dusdanig toch een ‘gelijkaardig’ resultaat te bekomen als tussen echtgenoten. Minister van Justitie Koen Geens spreekt in zijn beleidsverklaring over de noodzaak van een duidelijk kader inzake patrimoniale rechten en plichten van wettelijk en feitelijk samenwonenden.¹ Het ingrijpen van de wetgever gebeurt nu vaak op een *ad hoc* basis onder impuls van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. Bovendien verschilt de juridische situatie van deze drie categorieën van rechtsdomein tot rechtsdomein en is hierin geen lijn te trekken.

2. Deze masterproef heeft tot doel na te gaan of het (huwelijks)vermogensrecht kan worden vervangen door een omvattend en geïntegreerd relatievermogensrecht. In de rechtsleer komt het vraagstuk van een relatievermogensrecht slechts sporadisch aan bod en in het merendeel van de gevallen onthouden auteurs zich van een concrete invulling.² Het relatievermogensrecht moet een antwoord bieden op de huidige disparate regeling en de ongelijkheidsproblematiek. Ze moet zorgen voor een overkoepelend, eenvormig en neutraal kader. Personen denken vaak niet aan de vermogensrechtelijke gevolgen van hun keuze om ongehuwd samen te leven. Het relatievermogensrecht moet er nu voor zorgen dat duurzame partners niet langer in de kou blijven staan of door hun onwetendheid worden afgestraft.

Met behulp van rechtsvergelijking tracht ik vorm en inhoud te geven aan een dergelijk relatievermogensrecht. Hiervoor wordt in eerst instantie de huidige stand van zaken

---

¹ Beleidsverklaring Justitie dd. 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-20/18, 28.

² W. PINTENS, “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief” *TPR* 2005, 364, nr. 56; W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 142-143, nrs. 67-70; A. WYLLEMAN, “De ontwikkeling van het patrimoniaal familierecht in het Belgisch Burgerlijk Wetboek” in D. HEIRBAUT en G. MARTYN (eds.), *Napoleons nalatenschap: tweehonderd jaar Burgerlijk Wetboek in België*, Mechelen, Kluwer, 2005, 231-233; H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11; D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251, nr. 1.

uiteengezet. Daarnaast worden de verschillende samenlevingsvormen tegenover elkaar gesitueerd, gevolgd door een kritische analyse dat de knelpunten van de bestaande regeling blootlegt om tot slot enkele alternatieve oplossingen te formuleren.

Overzicht

3. Het onderzoek is ingedeeld in twee delen: in het eerste deel geef ik een uiteenzetting over de bestaande situatie (*de lege lata*), in het tweede deel bestudeer ik de mogelijkheden hoe het anders kan (*de lege ferenda*).

In het eerste deel behandelen hoofdstukken 1 tot 3 de klassieke drie-indeling met duiding over de *ratio legis*, het wetgevend kader en kritische bemerkingen. Hoofdstuk 4 bekijkt hoe op nationaal (rechtspraak van het Grondwettelijk Hof) en Europees (rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, hierna: EHRM) niveau met de verschillen in de rechtspositie van echtgenoten, wettelijk en feitelijk samenwonenden wordt omgegaan. Het eerste deel eindigt met hoofdstuk 5 waarin enerzijds de problemen in de praktijk worden opgesomd en anderzijds enkele alternatieven worden aangereikt om aan deze problemen tegemoet te komen. Hierin komt summier het model van Québec aan bod.

Het tweede deel gaat in op de kern van deze masterproef: de introductie van een relatievermogensrecht. Dit valt uiteen in twee modellen, een formeel model (hoofdstuk 1) en een inhoudelijk model (hoofdstuk 2). Vooraleer ten gronde op het inhoudelijk model wordt ingegaan vangt hoofdstuk 2 aan met het uitwerken van een seculier concept om daaraan rechtsregels vast te knopen. Het inhoudelijk model zelf splitst zich op in twee types, een type 1 relatievermogensrecht (hierna: type 1 RVR) dat het einde van alle duurzame relaties op vermogensrechtelijk vlak moet kaderen en een type 2 relatievermogensrecht (hierna: type 2 RVR) dat alle duurzame relaties op vermogensrechtelijk vlak zonder meer moet regelen.

In het besluit geef ik een antwoord op de onderzoeksvragen die als leidraad van deze masterproef fungeerden.

DEEL 1: DE KLASSIEKE INDELING

4. De klemtoon van mijn onderzoek ligt op de introductie van een relatievermogensrecht. Om hiertoe te komen is het nuttig om eerst en vooral de bestaande figuren te duiden, alvorens in te gaan op dit nieuwe concept van het relatievermogensrecht. In dit eerste deel bespreek ik dan ook de klassieke indeling van de op de relatie betrekking hebbende vermogensrechtelijke instituten zoals ze vandaag in het recht bestaan.

Achtereenvolgens zal bij elk van de figuren een situering worden gegeven, het juridische kader worden uiteengezet en wordt telkenmale geëindigd met een kritische noot.

Hoofdstuk 1. Huwelijk

5. Dit hoofdstuk beperkt zich tot een louter beknopte weergave van het instituut van het huwelijk en het daarmee samenhangende huwelijksvermogensstelsel. Het is geenszins de bedoeling om de gebreken van het huwelijksvermogensstelsel aan te kaarten, daar het zwaartepunt van mijn masterproef bij een nieuwe globale benadering van deze instituten samen ligt. Een uitgebreide uiteenzetting van het huwelijksvermogensstelsel *an sich* en hoe dit te optimaliseren valt dus buiten dit bestek.

Afdeling 1/ Situering

§ 1 Begripsomschrijving

6. Het huwelijk moet beschouwd worden als een instituut waartoe twee personen uit vrije wil toetreden door middel van een vormgebonden overeenkomst met als voornaamste doel het tot stand brengen van een duurzame levensgemeenschap en waarvan de gevolgen door de wet worden geregeld.³

§ 2 Ratio legis

7. Het feit dat wij in België het begrip huwelijk percipiëren als de specifieke relatie zoals hierboven beschreven vindt zijn oorzaak enerzijds in ons westers cultuur- en maatschappijbeeld (‘eis van twee personen uit vrije wil’) en anderzijds in onze kenmerkende rechtshistorische achtergrond (‘vormgebonden overeenkomst’).

Het huwelijk als een tweerelatie is te verklaren doordat monogamie één van de weinige constanten is in het westers maatschappijbeeld in de laatste tweeduizend jaar.⁴ De vrije partnerkeuze breekt hoofdzakelijk door in de 20ste eeuw door de verspreiding van het *bourgeoisie*-huwelijk tot alle bevolkingslagen.⁵

Het huwelijk als een geformaliseerd instituut is niet overal in die vorm te vinden. In Scandinavische landen bijvoorbeeld kent het ongehuwd samenleven een lange traditie en

---

³ R. DEKKERS en A. WYLLEMAN, *Handboek Burgerlijk Recht, Deel I: Personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 125, nr. 203; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 491, nr. 1110.

⁴ B. HUBEAU, *Ongehuwd samenwonen: relatiewerkelijkheid en de integratie van het ongehuwd samenwonen in rechtssystemen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 23.

⁵ *Ibid.*, 25.

wordt minder belang gehecht aan de institutionalisering van het huwelijk.⁶ In Denemarken bestond zo in de dertiende eeuw een ‘*common law – marriage*’, namelijk een samenleven onder huwelijksgelijke omstandigheden, maar zonder de huwelijksformaliteiten te volbrengen.⁷ Ook Noorwegen, Zweden en IJsland zijn vertrouwd met gelijkaardige niet-geformaliseerde huwelijksvormen.⁸ In deze landen laat men de notie duurzame levensgemeenschap primeren op de vereiste van een vormgebonden overeenkomst.

Afdeling 2/ Juridisch kader

§ 1 Voorafgaande duiding

8. Ons huwelijksvermogensrecht is gebaseerd op het Napoleontisch model, dat het Burgerlijk Wetboek in 1804 invoerde.⁹ De wetgever besloot aan het instituut huwelijk specifieke vermogensrechtelijke regels te koppelen die terug te vinden zijn in de zogenaamde huwelijksvermogensstelsels. Het is belangrijk indachtig te zijn dat als principieel uitgangspunt iedereen onder het gemeen vermogensrecht valt. Om het huwelijk als levens/relatievorm te promoten voorzag Napoleon echter, voor personen die tot dit instituut toetraden, afwijkende vermogensrechtelijke regimes. Dit heeft ervoor gezorgd dat gehuwden een bijzondere vermogensrechtelijke positie verkregen en tot op vandaag wordt deze vooraanstaande positie niet in twijfel getrokken.

9. Om een huwelijk aan te gaan moeten enkele vorm- en grondvoorwaarden worden vervuld zoals gestipuleerd in de artikelen 143-167 van het Burgerlijk Wetboek. Een rechtsgeldig huwelijk ressorteert ingevolge de wet enkele persoonlijke en vermogensrechtelijke gevolgen.¹⁰ De set van vermogensrechtelijke regels van toepassing op gehuwden is terug te vinden enerzijds onder boek I ‘Personen’ en anderzijds onder boek III ‘Op welke wijze eigendom verkregen wordt’ van het Burgerlijk Wetboek. Ik kies ervoor om, net zoals de meeste handboeken, inhoudelijk de opsplitsing te maken tussen vermogensrechtelijke bepalingen die vallen onder het primair stelsel en die onder het secundair stelsel.¹¹ Om dit werkstuk overzichtelijk te houden wordt deze tweedeling eveneens doorgetrokken naar de bespreking van de situatie van ongehuwden.

---

⁶ *Ibid.*, 82.

⁷ *Ibid.*, 86.

⁸ *Ibid.*, 86-87.

⁹ W. PINTENS, “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief”, *TPR* 2005, 321-24, nrs. 4-5.

¹⁰ Zie artikel 212, eerste lid BW: “De rechten, verplichtingen en bevoegdheden van de echtgenoten worden geregeld door de bepalingen van dit hoofdstuk, die *van toepassing zijn door het enkele feit van het huwelijk*” en artikel 1391, eerste lid BW: “Het wettelijk of bedongen huwelijksvermogensstelsel begint *te werken vanaf de voltrekking van het huwelijk*, niettegenstaande enige andersluidende overeenkomst”.

¹¹ C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsels, Intersentia, 2010, 1345 p; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 466 p; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 970 p.

§ 2 Het primair stelsel

10. De regels uit het primair stelsel gelden voor alle echtgenoten, het zijn dwingende bepalingen waarvan de toetreders tot het huwelijk niet kunnen afwijken en dit ongeacht de keuze van hun secundair huwelijksvermogensstelsel.¹² Deze regels zijn opgenomen in hoofdstuk VI ‘Wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten’ van boek I, onder titel V. De bepalingen van het primair stelsel vormen een uiting van een compromis tussen de principes van autonomie van elk van de echtgenoten en van de solidariteit tussen de echtgenoten.¹³

11. Achtereenvolgens wordt het beschermstatuut van de gezinswoning besproken, de bijdrage in de lasten van de samenwoning, de hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudschulden en de dringende en voorlopige maatregelen.

A. Bescherming van de gezinswoning

12. Artikelen 215, 220, § 1 en 224, § 1 van het Burgerlijk Wetboek handelen over de bescherming van de gezinswoning tussen gehuwden. Er zijn twee situaties te onderscheiden: artikel 215, §1 BW gaat over het geval waarbij één of beide partners een eigendomsrecht heeft op de gezinswoning, § 2 gaat over de situatie waarbij één of beide partners de gezinswoning huren.

1) Eigendomsrecht op de gezinswoning

13. In artikel 215 § 1 BW, staat onder meer dat de ene echtgenoot niet zonder de instemming van de andere kan beschikken over de rechten die hij bezit op het onroerend goed dat het gezin tot voornaamste woning dient¹⁴, evenmin betreffende het huisraad daar aanwezig¹⁵.

Het feit dat de gezinswoning bijvoorbeeld een ‘eigen’ goed is van één van de echtgenoten doet geen afbreuk aan deze regel van onbeschikbaarheid van de woning behoudens gezamenlijke instemming.

De financiering van de gezinswoning zal pas zijn weerslag vinden bij de ontbinding van het stelsel en bij het opmaken van de nodige vergoedingsrekeningen.¹⁶ Gebeurt de ontbinding door overlijden, kan ingeval de gezinswoning tot het gemeenschappelijk vermogen behoort, de langstlevende echtgenoot hiervan de preferentiële toewijzing vragen.¹⁷ Ingeval de gezinswoning een eigen goed is, zullen de erfgenamen rekening moeten houden met hetgeen artikel 915bis, § 2 BW bepaalt over de concrete reserve van de langstlevende echtgenoot. Gebeurt de ontbinding door echtscheiding kan elke echtgenoot in de fase van vereffening-verdeling de preferentiële toewijzing vragen op grond van artikel 1447 BW.

---

¹² G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 548. nr. 1231.

¹³ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 19, nr. 28.

¹⁴ Artikel 215, § 1, eerste lid BW.

¹⁵ Artikel 215, § 1, tweede lid BW.

¹⁶ Artikelen 1432-1444 BW.

¹⁷ Artikel 1446 BW.

2) Het huren van de gezinswoning

14. Artikel 215, § 2, eerste lid BW zorgt ervoor dat beide echtgenoten een gelijk en onverdeeld recht op de huur bezitten. In het geval waarbij één van de toekomstige echtgenoten voordien reeds een huurwoning heeft die door de echtgenoten als gezinswoning zal worden gebruikt, zorgt het loutere feit van het huwelijk dat de verhuurder er voortaan krachtens de wet een huurder bij krijgt. Merk op dat het huurrecht geen deel uitmaakt van het huwelijksvermogensstelsel maar behoort tot een bijzondere onverdeeldheid waarvan beide echtgenoten titularissen zijn.¹⁸

Het tweede lid van artikel 215, § 2 BW bepaalt hoe opzeggingen en andere kennisgevingen betreffende de huur moeten gebeuren. Bij de opzegging worden beide echtgenoten als twee aparte identiteiten beschouwd en moet aan beiden de opzeg worden betekend, bij kennisgeving door de echtgenoten worden ze dan weer beschouwd als één identiteit en moet het verzoek gezamenlijk gebeuren.

B. Bijdrage in de lasten van het huwelijk

15. De lasten van het huwelijk zijn een zeer ruim begrip waaronder alle onkosten van het dagelijkse leven kunnen worden gebracht, zo onder meer de materiële behoeften (huisvesting, vervoer, voeding...) maar ook geestelijke en culturele behoeften (sport en ontspanning, vakantie, schooluitstappen).¹⁹

Conform artikel 221, eerste lid BW draagt iedere echtgenoot in de lasten van het huwelijk bij naar zijn vermogen. De maatstaf van de bijdrageplicht is de levensstandaard van de echtgenoten. Het bijdragen naar vermogen betekent het bijdragen naar zijn mogelijkheden. In beginsel gebeurt de bijdrageplicht *in natura*, subsidiair kan dit ook *in pecunia* gebeuren.²⁰ Daarnaast gaat het om een evenredige bijdrage en dus niet om een gelijke bijdrage.²¹

Voor gehuwden geldt er bovendien een specifieke solidariteitsregeling (art. 213 BW), dit is niet het geval bij wettelijk samenwonenden.²²

C. Hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudelijke schulden

16. Dit principe werd ingevoerd door de wet van 14 juli 1976 dat de handelingsbekwaamheid van de vrouw introduceerde en de theorie van het huishoudelijk mandaat verving.²³ Artikel 222, eerste lid BW, voorziet hoofdelijkheid voor schulden aangaan ten behoeve van de huishouding en de opvoeding van de kinderen. De hoofdelijkheid waarvan hier sprake is, slaat op de hoofdelijkheid tussen schuldenaars zoals verduidelijkt in artikelen 1200-1216 BW.²⁴ Het principe van de hoofdelijkheid is achterhaald: enerzijds is de *ratio legis* weggefallen, elke

¹⁸ G. BAETEMAN, "De bescherming van de gezinswoning", *TPR* 1985, 344.

¹⁹ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 583, nr. 1325.

²⁰ C. DECLERCK, "Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten" in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 61, nr. 2.

²¹ N. DANDOY, "La mesure entre le devoir de secours et les ressources des époux" (noot onder Cass. 25 januari 2007), *RCJB* 2008, 344-366.

²² B. VINCK, "Overzicht van rechtspraak (2000-2012) – de wettelijke samenwoning", *T.Fam.* 2012, 202, nr. 22.

²³ Wet 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, *BS* 18 september 1976, 11.697 (hierna: Wet 14 juli 1976).

²⁴ *Ibid.*, 328, nr. 10.

echtgenoot beschikt nu immers over voldoende financiële middelen, mede door de figuren van alimentatie (met ontvangstmachtiging) en het bestuur van het gemeenschappelijk vermogen, anderzijds om de discriminatie tussen gehuwden, samenwonenden en alleenstaanden te verhelpen, zou het huwelijk tegenover derden beter vermogensrechtelijk neutraal worden, een ruim verhaalsrecht van schuldeisers is aldus niet langer te verantwoorden.²⁵

D. Dringende voorlopige maatregelen

17. Artikel 223 BW voorziet in de mogelijkheid voor de familierechtbank om bij grof plichtsverzuim (eerste lid) of bij ernstige verstoring van de verstandhouding (tweede lid) dringende voorlopige maatregelen te nemen. Zo kan de familierechtbank bijvoorbeeld maatregelen nemen met betrekking tot de onderhoudsverplichtingen (artikel 1253*ter*/4, § 2, 4° Gerechtelijk Wetboek, hierna: Ger. W.) alsook betreffende de goederen van de echtgenoten (artikel 1253*ter*/5, 4° en 5° Ger. W.).

§ 3 Het secundair stelsel

18. Terwijl de regels uit het primair stelsel een imperatief karakter hebben, gaat het hier om een kader van regels waarbinnen de echtgenoten vrij een huwelijksvermogensstelsel kunnen kiezen alsook een huwelijkscontract kunnen opmaken. Het betreft hier enerzijds een wettelijk luik, het secundair stelsel voorziet immers in een wettelijk stelsel voor echtgenoten die geen huwelijkscontract sluiten, en anderzijds een conventioneel luik voor de echtgenoten die dit wel doen.

19. De regels van het secundair huwelijksvermogensstelsel zijn niet in boek I opgenomen maar wel in het derde boek van het Burgerlijk Wetboek ‘Op welke wijze eigendom verkregen wordt’ en dit onder titel V ‘Huwelijksvermogensstelsels’. Deze indeling benadrukt het onderscheid tussen het primair en het secundair stelsel.

A. Wettelijk stelsel

20. Artikel 1390 BW stelt: “bij gebreke van bijzondere overeenkomsten vormen de regels bepaald in hoofdstuk II van deze titel het gemeen recht”. Dit ‘gemeen’ huwelijksvermogensrecht van hoofdstuk II handelt over het wettelijk stelsel. Ons wettelijk stelsel, dat werd ingevoerd door de Wet 14 juli 1976, is een stelsel van gemeenschap van aanwinsten. Met het gemeenschapsstelsel sluit België zich aan bij de meerderheid van de Europese rechtsstelsels.²⁶

21. Het wettelijk stelsel berust op het bestaan van drie vermogens, met name het eigen vermogen van elk van de echtgenoten en het gemeenschappelijk vermogen van beide echtgenoten samen.²⁷ Het gemeenschappelijk vermogen heeft geen rechtspersoonlijkheid²⁸, maar is een vermogen met een eigen bestemming²⁹. Bovendien is de gemeenschap geen vorm

---

²⁵ *Ibid.*

²⁶ W. PINTENS, “Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd”, *RW* 2011-12, 49.

²⁷ Artikel 1398 BW.

²⁸ Cass. 5 september 2006, *Arr. Cass.* 2006, 1610.

²⁹ Rb. Hasselt 21 december 1989, *TBBR* 1990, 480.

van mede-eigendom, noch artikel 815 BW, noch artikel 577-2, § 4 BW is van toepassing. Dit is een belangrijk punt om op te merken want het verschilt van de conventionele regeling en eveneens van de situatie zoals van toepassing zal zijn bij de wettelijk en feitelijk samenwonenden.

22. Het Burgerlijk Wetboek deelt het wettelijk stelsel op in vijf afdelingen; om het inhoudelijk overzichtelijk te houden onderscheid ik vier groepen van regels. Ik bespreek kort de grote lijnen hiervan, maar ga niet gedetailleerd op deze regelgeving in.

1) Regels met betrekking tot de samenstelling van de vermogens

23. Een eerste groep van regels gaat over de samenstelling van vermogens, dit gaat zowel over de activa als de passiva, of respectievelijk de baten en lasten zoals het Burgerlijk Wetboek dit omschrijft.

De artikelen 1399-1401 BW en de artikelen 1406-1407 BW bepalen de samenstelling van de eigen vermogens van elk van de echtgenoten.

Het actief van het eigen vermogen kan worden opgesplitst in enerzijds goederen die eigen zijn omwille van hun oorsprong (artikel 1399 BW), bijvoorbeeld de voorhuwelijkse goederen en anderzijds in goederen die eigen zijn omwille van hun aard (artikelen 1400 en 1401 BW), denk hierbij aan de beroepsgoederen of de strikt persoonlijke goederen zoals kledij. Daarnaast voorziet het Burgerlijk Wetboek ook in een regelgeving inzake (vervroegde) wederbelegging en zaakvervanging (artikelen 1402-1404 BW) waardoor bepaalde goederen een eigen karakter kunnen verkrijgen indien de voorwaarden die het wetboek stelt worden nageleefd. Deze mechanismen zijn van belang om te vermijden dat het stelsel afglijdt naar een stelsel van algehele gemeenschap en moeten ook de scheiding tussen de drie vermogens waarborgen.³⁰

Artikelen 1406 en 1407 BW handelen over het passief van het eigen vermogen. Parallel met de regels van het actief kan hier eveneens een onderscheid worden gemaakt tussen schulden die eigen zijn omwille van hun oorsprong (art. 1406 BW) zoals voorhuwelijkse schulden en schulden die eigen zijn omwille van hun aard (art. 1407 BW) zoals schulden voortvloeiend uit een ‘verboden’ beroep.

De samenstelling van het gemeenschappelijk vermogen wordt beheerst door artikelen 1405 en 1408 BW.

De activa van het gemeenschappelijk vermogen omvatten onder meer de inkomsten uit beroepsbezigheden, vruchten, inkomsten en interesten van eigen goederen en schenkingen en legaten vermaakt aan beide echtgenoten. De belangrijkste bepaling is artikel 1405, 4. BW dat als *catch-all*-bepaling van toepassing is op alle goederen waarvan het eigen karakter niet kan bewezen worden.

Artikel 1408 BW omschrijft wat behoort tot het passief van de gemeenschap. Naar analogie met het actief bestaat ook hier een zogenaamde *catch-all*-bepaling voor schulden waarvoor niet bewezen is dat zij aan een der echtgenoten eigen zijn (artikel 1408, laatste streepje).

---

³⁰ W. PINTENS, “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief”, *TPR* 2005, 329-30, nr. 12.

2) Regels met betrekking tot de verhaalsrechten van schuldeisers op de vermogens

24. Deze tweede groep van regels heeft betrekking op de rechten van de schuldeisers en hangt samen met het passief. Het passief valt uiteen in het definitief passief en in het voorlopig passief.³¹ Het definitief passief werd hierboven beschreven en betreft het statuut van de schuld zelf, dit is het eigen of gemeenschappelijk karakter van de schuld.³² In de artikelen 1409-1414 BW gaat het over het verhaalsrecht van de schuldeisers, meer bepaald de omvang van het onderpand van hun schuldvorderingen, dit is het voorlopig passief.

Voor eigen schulden geldt het principe dat de schuldeiser zich slechts kan verhalen op het eigen vermogen en de inkomsten van de echtgenoot-schuldenaar (art. 1409 BW). De wet voorziet echter een aantal limitatieve gevallen waarbij er eveneens een beperkt verhaalsrecht is op het gemeenschappelijk vermogen (artikelen. 1410-1412 BW).

Gemeenschappelijke schulden kunnen in beginsel verhaald worden zowel op het eigen vermogen van ieder van hen als op het gemeenschappelijk vermogen (art. 1413 BW). Artikel 1414, tweede lid BW voorziet in een beperking en voor deze vier voorziene situaties heeft de schuldeiser geen verhaalsrecht op het eigen vermogen van de niet-contracterende echtgenoot.

25. Merk op dat de rechten die schuldeisers hebben in het kader van het wettelijk stelsel afwijken van het gemeen recht en dit voornamelijk in het voordeel van de schuldeiser. Zo is artikel 1408 BW dat de opsomming van de gemeenschappelijke schulden betreft zeer ruim en omvattend geformuleerd. Eveneens problematisch is de verhaalbaarheid van de beroepsschulden op het gemeenschappelijk vermogen. Zoals reeds aangehaald is ook de bevoorrechte positie van schuldeisers ten aanzien van huishoudschulden niet langer te rechtvaardigen.³³ Het verdient dan ook aanbeveling om het huwelijk tegenover derden vermogensrechtelijk neutraal te maken, dit zou eveneens bijdragen aan het wegwerken van een verschillende behandeling tussen gehuwden en samenwonenden.³⁴

3) Regels met betrekking tot het bestuur van de vermogens

26. Een volgende groep van regels heeft betrekking op het bestuur van de vermogens.

Het bestuur van het eigen vermogen (afdeling IV) wordt beheerst door artikel 1425 BW dat stelt dat elk echtgenoot zijn eigen vermogen alleen bestuurt, dit evenwel uitgezonderd de situatie waarbij de gezinswoning tot het eigen vermogen van een echtgenoot behoort. Over de gezinswoning, ook al zou dit een eigen goed zijn, kan niet door één echtgenoot zonder toestemming van de andere beschikt worden (art. 215, eerste lid BW). Onder afdeling IV is ook een gemeenschappelijke bepaling (art. 1426 BW) terug te vinden die zowel geldt voor het bestuur van het eigen vermogen als het gemeenschappelijk vermogen. Het gaat hierbij eerder om een procedurereguleerend in geval één der echtgenoten blijkt heeft van ongeschiktheid tot besturen van de vermogens.

---

³¹ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 657, nr. 1471.

³² *Ibid.*

³³ *Supra* (randnummer 16).

³⁴ W. PINTENS, "Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief", *TPR* 2005, 328, nr. 10.

Onder afdeling III zijn de regels over het bestuur van het gemeenschappelijk vermogen terug te vinden.

Eerst en vooral dient nogmaals in herinnering te worden gebracht dat de gemeenschap een doelvermogen is met een eigen bestemming (het huwelijk), wat als belangrijke implicatie heeft dat ook het bestuur ervan doelgebonden is.³⁵ Artikel 1415, tweede lid BW benadrukt dat de echtgenoten het gemeenschappelijk vermogen besturen in het belang van het gezin. De sanctieregeling voorzien in de artikelen 1420 tot 1424 en artikel 1426 BW zet dit principe kracht bij.

De doelgebondenheid van het gemeenschappelijk patrimonium zorgt er dus voor dat de bestuursregels die van toepassing zijn op de gemeenschap verschillen van de gemeenrechtelijke regels die gelden bij mede-eigendom.

Voor het besturen van de gemeenschap geldt als uitgangspunt het ‘concurrentieel’ of ‘gelijktijdig’ bestuur waarbij elke echtgenoot alleen bestuursbevoegdheden kan uitoefenen die ook de niet-handelende echtgenoot zullen binden (art. 1416 BW). Deze bestuursvorm is weliswaar het vertrekpunt maar niettemin is het te beschouwen als een residuaire bestuursvorm, het gelijktijdig bestuur is immers maar van toepassing als het over bestuurshandelingen gaan die, noch onder het regime van alleenbestuur (art. 1417, eerste lid BW), noch onder het regime van ‘gezamenlijk’ of ‘gemeenschappelijk’ bestuur (artikelen 1417, tweede lid en 1418-1419 BW) vallen.³⁶

4) Regels met betrekking tot de ontbinding van het wettelijk stelsel

27. De laatste categorie van regels betreft de ontbinding van het wettelijk stelsel. Conform artikel 1427 BW kan de ontbinding van het stelsel gebeuren door het overlijden van één der echtgenoten (1°), de echtscheiding en scheiding tussen tafel en bed (2°), de gerechtelijke scheiding van goederen (3°) en de overgang naar een ander huwelijksvermogensstelsel (4°).

Op de laatste twee ontbindingswijzen wordt niet verder ingegaan. De ontbinding van het stelsel door overlijden hangt samen met het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgeno(o)t(e). Naast de vereffening en verdeling van de huwelijksgemeenschap moet ook de nalatenschap van de overleden echtgenoot worden vereffend en verdeeld, het is hierbij van belang dat de vereffening-verdeling van de huwgemeenschap die van de nalatenschap voorafgaat.³⁷

28. De ontbindingsregels vormen de leidraad voor het vereffenen en het verdelen van de opgebouwde vermogens van de echtgenoten in het geval waarbij een einde komt aan het stelsel. De ontbinding van het stelsel heeft de vereffening en de verdeling tot gevolg. Vooraf wordt voor elke echtgenoot een vergoedingsrekening opgemaakt tussen het gemeenschappelijk vermogen en zijn eigen vermogen (art. 1430, eerste en tweede lid BW).

De ontbinding van het gemeenschappelijk vermogen doet een postcommunautaire onverdeeldheid ontstaan. Waarbij hierboven nog herhaaldelijk werd benadrukt dat de gemeenschap eigen bestuursregels heeft die te onderscheiden zijn van die van de mede-

---

³⁵ *Supra* (randnummer 21).

³⁶ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 679, nr. 1522.

³⁷ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 137, nr. 328.

eigendom, zal dit hier niet langer het geval zijn. Vanaf de dag van de ontbinding vervalt de gemeenschap in een onverdeeldheid van gemeen recht³⁸ waarop de bestuursregels van de mede-eigendom³⁹ (art. 577-2, § 2-8 BW) van toepassing zijn.

29. Om tot de vereffening en uiteindelijk de verdeling te komen moet een stapsgewijze procedure worden doorlopen.

Een eerste stap is de opmaak van vergoedingsrekeningen (artikelen 1432-1438 BW). Hiervoor moet het eigen of gemeenschappelijk karakter van de aanwezige goederen vaststaan. Het eigen karakter van goederen kan bewezen worden overeenkomstig artikel 1399, laatste lid BW.

Na de opmaak van de vergoedingsrekeningen gebeuren de verrekeningen. Als eerste de verrekening van de gemeenschapsschulden (art. 1439 BW) en vervolgens de verrekening van de vergoedingen (artikelen 1442-1444 BW). Tot slot handelt artikel 1450 BW over de mogelijke schuldvorderingen tussen echtgenoten.

De opmaak van vergoedingsrekeningen en de verrekeningen hebben tot doel om bepaalde vermogensverschuivingen te corrigeren. Zonder deze correctiemechanismen is er sprake van een verarming van het ene vermogen en een verrijking van het andere en dit zonder oorzaak, gelet op het feit dat het huwelijk niet langer als oorzaak is aan te duiden. Bijgevolg is op grond van de klassieke theorie van verrijking zonder oorzaak vergoeding verschuldigd.⁴⁰ De verrekeningen en vergoedingsrekeningen kunnen dus als het ware als een veruitwendiging worden gezien van dit principe en kunnen als *lex specialis* worden beschouwd, zodat niet aan de toepassingsvoorwaarden van de theorie van verrijking zonder oorzaak (*lex generalis*) moet getoetst worden. Daarentegen zullen samenwonenden zich niet kunnen beroepen op dergelijke uitgewerkte regeling en zich wel moeten wenden tot het gemeen recht, waaronder dus de klassieke theorie van de verrijking zonder oorzaak, maar zoals later wordt besproken stuit dit op heel wat problemen.⁴¹

De procedure wordt afgesloten door de verdeling. Het gaat om de verdeling van de nettobaten (artikelen 1445-1448 BW) en de betaling van de schulden die overblijven na de verdeling (artikelen 1440-1441 BW). Merk op dat de volgorde van de verdeling niet verplicht is, met uitzondering van de situatie waarbij het gemeenschappelijk vermogen deficitair is.⁴²

Wat de verdeling van de nettobaten betreft geldt het principe dat dit bij helften wordt verdeeld (art. 1445 BW) en in beginsel *in natura* gebeurt (artikelen 826 en 832 BW). Artikelen 1446 en 1447 BW vormen een uitzondering op dit beginsel en voorzien in de toewijzing van preferentiële goederen. Hierbij is het van belang kort de preferentiële toewijzing van de gezinswoning te bespreken gezien de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Artikel 1446 BW geeft het recht tot preferentiële overname van onder meer de gezinswoning (daarnaast ook het daar aanwezige huisraad evenals het onroerend goed dat

---

³⁸ Cass. 12 september 2008, *Arr. Cass.* 2008, 1929.

³⁹ Cass. 5 december 2013, *T.Not.* 2014, 645.

⁴⁰ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge, III, Les obligations*, Brussel, Bruylant, 1967, 31-34, nr. 26.

⁴¹ *Infra* (randnummer 112).

⁴² W. PINTENS, C. DECLERCK en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 138, nr. 329.

dient voor de uitoefening van het beroep en de daar aanwezige roerende zaken voor beroepsdoeleinden) aan de langstlevende echtgeno(o)t(e). In het geval het stelsel nu niet wordt ontbonden door het overlijden, maar wel door bijvoorbeeld de echtscheiding, dan kan elk der echtgenoten tijdens de vereffeningsprocedure de preferentiële toewijzing conform artikel 1446 BW vragen (art. 1447 BW).

Ex-echtgenoten hebben aldus de mogelijkheid tot preferentiële toewijzing van de gezinswoning. De vraag die nu voorlag in het *Saucedo Gómez*-arrest was of langdurig samenwonenden zich eveneens op dergelijke regeling kunnen beroepen.⁴³ Het EHRM besliste dat het feit dat ongehuwde samenwonenden zich niet op de huwelijkse regeling van preferentiële toewijzing van de gezinswoning konden beroepen, geen discriminatie inhield en dit ondanks het feit dat de ex-partners achttien jaar lang een stabiele en duurzame buitenhuwelijkse samenwoningsrelatie hadden. Dit is te bestempelen als een zeer schrijnende situatie, des te meer dat de man akkoord ging met de preferentiële overname van de gezinswoning door de vrouw, maar het Spaanse recht dit niet toeliet.

B. Conventionele regeling

30. Artikel 1387 BW benadrukt het suppletief karakter van het wettelijk stelsel door te stellen dat de echtgenoten in eerste instantie vrij zijn om hun huwelijksovereenkomsten naar goeddunken te regelen mits zij daarin niets bedingen dat strijdig is met de openbare orde of de goede zeden. Bovendien mogen zij daarbij niet afwijken van de regels die hun wederzijdse rechten en verplichtingen bepalen (hiermee wordt verwezen naar de regels vervat in het primair stelsel: artikelen 212-224 BW), noch van de regels betreffende het ouderlijke gezag en de voogdij noch van de regels die de wettelijke orde van de erfopvolging bepalen (art. 1388, eerste lid BW).

Naast het hierboven besproken wettelijk stelsel van gemeenschap van aanwinsten kunnen echtgenoten dus ook kiezen voor conventionele stelsels zoals bijvoorbeeld het stelsel van algehele gemeenschap (art. 1451, tweede lid tweede streepje BW) en het stelsel van scheiding van goederen (artikelen 1466-1469 BW). Er zijn heel wat mogelijkheden maar *grosso modo* kunnen we een indeling maken van enerzijds gemeenschapsstelsels en anderzijds stelsels van scheiding van goederen, niettegenstaande er heel wat tussenvormen denkbaar zijn. Hieronder bespreek ik kort de krachtlijnen van deze stelsels.

1) Gemeenschapsstelsels (artikelen 1451 -1465 BW)

31. Zoals de benaming reeds doet uitschijnen gaat het hier om stelsels waarvan de basis nog steeds het gemeenschappelijk vermogen vormt. Bij stelsels van scheiding van goederen is er niet langer een gemeenschappelijk vermogen.

Cruciaal bij deze stelsels is dat zij niet kunnen afwijken van de regels van het wettelijk stelsel die betrekking hebben op het bestuur over het eigen en het gemeenschappelijke vermogen (art. 1451, eerste lid BW) alsook op de regels die betrekking hebben op het voorlopig passief.⁴⁴ Voor het overige hebben de echtgenoten een ruime keuzevrijheid (art.

---

⁴³ EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, *Saucedo Gómez*/Spanje.

⁴⁴ C. LIBERT, "Homologatie van de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel en I.P.R." (noot onder Rb. Antwerpen 24 september 1987), *T.Not.* 1988, 115.

1451, tweede lid BW). Tot slot blijven zij onderworpen aan de regels van het wettelijk stelsel waarvan hun huwelijkscontract niet afwijkt (art. 1451, laatste lid BW).

Omdat een uitvoerige bespreking hiervan geen meerwaarde vormt voor de kern van deze masterproef wordt hier niet dieper op ingegaan.

2) Stelsels van scheiding van goederen (artikelen 1466 -1474 BW)

32. Het stelsel van scheiding van goederen onderscheidt zich van een gemeenschapsstelsel op twee punten. Ten eerste is er geen sprake van drie vermogens, maar slechts van twee vermogens: het eigen vermogen van elk van de echtgenoten, een gemeenschap bestaat dus niet langer. Het tweede punt vloeit voort uit het eerste: gezien er geen gemeenschap is, moeten de echtgenoten zich dus ook niet houden aan de regels van het wettelijk stelsel die betrekking hebben op het bestuur over het gemeenschappelijke vermogen (met uitzondering van art. 215, § 1 BW aangaande de gezinswoning).

In tegenstelling tot de gemeenschapsstelsels gaan we hier wat dieper op in omdat hetgeen hier van toepassing is ook terugkomt bij de wettelijke samenwoning.

Wij concentreren ons op de bedongen scheiding van goederen (artikelen 1466-1469 BW) en dus niet op de gerechtelijke scheiding van goederen (artikelen 1470-1474 BW).

1° Samenstelling van de vermogens

33. Elke echtgenoot blijft eigenaar van zowel hetgeen hij reeds bezat vóór het huwelijk als van hetgeen hij verkrijgt tijdens het huwelijk, *de inkomsten en besparingen blijven eigen goed* (art. 1466, laatste zinssnede BW). Het gaat zowel over de actief kant van het vermogen als de passief kant (baten en lasten).

Het bewijs van het eigen karakter van goederen gebeurt overeenkomstig art. 1468 BW. (Roerende) goederen waarvan dit eigen karakter niet kan bewezen worden, vallen in de onverdeeldheid tussen de echtgenoten (art. 1468, tweede lid BW).

De onverdeelde aandelen van elk van de echtgenoten in een goed behoren eveneens tot hun eigen vermogen. De onverdeeldheid is dus geenszins te bestempelen als een gemeenschappelijk vermogen. De onverdeeldheid laat toe dat beide echtgenoten eigendomsrechten kunnen laten gelden op éénzelfde goed, zij worden dan elk voor de helft als eigenaars beschouwd (art. 577-2, § 2 BW).⁴⁵ Voor roerende goederen stipuleert artikel 1468, tweede lid BW dus een wettelijk vermoeden van onverdeelde eigendom. Dit vermoeden geldt zowel tussen echtgenoten als tegenover derden (schuldeisers).⁴⁶

2° Verhaalsrechten van schuldeisers

34. Wegens het ontbreken van een gemeenschap beperken de verhaalsrechten van een schuldeiser van één echtgenoot, ongeacht of het tijdstip van het aangaan van die schuld zich situeert vóór of tijdens het huwelijk, zich tot het eigen vermogen van die contracterende echtgenoot evenals zijn aandeel in de onverdeelde goederen.⁴⁷ Op het eigen vermogen van de niet-contracterende echtgenoot zullen de schuldeisers zich dus niet kunnen verhalen. Dit is

---

⁴⁵ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 180-81, nr. 429-430.

⁴⁶ Gent 27 mei 2004, *TBBR* 2006, 372.

⁴⁷ Rb. Gent 5 september 2007, *NJW* 2008, 225.

conform de *ratio legis* van een stelsel van scheiding van goederen, met name de scheiding van vermogens.

Het klassieke artikel 7 van de Hypotheekwet stelt dat het volledige vermogen van de schuldenaar als onderpand dient ter voldoening van de schuldvordering van de schuldeiser. Voor de schuldeiser is het dus van belang om te weten wat nu behoort tot het onderpand van zijn schuldenaar. De bewijsregeling vervat in artikel 1468 BW is eveneens van toepassing op derden.

Voor onroerende goederen geldt het titelprincipe, dit wil zeggen dat het eigendomsbewijs zal voortvloeien uit de titel. Belangrijk is dat het loutere feit dat een echtgenoot een goed op naam verwerft, dus als eigenaar van het goed in de authentieke akte is ingeschreven, *de iure* volstaat, ook al wordt de prijs *de facto* door de andere echtgenoot betaald.⁴⁸ Voor roerende goederen geldt zoals aangehaald het wettelijk vermoeden van onverdeeldheid ook tegenover schuldeisers.

Wat met schulden waartoe echtgenoten samen gehouden zijn? Het uitgangspunt is de deelbaarheid van de verbintenis: de schuldeiser zal elke echtgenoot slechts kunnen aanspreken ten belope van zijn aandeel in de schuld (art. 1220 BW). De hoofdelijkheid van schulden vormt hierop een uitzondering. Voor verbintenissen waarvoor de hoofdelijkheid werd bedongen kunnen de schuldeisers elke echtgenoot voor het geheel aanspreken (art. 1197 BW). Wat de huishoudelijke schulden betreft stipuleert art. 222 BW eveneens de hoofdelijkheid en dit ongeacht of de echtgenoten deze huishoudelijke schulden samen dan wel alleen aangegaan zijn.

3° Bestuur van de vermogens

35. Een opsplitsing dient te worden gemaakt tussen het bestuur van het eigen vermogen enerzijds en het bestuur van de onverdeeldheid anderzijds.

Voor het eigen vermogen geldt net zoals dit het geval is bij het wettelijk stelsel het principe van alleenbestuur. Artikel 1466 BW voorziet dat *ieder van hen de bevoegdheid van beheer, genot en beschikking alleen bezit*. Naar analogie van art. 1425 BW speelt ook hier de uitzondering van het primair stelsel inzake gezinswoning.

Op de onverdeeldheden van echtgenoten gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen is het gemeen recht van toepassing. Ook hier zullen de bepalingen van het primair stelsel wel een beperking vormen op de gemeenrechtelijke regels inzake mede-eigendom (art. 577-2 BW).

4° Ontbinding van het stelsel

36. Zoals dit het geval is bij het wettelijk stelsel komt ook een einde aan het stelsel van scheiding van goederen door bepaalde gebeurtenissen bijvoorbeeld het overlijden van één van de echtgenoten of de echtscheiding. Verschillend is dat de scheiding van tafel en bed geen ontbindingsgrond vormt voor het stelsel van scheiding van goederen (vergelijk met art. 1427, 2° BW).

Wat het eigen vermogen betreft vormt de ontbinding van het stelsel geenszins een probleem, wel rijst de vraag wat er gebeurt met de onverdeelde goederen. De gemeenrechtelijke regel inzake mede-eigendom (art. 577-2, § 8 BW) stipuleert dat de

---

⁴⁸ Rb. Antwerpen 16 juni 2004, *NJW* 2005, 924.

verdeling gebeurt overeenkomstig hetgeen bepaald in de titel Erfenissen. Tot die titel behoort art. 815, eerste lid BW dat zegt dat niemand kan worden genoodzaakt in onverdeeldheid te blijven en dat de verdeling te allen tijde kan worden gevorderd. Dit algemeen beginsel van uitoonverdeeldheidtrekking wordt eveneens uitdrukkelijk geëxpliciteerd in art. 1469 BW dat de echtgenoten toelaat om te allen tijde verdeling te vorderen van al hun onverdeelde goederen of een deel ervan (art. 1469, eerste lid BW). Op de mogelijkheid van de uitoonverdeeldheidtrekking zijn twee nuances aan te brengen. Ten eerste geldt opnieuw een beperking ten aanzien van de gezinswoning (art. 215, § 1 BW). Daarnaast mag er geen overeenkomst van onverdeeldheid gesloten zijn (art. 815, tweede lid BW).

37. De mogelijkheid van preferentiële toewijzing waarvan sprake was in het wettelijk stelsel (artikelen 1446 en 1447 BW) kan in het huwelijkscontract worden ingevoegd.⁴⁹ Artikel 1469, tweede lid BW vormt echter geen grond voor de rechter om een onverdeeld goed bij voorrang aan een echtgenoot toe te wijzen.⁵⁰

38. Bij het wettelijk stelsel hebben we gezien dat voorafgaand aan de verdeling de verrekening van de baten en lasten plaatsvond. Om ongerechtvaardigde vermogensverschuivingen ongedaan te maken werd gebruik gemaakt van vergoedingsrekeningen. Bij het stelsel van scheiding van goederen zal geen beroep kunnen worden gedaan op deze vergoedingsrekeningen.⁵¹ Bijgevolg zullen de echtgenoten zich moeten beroepen op de theorie van de verrijking zonder oorzaak.

§ 4 Erfrecht

39. Tot dusver hebben we de regelgeving inzake huwelijksvermogensrecht behandeld, maar de vermogensrechtelijke verhoudingen tussen gehuwden wordt niet uitsluitend bepaald door het huwelijksvermogensrecht, ook het erfrecht heeft een invloed op hun vermogensrechtelijke positie. Net zoals het huwelijksvermogensrecht, hangt ook het erfrecht bepaalde specifieke erfrechtelijke regels vast aan het instituut van het huwelijk.

Hierboven hebben we reeds vastgesteld dat bij ontbinding van het huwelijksvermogensstelsel door overlijden de verdeling van het huwelijksstelsel moet voorgaan op de verdeling van de nalatenschap. Wanneer het wettelijk stelsel wordt gevolgd betekent dit dat de helft van het gemeenschappelijke vermogen naar de langstlevende echtgenoot gaat en de andere helft samen met de eigen goederen van de vooroverleden echtgenoot verdeeld wordt onder de resterende erfgenamen.

40. Hier bespreken we bondig het erfrecht van de langstlevende echtgeno(o)t(e). Het gaat om een wettelijk en reservatair erfrecht.

De omvang van het *ab intestato* erfrecht hangt af van de soort afstammelingen waarmee hij in samenloop treedt (art. 745bis, § 1 BW). Wat de inhoud betreft voorziet artikel 745bis, § 3 BW exclusief voor de langstlevende echtgenoot het recht op de huur van het

---

⁴⁹ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 188, nr. 454.

⁵⁰ Antwerpen 14 januari 2003, *TBBR* 2005, 278.

⁵¹ Gent 27 mei 2004, *TBBR* 2006, 372.

onroerend goed dat bij het openvallen van de nalatenschap van de overledene tot gemeenschappelijke verblijfplaats diende.

Daarenboven is de langstlevende ook een reservatair erfgenaam. Hij kan kiezen of hij de abstracte dan wel de concrete reserve uitoefent.

De abstracte of algemene reserve bestaat uit het vruchtgebruik van de helft van de goederen van de nalatenschap (art. 915*bis*, § 1 BW). Bij samenloop van de langstlevende echtgenoot met erfgenamen aan wie de wet een voorbehouden erfdeel toekent, wordt de reserve naar evenredigheid toegerekend op het voorbehouden deel van de mede-erfgenamen enerzijds en op het beschikbaar deel van de erflater anderzijds. (art. 915*bis*, § 4). De abstracte reserve kan enkel ontnomen worden bij de vaststelling van de afstamming van een overspelig kind, in dit geval behoudt de langstlevende wel nog steeds de concrete reserve (art. 334*ter*, derde lid BW).

De concrete of bijzondere reserve heeft betrekking op het vruchtgebruik op de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad (art. 915*bis*, § 2, eerste lid BW). Wanneer het vruchtgebruik op de gezinswoning en het huisraad meer waard is dan de helft van de nalatenschap in vruchtgebruik (abstracte reserve) rijst er geen probleem (art. 915*bis*, § 2, derde lid BW). Omgekeerd, wanneer de waarde van de concrete reserve minder bedraagt dan de waarde van de abstracte reserve, mag de langstlevende echtgenoot zijn reserve aanvullen met het vruchtgebruik van andere goederen van de nalatenschap tot hij de grens van de abstracte reserve bereikt.⁵² Ook de ontneming van de concrete reserve van de langstlevende echtgenoot bij vonnis is mogelijk, onder voorbehoud van het behoud van het recht op de abstracte reserve (art. 915*bis*, § 2, tweede lid BW).

41. Tot slot beschikt de behoeftige langstlevende echtgenoot overeenkomstig art. 205*bis* BW eveneens over een vordering tot levensonderhoud ten laste van de nalatenschap van de vooroverleden echtgenoot.

Afdeling 3/ Synthèse en reflectie

42. In dit eerste hoofdstuk werd een overzicht gegeven van de vermogensrechtelijke principes die van toepassing zijn op gehuwden. We zagen hierbij dat de wetgever heeft voorzien in een degelijk onderbouwde regeling. Een ruime en goed uitgewerkte regelgeving was voor Napoleon immers een troef om het instituut van het huwelijk te promoten. Meer dan 210 jaar later heeft de samenleving echter heel wat wijzigingen ondergaan en steken heel wat nieuwe samenlevingsvormen de kop op. De weerspiegeling van deze recente ontwikkelingen in ons huidig rechtssysteem is nauwelijks terug te vinden en uitermate pover te noemen. Weliswaar werd door de Wet 14 juli 1976 de instelling van het huwelijk, zoals door het Burgerlijk Wetboek in 1804 ingevoerd, gemilderd. Veertig jaar na deze wijziging dringt een nieuwe grondige aanpassing zich op. In plaats van het bewerkstelligen van een egalitair huwelijksvermogensrecht tussen man en vrouw, staat ditmaal een egalitair vermogensrecht voor duurzame tweerelaties centraal. Tot op heden blijven we met z'n allen niettemin vasthouden aan het aan ieder van ons geïndoctrineerde instituut van het huwelijk wat als

---

⁵² C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 414, nr. 1065.

hoogste goed wordt aangezien, het walhalla van de samenlevingsvormen. Want hoewel het aantal huwelijken jaarlijks daalt⁵³, wordt het huwelijk ook vandaag de dag nog steeds beschouwd als een hoeksteen van onze maatschappij. Het wordt stilaan tijd om af te stappen van dit conservatieve pad en een nieuwe weg in te slaan. Deze oproep mag geenszins worden gezien als een aanval tegen gehuwden, maar als een verdediging voor ongehuwden. Samenwonenden die toetreden tot het huwelijk kunnen zich beroepen op de voor hen exclusief uitgewerkte regeling, ongehuwde samenwonenden vallen uit de boot. De discrepantie tussen de sociale en juridische relatiebeleving is groot. Hoewel op sociaal vlak de invulling van hun relatie bij beide categorieën van samenwonenden dezelfde is, is de juridische benadering van hun relatie totaal verschillend. Men kan zich afvragen in hoeverre het nog verantwoord is dat personen *door het loutere feit van het huwelijk* een monopolie hebben op een betere juridische bescherming.

43. In de volgende hoofdstukken bekijken we de situatie van ongehuwd samenwonenden en leggen we de verschillen bloot met die van de gehuwden. Vervolgens onderzoeken we of deze verschillen geen ongerechtvaardigde discriminaties inhouden.

Hoofdstuk 2. Wettelijke samenwoning

44. Tot de invoering van de wettelijke samenwoning was het huwelijk de enige in onze wetgeving geformaliseerde relatievorm. Eind 20ste eeuw werd het monopolie van het huwelijk doorbroken, met de invoering van de wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning werd een nieuw instituut geboren: de wettelijke samenwoning.⁵⁴

Afdeling 1/ Situering

§ 1 Begripsomschrijving

45. De wettelijke samenwoning kan worden gedefinieerd als een geïnstitutionaliseerde relatievorm die een grotere contractuele vrijheid kent dan het instituut van het huwelijk, maar hier wel op geïnspireerd is.⁵⁵

Artikel 1475, § 1 BW spreekt van een toestand van samenleven van twee personen die een verklaring hebben afgelegd overeenkomstig bepaalde voorschriften vermeld in art. 1476 BW.

Zowel bij het huwelijk als bij de wettelijke samenwoning is polygamie uitgesloten. Wel verschillend is de aard van de relatie, de wettelijke samenwoning is niet beperkt tot een seksueel-affectieve relatie want het aangaan van de wettelijke samenwoning wordt niet verhinderd door wettelijke beletselen van verwantschap zoals het geval is bij de huwelijksbeletselen. Daarnaast zien we dat het huwelijk gebaseerd is op twee pijlers:

---

⁵³ In 1990 werden er 64.554 huwelijken afgesloten, in 2015 nog 40.049. Bron: FOD economie, Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, statbel.fgov.be.

⁵⁴ Wet 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning, *BS* 12 januari 1999, 786 (hierna: Wet tot invoering van de wettelijke samenwoning).

⁵⁵ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 925, nr. 2076.

solidariteit en autonomie, bij de wettelijke samenwoning is dit voornamelijk louter de pijler van autonomie, solidariteit is in mindere mate terug te vinden.

§ 2 Ratio legis

46. Op het eind van de jaren negentig hebben tal van rechtsstelsels een vorm van een geregistreerde relatie ingevoerd.⁵⁶ In België was dit de wettelijke samenwoning (1998), in Nederland⁵⁷ het geregistreerd partnerschap (1997) en in Frankrijk⁵⁸ de *pacte civil de solidarité* (1999). In België en Frankrijk is de inhoudelijke draagwijdte van de instituten beperkter dan in Nederland.

A. Oorspronkelijke doelstelling

47. De wettelijke samenwoning, en bij uitbreiding de geregistreerde relaties, kwamen er telkens in de eerste plaats om partners van hetzelfde geslacht de kans te geven om hun relatie enigszins te formaliseren.⁵⁹

Het instituut van de wettelijke samenwoning is duidelijk geïnspireerd op het voorbeeld van het huwelijk.⁶⁰ Inzake een beroep tot vernietiging van de Wet tot invoering van de wettelijke samenwoning bevestigt het Arbitragehof dit en heeft ze eveneens een opsomming van de gelijkaardige bepalingen zoals nu terug te vinden bij de wettelijke samenwoning.⁶¹

De Belgische wetgever had oorspronkelijk tot doel een aseksuele en neutrale regeling te maken voor samenwonenden beperkt tot vermogensrechtelijke kwesties, zonder de bedoeling om een nieuwe instelling als dusdanig in het leven te roepen.⁶² Bovendien stond het loutere samenleven centraal en niet het creëren van een duurzame levensgemeenschap. Het was de bedoeling om de contractuele verhoudingen tussen de individuen te vereenvoudigen, aan het statuut van de persoon zou niet geraakt worden.⁶³

De wetgever viseerde bij de invoering van de Wet tot invoering van de wettelijke samenwoning drie doelgroepen: intrafamiliale wettelijke samenwoning, wettelijke samenwoning voor hen die niet mogen huwen en wettelijke samenwoning voor hen die niet willen huwen.⁶⁴ Hoewel deze drie doelgroepen een andere finaliteit nastreven werden niettemin dezelfde voorwaarden gesteld en identieke wettelijke gevolgen hieraan gekoppeld.

---

⁵⁶ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 23-24, nr. 38.

⁵⁷ Wet 5 juli 1997 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met opnemings daarin van bepalingen voor het geregistreerd partnerschap (NL), *Stb.* 1997, 324, www.wetten.overheid.nl.

⁵⁸ Loi n° 99-944 (FR) 15 november 1999 relative au pacte civil de solidarité, *JO* 16 november 1999, www.legifrance.gouv.fr.

⁵⁹ M. ANTOKOLSKAIA, *Harmonisation of Family Law in Europe: a historical perspective: a tale of two millennia*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 291-298.

⁶⁰ GwH 7 november 2013, nr. 151/2013, overw. B.4.3.

⁶¹ Arbitragehof 23 februari 2000, nr. 23/2000, overw. A.3.2.

⁶² Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot invoering van de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Senaat 1997-98, nr. 1-916/5, 2.

⁶³ Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot invoering van de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 49-170/15, 6.

⁶⁴ H. CASMAN, "Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?", *NJW* 2004, 182, nr. 1.

B. Tegenwoordige en toekomstige doelstelling

48. Ondertussen is gebleken uit studies dat het merendeel van de wettelijk samenwonenden koppels betreffen en het uiterst zelden om intrafamiliale samenwoning gaat.⁶⁵ CASMAN merkt bijgevolg op dat voor de categorieën van de intrafamiliale samenwonenden, eveneens als voor de samenwonenden die niet konden huwen, de figuur achterhaald is. In het eerste geval verhindert de vereiste van handelings- en wilsbekwaamheid dat de figuur wordt aangewend in een bepaalde familiale context waar daadwerkelijk nood kan zijn aan de figuur, in het tweede geval zorgde het homohuwelijk ervoor dat, personen die niet konden huwen en bijgevolg dan maar een verklaring van wettelijke samenwoning aflegden, dit nu wel kunnen.⁶⁶

49. Hoewel de wettelijke samenwoning oorspronkelijk beoogd werd als een puur vermogensrechtelijk instituut is het de vraag of dit vandaag de dag nog steeds het geval is. Tegenwoordig heerst er onduidelijkheid of de wettelijke samenwoning nu ook het statuut van de persoon raakt of niet, er zijn zowel voor-⁶⁷ als tegenstanders^{68, 69}. Ook in de rechtspraak worden er tegenstrijdige standpunten ingenomen.

De Raad van State is van mening dat het afleggen van een verklaring van wettelijke samenwoning een subjectief recht is dat tot de bevoegdheid behoort van de rechtbanken van de rechterlijke orde.⁷⁰ Het Hof van Cassatie sluit zich aan bij de stelling dat de wettelijke samenwoning niet de staat van de persoon raakt.⁷¹ Ten slotte is er bij het Grondwettelijk Hof een evolutie waarneembaar. In het arrest tot nietigverklaring van de wet tot invoering van de wettelijke samenwoning besloot het toenmalig Arbitragehof aanvankelijk dat *de wet geen instituut in het leven roept dat de wettelijk samenwonenden zou plaatsen in een nagenoeg 'identieke situatie' als die van gehuwden, [...] maar slechts een beperkte vermogensrechtelijke bescherming creëert die gedeeltelijk geïnspireerd is door bepalingen die gelden voor echtgenoten.*⁷² Niettemin beklemtoonde het Arbitragehof in een arrest van 28 november 2001 dat artikel 1477, § 3 BW indiceert op het bestaan van een voornemen tot een

⁶⁵ Vr. en Antw. Kamer, Vr. nr. 446, 14 oktober 2008 (S. LAHAYE-BATTHEU).

⁶⁶ H. CASMAN, "Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?", *NjW* 2004, 183, nr. 5.

⁶⁷ J. ERAUW en J. VERHELLEN, "Het conflictenrecht van de wettelijke samenwoning. Internationale aspecten van een niet-huwelijkse samenwoningsvorm", *EJ* 1999, 154, nr. 17; H. CASMAN, "Enkele aspecten van vermogensrechtelijke overeenkomsten tussen samenwoners sedert de Wet van 23 november 1998" in W. VAN EECKHOUTTE (ed.), *Overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 211-213, nr. 275; N. DANDOY en J. SOSSON, "La reconnaissance juridique du couple non marié" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 49; A. HEYVAERT, *Het statuut van samenwoners: de samenwoning van volwassenen*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 44-45, nr. 45; B. VINCK, "Overzicht van rechtspraak (2000-2012) – De wettelijke samenwoning", *T.Fam.* 2012, 196, nr. 2.

⁶⁸ S. MOSSELMANS, "De wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning en het gelijkheidsbeginsel", *RW* 2000-01, 1044, nr. 9; B. MEESTERS, "Samenwoningsvermogensrecht" in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 36-37, nr. 46.

⁶⁹ Zie omtrent dit vraagstuk: F. SWENNEN, "De wettelijke samenwoning en de staat van de personen" (noot onder Cass. 17 januari 2013), *RW* 2013-14, 905-906 en L. DE SCHRIJVER, "De wettelijke samenwoning, een verhouding van staat?" (noot onder Gent 27 november 2014 en Cass. 17 januari 2013), *T.Fam.* 2015, 135-143.

⁷⁰ RvS 5 februari 2010, nr. 200.547.

⁷¹ Cass. 17 januari 2013, AR C.11.0363.F, www.cass.be.

⁷² Arbitragehof 23 februari 2000, nr. 23/2000, overw. B.1.5.

gemeenschappelijk gezinsleven.⁷³ In navolgende arresten oordeelde het Hof in onder meer rechtsdomeinen als het familierecht⁷⁴ en sociaal recht⁷⁵ tot een gelijkstelling.⁷⁶ Een automatische gelijkstelling is evenwel nog niet aan de orde.⁷⁷

Afdeling 2/ Juridisch kader

§ 1 Voorafgaande duiding

50. Het instituut van de wettelijke samenwoning werd ingevoerd door de Wet tot invoering van de wettelijke samenwoning⁷⁸ De rechtsfiguur is ondertussen meer dan 15 jaar oud, maar nog steeds niet volgroeid en voortdurend aan aanpassingen onderhevig. De wet van 28 maart 2007 voerde een beperkt wettelijk (niet-reservatair) erfrecht in voor de langstlevende wettelijk samenwonende partner en eveneens een beperkte onderhoudsplicht voor de langstlevende ten aanzien van de kinderen van de eerststervende.⁷⁹ Naar analogie met de problematiek rond schijnhuwelijken, zorgde de wet van 2 juni 2013 dat gelijkaardige bepalingen nu ook van toepassing waren op schijnwettelijke samenwoningen.⁸⁰

51. De wetgever heeft ervoor gekozen om de bepalingen aangaande de wettelijke samenwoning in te voegen onder boek III in een titel *Vbis*. Een andere mogelijkheid was om parallel met het huwelijk de wettelijke samenwoning op te splitsen onder boek I en onder boek III. Dit zou bijgedragen hebben tot een meer volwaardig instituut in plaats van de soms stiefmoederlijke behandeling zoals nu het geval is.

52. In artikelen 1476 – 1476*quinquies* BW staan de vorm- en grondvoorwaarden beschreven over de totstandkoming evenals het einde van de wettelijke samenwoning. Net zoals bij het huwelijk gaan we hier niet verder op in, uitgezonderd twee belangrijke bemerkingen. Een eerste verschil waarop reeds gealludeerd werd, is dat de wettelijke samenwoning geen ‘huwelijksverboden’ kent, bijgevolg kunnen ook aanverwanten en bloedverwanten een verklaring van wettelijke samenwoning afleggen.⁸¹ Een tweede, niet onbelangrijk verschil, is het einde van de relatie. Terwijl een echtscheiding enkel kan bekomen worden door een rechterlijke tussenkomst, kan aan de wettelijke samenwoning een einde komen door een

---

⁷³ Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001, overw. B.6.

⁷⁴ Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001.

⁷⁵ Arbitragehof 21 december 2000, nr. 137/2000, overw. B.4.

⁷⁶ Zie over de trend naar gelijkschakeling: T. WUYTS, “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 245-246, nr. 5.

⁷⁷ GwH 7 november 2013, nr. 151/2013.

⁷⁸ *Supra* vn. 54.

⁷⁹ Wet 28 maart 2007 tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit, *BS* 8 mei 2007, 24.928 (hierna: Wet 28 maart 2007).

⁸⁰ Wet 2 juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de wet van 31 december 1851 met betrekking tot de consulaten en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen, *BS* 23 september 2013, 67.119.

⁸¹ Artikel 143 BW *juncto* artikelen 161-163 BW *versus* artikel 1475 BW.

loutere eenzijdige verklaring⁸². Deze uiterst vrijblijvende houding werd reeds vergeleken met de figuur van de verstoting.⁸³

De vorm- en grondvoorwaarden onderscheiden de wettelijke samenwoning van de feitelijke samenwoning. Bij de wettelijke samenwoning gaat het om een rechtsfiguur die van overheidswege is georganiseerd en waarvoor een wettelijk kader is uitgewerkt dat verankerd ligt in het Burgerlijk Wetboek.⁸⁴

§ 2 Het primair stelsel

53. Net zoals bij het huwelijk is het primair samenwoningsstelsel van dwingend recht. Het enkele feit van de wettelijke samenwoning zorgt voor het inwerkingstellen van het primair stelsel.⁸⁵ Het primair stelsel toepasselijk op wettelijk samenwonenden is terug te vinden in artikel 1477 BW. Deze bepaling is geïnspireerd op de regels van het huwelijk, niettemin is het stelsel voor wettelijk samenwonenden beperkter dan bij het huwelijk. Bepaalde (semi-)vermogensrechtelijke bepalingen uit het primair stelsel voor gehuwden, zoals artikelen 216, 217 en 218 BW, zijn niet van toepassing.⁸⁶ Het primair stelsel voor wettelijk samenwonenden beperkt zich aldus tot bepalingen betreffende de bescherming van de gezinswoning (art. 1477, § 2 BW), de bijdrage in de lasten van het samenleven (art. 1477, § 3 BW), de hoofdelijke aansprakelijkheid voor huishoudelijke schulden (art. 1477, § 4 BW) en dringende voorlopige maatregelen (art. 1479 BW).

A. Bescherming van de gezinswoning

54. Artikel 1477, § 2 BW verklaart de bepalingen omtrent de bescherming van de gezinswoning bij gehuwden ook van toepassing bij wettelijk samenwonenden.

1) Eigendomsrecht op de gezinswoning

55. De bescherming van de gezinswoning is dezelfde als deze bij gehuwden. Evenwel zijn er verschillen betreffende enerzijds het statuut van de gezinswoning bij ontbinding van het stelsel, en anderzijds de financiering van de gezinswoning.

Zoals het geval is bij gehuwden zal de bescherming van de gezinswoning eindigen bij ontbinding van het stelsel. Bij ontbinding door beëindiging van de samenwoning onder de levenden zal de ex-partner niet kunnen genieten van een preferentiële toewijzing zoals bij echtgenoten het geval is.⁸⁷ Bij ontbinding door overlijden geniet de langstlevende wettelijk samenwonende partner overeenkomstig artikel 745octies BW het vruchtgebruik op het onroerend goed dat dienst deed als gezinswoning en het huisraad daar aanwezig.

---

⁸² Artikel 1476, § 2, tweede lid BW.

⁸³ H. CASMAN, "Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?", *NJW* 2004, 185, nr. 17.

⁸⁴ J.-L. VAN BOXSTAEL, "Vie commune et conflit de lois" (noot onder Brussel 15 juni 2006), *JT* 2007, 600-601.

⁸⁵ Artikel 1477, § 1 BW.

⁸⁶ W. PINTENS, "Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning" in W. PINTENS (ed.), *Familiaal Vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 7, nr. 5.

⁸⁷ C. DECLERCK, "Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten" in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 88, nr. 43.

Wanneer samenwonenden de positie van de langstlevende wettelijk samenwonende partner willen verbeteren door in plaats van het vruchtgebruik, de volle eigendom van de gezinswoning toe te kennen, beroepen ze zich op het tontinebeding en het beding van aanwas.⁸⁸ Dit zijn beide kanscontracten ten bezwarenden titel waarbij vereist is dat de partijen gelijke kansen moeten hebben op het ogenblik van sluiten of hernieuwen van de overeenkomst.⁸⁹ Bij een tontinebeding verkrijgt de langstlevende partner zijn rechten van de verkoper, terwijl bij een beding van aanwas hij dit rechtstreeks verkrijgt van de partner en niet van de verkoper, daarom geniet deze laatste dan ook de voorkeur.⁹⁰ Artikel 815 BW dat stelt dat niemand kan worden genoodzaakt in onverdeeldheid te blijven is enkel van toepassing op gemeenrechtelijke maar niet op vrijwillige onverdeeldheden.⁹¹

2) Het huren van de gezinswoning

56. Het grote verschil met de regels toepasselijk op het huwelijk speelt zich af bij het beëindigen van de relatie anders dan door overlijden. In het geval van de wettelijke samenwoning zal de oorspronkelijke niet-huurder slechts over een bezetting ter bede beschikken. De oorspronkelijke huurder zal hieraan een einde kunnen maken mits een redelijke opzeggingstermijn gerespecteerd wordt.⁹²

B. Bijdrage in de lasten van de samenwoning

57. Artikel 213 BW kent geen equivalent bij de wettelijke samenwoning, waardoor er dus geen verplichting is tot samenwonen. Dit is enigszins vreemd gezien de paradoxale benaming van ‘wettelijke samenwoning’, bovendien heeft dit als gevolg dat evenmin de hulp-, bijstand- en getrouwheidsverplichting van toepassing zijn. Doordat artikel 1477 BW, artikel 213 BW niet overneemt, bestaat er evenmin een onderhoudsverplichting tussen wettelijk samenwonenden. Dit werd bevestigd door een vrederechter te Zomergem die in zijn vonnis oordeelde dat er geen onderhoudsgeld kan gevraagd worden gedurende de wettelijke samenwoning, nu art. 213 BW voor gehuwden niet wordt hernomen voor wettelijk samenwonenden en er van behoefte dus geen sprake kan zijn.⁹³ Niettemin menen bepaalde auteurs dat de hulpplicht van artikel 213 BW integraal deel uitmaakt van de bijdrageplicht (artikel 221 BW), waardoor wettelijk samenwonenden alsnog op grond van

---

⁸⁸ J. RUYSSSEVELDT, *Samenwonenden en onroerend goed*, Mechelen, Kluwer, 2007, 65-66, nr. 102; J. LAMBRECHTS, en A. MARISSSENS, “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, 29-32, nrs. 67-80.

⁸⁹ N. NIJBOER, “Contractuele regelingen tussen echtgenoten en samenwoners. Deel 2. Samenwoners. Tontine- en aanwasbedingen”, *TEP* 2008, 287-88, nr. 303.

⁹⁰ N. TORFS, “Feitelijke en wettelijke samenwoning” in H. CASMAN en M. VAN LOOCK (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 30-38, nrs. 50-51; J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – de feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 30, nr. 60.

⁹¹ Art. 815, eerste lid BW.

⁹² K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenleving. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 584, nr. 57.

⁹³ Vred. Zomergem 27 mei 2005, *T.Not.* 2005, 495.

deze bijdrageplicht aanspraak zouden kunnen maken op een onderhoudsuitkering en dit tijdens de wettelijke samenwoning.⁹⁴

58. De bijdrageplicht *ex. artikel 221, eerste lid BW* is conform artikel 1477, § 3 BW wel van toepassing op de wettelijke samenwoning. De formulering is lichtjes verschillend, art. 221 BW spreekt van ‘iedere echtgenoot draagt in de lasten van het huwelijk bij naar zijn vermogen’, terwijl art. 1477, § 3 BW het verwoordt als ‘de wettelijk samenwonenden dragen bij in de lasten van het samenleven naar evenredigheid van hun mogelijkheden’. Opvallend is dat de regels inzake ontvangstmachtiging (art. 221 tweede tot zesde lid BW) niet zijn hernomen, dit lijkt een *lapsus* van de wetgever.

De in artikel 1477, § 3 BW besproken situatie heeft enkel betrekking op het bijdragen tijdens de samenleving. Uitgezonderd de situatie van dringende en voorlopige maatregelen in artikel 1479 BW is in de wet niets geregeld over mogelijke onderhoudsuitkeringen na beëindiging van de relatie. Om alsnog een uitkering te verkrijgen beroepen *ex-partners* zich op figuren uit het gemeen recht zoals een vergoeding wegens foutieve verbreking van de relatie (artikel 1382 BW), de omgezette natuurlijke verbintenis (artikel 1235, tweede lid BW) of volgens HEYVAERT een vergoeding voor niet-tijdige opzegging van een *intuitu personae* overeenkomst met doorlopende prestaties gesloten voor onbepaalde duur.⁹⁵

De bijdrageplicht kan zowel *in natura* als bij equivalent worden uitgevoerd. Daarnaast strekt de bijdrageplicht zich dus louter uit voor de periode van de samenwoning waardoor partners zich in een uiterst precaire situatie bevinden, aangezien de wettelijke samenwoning eenzijdig en zonder enige grond kan worden beëindigd.

Over het verval van de bijdrageplicht bestaan in de rechtsleer twee strekkingen. Een eerste strekking meent dat de bijdrageplicht bij een loutere feitelijke beëindiging van de wettelijke samenwoning vervalft.⁹⁶ Dit sluit aan bij het tekstuele argument van artikel 1477, § 3 BW dat spreekt over bijdrage in de lasten van het *samenleven*. In dezelfde zin oordeelde de vrederechter te Zomergem dat een toekenning voor de lasten van de samenwoning onredelijk zou zijn nu er geen sprake meer was van een effectieve samenleving ondanks het feit dat de wettelijke samenwoning nog niet ontbonden was.⁹⁷ Deze stelling heeft tot gevolg dat wettelijk samenwonende partners dus zonder enige formaliteit zich kunnen onttrekken aan hun bijdrageplicht. Een andere strekking is van mening dat de bijdrageplicht blijft bestaan zolang geen einde is gemaakt aan de wettelijke samenwoning overeenkomstig artikel 1476, § 2 BW.⁹⁸ Dus ook wanneer de partners niet meer zouden samenleven blijven ze gehouden tot

---

⁹⁴ N. DANDOY, “Les effets alimentaires de la vie en couple” in J. HAUSER en J.-L. RENCHON (eds.), *Différenciation ou convergence des statuts juridiques du couple marié et du couple non marié?: Droit belge et français*, Brussel, Bruylant, 2005, 75.

⁹⁵ A. HEYVAERT, *Het statuut van samenwoners: de samenwoning van volwassenen*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 57-59, nr. 59.

⁹⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht, II*, Leuven, Acco, 2006, 195, nr. 1471; C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 492, nr. 921.

⁹⁷ Vred. Zomergem 27 mei 2005, *T.Not.* 2005, 495.

⁹⁸ F. SWENNEN, “Alimentatie tussen partners” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 157, nr. 26; K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenleving. Kroniek 2005- 2007”, *NJW* 2008, 572, nr. 16.

hun bijdrageplicht. Alhoewel duidelijk is dat in beide stellingen wettelijk samenwonenden zich in een kwetsbare positie bevinden, biedt deze laatste strekking een iets grotere bescherming door de eis tot naleving van de vormvereiste van artikel 1476, § 2 BW te stellen.

Deze bepaling omtrent de bijdrageplicht maakt deel uit van het primair stelsel en heeft bijgevolg een dwingend karakter waardoor de wettelijk samenwonenden hieromtrent geen afwijking kunnen voorzien in de notariële samenlevingsovereenkomst.

59. Merk tot slot op dat art. 217 BW niet werd hernomen bij de wettelijke samenwoning. De wettelijk samenwonenden moeten aldus hun inkomsten niet bij voorrang aanwenden ter voldoening van de lasten van het samenleven.⁹⁹

C. Hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudelijke schulden

60. Deze regeling is identiek voor gehuwden en wettelijk samenwonenden. Artikel 1477, § 4 BW neemt immers exact dezelfde bewoordingen over als artikel 222 BW. Een ‘huishoudelijke’ schuldeiser van één van de wettelijk samenwonende partners kan ook de andere partner aanspreken tot betaling van de ‘huishoudelijke’ schuld.

D. Dringende voorlopige maatregelen

61. Op grond van artikel 1479 BW kan de familierechtbank, net zoals bij gehuwden, ingrijpen op verzoek van één van de partners bij ernstige verstoring van de verstandhouding. Eén en ander verschilt met de regeling voor echtgenoten. Zo zal de familierechtbank steeds verplicht zijn alle maatregelen in de tijd te beperken.

Er moet een opsplitsing worden gemaakt tussen enerzijds maatregelen die de familierechtbank kan opleggen tijdens de duur van de samenwoning¹⁰⁰ en anderzijds na de beëindiging ervan¹⁰¹. In dat laatste geval moet de vordering worden ingesteld binnen de drie maanden na het einde en moet de rechter de maatregel beperken in de tijd met een maximum van één jaar na de beëindiging, met uitzondering wanneer de maatregelen betrekking hebben op de gemeenschappelijke kinderen van de wettelijk samenwonenden.¹⁰² Artikel 1476, § 2 BW handelt over de modaliteiten van het beëindigen van de samenlevingsrelatie. Het Hof van Cassatie oordeelde in een arrest over de (toen nog) bevoegdheid van de vrederechter op grond van artikel 1479, eerste lid BW, dan wel artikel 1479, derde lid BW, dat als concreet eindpunt van de wettelijk samenwoning de dag genomen moet worden waarop de ambtenaar van de burgerlijke stand in het bevolkingsregister melding maakt van de beëindiging.¹⁰³

De maatregelen die de familierechtbank kan nemen tijdens de wettelijke samenwoning betreffen onder meer de gemeenschappelijke verblijfplaats, de persoon en de goederen van de samenwonenden, de persoon en de goederen van de kinderen en de wettelijke en contractuele verplichtingen van de samenwonenden.¹⁰⁴ Na de beëindiging van de wettelijke samenwoning

---

⁹⁹ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 335, nr. 374.

¹⁰⁰ Artikel 1479, eerste lid BW.

¹⁰¹ Artikel 1479, derde lid BW.

¹⁰² N. TORFS, “Feitelijke en wettelijke samenwoning” in H. CASMAN en M. VAN LOOCK (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 18, nr. 16.

¹⁰³ Cass. 19 februari 2010, *RW* 2010-11, 1001.

¹⁰⁴ Artikel 1479, eerste lid BW verwijst naar artikelen 1253ter/5 en 1253ter/6 Ger. W.

kan de familierechtbank conform artikel 1479, derde lid BW maatregelen nemen *die ingevolge de beëindiging gerechtvaardigd zijn*. Voorbeelden hiervan zijn een tijdelijke onderhoudsbijdrage¹⁰⁵ of een tijdelijk gebruiksrecht van een appartement¹⁰⁶.

62. Daarnaast kunnen wettelijk samenwonenden zich steeds beroepen op het gemeen recht en op basis van artikel 584, eerste lid Gerechtelijk Wetboek, zich wenden tot de kortgedingrechter.

§ 3 Het secundair stelsel

63. Het secundair samenwoningsstelsel is een veel beperktere regeling dan het secundair huwelijksvermogensstelsel. Zo bestaat er bijvoorbeeld geen uitgewerkte regeling omtrent de verhaalsrechten van schuldeisers van wettelijk samenwonenden, evenzeer ontbreekt een systeem van vergoedingsrekeningen om vermogensverschuivingen recht te zetten. Door de gebrekkige bepalingen moeten heel wat wettelijk samenwonenden terugvallen op het gemeen recht en het gebruik van samenlevingsovereenkomsten.

A. Wettelijke regeling

64. In artikel 1478 BW heeft de wetgever voorzien in een beknopt secundair stelsel voor wettelijk samenwonenden. Terwijl in Nederland het hele huwelijksvermogensrecht ook van toepassing is op het geregistreerd partnerschap¹⁰⁷, is dit bij ons niet het geval met de wettelijke samenwoning.

1) Scheiding van goederen

65. Het wettelijk stelsel vervat in artikel 1478 BW komt *de facto* overeen met een stelsel van scheiding van goederen, zoals dit bij echtgenoten gekend is.¹⁰⁸ Elke partner behoudt niet alleen de goederen waarover hij zijn eigendom kan bewijzen, maar ook de inkomsten uit deze goederen en de opbrengsten die hij uit arbeid verdient (artikel 1478, § 1 BW). De wetgever heeft hierbij geen evenwicht gezocht tussen autonomie en solidariteit, maar het resoluut aan de partners overgelaten om te bepalen of hun partnerschap niet alleen een levensgemeenschap maar ook een vermogensgemeenschap wordt.¹⁰⁹ Waar het primair stelsel bij de wettelijke samenwoning wordt gekenmerkt door vermogensrechtelijke solidariteit, wordt het secundair stelsel overheerst door partijautonomie.

66. Specifiek voor de wettelijke samenwoning bestaat een wettelijk vermoeden van onverdeeldheid (artikel 1477, § 1 BW). Dit houdt in dat wanneer niet kan bewezen worden van welke partner het goed is, het goed geacht wordt in onverdeeldheid aan beide partners toe te behoren. Dit is een bevestiging van de gemeenrechtelijke onverdeeldheid (artikel 577-2 BW) die van toepassing is op de feitelijke samenwoning. Voor de wettelijke samenwoning

---

¹⁰⁵ Vred. Brussel 11 augustus 2009, *JT* 2010, 14. *Contra*: S. MOSSELMANS, “Bestaat een persoonlijk recht op onderhoudsuitkering aan de zijde van gewezen samenwonenden?” (noot onder Vred. Roeselare 29 juni 1999), *T.Vred.* 2000, 249-253.

¹⁰⁶ Vred. Zelzate 7 juli 2009, *T.Vred.* 2012, 27.

¹⁰⁷ Artikel 1:80b Nieuw Burgerlijk Wetboek (hierna: NBW).

¹⁰⁸ GwH 23 juni 2010, nr. 72/2010, overw. B.8.1.

¹⁰⁹ W. PINTENS, “Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning” in W. PINTENS (ed.), *Familiaal Vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 13, nr. 22.

wenste de wetgever uitdrukkelijk te voorzien in een wettelijk vermoeden om twijfel uit te sluiten.¹¹⁰ Volgens CASMAN is dit vermoeden van onverdeeldheid ruimer dan bij gehuwden die opteren voor het stelsel van scheiding van goederen, daar enkel een wettelijk vermoeden van onverdeeldheid geldt voor de roerende goederen.¹¹¹

Niettegenstaande er voor het ontstaan van de onverdeeldheid een wettelijk vermoeden is geïnstalleerd, bestaat er voor het eindigen van de onverdeeldheid geen wettelijke regeling. De onverdeeldheid wordt vereffend en verdeeld overeenkomstig de gemeenrechtelijke regels van mede-eigendom.

In het geval waar de de wettelijke samenwoning wordt ontbonden door overlijden en de overlevende wettelijk samenwonende partner een erfgenaam is van de vooroverledene bepaalt artikel 1478, derde lid BW dat het onverdeeld aandeel van de langstlevende, behoudens tegenbewijs, wordt beschouwd als een schenking. De *ratio legis* hiervan is misbruik tegengaan waarbij een ouder de wettelijke reserve van de andere kinderen zou kunnen aantasten door met één van de kinderen een wettelijke samenwoning aan te gaan en aldus een onverdeeldheid te creëren.¹¹²

2) Gemeen recht

67. Wettelijk samenwonenden zullen hun eigendomsrecht ten aanzien van goederen moeten bewijzen aan de hand van bewijstitels. Het bewijs van eigendom van onroerende goederen gebeurt door het voorleggen van de eigendomsakte, terwijl bij roerende goederen dit kan bewezen worden door alle middelen van recht.¹¹³ Hierbij dient opgemerkt te worden dat voor lichamelijke roerende goederen artikel 2279 BW geldt. Dit principe echter van ‘bezit geldt als titel’ zal zelden doorgang vinden doordat aan de voorwaarde van ondubbelzinnig bezit niet voldaan is.¹¹⁴ Op de bewijsregeling betreffende enkele bijzondere gevallen waaronder de huurwaarborg, tegoeden in een kluis, gelden op een bankrekening, wordt niet verder ingegaan.¹¹⁵

De rechtspraak aanvaardt de uitzonderingsgrond ‘morele onmogelijkheid’, naar analogie met het huwelijk, evenmin tussen samenwonende partners.¹¹⁶

Aangaande de financiering van een onroerend goed zijn de gemeenrechtelijke bepalingen van mede-eigendom (artikel 577-2 BW) van toepassing wanneer partners de

---

¹¹⁰ Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot invoering van de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Senaat 1997-98, nr. 1-916/5, 30-31.

¹¹¹ H. CASMAN, “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 184, nr. 11.

¹¹² Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsvoorstel betreffende het samenlevingscontract, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 49-170/8, 96.

¹¹³ N. TORFS, “Feitelijke en wettelijke samenwoning” in H. CASMAN en M. VAN LOOCK (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 26, nr. 37.

¹¹⁴ Luik 24 december 2003, *JT* 2004, 406; Vred. Oudenaarde 7 juni 2007, *T.Vred.* 2009, 163; Gent 21 april 2009, *P&B* 2010, 179.

¹¹⁵ Voor een bespreking hiervan zie onder meer: K. BOONE, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2007, 450-51, nrs. 423-425; V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 20-22, nrs. 42-46; K. BOONE en B. VINCK, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2012, 1836-37, nr. 612; N. TORFS, “Feitelijke en wettelijke samenwoning” in H. CASMAN en M. VAN LOOCK (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 27, nr. 39.

¹¹⁶ Luik, 8 oktober 2002, *RTDF* 2003, 215; Vred. St.-Gillis 26 januari 2004, *T.Vred.* 2004, 480, noot N. DANDOY; Luik 6 september 2004, *RNB* 2007, 16.

gezinswoning gezamenlijk aankopen. Wat betreft de problematiek rond de financiering van de gezinswoning speelt onder meer artikel 577-2, § 7, BW, dat bepaalt dat elke eigenaar gehouden is bij te dragen in de nuttige uitgaven tot behoud en onderhoud, alsmede de kosten van beheer, de belastingen en andere lasten betreffende de gemeenschappelijke zaak.

B. Conventionele regeling

68. Net zoals bij het huwelijk kan afgeweken worden van het wettelijk stelsel door het afsluiten van huwelijkscontracten, kan ook van het secundair samenwoningsstelsel worden afgeweken door het overeenkomen van samenlevingscontracten. Het is belangrijk op te merken dat de effecten van een samenwoningscontract veel beperkter zijn dan die van een huwelijkscontract. Zo is bijvoorbeeld een contractuele erfstelling (*cfr.* artikelen 1082-1083 BW) tussen ongehuwd samenwonenden niet mogelijk aangezien dergelijke overeenkomst onder het verbod van erfovereenkomsten zou vallen (art. 1130, tweede lid BW).¹¹⁷ Bovendien kunnen wettelijk samenwonenden in hun overeenkomst geen gemeenschap tot stand brengen, het gemeenschapsstelsel kan enkel op grond van een expliciete wetsbepaling worden ingevoerd.¹¹⁸ De creatie van een gemeenschappelijk vermogen met uitsluitend interne werking wordt onder de vorm van een inbreng in een maatschap wel aanvaard.¹¹⁹

69. Naast wettelijk samenwonenden kunnen ook feitelijk samenwonenden een samenlevingsovereenkomst opstellen, maar specifiek voor wettelijk samenwonenden voorziet het Burgerlijk Wetboek enkele vereisten die in acht moeten worden genomen.

1) Vorm

70. Artikel 1478, vierde lid, laatste zin BW schrijft uitdrukkelijk voor dat dergelijke overeenkomst in authentieke vorm moeten worden verleden voor de notaris. De *ratio legis* hiervan is dat de notaris kan toezien op de legaliteit van de overeenkomst en dat de notariële vorm zowel aan derden als aan de samenwonenden een grotere rechtszekerheid biedt dan wat het geval is bij een onderhandse overeenkomst.¹²⁰

2) Inhoud

71. Net zoals artikelen 1387 *juncto* 1388, eerste lid BW voor gehuwden, voorziet ook artikel 1478, vierde lid BW dat de overeenkomst niet strijdig mag zijn met de openbare orde of de

---

¹¹⁷ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 333, nr. 370.

¹¹⁸ H. CASMAN, “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 176, nr. 92.

¹¹⁹ M. GRÉGOIRE en L. ROUSSEAU, “Contrats et actes pouvant assurer la protection du survivanté” in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 203, nr. 13; W. PINTENS, “Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning” in W. PINTENS (ed.), *Familiaal Vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 19, nr. 40; J. VERSTRAETE, “Beschermingstechnieken (andere dan tontine- en aanwasbedingen) tussen ongehuwd samenwonenden” in KFBN (ed.), *Familie op maat*, Mechelen, Kluwer, 2005, 50-51, nr. 27; S. PLINGERS, “Samenlevingscontracten” in A.-L. VERBEKE (ed.), *Handboek Estate Planning Algemeen: Vermogensplanning met effect bij leven: huwelijk en samenwoning*, Brussel, Larcier, 2011, 124, nr. 226.

¹²⁰ Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsvoorstel betreffende het samenlevingscontract, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 49-170/8, 94-95.

goede zeden, noch met de regels betreffende het ouderlijk gezag en de voogdij, noch met de regels die de wettelijke orde van de erfopvolging bepalen, evenmin mag de overeenkomst een beding bevatten strijdig met artikel 1477 BW. Bovendien blijven ook de algemene geldigheidsvereisten zoals beschreven in artikel 1108 BW van toepassing.

72. De samenlevingsovereenkomst kan onder meer voorzien in eigendomsvermoedens, bedingen inzake vergoedingsrekeningen, verdeling van schulden, overnamerechten...

3) Publiciteit

73. Het centraal register van huwelijksovereenkomsten neemt voortaan alle samenlevingsovereenkomsten op, alsmede de wijzigingen hier aangebracht door vonnissen en arresten.¹²¹ Het gaat specifiek om samenlevingsovereenkomsten zoals bedoeld in art. 1478 BW.¹²² Derden kunnen dit register raadplegen als zij daartoe het nodige belang aantonen.¹²³

§ 4 Erfrecht

74. De Wet 28 maart 2007 zorgde voor een beperkt erfrecht voor wettelijk samenwonenden.¹²⁴ Een wetsvoorstel van 18 mei 2000 houdende diverse maatregelen tot gelijkstelling van de wettelijke samenwoning met het huwelijk ging nog een stap verder en voorzag naast een *ab intestato* erfrecht ook in een reservatair erfrecht, dit voorstel heeft echter geen ingang gevonden.¹²⁵

Oorspronkelijk was er bij de invoering van de wettelijke samenwoning niet voorzien in een erfrecht voor wettelijk samenwonenden. De wetswijziging van 28 maart 2007 heeft hier verandering in gebracht door een beperkt *ab intestato* erfrecht toe te kennen. In artikel 745octies BW is slechts sprake van een beperkt erfrecht aangezien aan de hoedanigheid van de langstlevende wettelijk samenwonende partner nog steeds niet de titel van reservataire erfgenaam is verbonden, waardoor onterving bij testament dus mogelijk blijft.

75. Het eerste lid van artikel 745octies, § 1 BW bespreekt de situatie waarbij de partners eigenaars zijn van de gezinswoning. De langstlevende wettelijk samenwonende partner verkrijgt bij overlijden van de vooroverleden partner het vruchtgebruik van het onroerend goed dat tijdens het samenwonen het gezin tot gemeenschappelijke verblijfplaats diende, evenals het vruchtgebruik van het daarin aanwezige huisraad.

Krachtens artikel 745octies, § 1, tweede lid BW heeft de langstlevende een intestaat erfrecht op de huur van het onroerend goed dat bij openvallen van de nalatenschap tot gemeenschappelijke verblijfplaats diende en het vruchtgebruik van het daarin aanwezige huisraad.

---

¹²¹ Art. 4 § 2, 2° en 3° wet 13 januari 1977 houdende goedkeuring van de overeenkomst inzake de vaststelling van een stelsel van registratie van testamenten, opgemaakt te Bazel op 16 mei 1972 en tot invoering van een centraal huwelijksovereenkomstenregister, *BS* 6 mei 1977, 6.164 (hierna: Wet 13 januari 1997) (zoals gewijzigd door de wet 14 januari 2003 houdende diversie bepalingen inzake werklastermindering binnen justitie, *BS* 1 maart 2013, 12.945.).

¹²² Art. 4 § 2, 2° Wet 13 januari 1977.

¹²³ Art. 4/1 Wet 13 januari 1977.

¹²⁴ *Supra* vn. 79.

¹²⁵ Wetsvoorstel (T.GIET e.a.) houdende diverse maatregelen tot gelijkstelling van de wettelijke samenwoning met het huwelijk (hierna: Wetsvoorstel GIET e.a.), *Parl.St.* Kamer 1999-2000, nr. 50-661/1.

Het erfrecht voor wettelijk samenwonenden mag niet verward worden met de concrete reserve bij gehuwden. Artikel 915*bis*, § 2 BW heeft het eveneens over het vruchtgebruik op de voornaamste woning en het daarin aanwezige huisraad. Terwijl het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende partner via testament kan ontnomen worden, is dit niet mogelijk met betrekking tot de concrete reserve van de langstlevende echtgenoot.

Het derde lid van artikel 745*octies*, § 1 BW bepaalt dat het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende niet van toepassing is wanneer deze een afstammeling is van de vooroverleden partner.

76. Zoals voorheen reeds bij de bescherming van de gezinswoning werd aangehaald, worden door wettelijk samenwonenden vaak het beding van aanwas in volle eigendom gebruikt om de langstlevende een meer uitgebreide bescherming te geven dan het loutere vruchtgebruik op de gezinswoning. Deze rechtsfiguur heeft twee grote voordelen: ten eerste voorziet het wettelijk erfrecht slechts in een vruchtgebruik, het beding van aanwas in volle eigendom kent dus meer toe, ten tweede gaat het om een rechtshandeling ten bezwarenden titel, waardoor de reservataire erfgenamen dit niet kunnen aanvechten.

77. Tot slot dient nog te worden opgemerkt dat de Wet 28 maart 2007 tot invoering van een erfrecht voor wettelijk samenwonenden eveneens artikel 1477 BW wijzigde. In paragrafen 5 en 6 werd aan de langstlevende wettelijk samenwonende een onderhoudsverplichting toegevoegd tot levensonderhoud enerzijds ten aanzien van de kinderen van de vooroverledene en anderzijds ten aanzien van de bloedverwanten in opgaande lijn, maar dit beperkt door bepaalde grenzen in het artikel omschreven. Deze onderhoudsverplichting zijn respectievelijk de equivalenten van artikelen 203, § 1 BW en 205*bis* BW, die van toepassing zijn tussen echtgenoten.¹²⁶

Afdeling 3/ Synthese en reflectie

78. In dit tweede hoofdstuk bespraken we een meer recente geformaliseerde relatievorm waarvan het juridisch kader heel duidelijk geënt is op dat van het huwelijk. Hoewel het Burgerlijk Wetboek in een regeling voorziet, gaat het om een beperkte regeling waardoor wettelijk samenwonenden eveneens genoodzaakt zijn hun toevlucht te nemen tot gemeenrechtelijke principes en tot het sluiten van samenlevingscontracten, willen ze hun relatie optimaal vormgeven.

79. De laatste jaren blijft de wettelijke samenwoning toenemen aan populariteit.¹²⁷ In het begin van dit hoofdstuk situeerden we deze nieuwe instelling tegen de achtergrond van zijn ontstaansredenen en merkten we op dat de oorspronkelijke doelstelling deels voorbij was gestreefd. De hamvraag blijft aldus: waar willen we heen met de wettelijke samenwoning? Uit

---

¹²⁶ K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 575, nr. 24.

¹²⁷ In het jaar 2000 waren in België 5.144 personen betrokken bij een verklaring van wettelijke samenwoning, in 2005 reeds 30.961, in 2010 72.191 en in 2014 waren dit er 78.271. Merk wel op dat 2014 een lichte daling vertoont in vergelijking met het jaar 2013 toen waren 79.323 personen betrokken bij een verklaring van wettelijke samenwoning. Bron: FOD economie, Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, statbel.fgov.be.

onderzoek is gebleken dat de wettelijke samenwoning vooral een Vlaams gegeven betreft, dit valt te verklaren door het eerder progressief Vlaams karakter en de meer conservatieve houding in Wallonië ten aanzien van het huwelijk.¹²⁸ Daarenboven tonen studies eveneens aan dat de wettelijke samenwoning eerder als alternatief voor het feitelijk samenwonen werd gezien dan als alternatief voor het huwelijk, aangezien het aantal huwelijken niet afnam.¹²⁹ De hoofdzakelijke beweegredenen om van feitelijk samenwonen naar wettelijk samenwonen over te gaan ligt in het elkaar financieel en materieel veiligstellen bij overlijden.¹³⁰ Daarentegen fungeert de wettelijke samenwoning wel als alternatief voor het huwelijk in de specifieke gevallen waarbij de partners afzien van het huwelijk uit organisatorische, financiële en sociale overwegingen.¹³¹ Vaak is het ook een tussenfiguur naar de aanloop van het huwelijk, zeg maar een soort van overgangperiode. Uit cijfers blijkt dat de meeste wettelijke samenwoningen immers worden ontbonden door een huwelijk.¹³² Deze bevindingen kunnen worden meegenomen in het tweede deel dat handelt over een relatievermogensrecht.

80. In hoofdstuk 4 zullen we zien dat de wettelijke samenwoning onder invloed van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof een verdere ontwikkeling en uitbreiding van haar rechtsgevolgen kent. De rechtspraak compenseert op deze manier de gebrekkige regeling op wetgevend niveau.

81. GERLO wijst erop dat in plaats van met de invoering van de wettelijke samenwoning een nieuwe door de wet georganiseerde samenlevingsvorm in het leven te roepen, het meer aangewezen was geweest om een minimale wettelijke gezinsbescherming te voorzien.¹³³

82. Hoewel het een onsolide regelgeving betreft hebben wettelijk samenwonenden tenminste een wettelijke basis om op terug te vallen. Feitelijk samenwonenden hebben dit geluk niet en vertoeven in een juridisch niemandsland.

Hoofdstuk 3. Feitelijke samenwoning

83. In de vorige hoofdstukken hebben we de instellingen van het huwelijk en van de wettelijke samenwoning van naderbij bekeken. Het ging telkenmale om door de wetgever geformaliseerde instituten. In dit hoofdstuk bekijken we de feitelijke samenwoning, dit is geen geïnstitutionaliseerde relatievorm maar een feitelijke toestand.

---

¹²⁸ P. SENAËVE, “De wettelijke samenwoning, een vooral Vlaamse, heteroseksuele en tijdelijke aangelegenheid”, *EJ* 2004, 87-88, nr. 4.

¹²⁹ C. DECLERCK en W. PINTENS, “Statistieken over wettelijke samenwoning en opengesteld huwelijk”, *RW* 2003-04, 1556-1559.

¹³⁰ T. WUYTS, “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 248, nr. 11.

¹³¹ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie*, Brussel, Larcier, 2013, 88-89.

¹³² *Vr. en Antw. Kamer*, Vr. nr. 446, 14 oktober 2008 (S. LAHAYE-BATTHEU).

¹³³ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 283, nrs. 708-711.

Afdeling 1/ Situering

§ 1 Begripsomschrijving

84. De feitelijke samenwoning zou kunnen omschreven worden als een samenlevingsvorm waarbij twee personen hun relatie op informele wijze organiseren.¹³⁴ In tegenstelling tot België en Nederland staat in het Franse Burgerlijk Wetboek (hierna: Cc.) een definitie van *concubinage*.¹³⁵ Niettemin kunnen in het Belgisch Burgerlijk Wetboek wel enkele impliciete noties worden teruggevonden, maar bij ons onthoudt de wetgever zich van een daadwerkelijke definiëring.¹³⁶ Daarnaast biedt de rechtspraak evenmin een oplossing doordat een bepaalde omschrijving van de feitelijke samenwoning telkenmale verschilt naargelang de feiten in een concrete zaak, waardoor geen algemene definitie kan worden afgeleid.¹³⁷ Ten slotte is ook in de rechtsleer geen sluitende definitie te vinden, sommigen¹³⁸ spreken van het bestendig samenleven als partners, anderen¹³⁹ stellen de voorwaarde van samenwonen niet of stappen af van de klassieke voorwaarde van een relatie tussen twee personen¹⁴⁰.

85. Het concept feitelijke samenwoning dat in deze masterproef gehanteerd wordt, kan worden omschreven als een toestand waarin twee ongehuwde partners (al dan niet van hetzelfde geslacht), die niet tot de wettelijke samenwoning zijn toegetreden, aan hun samenleving een bestendig karakter wensen te geven en met elkaar en/of met al dan niet gemeenschappelijke kinderen een gezin vormen en een gemeenschappelijke huishouding voeren.¹⁴¹

§ 2 Ratio legis

86. De feitelijke samenwoning is een relatief recent gegeven en werd lange tijd als ongeoorloofd beschouwd. Het ongehuwd samenwonen werd gepercipieerd als strijdig met de openbare orde en goede zeden doordat het de instandhouding van ongeoorloofde seksuele relaties inhield. Elke verbintenis voortvloeiend uit de feitelijke samenleving leidde tot de ongeoorloofdheid ervan. Eind jaren '80 kwam hier geleidelijk aan verandering in door enkele uitspraken van het Hof van Cassatie.

---

¹³⁴ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 33-34, nr. 51.

¹³⁵ Artikel 515-8 Cc.

¹³⁶ Artikel 301 § 10 BW; artikel 343, § 1, b) BW; artikel 398 BW; artikel 496/1 BW; artikel 496/3 BW; artikel 909 BW.

¹³⁷ Vred. St.-Gillis 26 januari 2004, *T.Vred.* 2004, 480, noot N. DANDOY.

¹³⁸ H. VANDENBERGHE, *De juridische betekenis van het concubinaat*, Gent, Story-Scientia, 1970, 29, nr. 21; N. JEANMART, *Les effets civils de la vie commune en dehors du mariage*, Brussel, Larcier, 1986, 7, nr. 4.

¹³⁹ Y.-H. LELEU, *Droit patrimonial des couples*, Brussel, Larcier, 2015, 487, nr. 429.

¹⁴⁰ W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 107, nr. 8; Y.-H. LELEU, *Droit patrimonial des couples*, Brussel, Larcier, 2015, 487, nr. 429; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht: identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 403, nr. 680.

¹⁴¹ G. COPS en K. SABBE, "Niet getrouwd, wel gescheiden. Juridische aspecten van de beëindiging van de samenwoning", *NFM* 2002, 2; K. VERSTRAETE, "Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007", *NJW* 2008, 566, nr. 1.

In een eerste stap oordeelde het Hof van Cassatie in verband met een aanspraak van de feitelijk samenwonende tot schadevergoeding wegens overlijden van de overspelige bijzit, dat het overspelig karakter weliswaar ongeoorloofd was, maar louter een relatieve ongeoorloofdheid die enkel door de bedrogen echtgenoot en niet door derden kon worden ingeroepen.¹⁴² In een volgend arrest ging het Hof van Cassatie nog een stap verder door te benadrukken dat overspel een feitelijke toestand is die het privéleven raakt en geenszins afbreuk doet aan de rechtmatigheid van de vordering van de feitelijke partner voor schade geleden door het overlijden van de metgezel.¹⁴³

87. Vandaag de dag wordt de feitelijke samenwoning algemeen aanvaard en als dusdanig niet langer in vraag gesteld of als ongeoorloofd beschouwd. Wat wel nog steeds in vraag wordt gesteld is het juridisch statuut van feitelijk samenwonenden.

De lagere rechtspraak stelt zich soepel op tegenover feitelijk samenwonenden met het oog op de bescherming van de economisch zwakkere.¹⁴⁴ De wettelijke verankering van een welbepaalde samenlevingsvorm buiten het huwelijk draagt ook bij aan de toegenomen maatschappelijke erkenning van impliciete rechten en plichten tussen feitelijk samenwonenden.¹⁴⁵ Deze soepele houding krijgt bijval bij rechtsgeleerden die pleiten voor een minimum aan solidariteit.¹⁴⁶

Daarentegen zijn er ook tegenstanders die menen dat aan de feitelijke samenwoning niet meer rechtsgevolgen mogen worden gekoppeld dan dat ze zelf via eventuele overeenkomsten hebben voorzien, de vrijheid van de partners en partij-autonomie staan hierbij centraal.¹⁴⁷ Ook het Grondwettelijk Hof sluit zich hierbij aan door te bevestigen in haar rechtspraak dat het verschil in behandeling tussen gehuwden en ongehuwden steunt op het objectief gegeven dat het opteren voor een ongehuwd samenleven een vrije keuze is waarvan de partners dan ook zelf de consequenties moeten dragen.¹⁴⁸

Het vrije-keuze argument overtuigt echter niet. Sociologische studies hebben immers aangetoond dat het merendeel van de partners geen weet hebben van de juridische bescherming die zij genieten bij het kiezen van de ene of andere samenlevingsvorm.¹⁴⁹ Bijgevolg zal het juridisch statuut geen factor zijn die de partners in rekening brengen bij hun relatiekeuze. Er is dus geenszins sprake van een weloverwogen rationele keuze.

---

¹⁴² Cass. 1 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 654.

¹⁴³ Cass. 15 februari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 776.

¹⁴⁴ Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot L. WERMOES.

¹⁴⁵ N. TORFS, "Feitelijke en wettelijke samenwoning" in H. CASMAN en M. VAN LOOCK (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 24, nr. 30.

¹⁴⁶ W. PINTENS, "Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief", *TPR* 2005, 364, nr. 56; D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?" in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251, nr. 1.

¹⁴⁷ C. DE WULF, "Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?", *T.Not.* 2004, 365; V. ALLAERTS, "Samenwoningsrecht" in J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 68-69, nr. 114.

¹⁴⁸ *Infra* (randnummer 151).

¹⁴⁹ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, "Juridische bescherming van samenwoners. Van 'het grote feest' tot 'de lange to-do'" in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie*, Brussel, Larcier, 2013, 96-98.

Afdeling 2/ Juridisch kader

§ 1 Voorafgaande duiding

88. In tegenstelling tot gehuwden en wettelijk samenwonenden, voorziet de wetgever voor feitelijk samenwonenden geen specifiek wetgevend kader. De feitelijke samenwoning is een niet geïnstitutionaliseerde samenlevingsvorm die dus ook geen alomvattend statuut kent. Ter bescherming van de economisch zwakkere partner zal een beroep moeten worden gedaan op het gemeen recht, meer bepaald op figuren uit het verbintenissenrecht en het zakenrecht.

89. In de navolgende bespreking wordt dezelfde werkwijze gehanteerd als bij de voorgaande hoofdstukken. De feitelijke samenwoning kent weliswaar geen eigen instituut en heeft dus geen eigen set van regels die erop van toepassing zijn. Niettemin wordt dezelfde indeling behouden en zal deze worden ingevuld enerzijds met rechtspraak die op dit welbepaald thema betrekking heeft en anderzijds met verbintenisrechtelijke figuren die eenzelfde resultaat trachten te bereiken.

§ 2 Het primair stelsel

90. Het primair huwelijks- of (wettelijk) samenwoningsstelsel is niet naar analogie toepasbaar op feitelijk samenwonenden.¹⁵⁰ Evenwel merkt de rechtsleer op dat de solidariteitsgedachte, die de basis vormt van het primair stelsel bij het huwelijk en de wettelijke samenwoning, ook terug te vinden is bij de feitelijke samenwoning.¹⁵¹

A. Bescherming van de gezinswoning

91. Een bescherming van de gezinswoning naar analogie van artikelen 215 en 1477 § 2 BW bestaat voor feitelijk samenwonenden niet. De feitelijke partners zullen zich moeten beroepen op het gemeen recht.¹⁵²

1) Eigendomsrecht op de gezinswoning

92. In het geval waarbij de partners gezamenlijk de gezinswoning aankopen kan opnieuw een beroep gedaan worden op artikel 577-2 BW. Door gebruik te maken van artikel 577-2, § 6 BW kan een gelijkaardige bescherming gevonden worden voor feitelijk samenwonenden. De gezinswoning behoort beide partners in onverdeeldheid toe, waardoor een partner niet eenzijdig kan beslissen de woning te vervreemden of te bezwaren met een hypotheek.¹⁵³

Is slechts één partner exclusief eigenaar van het onroerend goed dat door beide feitelijk samenwonenden als gezinswoning wordt aangewend, zal de partner-eigenaar zonder

---

¹⁵⁰ D. PIRE, “Concubinage, cohabitation, Cour d’arbitrage, cacophonie”(noot onder Arbitragehof 23 januari 2002), *JLMB* 2002, 623-625; Gent 12 februari 2015, *RABG* 2016, 326.

¹⁵¹ V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 66, nr. 106.

¹⁵² Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2005, 334-338, nrs. 383-387.

¹⁵³ C. DECLERCK, “Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten” in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 90, nr. 46.

instemming van de andere partner het goed kunnen verkopen of bezwaren.¹⁵⁴ Dit is een groot verschil met hetgeen van toepassing is bij wettelijk samenwonenden en gehuwden en benadrukt de precaire positie van de feitelijk samenwonende partners.

93. Aangezien feitelijke partners zich niet kunnen beroepen op een wettelijk erfrecht, zal bij ontbinding door overlijden de langstlevende feitelijke partner evenmin gebruik kunnen maken van de zogenaamde preferentiële toewijzing van de gezinswoning. Eveneens bij ontbinding door beëindiging van de relatie onder de levenden bevindt de partner die geen eigenaar is van het goed zich in een zwakke positie. De ex-partner-niet-eigenaar beschikt slechts over een bezetting ter bedde dat door de partner-eigenaar kan beëindigd worden mits het respecteren van een redelijke opzeggingstermijn.¹⁵⁵

2) Het huren van de gezinswoning

94. In het geval van het huren van de gezinswoning door één van de partners, kan de andere niet zoals bij echtgenoten en wettelijk samenwonenden genieten van een recht van medehuur op grond van de duurzame samenlevingsrelatie. Artikel 215, § 2 BW geldt immers niet voor feitelijk samenwonenden.¹⁵⁶ Dit brengt dan ook wel mee dat de niet-huurder niet verplicht zal zijn om bij te dragen in de huur.¹⁵⁷

In geval van beëindiging van de relatie is ook hier opnieuw de figuur van bezetting ter bedde van toepassing. Om van zijn ongestoord exclusief genot als huurder te kunnen genieten, kan de oorspronkelijke huurder de uitdrijving van zijn ex-samenwonende partner vorderen; bij gebrek aan hoogdringendheid zal aan die laatste wel een redelijke opzeggingstermijn worden toegekend.¹⁵⁸

In tegenstelling tot bij de wettelijke samenwoning en het huwelijk, heeft de langstlevende feitelijke samenwonende partner geen enkel erfrecht op de gehuurde gezinswoning. De langstlevende partner wordt beschouwd als een bezetter zonder recht of titel.¹⁵⁹ In het Franse recht is dit niet het geval en krijgt de langstlevende partner in dergelijk geval exclusief het recht tot voortzetting van de huur op voorwaarde dat de langstlevende minstens één jaar met de overleden huurder heeft samengeleefd.¹⁶⁰

95. Wanneer daarentegen beide feitelijk samenwonenden samen een huurovereenkomst aangaan, is er sprake van contractuele medehuur overeenkomstig artikel 1, § 1

---

¹⁵⁴ *Ibid.*, 88, nr. 44. Dit in tegenstelling tot HEYVAERT die meent dat artikel 215 BW ook naar analogie van toepassing is op feitelijk samenwonenden. Zie A. HEYVAERT, "Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk", *TPR* 1985, 36.

¹⁵⁵ C. DECLERCK, "Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten" in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 88, nr. 44.

¹⁵⁶ Vred. Herzele 19 december 2012, *RW* 2012-2013, 273.

¹⁵⁷ Vred. Doornik 13 mei 2008, *JLMB* 2009, 498.

¹⁵⁸ Vred. Halle 23 juli 2008, *RTDF* 2009, 950.

¹⁵⁹ C. DECLERCK, "Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten" in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 76, nr. 25.

¹⁶⁰ Art. 14 Loi n° 89-462 (FR) 6 juli 1989 tendant à améliorer les rapports locatifs et portant modification de la loi n° 86-1290 du 23 décembre 1986, *JO* 8 juli 1989, www.legifrance.gouv.fr.

Woninghuurwet.¹⁶¹ Voor de verhuurder betekent dit dat op hem een ondeelbare verbintenis rust tot het verschaffen van genot aan beide huurders. Net zoals bij gehuwden zal de verhuurder indien hij de huur in zijn geheel wenst op te zeggen, zich moeten richten tot beide huurders. Richt hij zich slechts tot één medehuurder, dan blijft dit zonder gevolg voor de overblijvende medehuurder. Aan de zijde van de huurders gaat het niet om een ondeelbare verbintenis, maar om een gezamenlijke verbintenis, wat betekent dat ze beiden gehouden zijn tot naleving van de huurverplichtingen, waaronder het betalen van het huurgeld. Behoudens het geval waar hoofdelijkheid is bedongen, is elke medehuurder slechts gehouden tot de betaling van zijn deel in de huurprijs. In het geval waarbij slechts één medehuurder het huurcontract opzegt, is de medeverhuurder gehouden het contract voort te zetten ten aanzien van de overblijvende huurder.¹⁶² Voor deze overblijvende huurder houdt dit evenwel *de facto* een verzwaring in van zijn huurverplichtingen aangezien op deze de verplichting van het overnemen van de huurverplichtingen en dus ook van de huurprijs van de opzeggende medehuurder rust.

B. Bijdrage in de lasten van de samenwoning

96. Tussen feitelijk samenwonende partners is noch de hulpverplichting, noch de bijdrageverplichting van toepassing. Al wordt in de rechtsleer wel gepleit om de bijdrageplicht eveneens van toepassing te verklaren op feitelijk samenwonenden.¹⁶³ In art. 6 eerste lid van een wetsvoorstel van 15 juli 2003 tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de wettelijke samenwoning werd eveneens beoogd om dit toe te passen op feitelijk samenwonenden.¹⁶⁴

Dit neemt niet weg dat feitelijk samenwonenden wel bij samenlevingsovereenkomst een onderhoudsplicht kunnen tot stand brengen. Dit kan dan zowel betrekking hebben op het onderhoud tijdens de relatie als op het onderhoud na de beëindiging van de relatie.¹⁶⁵

97. Bij gebrek aan dergelijke overeenkomst baseren rechtspraak en rechtsleer zich op figuren uit het gemeen recht om alsnog via een omweg een gelijkaardige situatie te construeren zoals dit het geval is bij gehuwden en wettelijk samenwonenden.

Zo is er in de rechtspraak een bepaalde strekking die stelt dat op feitelijk samenwonenden een natuurlijke verbintenis rust met een draagwijdte gelijk aan de

---

¹⁶¹ Wet 20 februari 1991 met betrekking tot huishuur, *BS* 22 februari 1991, 3.468.

¹⁶² C. DECLERCK, “Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten” in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 77, nr. 27.

¹⁶³ H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11; C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 335, nr. 375.

¹⁶⁴ Wetsvoorstel (O. MAINGAIN e.a.) tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de wettelijke samenwoning (hierna: Wetsvoorstel MAINGAIN e.a.), *Parl.St.* Kamer BZ 2003, nr. 51-110/1.

¹⁶⁵ S. EGGERMONT, “De afwikkeling van de samenwoningsrelatie” in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie: voorlopige maatregelen, echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting, wettelijke en feitelijke samenwoning*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2012, 283-286, nrs. 444-446.

bijdrageplicht zoals van toepassing op het huwelijk en de wettelijke samenwoning.¹⁶⁶ Andere rechtspraak¹⁶⁷ en rechtsleer¹⁶⁸ menen daarentegen dat de bijdrageplicht reeds impliciet aanwezig is door het loutere feit van het samenwonen en de figuur van de natuurlijke verbintenis overbodig is.

1) De natuurlijke verbintenis

98. Rechtspraak¹⁶⁹ en rechtsleer¹⁷⁰ nemen aan dat de bijdrage in de lasten van het samenwonen een voorbeeld is van de vrijwillige uitvoering van een natuurlijke verbintenis daartoe. De bron van dergelijke verbintenis ligt in de morele verplichting tot solidariteit. Er is sprake van *un devoir naturel de conscience et de solidarité né du concubinage, socialement reconnu et qui consiste en une obligation, pour chacun des concubins, de contribuer aux charges de la vie commune*¹⁷¹ waardoor een zogenaamde natuurlijke solidariteitsverbintenis ontstaat door de loutere wil om in concubinaat te leven.¹⁷²

Artikel 1235, tweede lid BW luidt: “Geen terugvordering kan plaatshebben ten opzichte van natuurlijke verbintenissen die men vrijwillig voldaan heeft”. Het BW geeft hierbij dus geen definitie van wat een natuurlijke verbintenis is. VAN GERVEN omschrijft het als *een verbintenis die geldig bestaat maar niet in rechte kan worden afgedwongen en die, wanneer ze vrijwillig werd betaald, geen aanleiding kan geven tot terugvordering van prestaties*.¹⁷³ In tegenstelling tot de civielrechtelijke verbintenis kan de natuurlijke verbintenis niet in rechte worden afgedwongen, maar ze kan er wel in worden omgezet door de uitvoering ervan of de belofte tot uitvoering ervan.

Gelet op artikel 1235, tweede lid BW kan geen terugvordering worden gevraagd van de bijdragen in de lasten na het einde van de feitelijke samenwoning.¹⁷⁴ De feitelijke samenwonenden voeren immers samen een huishouding waarbij wordt verondersteld dat elk van hen van dag tot dag een bijdrage in de lasten van het samenleven levert.¹⁷⁵ Niettemin kunnen bepaalde uitgaven alsnog worden gerecupereerd voor zover bewezen wordt dat zij de normale lasten van het feitelijke samenwonen hebben overschreden.¹⁷⁶

---

¹⁶⁶ Vred. Charleroi 26 oktober 2001, *JLMB* 2002, 655; Brussel 17 januari 2003, *JT* 2004, 482; Rb. Gent 28 juni 2005, *T.Not.* 2005, 464.

¹⁶⁷ Rb. Brussel 27 januari 2000, *JLMB* 2000, 1088.

¹⁶⁸ F. SWENNEN, “Alimentatie tussen partners” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 306, nr. 69.

¹⁶⁹ Zie de aldaar geciteerde rechtspraak in V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 8-10, nrs. 10-15.

¹⁷⁰ C. DECLERCK, “Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten” in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 66, nr. 10.

¹⁷¹ C. REMON, “Le concubinage (chronique de jurisprudence de 1976 à 1981)”, *RNB* 1982, 531-532, nrs. 67-68.

¹⁷² D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijke samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 260, nr. 13.

¹⁷³ S. COVEMAEKER en W. VAN GERVEN *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 267.

¹⁷⁴ F. TAINMONT, “Les charges du ménage” in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 130, nr. 6.

¹⁷⁵ K. BOONE, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2007, 452, nr. 427.

¹⁷⁶ Rb. Leuven 4 januari 2001, *TBBR* 2001, 245; Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 846.

Bij een civielrechtelijke omgezette natuurlijke verbintenis moet het bestaan, de duur, de modaliteiten en de omvang van de aangegane verbintenis worden bewezen overeenkomstig het gemeen recht.¹⁷⁷ Het bestaan van de verbintenis zal moeten blijken uit een geschrift (art. 1341 BW) of een begin van geschrift (art. 1347 BW). Één van de situaties voorzien in art. 1348 BW, de morele onmogelijkheid tot het voorleggen van een geschrift, wordt meestal¹⁷⁸ niet aanvaard.¹⁷⁹ Wat de omvang betreft is er geen wettelijk vastgesteld *quantum* zoals wel het geval is bij de huwelijkslasten en de lasten van het wettelijk samenwonen. Dit impliceert dan ook dat niet kan worden gesteld dat de bijdrageplicht bij feitelijk samenwonenden resulterend uit de omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civielrechtelijke verbintenis enger zou zijn dan de huwelijksbijdrageplicht of beperkt tot de gebruikelijke of normale lasten van de huishouding.¹⁸⁰ De duur van de civielrechtelijke verbintenis hangt af van het feit dat de omzetting van de natuurlijke verbintenis gebeurt door de vrijwillige uitvoering van de verbintenis of door de belofte tot uitvoering ervan; in het tweede geval ontstaat er een verbintenis *ad futurum*.¹⁸¹ Bij stopzetting van dergelijke civielrechtelijke verbintenis kan de betaling wel worden afgedwongen.¹⁸²

Tot slot merkt PIGNOLET op dat de zwakte van theorie van de omzetting voortvloeiend uit de feitelijke appreciatie van de rechter zorgt voor rechtsonzekerheid. Een contractuele regeling van de concubinaatsrelatie zou aan de feitelijke partners zekerheid bieden.¹⁸³

2) Artikel 1382 BW

99. Het aansprakelijkheidsrecht kan als alternatief dienen voor de zwakte van de theorie van de natuurlijke verbintenis, echter in de rechtspraak heeft deze grond nog minder slaagkans dan de figuur van de natuurlijke verbintenis.¹⁸⁴ Daarnaast wordt op het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht eveneens een beroep gedaan om een onderhoudsuitkering te verkrijgen na het einde van de feitelijke samenwoning, dit eveneens vaak tevergeefs.¹⁸⁵

---

¹⁷⁷ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 261, nr. 14.

¹⁷⁸ Juridische onmogelijkheid werd wel aanvaard: Antwerpen 14 maart 2000, *AJT* 2000-2001, 835, noot B. WILMS.

¹⁷⁹ Antwerpen 7 maart 2000, *AJT* 2000-2001, 834; Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 846; Luik 8 oktober 2002, *RTDF* 2003, 212; Vred. St.-Gillis 26 januari 2004, *T.Vred.* 2004, 480, noot N. DANDOY; Luik 8 maart 2004, *JT* 2004, 599;

¹⁸⁰ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 262, nr. 15. *Contra*: V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 8, nr. 10, verwijzing naar “de normale lasten van het feitelijk samenwonen”.

¹⁸¹ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 262, nr. 16.

¹⁸² Rb. Veurne 27 mei 2004, *TGR* 2004, 193.

¹⁸³ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 263, nr. 17.

¹⁸⁴ Rb. Bergen 23 mei 2001, *JLMB* 2002, 648.

¹⁸⁵ *Ibid.*; Vred. Gent 6 mei 1999, *TGR* 2000, 230.

Het is in principe zo dat het verbreken van een relatie geen fout in de zin van artikel 1382 BW kan uitmaken.¹⁸⁶ Niettemin meent LELEU dat het plaatsen van een partner in een situatie waarin hij/zij in de onmogelijkheid verkeert om te voorzien in zijn/haar eigen onderhoud een fout is in de zin van artikel 1382 BW dat aanleiding kan geven tot een schadevergoeding.¹⁸⁷ Een mijns inziens juistere opvatting is dat enkel de omstandigheden waarin zo'n beëindiging zich voordoet een fout kunnen zijn, maar de verbreking *an sich* kan niet als fout beschouwd worden.¹⁸⁸

3) Theorie van de stilzwijgende lastgeving

100. De overgrote meerderheid van de rechtsleer meent dat het vermogensrechtelijk statuut van gehuwden of wettelijk samenwonenden niet analoog toegepast mag worden op feitelijk samenwonenden.¹⁸⁹ HEYVAERT meent als enige dat tussen feitelijk samenwonenden steeds een stilzwijgende overeenkomst wordt gesloten waarin de bijdrage- én hulpverplichting zit ingesloten.¹⁹⁰

De stilzwijgende lastgeving (art. 1985, tweede lid BW) tussen feitelijk samenwonende partners vindt haar grondslag in gebruiken tussen ongehuwde koppels. De wet verzet zich hier niet tegen. Er geldt een vermoeden van stilzwijgende lastgeving wanneer is bewezen dat er sprake is van een gemeenschappelijk leven.¹⁹¹

Wat betreft de bijdrageplicht stelt CASMAN eveneens dat dit veeleer een impliciete verplichting is dat aan het samenleven zelf inherent is verbonden en bijgevolg niet moet worden teruggevallen op figuren zoals de natuurlijke verbintenis.¹⁹²

C. Hoofdelijke gehoudenheid van de huishoudelijke schulden

101. In beginsel kunnen schuldeisers van één van de feitelijk samenwonenden, de andere partner niet aanspreken voor huishoudelijke schulden, evenmin voor schulden gemaakt ten behoeve van de opvoeding van de kinderen. De schuldeiser zal elke partner slechts ten belope van zijn aandeel kunnen aanspreken.¹⁹³

---

¹⁸⁶ V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, "Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning", *T.Fam.* 2008, 40, nr. 82.

¹⁸⁷ Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2005, 332, nr. 380.

¹⁸⁸ A.-C. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Brussel, Bruylant, 2004, 371.

¹⁸⁹ S. BRAT en A.-C. VAN GYSEL, "La rupture du couple: les recours judiciaires et les effets alimentaires" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 273, nr. 1; W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2002, 383, nr. 806.

¹⁹⁰ A. HEYVAERT, "Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk", *TPR* 1985, 31.

¹⁹¹ Rb. Brussel 27 januari 2000, *JLMB* 2000, 1088.

¹⁹² H. CASMAN, "Vereffening-verdeling na beëindiging van de relatie tussen ongehuwd samenwoners" in KFBN (ed.), *Familie op maat*, Mechelen, Kluwer 2005, 352; H. CASMAN, "Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners" in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11.

¹⁹³ Vred. Grâce-Hollogne 19 juni 2007, *JLMB* 2008, 126.

Schuldeisers kunnen zich wel beroepen op de vertrouwensleer om alsnog beide feitelijk samenwonende partners te vatten.¹⁹⁴ Hiertoe moeten twee voorwaarden worden voldaan: ten eerste vereist dit het bestaan van een feitelijk gezin, ten tweede moet de derdeschuldeiser te goeder trouw zijn.¹⁹⁵ De schuldeiser moet de overtuiging zijn toegedaan dat hij contracteert met wettelijk samenwonenden of gehuwden. Enkel in dit geval zullen beide feitelijke partners hoofdelijk gehouden zijn.

D. Dringende voorlopige maatregelen

102. Voor feitelijk samenwonenden bestaat er geen omvattend juridisch kader tot beslechting van een crisissituatie.¹⁹⁶

103. Het Arbitragehof besliste dat feitelijk samenwonenden niet de vereiste hoedanigheid hebben om zich te kunnen beroepen op artikel 1479, derde lid BW of artikel 223 BW.¹⁹⁷ Hun recht op toegang tot de rechter wordt hen niet ontnomen aangezien feitelijk samenwonenden zich steeds kunnen richten tot de kortgedingrechter in geval van hoogdringendheid.¹⁹⁸ Feitelijk samenwonende partners zullen zich dus enkel kunnen wenden tot de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg op grond van artikel 584, eerste lid Ger. W. Ook recentere rechtspraak bevestigde de beslissing van het Arbitragehof.¹⁹⁹

De rechtsleer reageerde kritisch op deze beslissing van het Arbitragehof.²⁰⁰ Zo werd opgeworpen of de kortgedingrechter wel over dezelfde bevoegdheden beschikt als de vrederechter bij een verstoorde verstandhouding.²⁰¹ Kan de rechter in kortgeding bijvoorbeeld de gezinsbelangen betrekken in zijn beslissing of moeten overeenkomstig het gemeen recht enkel de afzonderlijke belangen van de feitelijk samenwonenden vooropstaan.²⁰² Daarnaast sterkte dit sommigen om voorstellen te doen in de richting van een eenvormige rechterlijk verankerde beëindigingsprocedure voor wettelijk én feitelijk samenwonenden.²⁰³

---

¹⁹⁴ C. DECLERCK, “Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten” in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 70, nr. 16.

¹⁹⁵ C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 528, nr. 987.

¹⁹⁶ Brussel 30 mei 2011, *RTDF* 2013, 127, noot F. LAYON.

¹⁹⁷ Arbitragehof 23 januari 2002, nr. 24/2002, overw. B.3.

¹⁹⁸ *Ibid.*, overw. B.6.

¹⁹⁹ Antwerpen 15 november 2005, *RW* 2006-07, 610; Antwerpen 19 november 2008, *NJW* 2009, 637; Brussel 15 april 2010, *RTDF* 2011, 218; Brussel 30 mei 2011, *RTDF* 2013, 127, noot F. LAYON.

²⁰⁰ F. SWENNEN, “De materieel bevoegde rechtbank inzake geschillen bij beëindiging van een feitelijke samenwoning” (noot onder Arrondrb. Gent 15 december 2003), *RW* 2004-05, 1473; V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 72, nr. 122.

²⁰¹ H. CASMAN, “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 160, nr. 37.

²⁰² C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 339, nr. 380.

²⁰³ F. SWENNEN, “De materieel bevoegde rechtbank inzake geschillen bij beëindiging van een feitelijke samenwoning” (noot onder Arrondrb. Gent 15 december 2003), *RW* 2004-05, 1473; Wetsvoorstel (G.

§ 3 Het secundair stelsel

104. Net zoals een primair stelsel ontbreekt, kent de feitelijke samenwoning *in se* evenmin een secundair stelsel zoals gehuwden (artikelen 1387-1474 BW) en wettelijk samenwonenden (art. 1478 BW) dit kennen.

105. Hieronder zullen we enkele gemeenrechtelijke figuren bespreken, evenals de verhaalsrechten van schuldeisers ten aanzien van feitelijk samenwonenden en tot slot ook nog de samenlevingsovereenkomsten die feitelijk samenwonenden kunnen sluiten.

A. Wettelijke regeling

1) Gebrek aan een wettelijke regeling

106. De wet heeft niet voorzien in iets als een feitelijk huwelijksvermogensstelsel²⁰⁴, de bepalingen toepasselijk op het huwelijk mogen niet naar analogie worden toegepast op feitelijk samenwonenden.²⁰⁵

107. In het verleden werd reeds tevergeefs een beroep gedaan op de rechtsfiguur van de commerciële maatschap.²⁰⁶ Opdat er sprake kan zijn van een feitelijke vennootschap moeten drie elementen voldaan zijn. Ten eerste moet er een inbreng zijn van elke partner, ten tweede moet er een deelname zijn in de winsten en verliezen en ten derde moet de *affectio societatis* (dit is de wil om zich te associëren) aanwezig zijn.²⁰⁷ Enkel wanneer aan deze cumulatieve voorwaarden voldaan is, zal de vereffening van de vermogensverhouding tussen feitelijk samenwonenden gebeuren overeenkomstig het vennootschapsrecht.²⁰⁸

108. Net zoals samenwonenden een overeenkomst kunnen sluiten over bijvoorbeeld een onderhoudsbijdrage, kunnen zij ook in hun patrimoniale overeenkomst eigendomsvermoedens opnemen. Gebeurt dit niet, dan zullen feitelijk samenwonenden wederom hun toevlucht moeten nemen tot het gemeen recht.

109. Naar analogie met artikel 1478, § 1 BW, geldt voor feitelijk samenwonenden evenzeer het principe dat elke partner eigenaar blijft van de goederen waarvan hij de eigendom kan bewijzen (het zogenaamde titelprincipe). Wanneer goederen door hen beiden worden verworven of wanneer één van de partners zijn exclusief eigendomsrecht niet hard kan maken, komen de goederen in onverdeeldheid terecht. Daar waar bij wettelijk

---

BOURGEOIS) tot regeling van de gerechtelijke procedure van beëindiging van de wettelijke en feitelijke samenwoning (hierna: Wetsvoorstel BOURGEOIS), *Parl.St.*, Kamer 2003-04, nr. 51-681/1.

²⁰⁴ Rb. Leuven 4 januari 2001, *TBBR* 2001, 245; B. VINCK en K. BOONE, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2012, 1832, nr. 606.

²⁰⁵ Gent 25 november 2004, *NJW* 2005, 805; Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 777.

²⁰⁶ Brussel 4 december 2000, *RW* 2001-02, 61; Vred. Halle 23 juli 2008, *RTDF* 2009, 950; N. TORFS, “Ontstaat tussen ongehuwd samenwonende partners die samenwerken een commerciële maatschap? (noot onder Kh. Dendermonde van 9 februari 2012), *TRV* 2012,640-643.

²⁰⁷ C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 508, nr. 954.

²⁰⁸ *Ibid.*

samenwonenden nog een wettelijk vermoeden van onverdeeldheid aanwezig was, is er hier slechts sprake van een feitelijk vermoeden.²⁰⁹

Het bewijs van eigendom is vooral van belang voor de externe verhouding van partners tot derden.

2) Verhaalsrechten van schuldeisers

110. Het antwoord op de vraag waarop schuldeisers zich kunnen verhalen hangt samen met het antwoord op de vraag wie het eigendomsrecht op het goed bezit. Maar wat als geen van beide partners zijn exclusief eigendomsrecht kan aantonen, kan een schuldeiser van één partner dan beslag leggen op de gehele boedel of op de helft?

In de praktijk bestaan er in de rechtspraak en rechtsleer tegenstrijdige strekkingen. Het Hof van Cassatie oordeelde dat de schuldeiser zich kan beroepen op het principe ‘bezit geldt als titel’ van art. 2279 BW om er het exclusieve eigendomsrecht van zijn schuldenaar uit af te leiden. Bijgevolg zijn de goederen van de partners door de feitelijke samenwoning vermengd en niet meer te onderscheiden en kan de schuldeiser op de gehele boedel beslag leggen, tenzij de andere partner-niet-schuldenaar zijn gehele of gedeeltelijk eigendomsrecht alsnog bewijst.²¹⁰ De rechtsleer bekritiseert deze stelling en is van mening dat wanneer het exclusief eigendomsrecht van de schuldenaar niet kan bewezen worden, beslag slechts mogelijk zal zijn op de helft van de inboedel.²¹¹ In deze visie geldt het gezamenlijk bezit als titel voor een onverdeeld eigendomsrecht.²¹²

3) Gemeen recht

111. Wanneer er een einde komt aan de relatie tussen partners, komt noodzakelijkerwijs ook een einde aan de door hen opgebouwde levens- en vermogensgemeenschap. Een terugkomend heikel punt bij de beëindiging van de relatie vormt de verdeling van het opgebouwde vermogen. Terwijl voor echtgenoten duidelijke spelregels zijn vastgelegd om de vermogensverschuivingen in kaart te brengen en tot een verdeling te komen, moeten feitelijk samenwonenden voor uiteindelijk net hetzelfde spel, andere regels zoeken om toe te passen.²¹³ Feitelijk samenwonenden baseren zich hiervoor op enkele gemeenrechtelijke correctiemechanismen.

1° Vermogensvermeerdering zonder oorzaak

112. De vermogensvermeerdering zonder oorzaak is de meest frequent ingeroepen grondslag waarop een feitelijk samenwonende zich beroept om na het einde van de relatie alsnog gelden te recupereren voor de periode van de gewezen feitelijke samenwoning.²¹⁴ Kenmerkend voor

---

²⁰⁹ Luik 18 januari 2005, *RTDF* 2007, 562-63, noot F. TAINMONT; Antwerpen 5 december 2006, *NJW* 2007, 414, noot G. VERSCHULDEN.

²¹⁰ Cass. 10 juni 1976, *T.Not* 1976, 283.

²¹¹ A. HEYVAERT, “Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk”, *TPR* 1985, 21.

²¹² A. HEYVAERT, “Bezit geeft verscheidende titels”, *TPR* 1983, 169.

²¹³ Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 844-846.

²¹⁴ M. DEMARET en Y.-H. LELEU, “Le couple non marié” in Y.-H. LELEU (ed.), *Le droit patrimonial du couple*, Bruxelles, Larcier, 2005, 113-115. K. BOONE, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2007, 459-461, nrs. 436-438; V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 15-18, nrs. 30-34; K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse

de vermogensvermeerdering zonder oorzaak is juist het ontbreken van een geldige oorzaak zowel voor de verarming als de verrijking. In het geval van de feitelijke samenwoning faalt de vordering doordat in de meeste gevallen wel degelijk sprake is van een geldige oorzaak.²¹⁵ Namelijk de bijdrage in de lasten van de samenwoning²¹⁶, het begiftigingsoogmerk²¹⁷, de vrije wil²¹⁸ of nog uit eigen belang²¹⁹.

113. Hierbij aansluitend werd in een soortgelijke situatie tevergeefs een beroep gedaan op de figuur van de onverschuldigde betaling.²²⁰

2° Het recht op natrekking en de kostenleer

114. Een andere veelgebruikt correctiemechanisme is de natrekking en kostenleer.²²¹ Ook hier betreft het de situatie waarbij één feitelijk samenwonende partner werken heeft verricht aan de woning die eigendom is van de andere feitelijk samenwonende partner en daar na het einde van de relatie een vergoeding voor vraagt. Artikel 555 BW is van toepassing in gevallen waarbij de werken nog voldoende individualiseerbaar zijn, terwijl de kostenleer kan worden toegepast wanneer zodanige vermenging is opgetreden dat de werken niet meer kunnen worden afgescheiden.²²² Deze correctiemechanismen kunnen enkel worden aangewend voor werken die werden uitgevoerd aan een onroerend goed en bieden geen soelaas voor de afbetalingen van een hypothecaire lening.²²³ Bovendien moet het exclusief bewijs geleverd worden van enerzijds de bouwwerken en anderzijds het onroerend goed, wat bij het einde van de feitelijke samenwoning vaak moeilijkheden oplevert.²²⁴

3° Schulderkenning en lening

115. Andere figuren waarop ex-partners hun vordering tot recuperatie van hun gelden steunen, zijn het bestaan van een schulderkenning of een lening.

Wanneer een partner zich succesvol op de schulderkenning van de andere partnerschuldenaar wil beroepen moet aan de vereiste van artikel 1326 BW voldaan zijn. Dit impliceert dat het bedrag voluit in letters moet worden geschreven en de handtekening van de

---

samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 578-579, nr. 35-36; K. BOONE en B. VINCK, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2012, 1842-45, nr. 622-625.

²¹⁵ Uitzonderlijke gevallen waar de voorwaarde wel was vervuld: Gent 23 maart 1999, *TBBR* 2000, 311; Rb. Gent 28 juni 2005, *T.Not.* 2005, 464; Brussel 19 april 2012, *RTDF* 2013, 148.

²¹⁶ Rb. Aarlen 17 oktober 2003, *Rev.trim.dr.fam.* 2004, 722.

²¹⁷ Vred. Namen 16 januari 2001, *JLMB* 2001, 269.

²¹⁸ Antwerpen 9 februari 2005, *NJW* 2006, 508, noot G. VERSCHELDEN.

²¹⁹ Gent 20 november 2008, *TBBR* 2011, 39, noot S. BOULY; Rb. Nijvel 22 april 2009, *RTDF* 2010, 347.

²²⁰ Rb. Brussel 29 maart 2002, *T.Not.* 2003, 351.

²²¹ M. DEMARET en Y.-H. LELEU, “Le couple non marié” in Y.-H. LELEU (ed.), *Le droit patrimonial du couple*, Bruxelles, Larcier, 2005, 111-113; K. BOONE, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2007, 457-458, nrs. 434; V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 12-14, nrs. 20-24; K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 580-581, nr. 39-41; K. BOONE en B. VINCK, “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2012, 1841, nr. 620.

²²² Luik 29 september 2004, *JT* 2005, 522.

²²³ Rb. Gent 28 juni 2005, *T.Not.* 2005, 464.

²²⁴ V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 12, nr. 21.

schuldenaar moet worden voorafgegaan door ‘goed voor’ of ‘goedgekeurd voor’.²²⁵ Het tweede lid van artikel 1326 BW voorziet enkele uitzonderingsgevallen, maar de feitelijke samenwoningsrelatie is hier geenszins onder terug te brengen.

Wanneer een feitelijk samenwonende partner zich wil beroepen op het bestaan van een leningsovereenkomst om terugbetaling te krijgen, draagt hij hiervoor overeenkomstig artikel 1315, eerste lid BW de bewijslast. Het bewijs dat moet worden geleverd is tweeledig. Enerzijds het materieel element: de terbeschikkingstelling van een som geld²²⁶, anderzijds het intentioneel element: de wil om te lenen²²⁷. Vaak gaat het om bedragen die de som van € 375 overtreffen, waardoor niet voldaan zal zijn aan de vereiste van een geschrift (artikel 1343 BW). De partner-schuldeiser probeert zich dan te beroepen op de zogenaamde morele onmogelijkheid om zich een geschrift te verschaffen. Naar analogie met het huwelijk zal het louter bestaan van de feitelijke samenwoning niet volstaan als grond voor de morele onmogelijkheid.²²⁸ Naast artikel 1348 BW wordt eveneens een beroep gedaan op ‘het begin van bewijs’ zoals omschreven in artikel 1347 BW, dit met wisselend succes.²²⁹

4° De zaakwaarneming

116. In het verleden hebben rechters zich eveneens moeten uitspreken over de vordering tot teruggave van tijdens de feitelijke samenwoning gedane bedragen op grond van het leerstuk van de zaakwaarneming.²³⁰ Deze gemeenrechtelijke figuur is onderworpen aan strikte voorwaarden, zo moet het gaan om een noodzakelijke handeling verricht ter behartiging van andermans belangen.²³¹ Het Hof van beroep te Brussel wees een vordering gegrond op de zaakwaarneming principieel af, omdat het Hof ervan uit ging dat in geval van samenwoning de vereisten *in se* niet voldaan kunnen zijn.²³²

5° Verval van oorzaak bij schenking

117. Tot slot zal een ex-samenwonende partner na de beëindiging van de feitelijke samenwoning gedane investeringen proberen te recupereren op grond van de theorie van verdwijning van oorzaak van een zorgezegde voorheen gedane schenking. Terwijl bij echtgenoten elke schenking tussen echtgenoten conform art. 1096 BW *ad nutum* herroepbaar is, is dit niet het geval tussen samenwonenden.²³³ Dit heeft tot gevolg dat, nu de eisende partner de schenking niet *ad nutum* kan herroepen, hij zijn toevlucht neemt tot de leer van verdwijning van de oorzaak. In de meeste gevallen²³⁴ wordt de vordering op grond van

---

²²⁵ E. GOOSSENS, “Samenwoningsvermogensrecht” in C. DECLERCK en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 51, nr. 76.

²²⁶ Antwerpen 22 januari 2003, *TBBR* 2006, 229; Rb. Leuven 17 januari 2006, *RABG* 2007, 741.

²²⁷ B. VAN BAEVEGHEM, “Lening en morele onmogelijkheid in het B.W.”(noot onder Rb. Leuven 22 oktober 2003), *RABG* 2004, 745.

²²⁸ *Ibid.*, 747; Vred. St.-Gillis 26 januari 2004, *T.Vred.* 2004, 480, noot N. DANDOY.

²²⁹ B. VAN BAEVEGHEM, “Lening en morele onmogelijkheid in het B.W.”(noot onder Rb. Leuven 22 oktober 2003), *RABG* 2004, 744; Rb. Leuven 21 februari 2006, *RABG* 2007, 744, noot C. VERGAUWEN.

²³⁰ Rb. Brussel 29 maart 2002, *T.Not.* 2003, 351.

²³¹ Artikelen 1371-1375 BW.

²³² Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 844.

²³³ Gent 11 oktober 2004, *RNB* 2005, 124; Antwerpen 22 april 2003, *TBBR* 2005, 69.

²³⁴ Zo aanvaardde de rechtbank van eerste aanleg te Brussel in 2002 wel het verval van de schenking toe wegens verdwijning van de oorzaak; Rb. Brussel 29 maart 2002, *T.Not.* 2003, 351.

verdwijning van de oorzaak niet langer aanvaard.²³⁵ Evenmin kan de schenking worden herroepen op basis van ondankbaarheid.²³⁶ Bovendien zal de eisende partner *a priori* het bestaan en dus bewijs van de schenking moeten aantonen, er bestaat immers geen ‘vermoeden van schenking’.²³⁷

B. Conventionele regeling

118. Feitelijk samenwonende partners kunnen, net zoals wettelijk samenwonenden, hun vermogensrechtelijke situatie regelen door het sluiten van samenlevingsovereenkomsten. In Nederland worden notariële samenlevingscontracten expliciet gepromoot doordat zowel in het publiek- als privaatrecht een notarieel verleden contract vereist is om in aanmerking te komen voor een bepaalde gunstregeling, zoals het partner-pensioen, het erfrecht...²³⁸

1) Vorm

119. Deze is in tegenstelling tot de wettelijke samenwoning waarbij een notariële akte vereist is, niet onderworpen aan specifieke vormvoorwaarden en kan dus ook gebeuren door middel van onderhandse overeenkomsten. Niettemin geniet ook hier een authentieke akte de voorkeur, gelet op de uitvoerbare kracht die ermee gepaard gaat, de vaste datum en de bewaring- en informatieplicht van de notaris.²³⁹

2) Inhoud

120. Vooreerst moet voldaan zijn aan de voorwaarden van artikel 1108 BW: toestemming, bekwaamheid, een bepaald voorwerp en een geoorloofde oorzaak²⁴⁰.

Voorts mag, om geldig te zijn, de overeenkomst niet strijdig zijn met de openbare orde en de goede zeden, evenmin een schending van de mensenrechten inhouden noch afbreuk doen aan bepalingen van dwingend recht. In het verleden heerste er twijfel over de geldigheid van dergelijke overeenkomsten doordat de buitenhuwelijkse relatie als strijdig werd bevonden met de openbare orde en de goede zeden.²⁴¹ Deze strekking is reeds achterhaald, meer zelfs, de deur werd ook opengezet naar homofiele relaties.²⁴²

In hun samenlevingsovereenkomst kunnen de partners zowel persoonlijke, vermogensrechtelijke als gezinsorganisatorische aspecten opnemen.²⁴³ Wat betreft de persoonlijke aspecten dient te worden opgemerkt dat zij geen beperking van de persoonlijke

---

²³⁵ Rb. Luik 6 oktober 2003, *TBBR* 2005, 329; Rb. Luik 25 november 2002, *RTDF* 2004, 496.

²³⁶ Luik 29 april 2003, *RNB* 2004, 249.

²³⁷ Brussel 2 maart 2010, nr. 2007/AR/1044, www.juridat.be.

²³⁸ W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 114, nr. 23.

²³⁹ N. TORFS, “Feitelijke en wettelijke samenwoning” in H. CASMAN en M. VAN LOOCK (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 42, nr. 63.

²⁴⁰ Luik 4 juni 2008, *RNB* 2008, 721 (vernietiging van de overeenkomst wegens een gebrek aan oorzaak).

²⁴¹ P. DE PAGE, “La cause immorale et l’union libre” in P. DE PAGE en R. VALKENNEER (eds.), *L’union libre*, Brussel, Bruylant, 1992, 165-179.

²⁴² Antwerpen 12 mei 1998, *AJT* 1998-99, 593.

²⁴³ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 265, nr. 21.

vrijheid kunnen inhouden.²⁴⁴ Enkel de wet, bijvoorbeeld door het voorzien van het instituut van het huwelijk of de wettelijke samenwoning, kan de individuele vrijheid van de partners beperken.²⁴⁵ De partners kunnen in hun overeenkomst wel bijvoorbeeld voorzien in een regeling omtrent de bijdragen in de lasten van de samenwoning²⁴⁶ en in afspraken betreffende de gemeenschappelijke kinderen bij het eindigen van de relatie. In geval van niet nakoming van de overeenkomst kan de in gebreke blijvende partner op grond van artikel 1184 BW worden veroordeeld tot betaling van een schadevergoeding. Het inlassen van een strafbeding gekoppeld aan een getrouwheidsplicht is niet toegelaten.²⁴⁷ Een schadebeding kan dan weer wel.²⁴⁸

Zoals eerder opgemerkt verhindert het verbod van erfovereenkomsten dat ongehuwd samenwonenden in hun samenwoningscontract kunnen opnemen dat zij bij overlijden onherroepelijk de goederen die zij bezitten aan elkaar schenken. Gehuwden kunnen dit overeenkomstig de artikelen 1082-1083 BW wel.

3) *Geldigheidsduur*

121. In principe geldt de samenlevingsovereenkomst voor de duur van de samenleving. De tendens is echter meer en meer om ook te voorzien in een hulp- en bijdrageplicht voor de langstlevende bij overlijden van één van de partners.²⁴⁹

4) *Publiciteit*

122. In tegenstelling tot wettelijk samenwonenden zijn de samenlevingsovereenkomsten van feitelijk samenwonenden niet onderworpen aan enige publiciteit, zij kunnen daarenboven ook niet in het centraal register van huwelijksovereenkomsten worden opgenomen.²⁵⁰ Wel kunnen feitelijk samenwonenden het bestaan (niet de inhoud) van hun vermogensrechtelijk contract inschrijven in het bevolkings- of vreemdelingenregister.²⁵¹ Het gaat in dit geval enkel om notariële overeenkomsten, onderhandse overeenkomsten kunnen niet worden opgenomen. Derden kunnen hiervan een uittreksel verkrijgen in zoverre zij aan de ambtenaar van de burgerlijke stand kunnen bewijzen dat het verkrijgen van de informatie onontbeerlijk is.²⁵²

---

²⁴⁴ *Ibid.*

²⁴⁵ *Ibid.*, 266, nr. 21.

²⁴⁶ C. DECLERCK, "Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten" in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 67, nr. 10.

²⁴⁷ Rb. Brugge 9 april 2001, *RW* 2002-03, 1552.

²⁴⁸ Cass. 21 november 1985, *RW* 1986-87, 2872; Y.-H. LELEU, "De vermogensrechtelijke gevolgen van de wettelijke samenwoning. Commentaar bij de virtuele wet van 23 november 1998", *NFM* 1999, 123-124.

²⁴⁹ H. CASMAN, *Notarieel familierecht*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 171-172, nr. 491.

²⁵⁰ Art. 4 § 2, 2° Wet 13 januari 1977 spreekt uitdrukkelijk over: "de in artikel 1478 van het Burgerlijk Wetboek bedoelde overeenkomsten".

²⁵¹ Art. 1, 10° KB 16 juli 1992 tot vaststelling van de informatie die wordt opgenomen in het bevolkingsregister en in het vreemdelingenregister, *BS* 15 augustus 1992, 18.038 (zoals gewijzigd door KB 30 december 1999 tot wijziging van het KB van 16 juli 1992 tot vaststelling van de informatie die opgenomen wordt in de bevolkingsregisters en in het vreemdelingenregister, *BS* 31 december 1999, 50.542.).

²⁵² Art. 4, laatste lid KB 16 juli 1992 betreffende het verkrijgen van informatie uit de bevolkingsregisters en uit het vreemdelingenregister, *BS* 15 augustus 1992, 18.041 (zoals gewijzigd door KB 5 september 1996 tot wijziging van het KB van 12 juni 1996 tot wijziging van het KB van 16 juli 1992 tot vaststelling van de

§ 4 Erfrecht

123. Voor feitelijk samenwonenden bestaat er geen wettelijk erfrecht. Dit zorgt voor schrijnende toestanden in de gevallen waarbij de samenwonende partners geen testament hebben gemaakt om elkaar te beschermen bij overlijden van één van de partners, want zonder testament erft de langstlevende feitelijk samenwonende partner niets. In gevallen waar wel een testament is opgemaakt speelt nog steeds de reserve en eveneens de ascendentenreserve. Om aan deze problematiek tegemoet te komen wordt een beroep gedaan op bedingen van aanwas en tontinebedingen. Dit zijn immers overeenkomsten onder bezwarende titel, waardoor de reserve aan de kant kan worden geschoven.

Een ander probleem is de situatie waarbij partners feitelijk hebben samengewoond in een woning die eigendom is van één partner en die partner-eigenaar als eerste overlijdt. De langstlevende zal niet in de woning kunnen blijven wanneer de erfgenamen van de overleden partner vragen om de woning te verlaten. De erfgenamen kunnen wel niet zonder meer tot uithuiszetting overgaan, dit zou rechtsmisbruik zijn.²⁵³ De langstlevende partner kan zich hoogstens op de figuur van bezetting ter bedde beroepen, waardoor hij een redelijke opzegtermijn geniet.²⁵⁴

Verder in dit eindwerk zal op het vraagstuk worden ingegaan of voor bepaalde duurzame relaties niet kan worden voorzien in een *sui-generiser* erfrecht.

Afdeling 3/ Synthese en reflectie

124. In voorgaande bespreking zagen we stuk voor stuk toepassingen die Napoleons' *quote* "Les concubins se passent de la loi, la loi se désintéresse d'eux"²⁵⁵ alle eer aandeden.

Om juridisch gezien een situatie te benaderen zoals dit voor gehuwden en wettelijk samenwonenden geldt, moet een beroep gedaan worden op het gemeen recht. De gemeenrechtelijke figuren zijn echter vaak ontoereikend voor de feitelijke samenwoning en andere volwaardige alternatieven zijn er evenmin. Wat de gemeenrechtelijke constructies betreft gaat het vaak om feitelijke situaties waarbij de rechter *in concreto* moet aftoetsen of de toepassingsvoorwaarden van die specifieke figuur voldaan zijn. Doordat de gemeenrechtelijke figuren zich daartoe niet lenen, wordt in de overgrote meerderheid van de zaken dan ook de vordering van de ex-feitelijk samenwonende partner afgewezen. Dit brengt rechters ertoe om, ook al is niet voldaan aan de toepassingsvoorwaarden, alsnog een welbepaald oordeel te vellen ingegeven door billijkheid.²⁵⁶ Dit juridisch kluwen brengt heel wat rechtsonzekerheid teweeg dat geenszins een positieve evolutie kan genoemd worden. Zeker gelet op het feit dat vandaag de dag de feitelijke samenwoning een niet onbelangrijke plaats in onze samenleving

---

informatie die opgenomen wordt in de bevolkingsregisters en in het vreemdelingenregister en het KB van 16 juli 1992 betreffende het verkrijgen van informatie uit de bevolkingsregisters en uit het vreemdelingenregister, BS 3 oktober 1996, 25.484.).

²⁵³ Vred. Charleroi 3 maart 2003, JT 2004, 480.

²⁵⁴ V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, "Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning", *T.Fam.* 2008, 37, nr. 73.

²⁵⁵ P. MALAURIE, "Mariage et concubinage en droit français contemporain" in *Archives de philosophie du droit*, n° 20, *Réformes du droit de la famille*, Sirey, Paris, 1975, 19.

²⁵⁶ Rb. Oudenaarde 19 september 2005, RABG 2006, 774.

inneemt. Studies tonen aan dat het feitelijk samenwonen vaak een eerste stap is in een relatieproces en wordt gevolgd door het afleggen van een verklaring van wettelijke samenwoning.²⁵⁷ Het aantal feitelijk samenwonenden stijgt ook elk jaar, waarbij de vraag kan gesteld worden in hoeverre het nalaten van het voorzien van een wettelijke regeling voor deze categorie nog maatschappelijk verantwoord is.²⁵⁸ Het probleem is dat door de heterogeniteit van de groep feitelijk samenwonenden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de homobeweging, voor hen geen lobby- of pressiegroep bestaat.²⁵⁹ De wetgever zal dus minder geneigd zijn om actie te ondernemen door het uitblijven van een sterke achterban die daartoe aanzet.

Hoofdstuk 4. Rechtspositie van echtgenoten, wettelijk en feitelijk samenwonenden in de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Grondwettelijk Hof

125. In voorgaande hoofdstukken zagen we een overzicht van de vermogensrechtelijke regeling van gehuwden, wettelijk samenwonenden en feitelijk samenwonenden. We zagen hierbij dat de regeling bij deze drie categorieën op meerdere cruciale punten van elkaar verschillen. In dit hoofdstuk gaan we na of deze ongelijke behandelingen eventuele discriminaties tot gevolg hebben. We bekijken zowel het Europese als het nationale luik.

Afdeling 1/ Analyse van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de mens²⁶⁰

§ 1 Voorafgaande duiding: Europees wetgevend kader

126. Op Europees wetgevend vlak kent het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (hierna: EVRM) drie bepalingen die in deze materie van belang zijn.²⁶¹

Allereerst waarborgt artikel 12 EVRM het recht om te huwen:

“Mannen en vrouwen van huwbare leeftijd hebben het recht te huwen en een gezin te stichten volgens de nationale wetten die de uitoefening van dit recht beheersen”.

De verwijzing naar ‘volgens de nationale wetten’ duidt op een indicatie van een grote beoordelingsvrijheid (*margin of appreciation*) van de lidstaten zelf. Bovendien is op te merken dat er enkel sprake is van het huwelijk. Er is geen andere bepaling terug te vinden over bijvoorbeeld een geregistreerd partnerschap, noch werd ervoor geopteerd om in artikel

---

²⁵⁷ T. WUYTS, “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 248, nr. 11.

²⁵⁸ E. LODEWIJCKX, D. MORTELMANS en I. PASTEELS, “Gezinstransities in de levensloop van mannen en vrouwen” in M. CORIJN en C. VAN PEER (eds.), *Gezinstransities in Vlaanderen*, Brussel, Vlaamse overheid, 2013, 72.

²⁵⁹ W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 126.

²⁶⁰ Om de arresten van EHRM te raadplegen gebruik de databank “Hudoc” die het Hof ter beschikking stelt (<http://www.echr.coe.int/ECHR/ENG/Header/Case-law/Hudoc/Hudoc+database/>).

²⁶¹ Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, aangenomen te Rome op 4 november 1950, in werking getreden op 3 september 1953, *ETS* No. 5

12 EVRM gebruik te maken van een neutralere terminologie, bijvoorbeeld ‘het recht om een duurzame levensgemeenschap op te bouwen’. Als de letter van de wet wordt gevolgd, is de buitenhuwelijkse tweerelatie door artikel 12 EVRM niet beschermd.

Vervolgens zijn artikel 8 EVRM en artikel 14 EVRM de klassieke bepalingen waarop een beroep wordt gedaan om een bepaalde bescherming te genieten van de niet-huwelijkse relatie.

Artikel 8 EVRM gaat over het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven.

“1. Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.

2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan met betrekking tot de uitoefening van dit recht dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is in het belang van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid, of het economisch welzijn van het land, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen”.

Artikel 8 (2) EVRM zegt dat geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan, tenzij uitzonderlijke omstandigheden. Het gaat hier met name om een negatieve verplichting, de lidstaat moet zich onthouden tot het nemen van maatregelen. Daarnaast is art. 8 (2) EVRM het schoolvoorbeeld van een bepaling waarbij de *margin of appreciation* van de verdragsstaten heel groot is.

Artikel 14 EVRM houdt ten slotte het verbod van discriminatie in.

“Het genot van de rechten en vrijheden, welke in dit Verdrag zijn vermeld, is verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status”.

Een potentiële ongelijke behandeling van het gezinsleven tussen gehuwden en ongehuwden valt onder het discrimineren op grond van een ‘andere’ status.

De rechtspraak vult de draagwijdte van deze artikelen verder in.

§ 2 Rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

127. Wat de draagwijdte van artikel 8 EVRM betreft heeft het EHRM in haar rechtspraak meermaals bevestigd dat artikel 8 EVRM geen positieve verplichting inhoudt voor lidstaten om in hun nationaal recht te voorzien in een statuut voor feitelijk samenwonenden naar analogie van dat van gehuwden.²⁶² De vraag hoe de verdragsstaten omgaan met feitelijk samenwonenden valt onder hun (ruime) beoordelingsvrijheid.

In het *Johnston*-arrest oordeelde het Hof dat een lidstaat een niet-huwelijkse levensgemeenschap niet mag verhinderen of ongelijk behandelen.²⁶³ De verplichting tot niet-

---

²⁶² EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, *Johnston/Ierland*; EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, *Saucedo Gómez/Spanje*; EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, *Goodwin/VK*.

²⁶³ EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, *Johnston/Ierland*, overw. 68.

discriminatie van de buitenhuwelijkse samenlevingsvorm betekent evenwel niet dat de lidstaten de verplichting hebben om een met het huwelijk vergelijkbaar instituut uit te werken.

128. Een vraag die zich stelt is wat onder de bescherming van artikel 8 EVRM valt: is enkel het huwelijk gevat of ook het gezinsleven van buitenhuwelijkse relaties?

Dankzij het *Marckx*-arrest weten we dat het gezinsbegrip ruim moet worden uitgelegd en ook de buitenhuwelijkse gezinsvorming hieronder kan vallen.²⁶⁴ In dit arrest betrof het specifiek een afstammingszaak waarbij een buitenechtelijk kind niet dezelfde erfrechtsaanspraken had als een kind binnen het huwelijk geboren. Ook in het arrest *Vermeire* herhaalde het EHRM zijn eerdere rechtspraak en oordeelde dat art. 8 EVRM *juncto* art. 14 EVRM geschonden waren ingevolge de uitsluiting van een buitenhuwelijks kind uit de nalatenschap.²⁶⁵

In *Keegan t. Ierland* zei het EHRM:

"[...] the notion of the "family" in this provision is not confined solely to marriage-based relationships and may encompass other de facto "family" ties where the parties are living together outside of marriage [...]. A child born out of such a relationship is ipso iure part of that "family" unit from the moment of his birth and by the very fact of it. There thus exists between the child and his parents a bond amounting to family life even if at the time of his or her birth the parents are no longer co-habiting or if their relationship has then ended [...]"

*In the present case, the relationship between the applicant and the child's mother lasted for two years during one of which they co-habited. Moreover, the conception of their child was the result of a deliberate decision and they had also planned to get married (see paragraph 6 above). Their relationship at this time had thus the hallmark of family life for the purposes of Article 8 (art. 8). The fact that it subsequently broke down does not alter this conclusion any more than it would for a couple who were lawfully married and in a similar situation. It follows that from the moment of the child's birth there existed between the applicant and his daughter a bond amounting to family life."*²⁶⁶

Het Hof zegt aldus dat de bescherming van art. 8 EVRM niet beperkt is tot huwelijkse relaties en ook kan toegepast worden op partners die samenwonen buiten het huwelijk. In het arrest *Kroon* liet het Hof de mogelijkheid open om een duurzame relatie ook aan te tonen aan de hand van andere factoren dan het samenwonen, waaronder *in casu* het bestaan van vier kinderen tussen de partners.²⁶⁷

Wanneer de gevolgen van een verschillende behandeling tussen gehuwd en ongehuwd samenleven rechtstreeks de rechtspositie van kinderen treft, oordeelt het EHRM dat de verschillende behandeling een discriminatie inhoudt. In andere gevallen waarbij de ongelijke behandeling enkel gevolgen heeft ten aanzien van de ongehuwden zelf, is er geen sprake van een schending.

---

²⁶⁴ EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, Marckx/België.

²⁶⁵ EHRM 29 november 1991, nr. 12849/87, Vermeire/België

²⁶⁶ EHRM 26 mei 1994, nr. 16969/90, Keegan/Ierland, overw. 44 en 45.

²⁶⁷ EHRM 27 oktober 1994, nr. 18535/91, Kroon e.a./Nederland, overw. 30.

In de onontvankelijkheidsbeslissingen *Quintana Zapata t. Spanje*²⁶⁸, *Saucedo Gómez t. Spanje*²⁶⁹ en *Shackell t. VK*²⁷⁰ benadrukte het EHRM dat personen vrij kiezen om niet te huwen en daar dan ook de consequenties van moeten dragen. Bovendien zei het EHRM dat gehuwden en ongehuwden zich niet in een vergelijkbare situatie bevonden en het binnen de beoordelingsmarge van de lidstaat valt om aan gehuwden een bijzondere positie toe te kennen. In *Quintana Zapata* ging het over een relatie die 65 jaar lang had geduurd en waaruit vijf kinderen waren geboren.²⁷¹ De langstlevende partner argumenteerde dat zo een lange periode van samenwonen moest worden geassimileerd met het huwelijk met het oog op het verkrijgen van een recht op een weduwepensioen. In het *Saucedo Gómez*-arrest ging het om een achttien jaar durende buitenhuwelijkse samenwoningsrelatie dat werd ontbonden en waarbij de ex-partners niet de mogelijkheid hadden om na de ontbinding de gezinswoning preferentieel aan één van de partners toe te wijzen.²⁷² In het arrest *Shackell* werd een vrouw die zeventien jaar samenwoonde met haar man en drie kinderen had met hem het recht op een weduwepensioen ingevolge een dodelijk arbeidsongeval van haar man ontzegd, omdat zij niet waren gehuwd.²⁷³

In de zaak *Van der Heijden t. Nederland* benadrukte het Hof dat:

*“There is no suggestion that the applicant and Mr A. were prevented for some reason from contracting marriage. [...]”*²⁷⁴

*Nor is it apparent that there was anything to prevent the applicant and Mr A. from entering into a registered partnership. For the purposes of Article 217 of the Code of Criminal Procedure, such an arrangement would have had the same legal consequences as a marriage. Moreover, they could have dissolved such a union at will, without incurring the cost and inconvenience of divorce proceedings [...]”*²⁷⁵.

Verzoekster was niet met haar partner getrouwd, noch had ze een geregistreerd partnerschap gesloten. Wel hadden ze een achttien jaar durende samenwoningsrelatie waaruit ook twee kinderen zijn geboren. Het EHRM oordeelde dat niets de mogelijkheid tot een huwelijk of een geregistreerd partnerschap in de weg stond en zinspeelde hiermee impliciet op het feit dat hun ongereguleerd en niet geformaliseerd samenleven het gevolg is van hun eigen vrije keuze met alle juridische consequenties van dien. Het argument van de vrouw dat haar relatie vanuit sociaal oogpunt equivalent is aan het huwelijk of het geregistreerd partnerschap veegt het EHRM van de baan.²⁷⁶ Determinerend is niet de duur of de aard van de relatie maar het bestaan van de publieke veruitwendiging tot formalisering van de relatie.²⁷⁷ Lidstaten beslissen zelf of ze aan geformaliseerde instituten wel een speciale status toekennen en aan *de*

²⁶⁸ EHRM 4 maart 1998, nr. 34615/97, *Quintana Zapata/Spanje*, overw. 141.

²⁶⁹ EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, *Saucedo Gómez/Spanje*.

²⁷⁰ EHRM 27 april 2000, nr. 45851/99, *Shackell/VK*.

²⁷¹ EHRM 4 maart 1998, nr. 34615/97, *Quintana Zapata/Spanje*, overw. 140.

²⁷² C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 483-484, nr. 906.

²⁷³ *Ibid.*

²⁷⁴ EHRM (Grote Kamer) 3 april 2012, *Van der Heijden/Nederland*, overw. 72.

²⁷⁵ *Ibid.*, overw. 73.

²⁷⁶ *Ibid.*, overw. 69.

²⁷⁷ *Ibid.*

facto samenwoningsrelaties niet.²⁷⁸ De vrouw kon zich bijgevolg niet beroepen op het verschoningsrecht inzake strafzaken terwijl gehuwden en partners van een geregistreerde partnerschapsrelatie dit wel konden.

In voorgaande arresten beroept het EHRM zich telkenmale op het instituut-argument (het loutere toetreden tot het instituut van het huwelijk rechtvaardigt een bevoorrechte behandeling) en het keuze-argument (partners kunnen vrij kiezen of ze al dan niet huwen en moeten daarvan de consequenties dragen).

Nochtans ook wanneer het keuze-argument niet speelt neemt het EHRM een strenge houding aan. In het *Johnston*-arrest woonden de personen in kwestie al achttien jaar samen en hadden ze samen een kind, maar konden de partners omwille van het destijds geldende Ierse echtscheidingsverbod, niet huwen. Ook in een dergelijk geval is een verdragsstaat niet verplicht om in een regeling voor ongehuwde partners te voorzien die gelijkaardig is aan het huwelijk.²⁷⁹

In de zaak *Karner* nam het EHRM dan weer een iets mildere houding aan door de Oostenrijkse huurwet ruim te interpreteren, waardoor ook de buitenhuwelijkse langstlevende (homoseksuele) partner het recht tot voortzetting van de huurovereenkomst kon verkrijgen.²⁸⁰ Het EHRM overwoog dat de bescherming van het traditionele gezin eerder abstract is en verschillende concrete maatregelen kunnen worden aangewend om deze doelstelling te implementeren.²⁸¹ *In casu* bracht de Oostenrijkse overheid geen voldoende gewichtige redenen naar voren dat de uitsluiting van de langstlevende homoseksuele partner van de Oostenrijkse huurwet verantwoordde en waren de artikelen 8 *juncto* 14 EVRM geschonden.²⁸² Het EHRM bracht in herinnering dat bij een verschillende behandeling gebaseerd op seksuele geaardheid de beoordelingsvrijheid van staten beperkter is en de proportionaliteitstoets strenger.²⁸³ In *Schalck en Kopf t. Oostenrijk* benadrukte het EHRM dat lidstaten geen positieve verplichting hadden om te voorzien in een wettelijke regeling dat huwen tussen personen van hetzelfde geslacht mogelijk maakte.²⁸⁴ Wel zei het Hof dat ook homoseksuele duurzame relaties onder de notie gezinsleven van art. 8 EVRM vallen.²⁸⁵ In verdere rechtspraak evolueerde het standpunt van het EHRM. In eerste instantie besloot het EHRM in de zaak *Vallianatos* dat een Staat weliswaar niet verplicht is om het huwelijk open te stellen tot paren van hetzelfde geslacht, maar dat zij niet mogen worden uitgesloten van andere gereguleerde samenlevingsvormen.²⁸⁶ Het *Oliari*-arrest vormt het eindpunt en hierin beslist het EHRM dat op lidstaten de positieve verplichting rust om te voorzien in een wettelijke erkenning van koppels van hetzelfde geslacht.²⁸⁷

---

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, *Johnston/Ierland*, overw. 55.

²⁸⁰ EHRM 24 juli 2003, nr. 40016/98, *Karner/Oostenrijk*.

²⁸¹ *Ibid.*, overw. 41.

²⁸² *Ibid.*, overw. 42 en 43.

²⁸³ *Ibid.*, overw. 41.

²⁸⁴ EHRM 24 juni 2010, nr. 30141/04, *Schalck en Kopf/Oostenrijk*.

²⁸⁵ *Ibid.*, overw. 94 en 95.

²⁸⁶ EHRM 7 november 2013, nrs. 29381/09 en 32684/09, *Vallianatos e. a./Griekenland*.

²⁸⁷ EHRM 21 juli 2015, nrs. 18766/11 en 36030/11, *Oliari e.a./Italië*.

We kunnen concluderen dat art. 8 EVRM in de eerste plaats huwelijkse relaties beschermt. Naarmate een relatie gelijkaardige functionele kenmerken vertoont met het huwelijk, hoe groter de kans dat het de bescherming geniet van artikel 8 EVRM.²⁸⁸ Belangrijke voorwaarden hieraan verbonden zijn volgens het Hof de duurzaamheid van de relatie en het samenleven van de partners.²⁸⁹ Terwijl bij het huwelijk een vermoeden van duurzaamheid geldt, zal bij een buitenhuwelijkse relatie dit moeten worden aangetoond aan de hand van functionele kenmerken zoals toewijding, bestendigheid, duurzaamheid, samenwoning en het hebben van gemeenschappelijke kinderen.²⁹⁰ Deze criteria kunnen eveneens in het achterhoofd worden gehouden bij de afbakening van een uniform relatievermogensrechtelijk begrip.

Alhoewel buitenhuwelijkse relaties onder de bescherming van art. 8 EVRM kunnen vallen, neemt dit niet weg dat het EHRM zich telkenmale beroept op het feit dat art. 8 EVRM geen positieve verplichting inhoudt voor de verdragsstaten om in hun intern recht een statuut uit te werken voor samenwonenden naar analogie van dit van gehuwden. De nadelige gevolgen op vermogensrechtelijke vlak van ongehuwde samenwonenden is het gevolg van de keuze van de partners om te kiezen voor de ene of de andere samenlevingsvorm. De verdragsstaten hebben een appreciatiemarge hoe zij met feitelijk samenwonenden omgaan.

Wel staat vast dat enerzijds op persoonsrechtelijk vlak de buitenhuwelijkse samenleving geen nadelige gevolgen ten aanzien van kinderen mag hebben en anderzijds ook homoseksuele partners onder de bescherming van art. 8 EVRM vallen en de lidstaten voor hen in een wettelijke regeling moeten voorzien.²⁹¹

129. Een kleine en oude minderheidsstrekking in de Belgische rechtspraak ontwikkelde een eigen interpretatie van de artikelen 8 en 14 EVRM die toeliet om de hulpplicht (artikel 213 BW) en de plicht tot bijdrage in de gezinslasten (artikel 221 BW) naar analogie toe te passen op feitelijk samenwonenden.²⁹² De *ratio legis* hiervan is dat in de mate de duur en de interne organisatie van de feitelijke samenwoningsrelatie gelijkenissen vertoont met die van gehuwden, billijkheidsoverwegingen een ongelijke behandeling in de weg staan.

§ 3 Synthese en reflectie

130. We kunnen besluiten dat ongehuwden op Europees vlak bitter weinig hebben waarop ze kunnen terugvallen. Het EHRM bevestigde meermaals dat artikel 8 EVRM voor de lidstaten

---

²⁸⁸ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 256-57, nr. 7.

²⁸⁹ EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, Johnston/Ierland; EHRM 26 mei 1994, nr. 28867/03, Keegan/Ierland; EHRM 27 oktober 1994, nr. 18535/91, Kroon/Nederland; EHRM 22 april 1997, nr. 21830/93, X, Y en Z/Verenigd Koninkrijk; EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, Saucedo Gómez/Spanje.

²⁹⁰ D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 256-57, nr. 7.

²⁹¹ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European Perspective” in J.-M. SCHERPE (ed.), *European Family Law Volume III: Family Law in a European Perspective Family*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2016, 89.

²⁹² Rb. Luik 26 juni 1980, *JL* 1981, 86; Vred. Aalst 11 juni 1991, *RW* 1993-94, 1307 en Arrondrb. Tongeren 1 april 1992, *Limb.Rechtsl.* 1993, 59.

geen positieve verplichting inhoudt om in hun nationaal recht te voorzien in een gelijkwaardig statuut voor ongehuwden.

Hoewel het Hof de aanzet geeft om buitenhuwelijkse duurzame tweerelaties gelijk te stellen met het huwelijk in de mate dat zij analoge functionele kenmerken hiermee vertonen, blijft de uiteindelijke macht bij de verdragsstaten die zelf beslissen hoe ze hun *margin of appreciation* invullen.

Hoog tijd om na te gaan of ongehuwden op nationaal vlak meer geluk hebben.

Afdeling 2/ Analyse van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof

§ 1 Voorafgaande duiding: temporele en inhoudelijke afbakening

131. De bestudeerde arresten van het Grondwettelijk Hof strekken zich uit over de periode 2000 tot april 2017.

132. Hoewel mijn masterproef *sensu stricto* beperkt is tot de vermogensrechtelijke gevolgen, is het in dit deel aangewezen om de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof in uiteenlopende domeinen te bekijken. Zo wordt in bepaalde rechtstakken sneller tot een schending besloten dan in andere. Het is dus van belang om het geheel te begrijpen opdat conclusies kunnen worden getrokken specifiek voor de vermogensrechtelijke regeling.

Het gaat niet om een exhaustieve opsomming, maar om een keuze voor de meest toonaangevende arresten met als voornaamste klemtoon de arresten waarin het Grondwettelijk Hof een schending vaststelt. Arrest GwH nr. 129/2010 van 18 november 2010 wordt bijvoorbeeld niet opgenomen omdat dit hoogstwaarschijnlijk gebaseerd is op een denkfout van het Hof.²⁹³ Artikel 82, tweede lid van de Faillissementswet voorziet in de verschoonbaar verklaring van (de voormalige) echtgenoot van de gefailleerde. Het Grondwettelijk Hof was van mening dat er sprake was van een schending gelet op het doel van de maatregel. Het Hof maakte hier echter een redeneerfout door het doel van de verschoonbaar verklaring *an sich* te verwarren met het doel van de uitbreiding hiervan op de (ex-) echtgenoot.²⁹⁴ De *ratio legis* van de uitbreiding was het vrijwaren van het gemeenschappelijk vermogen en niet een nieuwe start voor de partner. Nu wettelijk samenwonenden een stelsel van scheiding van goederen kennen en geen gemeenschappelijk vermogen hebben, dringt een schending zich minder op.

§ 2 Situering

133. In het dagelijkse leven komt het heel vaak voor dat feitelijk of wettelijk samenwonenden zich in een hoegenaamd identieke situatie bevinden als gehuwden maar zich niet kunnen beroepen op eenzelfde behandeling. In een dergelijke situatie wordt een beroep gedaan op het gelijkheidsbeginsel en non-discriminatiebeginsel van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet om zo alsnog een minimale rechtsbescherming af te dwingen voor feitelijk samenwonenden. Van discriminatie is sprake wanneer vergelijkbare categorieën verschillend worden

---

²⁹³ GwH 18 november 2010, nr. 129/2010.

²⁹⁴ *Ibid.*, overw. B.3. Zie hierover: B. VINCK, “Overzicht van rechtspraak (2000-2012) – de wettelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2012, 203, nr. 27.

behandelend of wanneer verschillende categorieën op dezelfde wijze worden behandeld.²⁹⁵ Dit wordt beoordeeld samen met het objectiviteits- en pertinentiecriteria. Een ongelijke behandeling is mogelijk wanneer het doel van de maatregel dit rechtvaardigt en de gevolgen die de maatregel teweegbrengt niet onevenredig zijn met het beoogde doel^{296, 297}.

134. Hierna een overzicht door middel van een vergelijking tussen de verschillende categorieën.

§ 3 Vergelijking tussen de drie klassieke categorieën

135. In heel wat zaken oordeelt het Grondwettelijk Hof dat er geen sprake is van een ongerechtvaardigde discriminatie.

De klassieke formulering van het Hof gaat als volgt:

“Dat verschil in behandeling steunt op het objectief gegeven dat de juridische toestand van echtgenoten en niet-gehuwde koppels verschilt, zowel wat betreft de verplichtingen jegens elkaar, als wat betreft hun vermogensrechtelijke toestand. Echtgenoten zijn elkaar hulp en bijstand verschuldigd (artikel 213 van het Burgerlijk Wetboek), zij genieten van de bescherming van de gezinswoning en de huisraad (artikel 215 van het Burgerlijk Wetboek), de echtgenoten moeten hun inkomsten bij voorrang besteden aan hun bijdrage in de lasten van het huwelijk (artikel 217 van het Burgerlijk Wetboek), waarin de echtgenoten moeten bijdragen naar vermogen (artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek). Schulden die door een der echtgenoten worden aangegaan ten behoeve van de huishouding en de opvoeding van de kinderen, verbinden de andere echtgenoot hoofdelijk, behoudens wanneer zij, gelet op de bestaansmiddelen van het gezin, buitensporig zijn (artikel 222 van het Burgerlijk Wetboek).

Die rechten en plichten gelden als zodanig niet voor personen die een feitelijk huishouden vormen”.²⁹⁸

Als bijkomend argument stelt het Hof:

“Er moet bovendien rekening worden gehouden met het feit dat men beslist te huwen of buiten het huwelijk samen te wonen met kennis van de voor- en nadelen van de ene en de andere samenlevingsvorm”.²⁹⁹

---

²⁹⁵ Vergelijk met het criterium dat het Hof van Cassatie gebruikt bij de beoordeling van de behandeling van feitelijk samenwonenden: “Voor elke regeling moet onderzocht worden of, ook gelet op de economische belangen van het land, het gemaakte onderscheid berust op een objectief criterium en niet onredelijk is gelet op het beoogde doel”; Cass. 17 november 2003, *RTDF* 2004, 1168 (het Hof van Cassatie oordeelde dat artikel 8 EVRM in beginsel geen onderscheid maakt tussen een op een huwelijk gebaseerd gezin en een buitenechtelijk gezin).

²⁹⁶ T. DE PELSMAEKER, G. GOEDERTIER en J. VANDE LANOTTE, *Handboek Belgisch Publiekrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 334-345, nr. 594-604.

²⁹⁷ Zie voor een gelijkaardige analyse betreffende het gelijkheidsbeginsel in Nederland: W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 120-123, nrs. 33-34.

²⁹⁸ Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 51/2000, overw. B.11.

²⁹⁹ *Ibid.*, overw. B.6.

Bovendien schuift het Arbitragehof vaak de verantwoordelijkheid door aan de wetgever:

*“Het staat aan de wetgever te beslissen of, en in hoeverre, de personen die een levensgemeenschap vormen dienen te worden behandeld zoals de gehuwde paren wat de arbeidsongevallen betreft. Zelfs al houdt het Hof rekening met de recente wetwijzigingen waarbij de samenwonenden juridisch gelijk worden gesteld met de echtgenoten, toch kan het Hof niet in de plaats van de wetgever oordelen in een aangelegenheid die een dergelijke evolutie doormaakt”.*³⁰⁰

*“Die discriminatie is echter niet te wijten aan artikel 131 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992. Zij vloeit voort uit het feit dat, aangezien de wetgever in geen enkele bijzondere bepaling ten aanzien van de ongehuwd samenwonenden heeft voorzien [...]”.*³⁰¹

*“Die discriminatie vloeit niet voort uit de artikelen 131 en 147, 1°, van het W.I.B. 1992, maar uit het feit dat de wetgever in geen enkele bijzondere bepaling ten aanzien van de ongehuwd samenwonenden heeft voorzien”.*³⁰²

Op deze argumentatie van het Hof wordt in ‘§ 4 Synthese’ dieper ingegaan.

A. Huwelijk versus feitelijk samenwoning

1) Burgerlijk procesrecht

136. Over het omslaan van de kosten in geschillen tussen echtgenoten (artikel 1017, vierde lid Ger. W.) overwoog het Hof dat gelet op het doel van de maatregel (vermijden van een verstoorde verstandhouding tussen de partners) het hier om een niet redelijk verantwoord verschil in behandeling gaat.³⁰³ Het Hof maakte hierbij geen onderscheid tussen wettelijk en feitelijk samenwonenden waardoor in beide gevallen de rechter voortaan de mogelijkheid zou moeten hebben om artikel 1017, vierde lid Ger. W. naar analogie toe te passen.³⁰⁴ Het Hof benadrukte wel dat ex-samenwonenden zich niet op het artikel kunnen beroepen, wat logisch is, gezien ex-echtgenoten dit ook niet kunnen.³⁰⁵

137. In een recent arrest van 19 januari 2017 werd aan het Grondwettelijk Hof de vraag gesteld of de uitsluiting van feitelijk samenwonenden van het toepassingsgebied van artikel 1253ter/5, *in fine* Ger. W. geen schending uitmaakte.³⁰⁶ De feitenrechter sloot zijn prejudiciële vraag af met de zinssnede *“in een periode waarin het feitelijk samenwonen een ruim verspreide samenlevingsvorm is, die zelfs de meerderheid uitmaakt”*. Het Hof was desalniettemin van mening dat de vraag ontkennend moest worden beantwoord omdat het verschil in behandeling geen onevenredige beperking van de rechten van feitelijk

³⁰⁰ Arbitragehof 21 december 2000, nr. 137/2000, overw. B.7.

³⁰¹ Arbitragehof 6 november 2001, nr. 140/2001, overw. B.8.

³⁰² Arbitragehof 11 december 2002, nr. 185/2002, overw. B.8.

³⁰³ GwH 12 november 2009, nr. 181/2009.

³⁰⁴ *Ibid.*, overw. B.3, tweede paragraaf en B.8 en B.9.

³⁰⁵ *Ibid.*, overw. B.3, derde paragraaf en B.6.

³⁰⁶ GwH 19 januari 2017, nr. 4/2017.

samenwonenden met zich meebrengt.³⁰⁷ Het Grondwettelijk Hof verwijst naar het keuzeargument alsook naar het instituut-argument.³⁰⁸ Evenmin maakt de uitsluiting van feitelijk samenwonenden tot toegang tot de familierechtbank op basis van art. 572*bis*, 3° Ger. W. een schending uit.³⁰⁹

2) Fiscaal recht

138. Noch in arrest nr. 36/2007³¹⁰, noch in arrest nr. 64/2010³¹¹ was er sprake van een schending. Het Hof verantwoorde zijn beslissingen door te verwijzen naar het doel van de wetgever, namelijk het bevorderen van een gezinsleven dat betere kansen op stabiliteit bood, waardoor het verschil in behandeling tussen gehuwden en ongehuwden redelijk verantwoord was.³¹²

In verhouding tot de wettelijke samenwoning constateerde het Hof wel schendingen.³¹³

3) Materieel privaatrecht

139. In het arrest nr. 53/2000 inzake volle adoptie meende het Hof dat er sprake was van een schending.³¹⁴ In het licht van het nagestreefde doel meende het Hof dat het onredelijk en kennelijk onevenredig was dat de juridische band met de moeder werd verbroken ingevolge volle adoptie door de partner met wie de vrouw een feitelijk gezin vormde maar niet getrouwd was.³¹⁵

140. Het arrest van 24 maart 2004 waarin het Hof zich uitsprak over de notie “gezin” in de zin van artikel 632 BW is van bijzonder belang voor de kern van deze masterproef.³¹⁶ Het Hof bood ook aan de feitelijk samenwonende partner het recht op bewoning en putte hierbij inspiratie uit de hierboven besproken *Karner*-zaak. De verwerende partij meende dat de notie gezin moest worden geïnterpreteerd overeenkomstig de maatschappelijke evolutie. Ook het Hof deelde deze mening en veegde de oorspronkelijk interpretatie van de rechtbank in eerste aanleg te Kortrijk van tafel.³¹⁷ Het begrip gezin gebruikt in de omschrijving van artikel 632 BW betreffende het recht tot gebruik en bewoning omvat dus eveneens de feitelijk samenwonende partner.³¹⁸

---

³⁰⁷ *Ibid.*, overw. B.4.

³⁰⁸ *Ibid.*, overw. B.3.2.

³⁰⁹ GwH 19 januari 2017, nr. 1/2017.

³¹⁰ Arbitragehof 7 maart 2007, nr. 36/2007.

³¹¹ GwH 27 mei 2010, nr. 64/2010.

³¹² Arbitragehof 7 maart 2007, nr. 36/2007, overw. B.6.3 en GwH 27 mei 2010, nr. 64/2010, overw. B.6.

³¹³ *Infra* (randnummer 143).

³¹⁴ Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 53/2000.

³¹⁵ *Ibid.*, overw. B.6 en B.7.

³¹⁶ Arbitragehof 24 maart 2004, nr. 54/2004.

³¹⁷ Die interpreteerde artikel 632 BW als volgt: “*het traditionele gezin waarin een man en een vrouw gehuwd zijn en in voorkomend geval kinderen hebben*”(Arbitragehof 24 maart 2004, nr. 54/2004, overw. B.1.2.).

³¹⁸ M. DEMARET en Y.-H. LELEU, “Le couple non marié” in Y.-H. LELEU (ed.), *Le droit patrimonial du couple*, Bruxelles, Larcier, 2005, 103.

4) Strafrecht

141. Artikel 462 Sw. voorziet in een verschoningsgrond voor diefstallen gepleegd tussen echtgenoten, voor samenwonenden bestaat dergelijke regeling niet. Het Hof oordeelde in een geval van diefstal tussen feitelijk samenwonenden dat de regel niet naar analogie mag worden toegepast, gezien een verschillende behandeling gebaseerd is op *een objectief element, namelijk dat de echtgenoten jegens elkaar in het Burgerlijk Wetboek gedefinieerde rechten en plichten hebben die de niet-gehuwde paren niet kennen.*³¹⁹ Het EHRM nam met betrekking tot een gelijkaardige zaak in het arrest *Van der Heijden t. Nederland* eenzelfde standpunt in.³²⁰

B. Huwelijk versus wettelijke samenwoning

1) Burgerlijk procesrecht

142. Hier kan verwezen worden naar hetgeen hierboven werd uiteengezet over het omslaan van de gerechtskosten (artikel 1017, vierde lid Ger. W.) in arrest nr. 181/2009 van 12 november 2009 van het Grondwettelijk Hof.

2) Fiscaal recht

143. De meeste arresten waarover het Grondwettelijk Hof zich moet uitspreken, situeren zich in het domein van het fiscaal recht, en betreffen vooral successierechten.

Het oorspronkelijk artikel 48 W. Succ. Waals Gewest voorzag dat wettelijk samenwonenden hetzelfde tarief konden genieten als echtgenoten indien twee voorwaarden voldaan waren: het afleggen van een verklaring van wettelijke samenwoning en dit minstens een jaar voor het overlijden van één van beide partners.³²¹ Deze duurvereiste werd als ongeoorloofd beschouwd, doordat geen mogelijkheid van tegenbewijs bestond voor wettelijk samenwonenden om het bewijs van hun duurzame en stabiele relatie aan te tonen in gevallen waarbij de verklaring niet langer dan 1 jaar voor het overlijden werd afgelegd.³²² In dit arrest overwoog het Hof dat wettelijk samenwonenden en gehuwden voldoende vergelijkbaar zijn, *hoewel de rechten en wettelijke verplichtingen die uit een verklaring van wettelijke samenwoning voortvloeien, niet dezelfde zijn.*³²³ Als gevolg van dit arrest werd de duurvereiste voortaan geschrapt.³²⁴

In tegenstelling tot de oorspronkelijke Waalse versie, koos de Vlaamse wetgever voor andere criteria, waardoor ook feitelijk samenwonenden onder het toepassingsgebied kunnen vallen.³²⁵ Het volstaat dat een verklaring van wettelijke samenwoning is afgelegd zonder dat hieraan een duurvereiste is gekoppeld. Voor feitelijk samenwonenden moet wel bewezen

---

³¹⁹ GwH 19 september 2007, nr. 116/2007, overw. B.4.1.

³²⁰ EHRM (Grote Kamer) 3 april 2012, Van der Heijden/Nederland.

³²¹ Decreet W. Gewest 14 november 2001 betreffende de successierechten tussen wettelijk samenwonenden, *BS* 29 november 2001, 41.078.

³²² GwH 26 november 2009, nr. 187/2009.

³²³ *Ibid.*, overw. B.3.3.

³²⁴ Decreet W. Gewest 10 december 2009 houdende fiscale billijkheid en milieuefficiëntie voor het wagenpark en de passiehuizen, *BS* 23 december 2009, 80.537.

³²⁵ Decreet VI. Gewest 1 december 2000 houdende gelijkshakeling van de successierechten tussen samenwonenden en getrouwen, *BS* 11 januari 2001, 702.

worden dat de erfflater op het ogenblik van overlijden reeds sedert één jaar ononderbroken een gemeenschappelijke huishouding voerde.

Nog inzake successierechten werd in de arresten van 19 december 2002³²⁶ en 20 december 2012³²⁷ artikel 50 W. Succ. uitgebreid naar het stiefsamenwonerkind en de stiefsamenwonerouder.

Inzake de heffingsgrondslag bij successierechten conform artikel 8, zesde lid, 3° W. Succ. besloot het Grondwettelijk Hof niet tot een schending.³²⁸ Het Hof verantwoordde zijn beslissing door enerzijds te wijzen op het feit dat een overlevende wettelijk samenwonende partner geen overlevingspensioen kan genieten, dit in tegenstelling tot de overlevende echtgenoot.³²⁹ Anderzijds acht het Hof het de taak van de wetgever om maatregelen te nemen, want zolang dit niet gebeurt, is het verantwoord om een verschil in behandeling toe te laten.³³⁰

144. In dit kader is het van belang om het beroep tot vernietiging van de Wet tot invoering van de wettelijke samenwoning te vermelden.³³¹ Één van de argumenten die werd ingeroepen door de eisers was dat gehuwden fiscaal nadeliger werden behandeld in vergelijking met de wettelijk samenwonenden.³³² Deze laatsten werden immers gelijkgesteld met alleenstaanden in de personenbelasting. Het Arbitragehof ging hier niet op in en oordeelde dat de verschillende behandeling te wijten was aan het gebrek van de wetgever om te voorzien in een fiscale regeling voor wettelijk samenwonenden.³³³ Hierbij dient te worden opgemerkt dat, door de wet van 10 augustus 2001 houdende hervorming van de personenbelasting, wettelijk samenwonenden niet langer als alleenstaanden worden beschouwd.³³⁴

3) Materieel privaatrecht

145. In het arrest 72/2010 over de vereiste van het vragen van een machtiging bij de inkoop van een aandeel in een onverdeeld goed toebehorende aan beide echtgenoten (artikel 1595, eerste lid, 4° BW) sprak het Grondwettelijke Hof zich uit over de toepasselijkheid hiervan op wettelijk samenwonenden.³³⁵ Ten eerste merkte het Hof op dat er inderdaad sprake was van een ongelijke behandeling, maar dat dit steunt op het objectieve gegeven dat de juridische situatie van wettelijk samenwonenden en gehuwden, zowel op persoonsrechtelijk als vermogensrechtelijk vlak verschilt.³³⁶ In een tweede stap overwoog het Hof dat *in casu* de *ratio legis* van de inkoopregeling tot doel had om erfgenamen en schuldeisers te beschermen tegen verdoken schenkingen.³³⁷ Bijgevolg was het verschil in behandeling niet redelijk verantwoord, nu hetzelfde risico ook bij wettelijk samenwonenden kan bestaan.³³⁸

---

³²⁶ Arbitragehof 19 december 2002, nr. 186/2002.

³²⁷ GwH 20 december 2012, nr. 163/2012.

³²⁸ GwH 20 september 2012, nr. 109/2012.

³²⁹ *Ibid.*, overw. B.8.

³³⁰ *ibid.*, overw. B.9.

³³¹ Arbitragehof 23 februari 2000, nr. 23/2000.

³³² *Ibid.*, overw. A.3.4.

³³³ *Ibid.*, overw. B.2.2. en B.2.3.

³³⁴ Wet 10 augustus 2001 houdende hervorming van de personenbelasting, BS 20 september 2001, 2.728.

³³⁵ GwH 23 juni 2010, nr. 72/2010.

³³⁶ *Ibid.*, overw. B.7.

³³⁷ *Ibid.*, overw. B.9.3.

³³⁸ *Ibid.*, overw. B.10.1.

Desondanks beschouwde het Hof dit niet als een schending, omdat de discriminatie niet voortvloeide uit de artikelen 1469, tweede lid en 1595, eerste lid, 4° BW zelf, maar uit het feit dat de wetgever niet in een soortgelijke bepaling voorzag.³³⁹

146. Vermeldenswaardig is eveneens het arrest over oud artikel 361 BW over het ouderlijk gezag na gewone adoptie door wettelijk samenwonenden. Het Hof oordeelde hier dat het objectief verschil tussen wettelijk samenwonenden en gehuwden de ongelijke behandeling niet verantwoordde.³⁴⁰ Ondertussen heeft de wetgever een einde gemaakt aan de discriminatie door de invoering van de wet 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie.³⁴¹

4) Sociaal recht

147. Wat de beoordeling van het overlevingspensioen betreft kan een evolutie worden waargenomen. De vermoedelijke reden voor deze gewijzigde houding is waarschijnlijk enerzijds te wijten aan aanpassingen aan het statuut van de wettelijke samenwoning waardoor het een volwaardiger statuut wordt.³⁴² Anderzijds ligt het in de lijn van de rechtspraak van het Hof om in bepaalde rechtsdomeinen meer en meer te voorzien in een gelijkstelling tussen gehuwden en wettelijk samenwonenden.

In het arrest nr. 94/2001 van 12 juli 2001 besloot het Hof dat er geen sprake was van een schending betreffende de regeling van het overlevingspensioen bij werknemers (artikel 17 KB nr. 50 van 24 oktober 1967).³⁴³ De verschillende behandeling berust op het objectief onderscheid dat bestaat tussen de juridische categorie van het huwelijk en die van de wettelijke samenwoning.³⁴⁴ In arrest nr. 60/2009 oordeelde het Hof met betrekking tot identiek dezelfde materie dat er nu wel sprake was van een schending.³⁴⁵ Het betrof de situatie waarbij twee partners reeds op 5 november 2004 een verklaring van wettelijke samenwoning hadden afgelegd, vervolgens huwden ze op 24 september 2005, maar de man overleed reeds op 22 juli 2006. Bijgevolg had de overlevende echtgenoot geen recht op het overlevingspensioen doordat aan de vereiste van minimum één jaar huwelijk niet was voldaan. Deze schending werd door de wetgever reeds rechtgezet met de invoering van de wet 5 mei 2014 tot wijziging van het rustpensioen en het overlevingspensioen en tot invoering van de overgangsuitkering in de pensioenregeling voor werknemers en houdende geleidelijke opheffing van de verschillen in behandeling die berusten op het onderscheid tussen werklieden en bedienden inzake aanvullende pensioenen.³⁴⁶ Ook bij het overlevingspensioen bij ambtenaren besloot het Hof tot een schending.³⁴⁷ Niettemin kan een wettelijk

---

³³⁹ *Ibid.*, overw. B.10.2.

³⁴⁰ Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001.

³⁴¹ Wet 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 16 mei 2003, 26.956.

³⁴² Denk bijvoorbeeld aan het *ab intestato* erfrecht dat de wetgever invoerde, *supra* (randnummers 50 en 74-75).

³⁴³ Arbitragehof 12 juli 2001, nr. 94/2001.

³⁴⁴ *Ibid.*, overw. B.5.

³⁴⁵ GwH 25 maart 2009, nr. 60/2009.

³⁴⁶ Wet 5 mei 2014 tot wijziging van het rustpensioen en het overlevingspensioen en tot invoering van de overgangsuitkering in de pensioenregeling voor werknemers en houdende geleidelijke opheffing van de verschillen in behandeling die berusten op het onderscheid tussen werklieden en bedienden inzake aanvullende pensioenen, *BS* 9 mei 2014, 38.027.

³⁴⁷ GwH 15 maart 2011, nr. 39/2011.

samenwonende nog steeds niet onder dezelfde toekenningsvoorwaarden als een echtgenoot van een overlevingspensioen genieten. Het Grondwettelijk Hof ziet hierin geen schending, het verschil is het gevolg van een vrije keuze van de partijen.³⁴⁸

5) Verzekeringsrecht

148. In de meeste zaken gaat het om wettelijk samenwonenden die hun ongelijke behandeling ten aanzien van echtgenoten aanklagen. In arrest nr. 61/2011 gaat het om een echtgenoot gehuwd onder het stelsel van algehele gemeenschap die zijn ongelijke behandeling aanklaagt tegenover wettelijk samenwonenden.³⁴⁹ Het betrof de situatie waarbij de echtgenoot het voordeel van de brandverzekeringsvergoeding werd ontzegt omdat het schadegeval opzettelijk was veroorzaakt door toedoen van diens echtgenoot, terwijl als de slachtoffer-echtgenoot de hoedanigheid zou hebben van slachtoffer-wettelijk-samenwonende-partner, hij dit voordeel wel zou verkrijgen. Het Grondwettelijk Hof besloot dat de verzekeraar eveneens dekking moet verlenen aan een echtgenoot gehuwd onder het stelsel van de algehele gemeenschap, waardoor niet over de verschillende behandeling moest worden geoordeeld, nu deze niet bestond.³⁵⁰

C. Wettelijke samenwoning versus feitelijke samenwoning

149. In de meeste arresten beperkt het Arbitragehof, *casu quo* het Grondwettelijk Hof, zich uitdrukkelijk tot de categorie van ongehuwd samenwonenden die geen verklaring van wettelijke samenwoning hebben afgelegd, waardoor een vergelijking tussen wettelijk en feitelijk samenwonenden slechts sporadisch voorkomt.

Een voorbeeld waarin dergelijke vergelijking wel aan bod kwam, was in het arrest nr. 24/2002.³⁵¹ Hierin oordeelde het Arbitragehof dat de vaststelling dat feitelijk samenwonenden zich niet kunnen beroepen op artikel 1479 derde lid BW, dat de dringende voorlopige maatregelen regelt bij wettelijk samenwonenden, geen schending uitmaakt van het gelijkheidsbeginsel. De toegang tot de rechter is immers niet geschonden gezien feitelijk samenwonenden, indien voldaan is aan de vereiste van hoogdringendheid, nog steeds een beroep kunnen doen op artikel 584, eerste lid Ger. W.³⁵²

Inzake een vordering tot schorsing van bepalingen van de Vlaamse Codex Fiscaliteit (hierna: VCF) aangaande het verdeelrecht klaagde de eiseres aan dat zij bij de verdeling van een onroerend goed ingevolge de beëindiging van de feitelijke samenwoning, onderworpen was aan een tarief van 2,5% en niet aan een tarief van 1% zoals dit geldt voor wettelijk samenwonenden (en echtgenoten).³⁵³ Het Grondwettelijk Hof willigde de schorsing niet in wegens geen moeilijk te herstellen ernstig nadeel.³⁵⁴ Evenmin slaagde het beroep tot vernietiging van deze bepalingen.³⁵⁵ Het Grondwettelijk Hof beriep zich wederom op het

---

³⁴⁸ GwH 22 mei 2014, nr. 83/2014, overw. B.13 en B.14.

³⁴⁹ GwH 5 mei 2011, nr. 61/2011.

³⁵⁰ *Ibid.*, overw. B.4. en B.5.

³⁵¹ Arbitragehof 23 januari 2002, nr. 24/2002.

³⁵² *Ibid.*, overw. B.6.

³⁵³ GwH 28 mei 2015, nr. 72/2015, overw. B.8.1.

³⁵⁴ *Ibid.*, overw. B.8.3.

³⁵⁵ GwH 25 mei 2016, nr. 75/2016.

keuzeargument³⁵⁶ en ook op het geformaliseerd karakter van de wettelijke samenwoning (en het huwelijk), dat ontbreekt bij de feitelijke samenwoning³⁵⁷.

Evenmin zoals hierboven reeds uiteengezet, wordt het gelijkheidsbeginsel geschonden door feitelijk samenwonenden van het toepassingsgebied van artikel 1253*ter*/5, *in fine* Ger. W. uit te sluiten.³⁵⁸

§ 4 Synthese en reflectie

150. Het is zeer moeilijk om in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof een scheidingslijn aan te brengen met betrekking tot de verschillende behandeling tussen gehuwden, wettelijk samenwonenden en feitelijk samenwonenden.³⁵⁹

Wat de verhouding tussen gehuwden en wettelijk samenwonenden betreft oordeelde het Grondwettelijke Hof telkenmale dat een verschil in behandeling tussen beiden op zich redelijk verantwoord is en dat het loutere feit dat de bepalingen van de wettelijke samenwoning geïnspireerd zijn op die van het huwelijk, niet de verplichting inhoudt om beide categorieën op dezelfde wijze te behandelen.³⁶⁰ Daarentegen is het mogelijk dat een ongelijke behandeling ten opzichte van gehuwden niet discriminatoir is voor feitelijk samenwonenden, maar dit wel is voor wettelijk samenwonenden.³⁶¹ Dit juist omdat wettelijk samenwonenden zich er wel toe verbinden om bepaalde vorm- en grondvoorwaarden die de wet oplegt na te leven en evenzeer het voornemen te kennen geven van een duurzame levensgemeenschap.³⁶²

We zien een tendens in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof waarbij vaststaat dat echtgenoten, wettelijk- en feitelijk samenwonenden vergelijkbare categorieën zijn, maar dat het doel van een welbepaalde maatregel niettemin een verschil in behandeling kan verantwoorden³⁶³ of juist niet³⁶⁴.

In de huidige maatschappelijke context kunnen we besluiten dat enerzijds gehuwden en anderzijds ongehuwden die een duurzame levensgemeenschap vormen op het vlak van bepaalde rechtsmateries vergelijkbaar zijn. Zo verwoordt het Hof in een zaak aangaande arbeidsongevallen het als volgt:

“De echtgenoten en de personen die een levensgemeenschap vormen zijn categorieën van personen die op het vlak van de sociale zekerheid vergelijkbaar zijn. In de huidige sociale context kunnen twee personen die samenwonen een levensgemeenschap vormen

---

³⁵⁶ *Ibid.*, overw. B.14. en B.15.

³⁵⁷ *Ibid.*, overw. B.13.1.

³⁵⁸ GwH 19 januari 2017, nr. 4/2017.

³⁵⁹ N. VAN LEUVEN, “Ook duurzaam feitelijk samenwonenden verwerven het recht van “samen”-bewoning” (noot onder Arbitragehof 24 maart 2004), *EJ* 2005, 3-5.

³⁶⁰ GwH 25 maart 2009, nr. 60/2009; GwH 18 november 2010, nr. 129/2010; GwH 15 maart 2011, nr. 39/2011.

³⁶¹ Arbitragehof van 3 mei 2000, nr. 49/2000, overw. B.3.2; Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 51/2000, overw. B.7; Arbitragehof 4 december 2001, nr. 155/2001, overw. B.3; Arbitragehof 26 juni 2002, nr. 107/2002, overw. B.4; Arbitragehof 7 maart 2007, nr. 36/2007, overw. B.2.1.

³⁶² P. SENAËVE, “De rechtspraak van het Arbitragehof aangaande de ongelijke behandeling van de diverse samenlevingsvormen” in J. BAEL, H. BOCKEN, S. DEVOS, C. ENGELS, P. VANDENBERGHE en A. WYLLEMAN (eds.) *Liber amicorum Christian De Wulf*, Brugge, die Keure, 2003, 204, nr. 57.

³⁶³ Zie onder meer: GwH 26 november 2009, nr. 187/2009, overw. B.3.-B.7; GwH 23 juni 2010, nr. 72/2010, overw. B.7; GwH 18 november 2010, nr. 129/2010, overw. B.7.-B.9.

³⁶⁴ GwH 12 november 2009, nr. 181/2009, overw. B.7.-B.9.

*en zich in een staat van onderlinge economische afhankelijkheid bevinden die vergelijkbaar is met die van gehuwde paren”.*³⁶⁵

Nochtans merkt CERULUS op dat bij de rechtstak van het socialezekerheidsrecht aan samenwonenden vaak bijkomende voorwaarden worden opgelegd om aanspraak te kunnen maken op een uitkering. Bijgevolg hanteren het familierecht en het sociaal recht een ander familiebegrip waardoor de consistentie binnen de wetgeving ver zoek is.³⁶⁶ Een relatievermogensrecht *in globo* zou dit kunnen verhelpen.

151. Na het bestuderen van de arresten viel het mij op dat er drie argumenten zijn die het Hof het meest aanhaalt om een ongelijke behandeling te rechtvaardigen.

Als eerste het keuze-argument: partners hebben een vrije keuze en hadden voor het huwelijk of de wettelijke samenwoning kunnen kiezen.³⁶⁷ Het opteren voor een ongehuwd samenleven is een vrije keuze waarvan de partners dan ook zelf de consequenties moeten dragen. Zo stelt het Arbitragehof in arrest nr. 137/2000: *Er moet bovendien rekening worden gehouden met het feit dat men beslist te huwen of buiten het huwelijk samen te wonen met kennis van de voor- en nadelen van de ene en de andere samenlevingsvorm.*³⁶⁸ Ik ben het hier grondig mee oneens, sociologisch onderzoek wijst juist uit dat partijen helemaal niet op de hoogte zijn van de juridische consequenties van hun persoonlijke keuze.³⁶⁹ Zoals ANTOKOLSKAIA het uitstekend verwoordt: *“There is also a body of evidence that choices made by people in affectionate relationship are not entirely rational choices. Partners choose to cohabit rather than marry not because they have calculated that it would be better for them, but because they see living together as an emotional relationship, not as an economic transaction”.*³⁷⁰

Dit hangt samen met het volgende argument, het instituut-argument: personen die er bewust voor kiezen om zich te onderwerpen aan het instituut van wettelijke samenwoning of het huwelijk, verbinden er zich toe bepaalde verplichtingen die de wetgever oplegt, eigen aan dat specifieke instituut na te leven. In ruil voor die verplichtingen zijn er ook bepaalde rechten die de toetreders van dergelijk instituut genieten.³⁷¹ Partners hebben met andere woorden hun eigen geprivilegieerd rechtskader door vrijwillige onderwerping aan een bepaald statuut. De

---

³⁶⁵ Arbitragehof 21 december 2000, nr. 137/2000, overw. B.4.

³⁶⁶ U. CERULUS, “Samenwoningsvermogensrecht” in C. DECLERCK en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, die Keure, 2015, 36-38, nr. 55.

³⁶⁷ Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 51/2000, overw. B.6; Arbitragehof 7 maart 2007, nr. 36/2007, overw. B.6.4; GwH 7 maart 2013, nr. 28/2013, overw. B.6.2; GwH 7 november 2013, nr. 151/2013, overw. B.5; GwH 22 mei 2014, nr. 83/2014, overw. B.13 en B.14; GwH 12 maart 2015, nr. 33/2015 overw. B.7.2 en B.7.3; GwH 19 januari 2017, nr. 4/2017, overw. B.3.2.

³⁶⁸ Arbitragehof 21 december 2000, nr. 137/2000, overw. B.6; Arbitragehof 21 juni 2001, nr. 89/2001 overw. B.6.

³⁶⁹ K. DE HOOG, “Een sociologische beschouwing over de positie van het huwelijk en andere primaire samenlevingsvormen in een veranderende samenleving” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 87.

³⁷⁰ M. ANTOKOLSKAIA, “Economic Consequences of Informal Heterosexual Cohabitation from a Comparative Perspective: Respect Parties’ Autonomy or Protection of the Weaker Party?” in C. DECLERCK, T. HELMES, J.-M. SCHERPE, P. SENAËVE en A.-L. VERBEKE (eds.), *Confronting the frontiers of family and succession law. Liber amicorum Walter Pintens*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 48.

³⁷¹ Arbitragehof 4 december 2001, nr. 155/2001, overw. B.6.

eigenheid van het statuut dat voortvloeit uit de toetreding ervan rechtvaardigt een verschillende houding.³⁷² De respectieve kenmerken van het huwelijk rechtvaardigen, samen met het onderwerp en het doel van de maatregel, een onderscheid in behandeling.³⁷³

De introductie van een relatievermogensrecht heeft als doel om de neutraliteit en eenvormigheid voorop te stellen. In plaats van individuele bevoorrechte statuten wordt getracht een overkoepelend rechtskader te creëren. Bijgevolg verliest het instituut-argument alle waarde omdat er immers niet langer sprake zal zijn van dit ‘hokjesdenken’, maar een gemeenschappelijk statuut voor alle duurzame tweerelaties zijn intrede doet.

Ten slotte is er het wetgeversargument. Het komt de wetgever toe om in welbepaalde materies ongelijkheden weg te werken.³⁷⁴ Zo oordeelde het Hof scherp in arrest nr. 109/2012: *zolang de wetgever het niet opportuun heeft geacht het voordeel van een overlevingspensioen te verlenen aan de wettelijk samenwonenden, het niet onverantwoord is het voordeel van de voormelde uitzondering voor te behouden aan de overlevende echtgenoot en het niet uit te breiden tot de overlevende wettelijk samenwonende.*³⁷⁵

Tussen de lijnen door zegt het Hof dat er wel degelijk sprake is van een schending, maar dat het niet in hun macht ligt en het aan de wetgever is om actie te ondernemen. Aan de wetgever komt een bepaalde beleidsmargin toe. Ik ben het eens met dit argument dat de wetgever dringend actie moet ondernemen. Bepaalde door het Hof vastgestelde discriminaties zijn reeds door de wetgever weggewerkt.³⁷⁶ Het valt hierbij trouwens op dat het Grondwettelijk Hof in voorgaande casussen sneller tot een schending komt bij een maatregel die betrekking heeft op persoonsrechtelijke verschillen dan bij vermogensrechtelijke verschillen en dat eveneens de wetgever sneller actie onderneemt in dergelijke gevallen. Niettemin wachten nog heel wat andere discriminaties op een wetgevend initiatief. Waar het momenteel aan een globale visie ontbreekt en de wetgever telkenmale op *ad hoc* basis ingrijpt, zou deze beter nadenken of de huidige klassieke indeling wel nog voldoet aan de maatschappelijke ontwikkelingen van de 21ste eeuw.

Niettemin is er daarnaast nog steeds een rol voor de rechtspraak weggelegd om problemen aan te kaarten, evenals een voorttrekkersrol van de rechtsleer om de wetgever mee te krijgen.

152. Hierboven heb ik proberen aan te tonen dat de argumenten van het Hof eerder te beschouwen zijn als theoretische drogredenen dan onoverkomelijke problemen en dat moet gekeken worden naar de noden in de praktijk. Daarom mijn pleidooi voor het introduceren

---

³⁷² Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 51/2000, overw. B.11; Arbitragehof 8 mei 2001, nr. 57/2001, overw. B.8 en B.9.

³⁷³ GwH 7 november 2013, nr. 151/2013, overw. B.3.

³⁷⁴ Arbitragehof 12 juli 2001, nr. 94/2001, overw. B.5; Arbitragehof 14 september 2006, nr. 140/2006, overw. B.6; GwH 25 maart 2009, nr. 60/2009, overw. B.12; GwH 23 juni 2010, nr. 72/2010, overw. B.10.2; GwH 15 maart 2011, nr. 39/2011, overw. B.5.

³⁷⁵ GwH 20 september 2012, nr. 109/2012, overw. B.9.

³⁷⁶ Onder meer schending Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 53/2000 en Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001 rechtgezet door de Wet 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 16 mei 2003, 26.956; Schending GwH 26 november 2009, nr. 187/2009 rechtgezet door Decreet W. Gewest 10 december 2009 houdende fiscale billijkheid en milieuefficiëntie voor het wagenpark en de passiefhuizen, *BS* 23 december 2009, 80.537.

van een relatievermogensrecht dat op dwingende wijze bepaalde kernelementen van duurzame samenlevingsrelaties universeel regelt.

Hoofdstuk 5. Problematiek in de praktijk en het formuleren van mogelijke oplossingen

153. Tot nu toe hebben we de positie van gehuwden en ongehuwden bekeken, zowel in de wetgeving als in de rechtspraak. In dit hoofdstuk vat ik de knelpunten van de huidige regeling samen en probeer ik concrete oplossingen aan te reiken die hieraan tegemoet kunnen komen.

Afdeling 1/ Problematiek in de praktijk

154. Uit de analyse van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof bleek wederom dat in heel wat gevallen de huidige regeling niet toereikend is. Verschillende redenen liggen aan de grondslag hiervan.

§ 1 Gebrek aan consistentie

155. Hierboven hebben we meermaals gezien dat het Grondwettelijk Hof zinspeelt op de *laisser-aller* houding van de wetgever.³⁷⁷ De wetgeving is vaak niet in overeenstemming met de rechtspraak. In tegenstelling tot de strikte scheiding van gehuwden, wettelijk en feitelijk samenwonenden in de wetgeving, vindt in de rechtspraak meer en meer een vervaging plaats.³⁷⁸ Een typerend voorbeeld is de vindingrijkheid van de rechters om de vermogensverschuivingen tussen gewezen samenwonenden toch enigszins zoveel mogelijk recht te trekken. Hoewel in de parlementaire voorbereiding³⁷⁹ met betrekking tot de invoering van de wettelijke samenwoning uitdrukkelijk werd benadrukt dat er geen wederzijdse hulp en bijstand bestaat zoals dit het geval is bij gehuwden en aldus ook geen onderhoudsverplichting bestaat tussen wettelijk samenwonenden, hebben we niettemin *supra* gezien dat het merendeel van de rechtspraak wel voorziet in een bepaalde onderhoudsuitkering en dit steunend op figuren uit het gemeen recht en zelfs op de billijkheid³⁸⁰. Er bestaat bijgevolg een discrepantie tussen de wet en de rechtspraak, waarbij de rechtspraak fluctueert met maatschappelijke tendensen.

156. We zien eveneens dat op wetgevend gebied een gelijkaardige beweging zichtbaar is.³⁸¹ Het gaat hierbij echter vaak om sporadische en casuïstische ingrepen. Bijgevolg situeert het probleem zich in het amalgaam van wetgeving, waarbij telkens maar een deeltje wordt aangepakt en niet de globale context en de coherentie bijgevolg ver zoek is. Een voorbeeld is de houding ten aanzien van feitelijk samenwonenden in het fiscaal recht. Terwijl met betrekking tot successierechten de VCF duidelijk voorziet in een definitie van ‘partner’,

³⁷⁷ Arbitragehof 14 september 2006, nr. 140/2006.

³⁷⁸ V. ALLAERTS, J. DU MONGH en I. SAMOY, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 4-43; T. WUYTS, “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 245-46, nrs. 4 en 5.

³⁷⁹ Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot invoering van de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 49-170/15, 4.

³⁸⁰ Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 774.

³⁸¹ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2008, 615-616, nr. 1792.

waaronder feitelijk samenwonenden kunnen worden gebracht, zien we dat bij de inkomstenbelastingen feitelijk samenwonenden nog steeds als alleenstaanden worden behandeld. Ook de verschillende behandeling van wettelijk samenwonenden in het domein van successierechten ten opzichte van de civielrechtelijke behandeling in het erfrecht bracht verwarring teweeg, die moest worden weggewerkt.³⁸² Andere voorbeelden zijn art. 343, § 1 b) BW en art. 5 lid 2 Arbeidsongevallenwet... Er is dus sprake van versnippering en een gebrek aan een overzichtelijk en overkoepelend geheel.

157. Specifiek wat de wettelijke samenwoning betreft merkt CASMAN op dat met het oog op een gelijkschakeling tussen de verschillende categorieën, deze gelijkschakeling niet altijd voor de gehele groep van wettelijk samenwonenden geldt.³⁸³ Ook WUYTS stelt dat de wettelijke samenwoning *geen uniek statuut meer is, maar dat de wetgever op aangeven van het Grondwettelijk Hof verschillende categorieën van wettelijk samenwonenden in het leven heeft geroepen*.³⁸⁴

158. Nog een ander voorbeeld van het gebrek aan eenvormigheid speelt zich af op vlak van terminologie en consistente werkwijze. De wetgever had er beter voor geopteerd om net zoals in Nederland met het geregistreerd partnerschap, te zorgen voor een volledige gelijkschakeling met het huwelijk dan wel een afzonderlijk statuut voor de wettelijke samenwoning uit te schrijven. De huidige Belgische regeling van de wettelijke samenwoning daarentegen is uitermate verwarrend en niet conform. Zo wordt nu eens verwezen naar bepalingen die enkel voor gehuwden gelden (*cf.* artikel 1479, eerste lid BW dat verwijst naar artikelen 1253ter/5 en ter/6 Ger. W.), dan weer wordt voorzien in een eigen bepaling maar dit in soms identieke bewoordingen zoals bij gehuwden beschreven staat (*cf.* artikel 1477, § 3 BW). Dit brengt tenslotte rechtsonzekerheid met zich mee doordat de ene keer wel een analogieredenering met het huwelijk mogelijk is en de andere keer niet.³⁸⁵

§ 2 Rechtsonzekerheid

159. Het gebrek aan eenvormigheid werkt rechtsonzekerheid in de hand. We zien dan wel dat de rechtspraak zich in tegenstelling tot de wetgeving progressiever opstelt, ook dit is geen sluitende en bevredigende oplossing gezien de divergente uitspraken. Zo is er een

---

³⁸² Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijke samenwonend, *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 51-2514/1, 6.

³⁸³ H. CASMAN, "Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?", *NJW* 2004, 188, nr. 33.

³⁸⁴ T. WUYTS, "Wettelijke samenwoning", *NJW* 2014, 245, nr. 4.

³⁸⁵ Artikelen 69 en 70 WCO voorzien bijvoorbeeld in een gelijkstelling tussen echtgenoten en wettelijk samenwonende partners, terwijl artikel 82 Faillissementswet niet voorziet in een gelijkstelling en dit ondanks het arrest GwH 18 november 2010, nr. 129/2010 dat oordeelde dat de niet-gelijkstelling een schending inhield. Een ander voorbeeld is te vinden in het verblijfsrecht: bepaalde verblijfsrechtelijke voordelen gelden voor zowel echtgenoten als wettelijk samenwonenden (Art. 10, art. 10*bis*, art. 40*bis* en art. 40*ter* Wet 15 december 1980), terwijl de Belgische nationaliteit overeenkomstig art. 12*bis*, § 1, 3° Wetboek Belgische Nationaliteit enkel door een met een Belg gehuwde persoon kan worden verkregen.

minderheidsstrekking die artikelen 213 en 221 BW ook van toepassing acht op feitelijk samenwonenden.³⁸⁶

De rechtspraak is het instrument bij uitstek om de wet in een concreet praktijkgeval toe te passen en teleologisch te interpreteren. Voor consequente rechtspraak is er wel minstens één absolute voorwaarde en dit is een basis van wetgeving. Nu wordt vaak een beroep gedaan op het gemeen recht juist omdat een dergelijke solide basis ontbreekt. Dit heeft als gevolg dat er heel wat uiteenlopende uitspraken zijn waarbij sommige rechters wel menen dat de toepassingsvoorwaarden van deze gemeenrechtelijke figuren voldaan zijn, andere niet. De rechtsonderhorige is zo van rechter tot rechter afhankelijk als ware het een Russische roulette. Enkele schetsende voorbeelden zijn het bestaan van een natuurlijke verbintenis³⁸⁷ of de gevolgen van de natrekkingsleer³⁸⁸.

160. Zelfs in de gevallen waarbij de rechters wel terug kunnen vallen op een basis van wetgeving zorgen hiaten in deze regelgeving wederom voor heel wat onduidelijkheden die de rechtszekerheid niet ten goede komen. Voorbeelden van onduidelijkheden zoals hierboven reeds besproken betreffen de dringende en voorlopige maatregelen, de bijdrage in de lasten en de mogelijke maatregelen bij de beëindiging van de wettelijke samenwoning. Het hanteren van een ander familiebegrip naargelang de rechtstak draagt evenmin bij tot consistentie en zorgt ervoor dat burgers bedrogen uitkomen.³⁸⁹

161. Tot slot is net zoals de rechtspraak, de rechtsleer evenmin eenduidig. Zo is bijvoorbeeld met betrekking tot de vraag of ongehuwd samenwonenden bij overeenkomst een gemeenschappelijk vermogen tot stand kunnen brengen, CASMAN³⁹⁰ van oordeel dat dit niet kan, terwijl DE PAGE³⁹¹ dit wel mogelijk acht.

§ 3 Assumptie van een vrije en geïnformeerde keuze

162. Zowel bij het EHRM³⁹² als het Grondwettelijk Hof³⁹³ vormt het keuze-argument een basis voor hun beslissingen. Ze vertrekken vanuit de veronderstelling dat partners vrij en

---

³⁸⁶ Rb. Luik 26 juni 1980, *JL* 1981, 86; Vred. Aalst 11 juni 1991, *RW* 1993-94, 1307. *Contra*: Vred. St-Truiden 22 december 1987, *T.Vred.* 1988, 286; Gent 9 april 1990, *RW* 1991-92, 1434; Rb. Brussel 10 december 1993, *JT* 1994, 191; Bergen 6 oktober 1994, *JT* 1995, 300.

³⁸⁷ *Pro*: Vred. Sint-Jans-Molenbeek 26 september 2000, *AJT* 2001-02, 285. *Contra*: Vred. Zomergem 27 mei 2005, *T.Not.* 2005, 495.

³⁸⁸ Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 774-780 *versus* Antwerpen 6 maart 2002, *NJW* 2002, 26.

³⁸⁹ U. CERULUS, "Samenwoningsvermogensrecht" in C. DECLERCK en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, die Keure, 2015, 36-38, nr. 55.

³⁹⁰ H. CASMAN, "Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 176, nr. 92.

³⁹¹ P. DE PAGE, "La communauté" in P. DE PAGE en J.-F. TAYMANS (eds.), *Le couple: autonomies de volontés*, Brussel, Larcier, 2006, 11-13.

³⁹² EHRM 4 maart 1998, nr. 34615/97, Quintana Zapata/Spanje; EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, Saucedo Gómez/Spanje; EHRM 27 april 2000, nr. 45851/99, Shackell/VK; EHRM (Grote Kamer) 3 april 2012, Van der Heijden/Nederland.

³⁹³ Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 51/2000, overw. B.6; Arbitragehof 7 maart 2007, nr. 36/2007, overw. B.6.4; GwH 7 november 2013, nr. 151/2013, overw. B.5; GwH 22 mei 2014, nr. 83/2014, overw. B.13 en B.14; GwH 12 maart 2015, nr. 33/2015 overw. B.7.2 en B.7.3; GwH 19 januari 2017, nr. 4/2017, overw. B.3.2.

geïnformeerd kiezen voor de ene dan wel de andere samenlevingsvorm. Een verschillende behandeling is bijgevolg gerechtvaardigd met als objectief enerzijds de keuzevrijheid van partners te respecteren en anderzijds partners ook te responsabiliseren om actie te ondernemen, willen ze een gelijkaardige bescherming bekomen.³⁹⁴

163. Nochtans zijn de partijen niet steeds vrij in hun keuze. Om te huwen moeten beiden uitdrukkelijk instemmen, het kan zijn dat de ene wel wil, maar de andere niet. Daarenboven hebben we gezien in het arrest *Johnston* dat personen niet konden huwen doordat één van de partners reeds getrouwd was en in Ierland het echtscheidingsverbod gold, waardoor de vrije keuze van de partners om te huwen ontnomen werd.

Een geïnformeerde keuze houdt in dat partners de juridische consequenties kennen van hun keuze van ongehuwd samenwonen. De wetgever geeft daarbij zelf toe dat de juridische draagwijdte van een bepaalde relatievorm niet altijd duidelijk is.³⁹⁵ Bovendien is de drempelvrees om naar de notaris te stappen voor informatie groot.³⁹⁶

164. Sociologisch onderzoek helpt om te achterhalen of de drie relatievormen die op juridisch vlak duidelijk te onderscheiden zijn ook op feitelijk vlak wat belevingen en verwachtingen van de partners betreft van elkaar verschillen. Dit is van belang om de waarde van het keuzeargument in de non-discriminatieredenering van juridische actoren te onderbouwen dan wel te weerleggen.

Allereerst blijkt dat partners hun relatie voorafgaand aan een eventueel huwelijk reeds als duurzaam beleven en zich hiertoe ook zo gedragen.³⁹⁷ In 80% van de gevallen gaat een periode van ongehuwd samenwonen ook het aangaan van een huwelijk vooraf.³⁹⁸ Een substantieel deel van de ondervraagde samenwonenden geeft aan een uitdrukkelijke huwelijkswens te hebben³⁹⁹, maar wacht tijd en financiële middelen af om het huwelijk te organiseren⁴⁰⁰.

De onderzoeksresultaten tonen aan dat van een vrije en geïnformeerde keuze in de overgrote meerderheid van de gevallen geen sprake is. De *optimism bias* zorgt ervoor dat partners enerzijds denken dat ze niet met problemen zullen geconfronteerd worden en anderzijds, indien dit toch zou gebeuren, ze dit op een correcte manier zullen afhandelen.⁴⁰¹ Bovendien speelt de (negatieve) houding van één van de partners ten aanzien van het huwelijk een doorslaggevende invloed op de beslissing om niet te huwen.⁴⁰² Een belangrijk knelpunt

³⁹⁴ S. EGGERMONT, *Tweelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 605, nr. 869

³⁹⁵ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl. St.* Kamer 2005-06, nr. 51-2514/1, 6.

³⁹⁶ Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit, *Parl. St.* Senaat 2006-07, nr. 3-2015/3, 10.

³⁹⁷ S. EGGERMONT, *Tweelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 573-74, nr. 829

³⁹⁸ *Ibid.*, 572-73, nr. 828.

³⁹⁹ V. LYSSENS-DANNEBOOM, *Social significance and legal protection of private relationships*, onuitg. doctoraatsthesis Sociale Wetenschappen UA, 2014, 31-32.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, 74.

⁴⁰¹ S. EGGERMONT, *Tweelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 577-78, nr. 838

⁴⁰² V. LYSSENS-DANNEBOOM, *Social significance and legal protection of private relationships*, onuitg. doctoraatsthesis Sociale Wetenschappen UA, 2014, 73.

hierbij is het machtsonevenwicht, de economisch sterkere partner ontzegt de economisch zwakkere partner de bescherming van een huwelijk door zijn of haar veto te stellen.⁴⁰³ Verder komt uit het onderzoek naar voor dat één van de grootste problemen het algehele gebrek aan juridische kennis is⁴⁰⁴ en dat de partners terughoudend zijn om de stap naar de notaris te zetten om inlichtingen in te winnen⁴⁰⁵. Dit zorgt voor enkele verontrustende vaststellingen. Zo weten verschillende deelnemers niet met zekerheid of ze wettelijk dan wel feitelijk samenwonen⁴⁰⁶ en, nog frappanter, een reden die wettelijk samenwonende deelnemers aanhalen om niet te huwen is de assumptie dat er geen juridische verschillen zijn tussen beide samenlevingsvormen⁴⁰⁷, wat daarenboven een cirkelredenering in stand houdt. In tegenstelling tot het Nederlands geregistreerd partnerschap denken Belgische wettelijk samenwonenden verkeerdelijk dat op hen dezelfde vermogensrechtelijke regeling van toepassing is als bij echtgenoten.

De meeste misvattingen hebben betrekking op het eigendomsrecht van een onroerend goed (vermoeden van gelijke verdeling) en op het erfrecht (vermoeden dat de eigendommen en spaargelden aan de langstlevende toekomen).⁴⁰⁸ Ook de aanwezigheid van een kind schept een vals vermoeden van veiligheid dat de samenlevingsrelatie hierdoor *geüpgraded* wordt naar eenzelfde juridische situatie als van toepassing bij gehuwden.

Uit het sociologisch onderzoek kan geconcludeerd worden dat de bezwaren tegen het keuze-argument dermate fundamenteel zijn dat niet langer op geloofwaardige wijze op dit argument kan worden gesteund. Contracten en juridische afspraken blijken moeilijk verzoenbaar te zijn met liefde en vertrouwen.⁴⁰⁹

§ 4 Einde van de relatie

165. De klemtoon van de problematiek situeert zich bij de beëindiging van de buitenhuwelijkse samenlevingsrelatie. Bij gehuwden geldt er een uitgewerkt systeem waarbij elke vermogensverschuiving kan worden gecompenseerd. Ongehuwd samenwonenden kennen dergelijke regeling niet. Zij verrichten wederkerige betalingen waarvan ze de juridische draagwijdte niet vastleggen.⁴¹⁰ Zij stappen een relatievorm in zonder voorafgaande duidelijke vermogensrechtelijke afspraken te maken over hun samenwonen en *a fortiori* zonder afspraken over het einde van de relatie.

166. Naast de zuivere huwelijksvermogensrechtelijke regeling staan gehuwden ook duidelijk sterker dan samenwonenden op erfrechtelijk vlak. Wettelijk samenwonenden hebben een beperkt wettelijk erfrecht en voor feitelijk samenwonenden is er geen erfrecht. In dergelijke

---

⁴⁰³ *Ibid.*, 42.

⁴⁰⁴ *Ibid.*, 73.

⁴⁰⁵ *Ibid.*, 44.

⁴⁰⁶ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 580, nr. 841.

⁴⁰⁷ V. LYSSSENS-DANNEBOOM, *Social significance and legal protection of private relationships*, onuitg. doctoraatsthesis Sociale Wetenschappen UA, 2014, 35 en 73.

⁴⁰⁸ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 581, nr. 841.

⁴⁰⁹ *Ibid.*, 609-10, nr. 875.

⁴¹⁰ H. CASMAN, "Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners" in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 20-21.

gevallen wonden samenwonenden allerlei kunstgrepen aan om alsnog een analoog resultaat te bekomen zoals geldt voor gehuwden.⁴¹¹

167. Uit de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof mag dan blijken dat echtgenoten en (wettelijk) samenwonenden in steeds meer domeinen (personenbelastingen, successierechten, arbeidsongevallen en beroepsziekten...) worden gelijkgesteld. De meeste discussies doen zich voor bij het einde van de samenwoningsrelatie en hier wordt de rechtsonderhorige juist in het luchtledige gelaten. Dergelijke ongereguleerde situatie zet rechters aan tot uitspraken *ex aequo et bono*.⁴¹²

168. In de rechtsleer gaan daarom stemmen op om het einde van de samenwoning te kaderen, ongeacht de relatievorm.⁴¹³

Afdeling 2/ Het formuleren van mogelijke oplossingen

169. Tot zover hebben we louter de problemen aangestipt, in deze afdeling kijken we ook naar mogelijke oplossingen voor deze problemen. Eerst maak ik een *excursus* naar het model dat van toepassing is in Québec en vervolgens komt het relatievermogensrecht aan bod.

§ 1 Het Québecse model als voorbeeld?

A. Grote lijnen van het Québecse model

170. Net zoals in het Belgisch recht, kent het rechtssysteem van Québec drie categorieën van samenleven: *le mariage*, *l'union civile* en *l'union de fait*.

1) Le mariage

171. In het Burgerlijk Wetboek van Québec (hierna: C. c. Q.), handelt boek één, titel twee, over het huwelijk. Artikelen 391 tot en met 430 C. c. Q. beheersen de gevolgen van het huwelijk die van openbare orde zijn en waarvan de echtgenoten niet kunnen afwijken. Artikelen 431 tot en met 492 C. c. Q. vormen qua structuur de equivalenten van Titel V 'huwelijksvermogensstelsels' van het Belgisch Burgerlijk Wetboek. Het Québecs huwelijksvermogensstelsel kwalificeert men als *'un super régime matrimonial'*.⁴¹⁴ In tegenstelling tot het Belgisch huwelijksrecht zijn de regels van het Québecs huwelijksvermogensstelsel van een dwingend karakter en de erfrechtelijke regels van suppletieve aard.⁴¹⁵ Zo staat het principe van testeervrijheid voorop en is er, noch voor

---

⁴¹¹ Denk hierbij aan de hierboven besproken bedingen van aanwas en tontine om te vermijden dat de reserve kan spelen en om hetzelfde resultaat te bekomen als verblijvingsbedingen tussen echtgenoten.

⁴¹² Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 774-780.

⁴¹³ F. SWENNEN, "De materieel bevoegde rechtbank inzake geschillen bij beëindiging van een feitelijke samenwoning" (noot onder Arrondrb. Gent 15 december 2003), *RW* 2004-05, 1473; C. FORDER en A.-L. VERBEKE, "Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 533, nr. 54.

⁴¹⁴ J. PINEAU en M. PRATTE, *La famille*, Montréal, Éditions Thémis, 2006, 204-208, nrs. 155-160.

⁴¹⁵ B. LEFEBVRE, "Les visages de la conjugalité au Québec et les disparités juridiques: l'exemple de l'encadrement juridique de la résidence familiale", *Rev.dr.ULB* 2008, 13.

afstammelingen, noch voor echtgenoten of samenwonenden sprake van een reservatair erfdeel.

2) *L'union civile*

172. De *union civile* is vergelijkbaar, maar niet gelijk aan de figuur van de wettelijke samenwoning. Het instituut van de *union civile* is in 2002 door de Québecse wetgever in het leven geroepen met als doel om aan homoseksuele koppels een kans te geven om hun relatie te officialiseren.⁴¹⁶

L'union civile verschilt slechts op twee vlakken van *le mariage*:

- Wat betreft het sluiten van een *union civile* is de minimale leeftijd 18 jaar.⁴¹⁷ Voor het huwelijk kan dit reeds op 16 jaar.⁴¹⁸
- Wat betreft het beëindigen kan dit bij de *union civile* gebeuren via een wederzijdse notariële overeenkomst.⁴¹⁹ Het huwelijk daarentegen kan enkel worden ontbonden door een rechterlijke tussenkomst.⁴²⁰

De *ratio legis* van de Québecse figuur verklaart het grote verschil met de wettelijke samenwoning. Daar waar de *union civile* quasi-identiek is aan het huwelijk zowel betreffende rechten als verplichtingen, zowel persoonlijke als vermogensrechtelijke, is dit bij het Belgisch model van de wettelijke samenwoning niet het geval. In België fungeert de wettelijke samenwoning eerder als een tussensysteem voor het huwelijk en het feitelijk samenwonen.

3) *L'union de fait*

173. Net zoals in België is het feitelijk samenwonen ook in Québec zeer populair maar evenmin juridisch omkaderd.⁴²¹ Niettemin zien we, net zoals in België, dat andere rechtstakken zoals het sociaal en fiscaal recht meer en meer in rechten voorzien voor feitelijk samenwonenden. Zo voorziet het sociaal recht vaak een gelijkschakeling wanneer de duur van de relatie één jaar of drie jaar overschrijdt.⁴²² In het fiscaal recht is er reeds een volledige gelijkschakeling en heeft de langstlevende feitelijk samenwonende partner recht op het ouderdomspensioen van de eerststervende feitelijk samenwonende partner bij diens overlijden.⁴²³

Naar analogie van het Belgisch recht kunnen personen die feitelijk samenwonen in Québec hun wederzijdse rechten en plichten concretiseren door een '*contrat civil*' aan te gaan.⁴²⁴ Eveneens kunnen feitelijk samenwonenden zich beroepen op mechanismen van het

---

⁴¹⁶ *Ibid.*, 15.

⁴¹⁷ Art. 521.1 C. c. Q.

⁴¹⁸ Art. 373 C. c. Q.

⁴¹⁹ Art. 521. 13 C. c. Q.

⁴²⁰ Art. 517 C. c. Q.

⁴²¹ B. LEFEBVRE, "Les visages de la conjugalité au Québec et les disparités juridiques: l'exemple de l'encadrement juridique de la résidence familiale", *Rev.dr.ULB* 2008, 16.

⁴²² *Ibid.*

⁴²³ *Ibid.*

⁴²⁴ *Ibid.*, 17.

gemeen recht zoals de figuur van ongerechtvaardigde verrijking⁴²⁵ of de figuur van de ‘*société tacite*’⁴²⁶.

B. Hoe kan het Belgische model evolueren naar het Québecse model?

174. Doordat de *union civile* quasi-identiek is aan het huwelijk is het juister om te stellen dat er slechts twee categorieën van samenleven bestaan: een geformaliseerde en een niet-geformaliseerde relatievorm.

Ook in België is er het voorstel om de wettelijke samenwoning af te schaffen en eerder de stap te zetten in de richting van een minimale gezinsbescherming.⁴²⁷ In plaats van de maatstaf van het huwelijk, kiest men het gezin als maatstaf. Volgens GERLO kan dergelijke minimale bescherming bestaan uit een tijdelijk wettelijke onderhoudsplicht na verbreking van de relatie, een tijdelijk erfrechtelijk vruchtgebruik op de gezinswoning en het huisraad bij ontbinding van de relatie door overlijden evenals een tijdelijk recht tot bewoning van de gezinswoning na verbreking van de relatie.⁴²⁸

WULF stelt voor om, analoog aan het Québecse model, te evolueren naar een tweedelige optie: enerzijds *de gewone niet gereguleerde samenwoning* en anderzijds *de beter gestructureerde wettelijke samenwoning (of het gelaïciseerde huwelijk)*.⁴²⁹ In deze hypothese is er een toenadering en zelfs gelijkstelling tussen de wettelijke samenwoning en het huwelijk. De toenadering is tweeledig: voor gehuwden gaat dit gepaard met een vereenvoudiging van de ontbindingswijze, voor ongehuwden met een versteviging van hun onderlinge rechten.⁴³⁰

Wat de ontbinding betreft moet het gaan om een verzoening tussen de rigide ontbindingsprocedure bij echtscheiding en de schamele eenzijdige beëindigingswijze bij de wettelijke samenwoning. Een voorbeeld van de versterking van de rechten van wettelijk samenwonenden kan nu reeds gevonden worden in het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende wettelijk samenwonende partner van de gezinswoning en het huisraad.⁴³¹

Het zou hier om een eenvormig vermogensrecht gaan, dus een vermogensrecht dat zowel het erfrecht als het huwelijks- en samenwoningsvermogensrecht omvat, gelijk voor samenwonenden en gehuwden.⁴³²

175. Het Québecse model doet sterk denken aan het Nederlandse geregistreerd partnerschap. In tegenstelling tot onze figuur van de wettelijke samenwoning zijn op het geregistreerd partnerschap alle regels van het huwelijksvermogensrecht⁴³³ en het erfrecht⁴³⁴ van toepassing. Ook in Nederland wil men naar zo een dieper doorgedreven tweeledig model gaan: de geregistreerde en de niet-geregistreerde tweerelatie.

---

⁴²⁵ Artikelen 1493-1496 C. c. Q.

⁴²⁶ Art. 2250, al. 1., C. c. Q.

⁴²⁷ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 283. nr. 708.

⁴²⁸ *Ibid.*, nr. 710.

⁴²⁹ C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 362.

⁴³⁰ *Ibid.*, 363.

⁴³¹ Artikel 745 *octies* BW.

⁴³² C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 364.

⁴³³ Artikel 1:80b NBW.

⁴³⁴ Artikel 4:8 NBW.

C. Kritische analyse van het Québecse model

176. Eerst en vooral is het belangrijk om op te merken dat er in het Québecse model theoretisch wel nog steeds sprake is van drie categorieën, alhoewel dit in de praktijk naar twee kan worden herleid. Momenteel bestaan formeel gezien alsnog drie regimes naast elkaar. Om succesvol te evolueren naar het Québecse model zou de praktijkgerichte en niet de theoretische benadering moeten worden gevolgd. De praktijkgerichte benadering van het Québecse model weerspiegelt zich in de tweedeling geregulariseerd/ongeregulariseerd.

De *union civile* werd ingevoerd om aan homoseksuele relaties een statuut te geven. De figuur heeft veel aan belang ingeboet wanneer het huwelijk in 2005 werd opengesteld voor personen van hetzelfde geslacht.⁴³⁵ Ook dit kan gezien worden als een argument om komaf te maken met de theoretische driedeling en resoluut voor de praktische tweedeling te gaan.

177. In ons Belgisch model is er nog een werkelijk onderscheid tussen de drie regimes. Het gevaar bestaat om in de val te trappen en te opteren voor de theoretisch gerichte benadering van het Québecse model door de drie opties zoals ze nu in ons Belgisch model bestaan in stand te houden en louter het juridisch statuut van de wettelijke samenwoning wat op te waarderen.

§ 2 Introductie van een uniek vermogensstelsel

A. Situering

178. Het idee van het huwelijk en het kerngezin zoals geconcipieerd door Napoleon is niet langer van deze tijd. Het huwelijksvermogensrecht en het familiaal vermogensrecht in het algemeen is aan een opknopbeurt toe en moet in een nieuw 21ste-eeuws jasje worden gestoken.

179. Zoals er in voorafgaande delen reeds meermaals op gealludeerd werd, kan het aannemen van een uniek vermogensstelsel voor zowel echtgenoten, wettelijk samenwonenden als feitelijk samenwonenden hiertoe bijdragen.

Bij een uniek vermogensstelsel gaat het om een benadering waarbij gehuwden en wettelijk en feitelijk samenwonenden vermogensrechtelijk op eenzelfde wijze worden behandeld. Er bestaat geen eenduidig antwoord op de vraag hoe zo een uniek vermogensstelsel er dan uit moet zien. Er kunnen verschillende hypothesen worden gemaakt.⁴³⁶

180. Wel kan voor de krijtlijnen van het relatievermogensrecht inspiratie worden opgedaan bij de succesformule van de wettelijke samenwoning. We mogen immers niet uit het oog verliezen waarom de wettelijke samenwoning een relatief groot succes kent.

Er zijn drie redenen die in het achterhoofd kunnen worden gehouden.⁴³⁷ Als eerste tracht de wettelijke samenwoning een evenwicht te zoeken tussen autonomie en solidariteit. Enerzijds hebben de wettelijk samenwonenden een bepaalde vrijheid en blijft het voor hen mogelijk om hun relatie op maat en in functie van hun gezinsnoden in te vullen. Anderzijds

---

⁴³⁵ Art. 5 Loi d'harmonisation n° 1 du droit fédéral avec le droit civil (QC), L.C. 2001, c. C-4, www.legisquebec.gouv.qc.

⁴³⁶ *Infra* (randnummer 199).

⁴³⁷ T. WUYTS, "Wettelijke samenwoning", *NJW* 2014, 250, nr. 14.

wordt hun autonomie ook enigszins begrensd doordat aan de wettelijke samenwoning bepaalde dwingende rechtsgevolgen gekoppeld zijn waarvan zij niet kunnen afwijken. Een derde reden heeft betrekking op het aangaan en het verbreken van de samenwoning en de soepelheid die hiermee gepaard gaat. Want alhoewel er aan de wettelijke samenwoning *ad nutum* eenzijdig een einde kan gemaakt worden, neemt dit niet weg dat wel nog steeds vereist is dat de partners de wettelijke vormvereisten naleven, willen zij aan hun wettelijke samenleving een einde maken.⁴³⁸ De eenvoudige procedure en het gebrek aan sociale verwachtingen draagt bij aan de positieve ervaring ten aanzien van de wettelijke samenwoning.

181. Er is nood aan een relatievermogensrecht omdat er niet alleen bij heel wat koppels onduidelijkheid heerst, maar het ook voor de juridische actoren zelf niet duidelijk is welke koers wordt gevaren.

In de rechtsleer baseren tegenstanders van een relatievermogensrecht zich grotendeels op het argument dat het niet opportuun is om aan personen die er bewust voor kiezen om een vrije relatie aan te gaan desalniettemin wettelijke regels op te leggen. Paradoxaal genoeg blijkt, zoals reeds aangehaald, dat daarentegen de rechtspraak een gelijkaardig resultaat tracht te bereiken voor samenwonenden zoals dit geldt voor echtgenoten. Denk hierbij aan de vertrouwensleer waarop een schuldeiser zich beroept teneinde zijn onderpand uit te breiden (hoofdelijkheid huishoudelijke schulden) of de redelijke opzeggingstermijn die in acht moet worden genomen bij de uithuiszetting van de feitelijk samenwonende partner die geen eigendomsrecht kan laten gelden op de gezinswoning (minimale bescherming van de gezinswoning).⁴³⁹ De wetgever ten slotte hangt eveneens een schizofreen beeld op doordat hij sporadisch wetgevende initiatieven ter bevordering van de gelijkheid tussen alle duurzame tweerelaties aanneemt, maar zich desalniettemin onthoudt om daadwerkelijk een eenduidig standpunt in te nemen en een omvattend kader uit te tekenen.

182. Bij feitelijk samenwonende koppels mag dan zogenaamd de perceptie heersen dat hun samenwoningsrelatie ongereguleerd is, in de praktijk zal dit zelden het geval zijn. Het feit dat samenwonenden geen specifieke juridische regeling hebben voor hun welbepaalde feitelijke situatie neemt niet weg dat zij alsnog via het gemeen recht pogen om een gelijkaardige bescherming af te dwingen. Het enige verschil tussen huwen en samenwonen bestaat erin dat echtgenoten genieten van een grotere rechtszekerheid en -bescherming juist omdat de wetgeving voor hen een degelijke en omstandige regeling heeft uitgewerkt. Samenwonenden zullen *a posteriori* in bepaalde gevallen eenzelfde bescherming kunnen genieten, maar *a priori* vertoeven ze in rechtsonzekerheid.

B. Vergelijking met het klassiek systeem

183. In het huidig systeem geldt het uitgangspunt dat voor eenieder het gemeen recht (= *lex generalis*) geldt, maar voor diegenen die een huwelijk hebben aangegaan of een verklaring

---

⁴³⁸ L. DE SCHRIJVER, “De wettelijke samenwoning, een verhouding van staat? (noot onder”, *T.Fam.* 2015, 138, nr. 8.

⁴³⁹ C. DECLERCK, “Huwen of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten” in C. CASTELEIN, A.-L. VERBEKE en L. WEYTS (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 91, nr. 47.

van wettelijke samenwoning hebben afgelegd, is een afzonderlijk geheel van rechtsregels gecreëerd (= *lex specialis*). Bijgevolg is op deze laatste categorieën het adagium '*lex specialis derogat lex generalis*' van toepassing en genieten zij van een eigen regeling.

184. Naargelang hoe het uniek vermogensstelsel invulling krijgt, zal de rol van de bestaande concepten verschillen.

In een eerste geval worden deze concepten behouden, maar verandert de structuur doordat een laag wordt toegevoegd. Het gemeen recht blijft de ultieme basis vormen voor alle rechtsverhoudingen. Vervolgens komt er een nieuwe laag bij: 'het relatievermogensrecht'. Dit kan als het ware als een '*lex relationes generalis*' beschouwd worden, die geldt voor alle duurzame relaties die voldoen aan de afbakeningscriteria. Tot slot blijft een zogenaamde '*lex relationes specialis*' bestaan als men kiest voor de toetreding tot een welbepaald instituut waarbij met gradaties kan worden gewerkt. In deze hypothese blijven de figuren huwelijk en wettelijke samenwoning bestaan.

In een meer progressieve variant maken we *tabula rasa* met de bestaande instituten. In tegenstelling tot de vorige hypothese is er hier opnieuw sprake van twee lagen: een *lex generalis* voor iedereen en een *lex specialis* voor elkeen die een duurzame relatie aangaat. Het huwelijk en de wettelijke samenwoning worden als het ware gesecculariseerd. Alle duurzame relaties zijn onderworpen aan de door de wetgever opgelegde set van standaardregels.

185. In dit nieuw systeem blijft het gemeen recht de basis voor alle rechtsverhoudingen tussen twee of meer personen. Zowel voor gehuwden, wettelijk samenwonenden verwanten, wettelijk samenwonenden niet-verwanten, feitelijk samenwonenden, feitelijk samenwonenden niet-verwanten, niet-samenwonende affectieve partners (partners met een LAT-relatie⁴⁴⁰) geldt in beginsel het algemeen vermogensrecht.

In geval van hypothese twee, type 1 RVR is het algemeen relatievermogensrecht van toepassing voor alle personen in een duurzame affectieve relatie die voldoen aan de afbakeningscriteria. Bovendien zullen personen die ook voldoen aan de voorwaarden van het huwelijksvermogensrecht en het wettelijk samenwoningsvermogensrecht kunnen genieten van een extra set beschermingsregels. Bij toepassing van dit type is er nog steeds een verschillende behandeling tussen feitelijk samenwonenden, wettelijk samenwonenden en gehuwden, maar zijn bepaalde fundamentele zaken wel uniform geregeld voor alle duurzame relaties.

In geval van hypothese twee, type 2 RVR geldt een uniform algemeen relatievermogensrecht voor alle duurzame relaties dit is de *lex specialis* op het gemeen recht. Bij toepassing van deze hypothese is er niet langer op vermogensrechtelijk vlak een verschillende behandeling tussen feitelijk samenwonenden, wettelijk samenwonenden en gehuwden.

In het tweede deel van dit eindwerk zal ik deze hypothesen uitgebreid bespreken.

C. Kritische analyse van een uniek vermogensstelsel

186. In de rechtsleer is niet iedereen te winnen voor het idee van een uniek vermogensstelsel.

PINTENS is in eerste instantie geen voorstander om een omvattend vermogensrechtelijk statuut uit te werken. Hij wijst erop dat dit zou leiden tot een extra

---

⁴⁴⁰ LAT-relatie: '*Living Apart Together*-relatie'.

categorie⁴⁴¹, een zogenaamde restcategorie⁴⁴². Ook DE WULF is de mening toegedaan dat, indien ervoor wordt geopteerd om de regels van de wettelijke samenwoning na het verstrijken van een bepaalde ‘duurzame’ termijn van rechtswege toepasselijk te maken op feitelijk samenwonenden, dit zou zorgen voor een nieuwe categorie.⁴⁴³ Naast de gehuwden, de wettelijk samenwonenden en de ‘gewoon’ feitelijk samenwonenden zouden ‘de feitelijk samenwonenden die met wettelijk samenwonenden worden gelijkgesteld’ hun intrede doen.⁴⁴⁴

Het keuze-argument beperkt zich niet tot de rechtspraak, maar komt ook in de rechtsleer aan bod. Partijen bepalen zelf hoe vrij ze willen zijn en het is niet aan de wetgever om hen tegen hun wil in plichten op te leggen of te onderwerpen aan een vermogensrechtelijk statuut analoog aan het huwelijksvermogensstelsel.⁴⁴⁵ Deze zienswijze is gebaseerd op het beginsel van autonomie van de partijen.⁴⁴⁶ SENA EVE illustreert dit door zijn vergelijking met de keuze die een individu maakt om ofwel volle, halfvolle of magere melk te kopen.⁴⁴⁷

Een ander vaak aangehaald praktisch contra-argument voor een uniform relatievermogensrecht is dat niet-huwelijkse samenlevingsvormen zich moeilijk lenen tot een wettelijke definitie, dit is het zogenaamde afbakeningsargument. Zo zouden de criteria tot afbakening van een duurzame relatie ontoereikend zijn.⁴⁴⁸ Hierbij wordt verwezen naar een zaak van het Hof van beroep te Luik waarin het Hof trachtte te omschrijven wat een stabiele en duurzame relatie inhoudt, maar zich daarbij beperkte tot een loutere *in concreto* beoordeling en zich onthield van het geven van een algemene definitie.⁴⁴⁹

Ook het duurelement overtuigt niet. Volgens DE WULF mag enkel de wilsverklaring van partijen om vrij en op formele wijze tot een statuut toe te treden in acht worden genomen

---

⁴⁴¹ W. PINTENS, “Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning” in W. PINTENS (ed.), *Familiaal Vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 6, nr. 2.

⁴⁴² S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 632-33, nr. 922.

⁴⁴³ C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 366.

⁴⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁴⁵ W. PINTENS, “Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning” in W. PINTENS (ed.), *Familiaal Vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 6, nr. 2; C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 360; P. DE PAGE, “La communauté” in P. DE PAGE en J.-F. TAYMANS, *Le couple: autonomies de volontés*, Brussel, Larcier, 2006, 9-16; V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2006*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 141, nr. 237; V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 68, nr. 114; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 212, nr. 515.

⁴⁴⁶ *Ibid.*, 68-69, nr. 114.

⁴⁴⁷ P. SENA EVE, “Van concubinaat naar wettelijke samenwoning en verder” in A. ALEN, E. DIRIX, W. PINTENS en P. SENA EVE (eds.), *Vigilantibus ius scriptum: Feestbundel voor Hugo Vandenberghe*, Brugge, die Keure, 2007, 288.

⁴⁴⁸ V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 68-69, nr. 114; V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 56-57, nr. 94.

⁴⁴⁹ Luik 14 december 2006, *JT* 2007,603-604.

en niet de duurperiode van het samenwonen.⁴⁵⁰ Anders is voor het louter vrijblijvend samenleven, ‘*no strings attached*’, geen plaats meer.

CASMAN uit dan weer als kritiek dat een ongelijke behandeling in stand blijft en dit met name voor het huwelijk, nu dit instituut gedegradeerd zou worden tot een allegaartje.⁴⁵¹ De bescherming van het huwelijk als rechtvaardiging voor een ongelijke behandeling is ook in de rechtspraak van het EHRM terug te vinden.⁴⁵² Daarnaast werpt bijvoorbeeld ook de Duitse wetgever, ter uitvoering van artikel 6, (1) van de Duitse Grondwet⁴⁵³, zich op als beschermer van het huwelijk door enkel regulerend op te treden met het oog op het verhinderen dat het huwelijk slechter zou worden behandeld dan de *nichteheliche Lebensgemeinschaft*.⁴⁵⁴

187. Deze argumenten moeten met de nodige nuance worden benaderd.

Wat betreft de creatie van een extra categorie kan dit inderdaad het geval zijn. Niettemin mag de doelstelling niet uit het oog worden verloren namelijk dat het gaat om een gemeen relatievermogensrecht wat de bescherming van de economisch zwakkere persoon ten goede komt en in het algemeen bijdraagt aan rechtszekerheid.

Indien echter het inhoudelijk model type 2 RVR ingang vindt, is het de bedoeling om net die zogenaamde categorieën te bannen en is van een ‘extra’ categorie dus geen sprake. Er moet eerder worden gekeken naar de feiten en de maatschappelijke werkelijkheid in plaats van naar juridische categorieën.⁴⁵⁵

Het argument van de keuzevrijheid overtuigt mij in het geheel niet. Hierboven werd reeds besproken dat sociologisch onderzoek uitwijst dat van een bewuste keuze meestal geen sprake is. Ik zie daarom geen rationele overwegingen waarom het huwelijk een monopolie zou mogen hebben op een bevoorrecht vermogensrechtelijk regime. Een groot verschil met de beeldspraak dat SENAEVE gebruikt, is dat bij het kopen van melk eenieder inderdaad bewust een keuze kan maken nu op de verpakking mooi staat omschreven wat de samenstelling daarvan is en men ze zelfs alle drie kan testen. Jammer genoeg bestaat er geen dergelijke toegankelijk duidelijke juridische *labelling* van het huwelijk en de wettelijke en feitelijke samenwoning. De overheid slaagt er onvoldoende in om de mensen bewust te maken van de voor- en nadelen verbonden aan een niet gereguleerde samenlevingsvorm.⁴⁵⁶ Koppels zijn passief en terughoudend en een impliciete maatschappelijke drempel remt de personen af om zich te wenden tot een notaris. Bovendien moeten beide partners die stap willen zetten, de

---

⁴⁵⁰ C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 365.

⁴⁵¹ H. CASMAN, “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 193, nrs. 54-58.

⁴⁵² EHRM (Grote Kamer) 3 april 2012, Van der Heijden/Nederland, overw. 69.

⁴⁵³ Artikel 6 (1) Grundgesetz: “**E**he und Familie stehen unter dem besonderen Schutze der staatlichen Ordnung”.

⁴⁵⁴ W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 225-226.

⁴⁵⁵ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 541, nr. 65.

⁴⁵⁶ T. WUYTS, “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 250, nr. 15.

partner die het minst te verliezen heeft zal hier vaak afkerig tegenover staan.⁴⁵⁷ Een gebrek aan juridische kennis geeft samenwonenden aldus een verkeerd beeld en leidt tot foutieve veronderstellingen. WYLLEMAN merkt op dat mensen in werkelijkheid hun vermogensrechtelijke verhoudingen niet beleven zoals ze juridisch worden opgevat.⁴⁵⁸

Het afbakeningsargument kan gemakkelijk teniet gedaan worden. Om te bepalen hoe duurzame relaties kunnen worden afgebakend kan inspiratie worden gehaald bij heel wat bronnen.⁴⁵⁹ De Vlaamse Codex Fiscaliteit hanteert nu reeds een objectief criterium dat eveneens kan doorgetrokken worden naar alle rechtsdomeinen.⁴⁶⁰ Het is merkwaardig dat aan een formeel instituut zoals het huwelijk en de wettelijke samenwoning bepaalde rechtsregels worden vastgekoppeld eerder dan dat naar de inhoud van de samenlevingsvorm wordt gekeken. Het gaat om een louter dogmatische indeling die ook vanuit wetenschappelijk oogpunt moeilijk te begrijpen valt. Zo schrijven we bepaalde kenmerken toe aan een hond (loyaal, behendig, intelligent), niet omdat een hond de benaming ‘hond’ heeft, maar wel omdat hij biologisch voldoet aan welbepaalde wetenschappelijke criteria (vier poten, bepaalde lengte...). Het is logischer, wetenschappelijker en meer coherent om af te stappen van een formeel criterium en naar inhoudelijke criteria te gaan. Momenteel geldt de redenering dat het huwelijk een onweerlegbaar wettelijk vermoeden van een duurzame relatie inhoudt, terwijl voor feitelijk samenwonenden nauwelijks een weerlegbaar vermoeden geldt. Wettelijk samenwonenden vallen nu eens onder het regime van gehuwden, dan weer onder het regime van feitelijk samenwonenden. Het afbakeningsargument kan aldus van tafel geveegd worden door gebruik te maken van uniforme criteria die voor alle duurzame tweerelaties geldt. Het resultaat kan inderdaad leiden tot een *in concreto* beoordeling zoals in de zaak van het Hof van Beroep te Luik het geval was. Echter zouden rechters in het geval van een uniek vermogensstelsel kunnen terugvallen op de door de wetgever vastgestelde criteria en dit toetsen op de voor hen liggende zaak.

In de stelling die DE WULF inneemt, waarbij enkel de (vrije) wilsverklaring als determinerend element mag worden meegenomen, moet dit mijns inziens dan wel gepaard gaan met een omkering van de huidige uitgangspunten, zodat als beginsel geldt dat alle duurzame relaties een bepaalde bescherming genieten, tenzij uitdrukkelijk en formeel de wil in andersluidende richting wordt geuit. Zo geldt bij de Zweedse Wet Samenwonenden dat samenwonenden die onder de wet vallen bescherming genieten, tenzij ze uitdrukkelijk een andersluidende overeenkomst hebben gesloten.⁴⁶¹ Voor het type 1 RVR kan gewerkt worden met een (weerlegbaar) vermoeden van duurzaamheid voor geofficialiseerde relaties (het huwelijk en de wettelijke samenwoning) en een omkering van bewijslast voor feitelijke

---

⁴⁵⁷ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie*, Brussel, Larcier, 2013, 95.

⁴⁵⁸ A. WYLLEMAN, “Familiaal vermogensrecht” in J. BAEL, C. DE WULF, G. VERSCHULDEN en A. WYLLEMAN, *Rechtskroniek voor het notariaat 10*, Brugge, die Keure, 2007, 88, nr. 37.

⁴⁵⁹ *Infra* (randnummers 203-213).

⁴⁶⁰ Art. 1.1.0.0.2, zesde lid, 4°, c) VCF.

⁴⁶¹ 8-9 §§ *Sambolag* (ZW) [Wet Samenwonenden] (2003:376), www.riksdagen.se.

samenwoningsrelaties.⁴⁶² De partner van de feitelijke samenwoning zal het bewijs moeten leveren van de duurzaamheid van samenwoning, terwijl de partner van een geformaliseerde relatie kan genieten van een automatische toepassing. Het louter vrijblijvend samenwonen kan dus nog steeds. De feitelijke partner die zich wil beroepen op het relatievermogensrecht zal immers de duurzaamheid van de relatie moeten aantonen en indien uit gedragingen en daden inderdaad blijkt dat het om een losse relatie gaat zonder engagement, zal de bewijsvoering dan ook falen.

Tot slot is er de kritiek van CASMAN over het verval van het huwelijk als instelling dat een uniek vermogensstelsel met zich zou meebrengen. Ten eerste hoeft dit niet *per se* het geval te zijn, in het eerste type van het inhoudelijk model van het relatievermogensrecht kan nog steeds gewerkt worden met gradaties waarbij het huwelijk een rol kan spelen. Ten tweede kaart CASMAN aan dat nu reeds een vervaging optreedt, waardoor niet langer van een voorkeursbehandeling voor echtgenoten sprake is en zelfs sterker nog, gehuwden zouden worden gediscrimineerd. In die veronderstelling kan dan zowel eveneens gekozen worden voor de afschaffing van dit (onbestaande) voorkeursregime en het invoeren van een uniform relatievermogensrecht, waardoor ook mogelijke discriminaties zouden weggewerkt zijn.

188. Andere juridische actoren wijzen het idee van een uniek vermogensstelsel niet af en moedigen dergelijke evolutie zelfs aan.

Zo stellen FORDER en VERBEKE:

*“In een tijd waar de afstamming van kinderen neutraal is geworden en niet meer aan het huwelijk gelieerd, waarin relatievorming op talloze verschillende manieren wordt georganiseerd, is het voor ons werkelijk ondenkbaar dat de garantie van een billijke en correcte vermogensrechtelijke regeling en afwikkeling van een intieme relatie zou worden beperkt tot het huwelijk. Wij hebben dan ook geen nood meer aan een huwelijksvermogensrecht, maar des te meer aan een evenwichtig relatievermogensrecht”.*⁴⁶³

Ook SCHRAMA beaamt dit:

*“Gelet op het feit dat de ontwikkelingen in de maatschappij de bouwstenen van het recht zijn, is het van groot belang om het juridisch denken over die maatschappelijke verschijnselen te baseren op de maatschappelijke realiteit. Toegespitst op de leefvormenproblematiek impliceert dit dat de niet-huwelijkse samenleving niet gezien kan worden als een van de buitenwereld afgesloten eiland dat in de juridische oceaan ronddobbert. Het blikveld van de jurist moet ruim zijn en gericht op het grote kader waarin de veranderingen zich afspelen”.*⁴⁶⁴

---

⁴⁶² C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 554, nr. 98.

⁴⁶³ *Ibid.*, nr. 97.

⁴⁶⁴ W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 505.

In de rechtspraak is er een (minderheids)strekking die de gelijkstelling nastreeft tussen duurzame feitelijk samenwonenden en gehuwden.⁴⁶⁵ Ook in de rechtsleer wordt gedebatteerd over de noodzaak om een eenvormig relatievermogensrecht uit te werken met onder andere voorstellen tot uniformisering van de gezinslasten⁴⁶⁶ of meer globaal een minimale bescherming voor alle duurzame relaties⁴⁶⁷.

189. De suggesties die de rechtsleer aanreikt, leren ons dat het relatievermogensrecht geen zwart-witverhaal hoeft te zijn. Er zijn verschillende schakeringen mogelijk, al mag ook niet in de valkuil worden gelopen van een ‘vijftig-tinten-grijs-verhaal’. In het tweede deel leg ik daarom de klemtoon op drie mogelijke benaderingen van een relatievermogensrecht.

---

⁴⁶⁵ Rb. Luik 26 juni 1980, *JL* 1981, 86; Vred. Aalst 11 juni 1991, *RW* 1993-94, 1307.

⁴⁶⁶ H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11.

⁴⁶⁷ A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatievermogensrecht”, *TPR* 2001, 373-402; W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 568; A.-L. VERBEKE, “Weg met huwelijk en echtscheiding”, *TPR* 2004, 969-982.

DEEL 2: INTRODUCTIE VAN HET 'RELATIEVERMOGENSRECHT'

190. In dit tweede deel bekijken we de introductie van een uniek vermogensstelsel van naderbij. Er is niet een prototype van een relatievermogensrecht, we bekijken het relatievermogensrecht op verschillende niveaus. In een eerste hypothese bekijken we een formele benadering, in een tweede hypothese een materiële benadering. Deze laatste wordt verder opgesplitst in een type 1 relatievermogensrecht en een type 2 relatievermogensrecht. Als afsluiter wordt nog een uitstap naar een relatie(vermogensrecht) *in globo* gemaakt.

FORDER benadrukt dat de basisvoorwaarden van een relatievermogensrecht gelijkheid, autonomie en solidariteit zijn en dat er bij de klassieke indeling een tekort is aan gelijkheid en solidariteit en een overvloed aan autonomie.⁴⁶⁸ Het is aan het relatievermogensrecht om deze stelling in evenwicht te brengen.

Hoofdstuk 1. Eerste hypothese: loutere conceptuele wijziging

191. In dit hoofdstuk gaat het over een relatievermogensrecht op formeel niveau. De introductie van het relatievermogensrecht gaat in deze hypothese gepaard met een nieuwe formele benadering van het klassieke familiaal vermogensrecht.

Afdeling 1/ Situering

192. Het voorwerp van het familiaal vermogensrecht bestaat uit het huwelijksvermogensrecht, de giften en het erfrecht.⁴⁶⁹ Het vermogensrecht toepasselijk op (wettelijk) samenwonenden wordt slechts zelden als zelfstandig en volwaardig onderdeel beschouwd. De doorstroom van het samenwoningsvermogensrecht verloopt moeizaam en gaat veeleer gepaard met een stiefmoederlijke behandeling ervan.

193. Het relatievermogensrecht zoals ze in deze hypothese vorm krijgt, moet enerzijds zorgen voor een vlottere aanname van het samenwoningsvermogensrecht en anderzijds breken met de hiërarchie. Dit gebeurt door de klassieke indeling te vervangen door een nieuwe indeling.

Afdeling 2/ Omzetting in de praktijk

194. Om enigszins succesvol te zijn moet deze benadering ingang vinden op twee vlakken. Zowel voor de rechtsleer als voor de wetgever is hier een taak weggelegd.

195. De meeste basishandboeken maken het onderscheid tussen het huwelijksvermogensrecht en het samenwoningsvermogensrecht, waarbij het huwelijksvermogensrecht steeds eerst wordt behandeld.⁴⁷⁰

---

⁴⁶⁸ C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden", *TEP* 2006, 354, nr. 404.

⁴⁶⁹ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 3, nr. 1.

⁴⁷⁰ C. DECLERCK, W. PINTENS, S. MOSSELMANS, *Praktijkboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 559 p; C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal*

Met deze tweedeling die de rechtsleer aanhangt, wordt komaf mee gemaakt. Het is de bedoeling dat het relatievermogensrecht als referentiekader en overkoepelende term zijn intrede doet. Merk hierbij dus op dat de figuren van het huwelijk, de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning in hun huidige vorm blijven bestaan, enkel aan de vormelijke indeling wordt gesleuteld.

Net zoals het erfrecht als overkoepelende term geldt waarbinnen de drie figuren worden besproken, moet ook het relatievermogensrecht deze functie vervullen. Een handboek wordt dan bijvoorbeeld onderverdeeld in drie delen: het relatievermogensrecht, het erfrecht en de giften.⁴⁷¹ Onder het luik relatievermogensrecht kan dan verder een onderverdeling worden gemaakt met betrekking tot de specifieke vermogensrechtelijke regels die gelden voor de relatie van het huwelijk, de relatie van de wettelijke samenwoning en de relatie van de feitelijke samenwoning. Het schoolvoorbeeld waar ik naartoe wil, is het boek “Beginselen relatievermogensrecht” van VERBEKE en BARBAIX.⁴⁷² Hierin zeggen de auteurs in hun voorwoord dat zij bewust kiezen voor de term ‘relatievermogensrecht’ in plaats van het huwelijksvermogensrecht daar zij vinden dat *alle mensen die samenleven in een duurzame en intieme relatie juridisch op dezelfde manier moeten worden behandeld*.⁴⁷³ Er is sprake van een gelaagd relatievermogensrecht waarbinnen het klassieke huwelijksvermogensrecht wordt besproken evenals vermogensrechtelijke regels voor wettelijk en feitelijk samenwonenden.

196. Ook de indeling van het Burgerlijk Wetboek kan in dit opzicht worden gewijzigd.

Momenteel valt het instituut van het huwelijk onder Boek I ‘Personen’, terwijl de huwelijksvermogensstelsels onder Boek III ‘Op welke wijze eigendom verkregen wordt’ vallen. De wettelijke samenwoning valt in zijn geheel eveneens onder Boek III.

Een meer coherente en evenwaardige indeling zou erin kunnen bestaan om ofwel de wettelijke samenwoning eveneens op te splitsen tussen boek I en boek III, ofwel om het huwelijk niet langer op te splitsen tussen beide boeken.

In het eerste geval komt de opsplitsing erop neer dat enkel artikel 1478 BW in boek III behouden blijft en de rest van de artikels worden overgeheveld naar boek I. De wettelijke samenwoning kan dan onder ‘Titel V De wettelijke samenwoning’ worden opgenomen, gevolgd door ‘Titel VI Het huwelijk’.⁴⁷⁴ Wat boek III betreft moet ook hier een verandering aan de indeling worden aangebracht. ‘Titel V.’ wordt omgedoopt naar ‘Het relatievermogensrecht’, gevolgd door bijvoorbeeld de onderverdeling ‘Titel V./1 De wettelijke samenwoning’ en ‘Titel V./2 Het huwelijk’. Op terminologisch vlak kies ik niet voor het huwelijksvermogensrecht en het samenwoningsvermogensrecht, omdat voornamelijk voor deze laatste dit mogelijks verwarring kan creëren. Verkeerdelijk kan anders de indruk worden gewekt dat elke (ook feitelijk) samenwonende hierop een beroep kan doen, wat niet het geval is en evenmin de doelstelling is van dit model ‘hypothese 1 van een relatievermogensrecht’.

---

vermogensrecht, Mortsels, Intersentia, 2010, 1345 p; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 466 p.

⁴⁷¹ Zie bijvoorbeeld R. BARBAIX, *Familiaal Vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 422 p.

⁴⁷² R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 277 p.

⁴⁷³ *Ibid.*, V.

⁴⁷⁴ De andere titels die volgen op het huwelijk schuiven op dezelfde wijze numeriek een plaats naar boven.

In het tweede geval kan, naar Nederlands voorbeeld, niet langer het onderscheid gemaakt worden tussen het primair en het secundair stelsel. In het Nederlands Burgerlijk Wetboek wordt het secundair stelsel samen met het primair stelsel behandeld in het eerste boek ‘Personen- en familierecht’.⁴⁷⁵ Toegepast op ons Wetboek kunnen Titel V en *Vbis* van boek III worden gehergroepeerd en geïntegreerd in Boek I. In boek III verdwijnen deze titels en in boek I komt er dan een titel V ‘De wettelijke samenwoning’ en een titel VI ‘Het huwelijk’. Onder titel VI ‘Het huwelijk’ zou ook de echtscheiding moeten worden opgenomen. Deze laatste indeling heeft als gevolg dat alle regels gegroepeerd staan. Zowel de vorm- en grondvoorwaarden, de vermogensrechtelijke regels als de beëindigingswijzen van de instituten staan zo bij elkaar.

Afdeling 3/ Synthese en reflectie

197. De hier vooropgestelde verandering zorgt dus louter voor een wijziging op conceptueel vlak. Daarom spreek ik van een relatievermogensrecht op formeel niveau aangezien inhoudelijk niets wordt aangepast.

Het relatievermogensrecht zoals in dit model geconstrueerd zorgt niet voor fundamentele ingrepen, maar zuiver voor een andere benaderingswijze en indeling. Op het eerste gezicht lijkt dit niets nieuws onder de zon. Niettemin kan deze louter conceptuele wijziging gezien worden als een eerste (povere!) stap naar een latere verandering op inhoudelijk niveau. Het gebruik van de term relatievermogensrecht zorgt zo voor een neutrale connotatie ten aanzien van de klassieke indeling. Deze ingreep lijkt banaal, maar mag niet onderschat worden, nu dit subtiel een verandering in perceptie kan teweegbrengen. Langzaamaan wordt een einde gemaakt aan de indoctrinatie van de bevoorrechte positie van het huwelijk en wordt de hiërarchie doorbroken en worden zo de verschillende samenlevingsvormen meer op gelijke voet geplaatst. Dit model moet echter niet verder worden verheerlijkt, want meer dan een formele theoretische wijziging is dit niet.

Als algehele conclusie kan gesteld worden dat deze benadering kan zorgen voor een gewijzigde opvatting en een mentaliteitswijziging, maar inhoudelijk is dit model een lege doos. Het lijkt mij daarom niet zaligmakend om voor dit model te opteren zonder dit ook gepaard te laten gaan met inhoudelijke wijzigingen.

Hoofdstuk 2. Tweede hypothese: inhoudelijke regeling

198. In dit hoofdstuk gaat het over een relatievermogensrecht op inhoudelijk niveau. In tegenstelling tot de eerste hypothese zorgt dit voor zeer ingrijpende wijzigingen en moeten daardoor ook een aantal stappen worden doorlopen.

---

⁴⁷⁵ Het primair huwelijksrecht situeert zich in de titels 5-10 van het eerste boek van het NBW, het secundair huwelijksvermogensrecht is terug te vinden in titels 6- 8 van dit eerste boek. Het geregistreerd partnerschap is terug te vinden in titel 1.5A van het NBW, artikel 1:80b NBW verklaart de titels 6-8 eveneens van toepassing op het geregistreerd partnerschap.

Afdeling 1/ Situering

199. Het uitgangspunt bij deze inhoudelijke regelingen is dat aan het feit van een duurzame tweerelatie bepaalde wettelijke regels worden gekoppeld. Wat de omvang van de wettelijke regeling betreft onderscheid ik twee types: een beperkt inhoudelijk regime dat het einde van alle duurzame relaties kadert en een omvattend regime dat alle vermogensrechtelijke aspecten uniformiseert en niet enkel de beëindiging van de relatie.

200. Om hiertoe te komen moeten in het redeneerproces twee zaken van elkaar worden onderscheiden.

Het doel is om met de introductie van een inhoudelijke dimensie van het relatievermogensrecht te komen tot een beperkte (type 1) of omvattende (type 2) uniforme familiaal vermogensrechtelijke regeling voor alle duurzame tweerelaties.

Dit resultaat kan echter maar worden bereikt door een noodzakelijke stap hieraan te laten voorafgaan: de definiëring en afbakening van een duurzame relatie. Pas als duidelijk is wat een duurzame relatie omvat, kan dit als sleutelcriterium fungeren om er inhoudelijke regels aan te koppelen.

In eerste instantie moet dus een afbakening gebeuren om daarna verder te kunnen op inhoudelijk vlak.

Afdeling 2/ Afbakening en definiëring

§ 1 Quid?

201. Vooraleer verder kan worden gegaan op inhoudelijk niveau moet een sleutelcriterium worden ontwikkeld dat toelaat om daarop verder te bouwen. In het vorige hoofdstuk was hier geen nood aan doordat het daar louter een verandering in de formele zienswijze betrof.

202. Als criterium hanteer ik de ‘duurzame relatie’ en meer in het bijzonder de duurzame *tweerelatie*. Dit zorgt voor een eerste afbakening en sluit polygame relaties uit. Een tweede afbakening heeft betrekking op het facet ‘duurzaam’. Om tot het sleutelcriterium van een duurzame tweerelatie te komen moet eerst aan de hand van afbakeningscriteria hieraan nader invulling worden gegeven.

§ 2 Afbakeningscriteria

203. Er moeten criteria worden ontwikkeld die het mogelijk maken om een duurzame relatie te definiëren. Hierbij moet abstract worden nagedacht en de vraag worden gesteld hoe door de samenleving twee personen worden gepercipieerd als zijnde een koppel. Zo kan gedacht worden aan het samenwonen, op een duurzame wijze, niet heimelijk... Hierbij kan een beroep worden gedaan op verschillende inspiratiebronnen.

A. Rechtspraak

204. In de rechtspraak van het EHRM kwam reeds aan bod dat naarmate een relatie gelijkaardige functionele kenmerken vertoont met het huwelijk, de kans op bescherming van de relatie door artikel 8 EVRM groter is. Als functionele kenmerken konden zo worden

beschouwd: duurzaamheid, bestendigheid, toewijding, de duurtijd, de samenwoning en het hebben van gemeenschappelijke kinderen.

205. De duur van de relatie is een element die de rechters vaak in acht nemen bij het nemen van een beslissing.⁴⁷⁶ Het Hof van Beroep te Gent verwoordde in een zaak van 4 juni 2002 zijn uitspraak als volgt: “[...] *dat dientengevolge ook de verplichtingen van de concubanten in dezelfde richting moeten worden geëvalueerd; dat het gelijkheidsbeginsel immers dreigt geschonden te worden wanneer aan een (langdurig) feitelijk samenwonende partner niet dezelfde plichten zouden worden opgelegd als aan een wettelijke echtgenoot [...]*”.⁴⁷⁷ Merk hierbij op dat het Hof melding maakt van ‘langdurig’ feitelijk samenwonen.

B. Rechtsleer

206. Ook in de rechtsleer komt het duurelement terug. GERLO stelt bijvoorbeeld een samenlevingsduur van twee jaar voor.⁴⁷⁸ Ook de inschrijving in het bevolkingsregister stelt hij voor als mogelijke indicatie.⁴⁷⁹

SCHRAMA wijst er op dat de relatie tussen twee personen die samenleven op basis van een affectieve relatie, zich op een wijze kenmerkt die afwijkt van de gemiddelde vermogensrechtelijke relatie tussen twee personen, die willekeurige vreemden voor elkaar zijn.⁴⁸⁰ Ze wijst op drie belangrijke kenmerken: de affectiviteit van de relatie, het samenleven in één woning en het duuraspect.⁴⁸¹

SWENNEN benadrukt dat het eerst en vooral moet gaan om personen die bekwaam zijn om een woon- of verblijfplaats te kiezen.⁴⁸²

SOSSON voegt toe dat het moet gaan om personen die effectief samenwonen: “*La décohabitation fait cesser le couple de fait*”⁴⁸³. Het effectief samenwonen is onvoldoende, daarenboven moet het gaan om het vormen van een levensgemeenschap⁴⁸⁴ en is ook een bepaalde ‘affectie’⁴⁸⁵ vereist. Ook moet een duurzame relatie vanzelfsprekend een bepaalde ‘duurzaamheid’ vertonen. Om de stabiliteit van de relatie te beoordelen kan aan de rechter een zekere beoordelingsvrijheid worden gegeven.⁴⁸⁶

---

⁴⁷⁶ Vred. Anderlecht 25 oktober 2007, *T.Vred.* 2010, 224; Rb. Brussel 6 mei 2008, *T.Vred.* 2010, 224.

⁴⁷⁷ Gent 4 juni 2002, *RW* 2003-04, 351.

⁴⁷⁸ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 283. nr. 711.

⁴⁷⁹ *Ibid.*

⁴⁸⁰ W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht.” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 106, nr. 3.

⁴⁸¹ *Ibid.*, 106-107, nrs. 4-6.

⁴⁸² F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht: identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, intersentia, 2015, 403, nr. 680.

⁴⁸³ N. DANDOY en J. SOSSON, “La reconnaissance juridique du couple non marié” in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 51.

⁴⁸⁴ *Ibid.*, 52.

⁴⁸⁵ *Ibid.*, 58.

⁴⁸⁶ *Ibid.*, 56.

C. Wetgeving

207. In de Vlaamse Codex Fiscaliteit werd door de wetgever reeds een bepaalde omschrijving gebruikt die eveneens kan worden aangewend om een duurzame relatie af te bakenen die geen huwelijk of wettelijke samenwoning is.

Art. 1.1.0.0.2, zesde lid, 4°, c) VCF geeft een definitie van ‘partner’:

“de personen die op de dag van het overlijden van de nalatenschap of op de dag van de schenking ten minste één jaar ononderbroken met de erflater of de schenker samenwonen en met de erflater of de schenker een gemeenschappelijke huishouding voeren. Artikel 2.7.4.1.1, § 2, derde lid, artikel 2.7.4.2.2 en artikel 2.8.6.0.3 zijn echter alleen van toepassing voor de personen die op de dag van het overlijden van de nalatenschap of op de dag van de schenking ten minste drie jaar ononderbroken met de erflater of de schenker samenwonen en met de erflater of de schenker een gemeenschappelijke huishouding voeren. Deze voorwaarden worden geacht ook vervuld te zijn als het samenwonen en het voeren van een gemeenschappelijke huishouding met de erflater of de schenker, aansluitend op de bedoelde periode van één of drie jaar tot op de dag van het overlijden, ingevolge overmacht onmogelijk is geworden. Een inschrijving in het bevolkingsregister houdt een weerlegbaar vermoeden in van ononderbroken samenwoning en van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding;” [eigen onderstreping]

Naargelang de draagwijdte van de rechtsnorm gelden andere voorwaarden (cfr. voor artikelen 2.7.4.1.1, § 2, derde lid VCF, 2.7.4.2.2 VCF en 2.8.6.0.3 VCF is de vereiste drie jaar). In het algemeen kunnen vier componenten worden afgeleid:

- Tijds-element (één of drie jaar en ‘ononderbroken’ behoudens overmacht);
- Samenwonen (sluit een LAT-relatie uit);
- Gemeenschappelijke huishouding voeren;
- Inschrijving in het bevolkingsregister (als weerlegbaar vermoeden van een ‘ononderbroken samenwoning’ en van het voeren van een ‘gemeenschappelijke huishouding’).

Dit zijn vier middelen die kunnen helpen tot afbakening van een duurzame relatie.

208. Een andere omschrijving is terug te vinden in het Wetsvoorstel MAINGAIN e.a.⁴⁸⁷ Dit voorstel kwam er onder impuls van tegenhangers van de wettelijke samenwoning, die meenden dat dit instituut noch mossel noch vis was en die de instelling wilden openstellen voor een grotere groep van samenwonenden.

Artikel 4, eerste lid van dit voorstel voorzag in een nieuwe definitie van de wettelijke samenwoning namelijk:

“§ 1. Onder «wettelijke samenwoning» wordt verstaan: de toestand van samenleven van twee personen wier verbintenis beantwoordt aan een van de volgende drie voorwaarden:

---

⁴⁸⁷ *Supra* vn. 164.

- *effectief samenwonen gedurende ten minste twee jaar;*
- *samen een kind hebben gehad;*
- *onderling een overeenkomst hebben gesloten die tot doel heeft de vermogensrechtelijke gevolgen van hun samenwoning te regelen”.*⁴⁸⁸

Terwijl het bij het criterium van de VCF om cumulatieve voorwaarden ging, gaat het hier om alternatieve voorwaarden. Bovendien geldt in tegenstelling tot artikel 1.1.0.0.2, zesde lid, 4°, c) VCF geen éénjarige of driejarige termijn, maar een tweejarige termijn.

Bij dit voorstel komt voor de eerste maal het hebben van een kind aan bod als criterium. De vraag stelt zich of dit niet discriminerend is ten aanzien van kinderloze partners. Aangezien dit criterium geen *conditio sine qua non* is, moet worden besloten dat van een ongelijke behandeling geen sprake is. Een andere vraag is wat onder de draagwijdte van ‘het gehad hebben van een kind’ valt. Is een zwangerschap voldoende of moet eerder aangeleund worden bij art. 725 BW betreffende de hoedanigheid vereist om te kunnen erven?⁴⁸⁹

Tot slot kan het sluiten van een samenlevingsovereenkomst als een uiting worden gezien van het registreren van de relatie, nu deze overeenkomsten in het bevolkingsregister worden ingeschreven. Conform art. 11 van de wet 14 januari 2013 houdende diverse bepalingen inzake werklastvermindering binnen justitie worden overeenkomsten zoals bedoeld in art. 1478 BW eveneens opgenomen in het centraal register van huwelijksovereenkomsten (CRH).⁴⁹⁰

De omschrijving van dit wetsvoorstel is een weerspiegeling van een combinatie van een formeel criterium (sluiten van een overeenkomst), een inhoudelijk criterium (een kind gehad hebben) en een duurelement.

Als kritiek wordt ten eerste geuit dat het gebruik van een duurelement niet ideaal is. Achteraf kunnen de feiten worden betwist en dit wordt nog meer in de hand gewerkt doordat de regels van rechtswege van toepassing worden verklaard zonder dat nog langer een verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand moet worden afgelegd.⁴⁹¹ DE WULF acht het beter om te voorzien in een formele wilsverklaring zodat personen uitdrukkelijk te kennen geven tot het instituut te willen toetreden.⁴⁹² Deze voorwaarde mag dan voor zekerheid zorgen over de wil van de partijen, dit vereist dan wel een actief optreden van de partners. Met het oog op een

---

⁴⁸⁸ Merk op dat art. 4, tweede lid van het Wetsvoorstel MAINGAIN e. a. niet langer voorziet dat de wettelijke samenwoning openstaat voor bloedverwanten: “§ 2. *Om als wettelijk samenwonenden te kunnen worden beschouwd, moeten beide partijen voldoen aan de volgende voorwaarden: 1° niet verbonden zijn door een huwelijk of een andere wettelijke samenwoning; 2° bekwaam zijn om contracten aan te gaan overeenkomstig de artikelen 1123 en 1124; 3° niet in de omstandigheden verkeren die zijn bepaald in de artikelen 161 tot 163, behoudens de mogelijkheid die de Koning krachtens artikel 164 heeft om het bij artikel 163 ingestelde verbod op te heffen.*”

⁴⁸⁹ Art. 725 BW: “Om te kunnen erven moet men bestaan op het ogenblik dat de erfenis openvalt. Derhalve zijn onbekwaam om te erven: 1° Hij die nog niet verwerkt is; 2° Het kind dat niet levensvatbaar geboren is; 3°[...]”.

⁴⁹⁰ Wet 14 januari 2013 houdende diverse bepalingen inzake werklastvermindering binnen justitie, BS 1 maart 2013, 12.945.

⁴⁹¹ C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 365.

⁴⁹² *Ibid.*

optimale bescherming is er voor het duurelement wel iets te zeggen nu de meeste mensen eerder passief van aard zijn en zo ook diegenen die ‘stilzitten’ zullen worden beschermd.

Ook CASMAN merkt op dat zonder een verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand het onduidelijk is hoe de status van wettelijk samenwonenden tegenover derden kenbaar zal zijn.⁴⁹³

Omgekeerd is het niet duidelijk of personen ook nog vrijblijvend als koppel kunnen samenwonen zonder aan het regime van de wettelijke samenwoning onderworpen te zijn, gelet op het van rechtswege toepassen van de regels.⁴⁹⁴ DE WULF zegt dat *er altijd mensen geweest zijn en er altijd mensen zullen zijn die willen samenwonen, ongereguleerd en op een volledig vrije basis* en dat *iedereen dat recht moet hebben*.⁴⁹⁵

Zoals reeds aangehaald is ook de draagwijdte van bepaalde termen niet glashelder. Zo wordt niet verduidelijkt of ‘kind’ in de tweede voorwaarde moet worden begrepen als biologisch, juridisch of adoptief kind. Evenmin of het sluiten van een samenwoningsovereenkomst, waarvan sprake in de derde voorwaarde, in notariële vorm moet gebeuren of niet.⁴⁹⁶

D. Rechtsvergelijking

209. Er kan eveneens gekeken worden hoe relaties in de wetgeving van andere landen omschreven worden.

210. In Catalonië, Slovenië en Kroatië voorziet de wetgever bijvoorbeeld dat ongehuwde samenwonenden na een zekere duur van de samenwoning of bij aanwezigheid van kinderen zullen worden gelijkgesteld met gehuwden.⁴⁹⁷

211. In het Franse Burgerlijk Wetboek wordt een definitie gegeven van *concubinage* (equivalent van onze feitelijke samenwoning). Artikel 515-8 Cc. luidt:

“Le concubinage est une union de fait, caractérisée par une vie commune présentant un caractère de stabilité et de continuité, entre deux personnes, de sexe différent ou de même sexe, qui vivent en couple.” [eigen onderstreping]

Als eerste valt op dat de Franse wetgever expliciet uitgaat van een tweerelatie, een *ménage à trois* is bijgevolg uitgesloten. Het kan gaan om personen van een verschillend of gelijk geslacht.

Daarenboven is ook sprake van een ‘samen leven’ en ‘het leven als koppel’. Om hieraan te voldoen vereist dit dat partners op eenzelfde adres gedomicilieerd zijn.⁴⁹⁸

Tot slot gebruikt de wetgever ook noties als stabiliteit en continuïteit, maar echt concreet is dit niet. Deze voorwaarde sluit kortstondige relaties impliciet uit.

212. Section 25 van de Schotse *Family Law Act 2006*⁴⁹⁹ gaat als volgt:

⁴⁹³ H. CASMAN, “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 192, nr. 48.

⁴⁹⁴ *Ibid.*

⁴⁹⁵ C. DE WULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 365.

⁴⁹⁶ H. CASMAN, “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 192, nr. 48.

⁴⁹⁷ C. DECLERCK, J. DU MONGH, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 548, nr. 1028.

⁴⁹⁸ Cass. (FR) 5 oktober 2010, *JurisData* nr. 2010-020174, www.lexisnexis.fr.

“25 Meaning of “cohabitant” in sections 26 to 29

(1) In sections 26 to 29, “cohabitant” means either member of a couple consisting of—

(a) a man and a woman who are (or were) living together as if they were husband and wife;

or

(b) two persons of the same sex who are (or were) living together as if they were civil partners.

(2) In determining for the purposes of any of sections 26 to 29 whether a person (“A”) is a cohabitant of another person (“B”), the court shall have regard to—

(a) the length of the period during which A and B have been living together (or lived together);

(b) the nature of their relationship during that period; and

(c) the nature and extent of any financial arrangements subsisting, or which subsisted, during that period.

(3) In subsection (2) and section 28, “court” means Court of Session or sheriff.” [eigen onderstreping]

Aan de hand van de richtlijnen in de *Family Law Act* kan de rechter beslissen of twee personen ten aanzien van elkaar als samenwonenden moeten worden beschouwd en bijgevolg onder de vermogensrechtelijke regels (afdelingen 26-29) van de *Family Law Act* vallen.

Ook hier gaat het wederom om twee personen van een gelijk of verschillend geslacht. De criteria zijn de duur van het samenwonen, de aard van de relatie en de omvang van eventuele financiële regelingen. Het is opmerkelijk dat het feit of personen al dan niet financiële regelingen hebben getroffen meespeelt om te determineren of ze als samenwonenden worden beschouwd of niet. Het nemen van financiële voorzieningen is dus een belangrijk punt dat meespeelt in de verdere beoordeling, opdat de *Family Law Act* van toepassing zal zijn op de relatie.

213. De Zweedse Wet Samenwonenden (hierna: ZWS)⁵⁰⁰ is van toepassing op:

“1 § Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.

När det i en lag eller annan författning talas om sambor eller personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden eller används liknande uttryck, avses därmed sambor enligt första stycket.

Denna lag gäller endast sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift. Lagen gäller sambornas gemensamma bostad och bohag.

*Det som i denna lag sägs om äktenskap gäller också registrerat partnerskap.”*⁵⁰¹ [eigen onderstreping]

---

⁴⁹⁹ Family Law (Scotland) Act 2006, www.legislation.gov.uk.

⁵⁰⁰ *Supra*, vn. 461.

Het gaat om twee personen⁵⁰² die een duurzame relatie hebben, samenwonen en een gemeenschappelijke huishouding voeren (eerste lid). De wet is niet van toepassing op samenwonenden die reeds getrouwd zouden zijn (derde lid) of een geregistreerd partnerschap (vierde lid) hebben afgelegd. Opmerkelijk is dat niet in een formele registratie is voorzien.

§ 3 Definiëring duurzame relatie

214. De voornaamste criteria die naar voren kwamen, waren de duur en het samenwonen. Nochtans zou ook de registratie en de aanwezigheid van een kind een rol kunnen spelen.

215. Het afbakeningsvraagstuk is niet feilloos en door te definiëren worden ook bepaalde zaken uitgesloten. Er kunnen hierop dan ook heel wat kritische bemerkingen worden gemaakt. Discussies over welke criteria determinerend zijn en hoe duurzame relaties optimaal gedefinieerd kunnen worden, zijn eindeloos.⁵⁰³ Het is hier niet de plaats om diepgaand te bestuderen welke criteria het best hanteerbaar zijn, noch om de afbakeningsdiscussie aan te gaan. De nadruk van mijn onderzoek situeert zich op het inhoudelijk niveau, ik vind het daarom belangrijker om meer aandacht te besteden aan de vormgeving van mijn twee types van relatievermogensrecht die ik inhoudelijk wil verdiepen.

216. Ik zal mij voor het verdere verloop baseren op de omschrijving die reeds in onze wetgeving aanwezig is, namelijk de definiëring die de VCF gebruikt in art. 1.1.0.0.2, zesde lid, 4°, c) VCF. Aangezien deze definitie vandaag de dag al enkele jaren in voege is, gaat het om een toetsbaar en hanteerbaar criterium waarmee men eveneens vertrouwd is en dat dus niet zomaar uit de lucht komt vallen. Belangrijk is dat hierin sprake was van twee duurtijden: een éénjarige en driejarige termijn; naargelang de inhoud van de regel zou hiermee gedifferentieerd kunnen worden, echter om de eenvoud te bewaren ga ik uit van de éénjarige termijn, nu dit de grootste rechtsbescherming aan de rechtsonderhorige biedt.

Aldus is er in beginsel sprake van een duurzame relatie wanneer twee personen minstens één jaar ononderbroken samenwonen en een gemeenschappelijke huishouding voeren.

Ook hier geldt dat enerzijds een inschrijving in het bevolkingsregister een weerlegbaar vermoeden inhoudt van ononderbroken samenwoning en van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding en anderzijds dat de voorwaarden toch worden geacht vervuld te zijn indien dit ingevolge overmacht onmogelijk is geworden.⁵⁰⁴ Daarnaast is het

---

⁵⁰¹ Artikel 1 ZWS.

⁵⁰² Het gaat zowel over samenwonende koppels van een verschillend als een gelijk geslacht. De *Sambolag* [Wet Samenwonenden] (2003:376) is immers inhoudelijk de identieke opvolger van de *Lag om sambors gemensamma hem* [Wet op de gezamenlijke woning] (1987:232) met het enige verschil dat de *Sambolag* ook van toepassing is op samenwoners van het gelijke geslacht. Zie de ‘*Övergångsbestämmelser*’: ”1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003, då lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och lagen (1987:813) om homosexuella sambor upphör att gälla.”.

⁵⁰³ B. HUBEAU, *Ongehuwd samenwonen: relatiewerkelijkheid en de integratie van het ongehuwd samenwonen in rechtssystemen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 261-270, 314-320 en 328-341.

⁵⁰⁴ Mijn bedoeling is om in eerste instantie een zo neutraal mogelijke term te hanteren dat een zo ruim mogelijk aantal relaties beschermd. Voor het type 1 relatievermogensrecht kan eventueel uitdrukkelijk worden vermeld dat het huwelijk en de wettelijke samenwoning eveneens als weerlegbaar vermoeden van ononderbroken samenwoning en het voeren van een gemeenschappelijke huishouding geldt. Daarbij gaat het wel om een

sleutelcriterium van de ‘duurzame tweerelatie’ geslachtsneutraal, dit betekent dat zowel personen van een verschillend als van hetzelfde geslacht hieronder kunnen vallen. Art. 144 BW vereist (met uitzondering van hetgeen bepaald in art. 145 BW) dat om een huwelijk aan te gaan de leeftijd van 18 jaar moet zijn bereikt. Art. 1475, § 2, 2° BW voorziet dat om een verklaring van wettelijke samenwoning af te leggen de partijen bekwaam moeten zijn om te contracteren conform artikelen 1123 en 1124 BW. In de omschrijving van de duurzame tweerelatie is noch sprake van een leeftijdsvereiste, noch van een bekwaamheidsvereiste. Het is daarom belangrijk om op te merken dat bij de verdere definiëring ook best een bepaling wordt voorzien die verduidelijkt dat het moet gaan om wilsbekwame personen en personen bekwaam om te contracteren overeenkomstig de artikelen 1123 en 1124 BW.⁵⁰⁵

Afdeling 3/ Twee types van een inhoudelijk relatievermogensrecht

217. Aan het sleutelcriterium van de ‘duurzame tweerelatie’ dat hierboven uitgewerkt werd, zullen hier nu regels aan worden gekoppeld. Welke regels dit zijn, hangt af van het soort type relatievermogensrecht waarvoor gekozen worden. In ‘type 1 RVR’ gaat het om een minimale bescherming van duurzame relaties bij het eindigen van de relatie, in ‘type 2 RVR’ gaat het om de meest pure vorm met gelijke familiaal vermogensrechtelijke regels voor alle duurzame tweerelaties.

§ 1 Type 1 RVR: Einde van alle duurzame relaties kaderen

A. Wat?

218. Het adagium ‘vrijheid blijheid’ gaat op zolang de relatie goed gaat; pas wanneer een einde aan de relatie komt, duiken allerlei problemen op en is de situatie voor samenwonenden allesbehalve rooskleurig. Momenteel is het zo dat de vermogensrechtelijke positie van ongehuwd samenwonenden bij beëindigen van de relatie zeer precair is. De feitelijke samenwoning kan bijvoorbeeld op elk ogenblik, eenzijdig worden beëindigd, ongeacht de duur van de relatie en dit zonder ook maar enige formaliteit in acht te moeten nemen. Om de respectievelijke vermogens van de partners na beëindiging van de relatie te ontwarren moet vaak worden teruggevallen op rechtsfiguren uit het gemeen recht.⁵⁰⁶

De abstracte feitelijke situatie is bij gehuwden en (feitelijk) samenwonenden nochtans net dezelfde. Het gaat om twee personen, al dan niet met gemeenschappelijke kinderen, die duurzaam met elkaar samenleven en waarbij een einde komt aan dit duurzaam samenleven. Koppel A dat in het huwelijksbootje is getreden kan genieten van de bescherming die het wetboek voorziet. Een identiek koppel B dat even gelukkig samenleefde, met evenveel kinderen, voor eenzelfde periode, maar nooit gehuwd is, komt terecht in een juridisch luchtledige situatie. Het is echter de wetgever die beslist om aan een welbepaalde feitelijke

---

weerlegbaar vermoeden en niet onweerlegbaar zodat jarenlang feitelijk gescheiden partners hier niet zonder meer onder vallen.

⁵⁰⁵ Dit kan er dan zo uitzien: **art. 1** ‘definitie duurzame twee relatie’, **art. 2** ‘bekwame personen’, **art. 3** ‘weerlegbaar vermoeden’.

⁵⁰⁶ K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 575, nr. 26.

situatie wel juridische gevolgen te koppelen en bij een andere situatie dit niet te doen. De doorslaggevende reden is het al dan niet toetreden tot het huwelijk, het uitspreken van enkele plechtige zinnen en het naleven van bepaalde vormvoorwaarden. Dit kan hallucinante situaties teweegbrengen. Een koppel dat na twee maanden halsoverkop besluit te huwen, gewoon omdat dit in Hollywoodfilms ook gebeurt, en na twee maanden ontdekt dat niet elk verhaal een *happy end* heeft en besluit te scheiden, kan zich beroepen op de wettelijke regeling. Een (ongetrouwd) koppel met twee (ondertussen volwassen) kinderen, dat al 51 jaar lief en leed met elkaar deelt en bij wie de vonk na al die tijd toch uitgedoofd raakt, komt plotseling in een situatie waarbij ze een vermogen die ze 51 jaar lang hebben opgebouwd moeten verdelen, zonder dat er maar één of andere regeling bestaat waarop ze kunnen terugvallen.

219. Om hieraan tegemoet te komen wordt door sommige auteurs gepleit voor een uniform samenwoningsbeëindigingsrecht.⁵⁰⁷ Ook minister van Justitie Geens spreekt in zijn beleidsverklaring over de noodzaak van een duidelijk kader inzake patrimoniale rechten en plichten van samenwonenden, vooral op het ogenblik van het uit elkaar gaan van de partners en het overlijden.⁵⁰⁸

Zoals DECLERCK terecht opmerkt zijn “*bepaalde rechten en plichten uit het primair stelsel van gehuwden en wettelijke samenwoners dermate fundamenteel verbonden aan het gezinsleven dat deze elke categorisering van samenlevingsrelaties overstijgen*”.⁵⁰⁹ Zo kan gedacht worden aan een wettelijke grondslag voor feitelijk samenwonenden voor een uitkering na beëindiging van de samenlevingsrelatie.⁵¹⁰

220. In dit type 1 RVR gaat het aldus om een beperkt inhoudelijk regime dat het einde van alle duurzame relaties moet kaderen. Zowel gehuwden als ongehuwden krijgen zo een minimale bescherming. In dit type kan er gewerkt worden met gradaties, waardoor er nog plaats is voor de huidige instituten van de wettelijke samenwoning en het huwelijk. Zo kunnen deze instituten bijvoorbeeld fungeren als vermoedens van het voeren van een gemeenschappelijk huishouding.⁵¹¹

B. Inhoud

221. Wanneer een einde komt aan de relatie tussen partners, komt noodzakelijkerwijs ook een einde aan de door hen opgebouwde levens- en vermogensgemeenschap. Een terugkomend heikel punt bij de beëindiging van de relatie vormt de verdeling van het opgebouwde vermogen. Terwijl voor echtgenoten het Burgerlijk Wetboek voorziet in een duidelijke regeling omtrent vergoedingsrekeningen, verrekening van lasten en uiteindelijk de verdeling

---

⁵⁰⁷ F. SWENNEN, “De materieel bevoegde rechtbank inzake geschillen bij beëindiging van een feitelijke samenwoning” (noot onder Arrondrb. Gent 15 december 2003), *RW* 2004-05, 1472-73; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 283, nrs. 708-711; W. PINTENS, “Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd”, *RW* 2011-12, 51; A.-L. VERBEKE, “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, 6-7.

⁵⁰⁸ Beleidsverklaring Justitie dd. 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-20/18, 28.

⁵⁰⁹ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht”, *T.Fam.* 2015, 106.

⁵¹⁰ SWENNEN, “Alimentatie tussen partners” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 309, nr. 76.

⁵¹¹ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 632-33, nr. 922.

van het vermogen, worden feitelijk samenwonenden aan hun lot overgelaten. Hieronder bespreken we hoe hieraan nu tegemoet kan worden gekomen door de introductie van een type 1 RVR.

Het type 1 RVR zal dus voorzien in een vermogensrechtelijke regeling die uitwerking krijgt bij het einde van elke duurzame relatie.

Er zijn twee soorten beëindigingswijzen: tijdens het leven en door het overlijden.

1) Einde tijdens het leven

1° Vereffening-verdeling vermogen

222. Een eerste vraag die zich opwerpt, heeft betrekking op de verdeling van het tijdens het duurzaam samenleven opgebouwde vermogen.

Zoals uit het eerste deel duidelijk werd, gelden voor gehuwden tal van regels voor de vereffening-verdeling van het vermogen waarop ongehuwden geen aanspraak maken. Voor samenwonenden gelden dergelijke vergoedingsregels niet.

Wat betreft de vergoedingsrekeningen geldt dat ongehuwden om hetzelfde resultaat te bereiken zich op de theorie van de verrijking zonder oorzaak moesten baseren en dat, door de strenge toepassingsvoorwaarden die de rechter moet toetsen, de vordering niet altijd slaagde.

Evenmin kunnen samenwonenden een recht op preferentiële overname laten gelden. We wezen erop dat in een Spaanse zaak het EHRM hier geen discriminatie in zag.⁵¹²

223. De specifieke ontbindingsregels die het Burgerlijk Wetboek voor gehuwden ontwierp, gelden uitsluitend voor echtgenoten en niet voor wettelijk en feitelijk samenwonenden. Voor deze categorieën kan het RVR type 1 een nieuw systeem invoeren via een verrekenstelsel. Ongehuwde samenlevers moeten in dit type niet noodzakelijk een identiek regime hebben als gehuwden, het punt is dat bij ontstentenis van een samenlevingsovereenkomst, een wettelijke regeling van suppletieve aard voorhanden moet zijn om de vermogenssituatie die tussen hen geldt bij het einde van de relatie te dirigeren.

In tegenstelling tot de meeste van onze buurlanden (Nederland: art. 1:132 NBW, Duitsland: § 1363 *Bürgerliches Gesetzbuch*, Frankrijk: art. 1569 Cc.) voorziet het Belgisch Burgerlijk Wetboek niet in een dergelijk stelsel.

In deze landen geldt dit stelsel voor gehuwden, maar mijns inziens leent dit stelsel zich ook voor samenwonenden. Bij een verrekenstelsel is er tijdens het samenleven sprake van een zakenrechtelijke scheiding van goederen en bij ontbinding ontstaat een verbintenisrechtelijke verrekengemeenschap die in principe in gelijke helften dient te worden verdeeld.⁵¹³

Het gemeenschapssysteem voor gehuwden kenmerkt zich doordat beide echtgenoten tijdens het huwelijk een goederenrechtelijke positie verkrijgen ten aanzien van de gemeenschapsgoederen, waardoor de solidariteitscomponent sterk naar voren komt.⁵¹⁴ Een verrekenstelsel is voor ongehuwden meer aangewezen aangezien zij geen gemeenschap

---

⁵¹² EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, Saucedo Gómez/Spanje.

⁵¹³ W. PINTENS, "Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief", *TPR* 2005, 359, nr. 50.

⁵¹⁴ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, "Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 547, nr. 80.

hebben. Bij hen komt de autonomiecomponent meer tot uiting door pas verbintenisrechtelijke rechten (vorderingsrecht met betrekking tot de verrekening van de relatieaanwinsten) toe te kennen bij de verbreking van de relatie.⁵¹⁵

224. Dergelijk verrekenstelsel heeft tot doel om de financieel zwakkere partner te laten participeren in de vermogensaan groei van de economisch sterkere. Dit gebeurt doordat bij het eindigen van de duurzame relatie een verrekening plaatsvindt tussen het eindvermogen (alle goederen die de partner bij de verbreking van de relatie bezit) en het aanvangsvermogen (alle goederen die elkeen bij de aanvang van de relatie bezat).⁵¹⁶ De door de aangroei van het vermogen verkregen meerwaarden vormen een uitgestelde gemeenschap die in gelijke delen tussen beide partners wordt verdeeld.

225. Om dit principe evenals de concepten van eindvermogen en aanvangsvermogen in voege te laten treden moet eerst het aanvangspunt en eindpunt van de duurzame relatie bepaald worden; hiervoor kan worden teruggegrepen naar de definitie van een duurzame tweerelatie, zoals in de vorige afdeling werd ontwikkeld.

Van een duurzame relatie was *in beginsel* sprake wanneer twee personen minstens één jaar ononderbroken samenwonen en een gemeenschappelijke huishouding voeren. Voor het type 1 RVR blijft de mogelijkheid openstaan om te werken met gradaties en hierbij de concepten van het huwelijk en de wettelijke samenwoning te behouden. Het verschil met de klassieke benadering is dat het inhoudelijk model type 1 RVR ervoor zorgt dat ook voor feitelijk samenwonenden, in zover ze voldoen aan de definitie van een duurzame relatie, bij het eindigen van de relatie niet langer aan hun lot worden overgelaten. Als aanvangspunt geldt aldus het ogenblik waarop het ononderbroken samenwonen van één jaar wordt overschreden.

Ook voor wettelijk samenwonenden zal dit het startpunt zijn, gelet op het feit dat in de meeste gevallen de wettelijke samenwoning worden voorafgegaan door een periode van feitelijk samenwonen. Enkel wanneer dit niet het geval is kan op basis van de klassieke categorieën het startpunt van de relatie gedifferentieerd worden; met name geldt dan als aanvangspunt het afleggen van een verklaring van wettelijke samenwoning.⁵¹⁷

De duurzame relatie neemt een einde wanneer niet langer aan de voorwaarden van de definitie is voldaan, namelijk wanneer niet langer een gemeenschappelijke huishouding wordt gevoerd of wanneer er sprake is van een onderbroken samenwonen. In de praktijk zal dit het geval zijn wanneer het koppel volgens het bevolkingsregister niet langer op hetzelfde adres ingeschreven is. Voor wettelijk samenwonenden kan hier opnieuw een gradatie gemaakt worden, waardoor het eindpunt wordt vastgesteld op het ogenblik dat de formele vereisten tot verbreking van de relatie op persoonsrechtelijk vlak zijn vervuld.

226. Samenwonenden die hun relatie niet hebben geformaliseerd, noch een samenlevingscontract hebben afgesloten krijgen geen automatisch recht op de verrekening

---

⁵¹⁵ *Ibid.*

⁵¹⁶ W. PINTENS, "Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief", *TPR* 2005, 359, nr. 50; C. FORDER en A.-L. VERBEKE, "Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 546-48, nrs. 79-83.

⁵¹⁷ Bijvoorbeeld wanneer een koppel na 6 maanden samenwonen een verklaring van wettelijke samenwoning aflegt.

van aanwinsten.⁵¹⁸ Hier geldt het adagium “*actori incumbit probatio*”, de feitelijk samenwonende partner die een verrekening vordert zal zijn duurzame relatie moeten bewijzen.

227. Een probleem dat met dit stelsel gepaard gaat, is dat de financieel zwakkere persoon bij een finaal verrekenbeding niet beschermd is tegen eventuele beroepsschulden van de financieel sterkere beroepsactieve partner.⁵¹⁹ Wanneer het opgebouwde vermogen in gelijke helften wordt verdeeld, moet echter hetzelfde *mutatis mutandis* gelden voor de schulden. Om dit te voorkomen moet gekozen worden voor een periodiek in plaats van een finaal verrekeningsbeding. In dit geval vindt de verrekening nu niet plaats enkel bij de ontbinding van de relatie, maar op bepaalde periodieke tijdstippen, bijvoorbeeld jaarlijks. Ook deze mogelijkheid is echter niet optimaal, omdat dit inhoudt dat zorgvuldig en accuraat alle uitgaven en inkomsten moeten worden bijgehouden en dit in de praktijk vaak de wensen overlaat.

Om hieraan tegemoet te komen kan gedacht worden aan de koppeling van de periodieke verrekening met een zogenaamd alsof-beding waarbij de echtgenoten worden verplicht om bij de ontbinding van het stelsel te verrekenen alsof ze waren gehuwd onder het stelsel van de gemeenschap van aanwinsten.⁵²⁰

228. Dit systeem van een verrekenstelsel moet ervoor zorgen dat bij verbreking van de relatie de ongehuwde samenwonenden via een verrekenvordering in de aanwinsten vanuit economisch oogpunt op eenzelfde manier als gehuwden worden behandeld.

2° Onderhoudsuitkering

229. In het eerste deel werd niet uitdrukkelijk ingegaan op de onderhoudsuitkering die de behoeftige ex-echtgenoot kan vorderen. Conform art. 301, § 2 BW is het zo dat bij gebrek aan een overeenkomst de behoeftige echtgenoot aan de familierechtbank kan vragen om een uitkering tot levensonderhoud toe te staan ten laste van de andere echtgenoot. De paragrafen 3-11 van art. 301 BW gaan over de verdere modaliteiten van de onderhoudsuitkering, bijvoorbeeld dat de duur van de uitkering in beginsel niet langer mag zijn dan die van het huwelijk (§ 4). Deze principes kunnen volgens mij nu eveneens worden aangewend voor alle duurzame tweerelaties.

Vandaag de dag bestaat er na de beëindiging van de buitenhuwelijkse samenwoning geen wettelijke verplichting tot onderhoud, noch bij de wettelijk samenwoning, noch bij de feitelijke samenwoning. Omdat dit soms tot schrijnende toestanden kan leiden in klassieke gevallen waarbij één partner zijn werk opgeeft ten behoeve van het gezin, worden vanuit de rechtspraak hierop enkele correcties aangebracht. De meest voorkomende gronden waarop door samenwonenden een beroep wordt gedaan om via rechterlijke tussenkomst alsnog een onderhoudsuitkering te verkrijgen zijn het aansprakelijkheidsrecht, de (omgezette) natuurlijke verbintenis en de stilzwijgende samenlevingsovereenkomst op grond waarvan een redelijke

---

⁵¹⁸ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 547, nr. 82.

⁵¹⁹ W. PINTENS, “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief”, *TPR* 2005, 359-60, nr. 51.

⁵²⁰ *Ibid.*

opzeggingstermijn moet worden gerespecteerd bij de beëindiging van de samenwoning.⁵²¹ Deze mechanismen vormen slechts een beperkt lapmiddel om een onbillijke situatie recht te zetten, bij gebrek aan een duurzame uniforme oplossing.

De oplossing kan er in bestaan om hetgeen bepaald in art. 301 BW ook toe te passen op de behoeftige ex-partner van een duurzame relatie. Dit zou tot gevolg hebben dat er nu ook voor wettelijk en feitelijk samenwonenden een wettelijke onderhoudsplicht bestaat in geval van verbreking van de duurzame relatie.

230. Tot slot kan de vraag gesteld worden of er wel nood is aan zo een wettelijke onderhoudsplicht, nu samenwonenden dergelijke verplichtingen ook zouden kunnen vastleggen in een samenwoningsovereenkomst. Het verschil is dat deze laatste conventioneel tot stand komt en dus de medewerking en instemming van beide partijen vereist. Bovendien zullen samenwonenden, als zij al een samenlevingsovereenkomst opmaken, slechts zelden hieromtrent een bepaling opnemen nu zij door hun naïef verliefd sentiment tijdens de relatie de noodzaak hiervan niet inzien. Het is daarom belangrijk dat de wetgever voorziet in een algemene wettelijke verplichting tot onderhoudsuitkering voor alle duurzame tweerelaties naar voorbeeld van art. 301 BW.

3° Rechten op de gezinswoning

231. Wat het recht op preferentiële overname van de gezinswoning en het onroerend goed voor beroepsdoeleinden betreft zou de mogelijkheid van artikel 1447 BW voor alle duurzame tweerelaties moeten kunnen gelden.

232. In zijn model tot een wettelijke gezinsbescherming stelt GERLO een *tijdelijk recht van bewoning met betrekking tot de gezinswoning na verbreking van de samenleving* voor.⁵²² De duur van de samenleving kan meespelen om dit recht verder te concretiseren.⁵²³

Dit voorstel doet denken aan de figuur van de bezetting ter bedde. Belangrijk is dat deze rechtsfiguur slechts een precaire gunst is die de rechter kan toestaan. Door dergelijk recht voor alle duurzame tweerelaties in het Burgerlijk Wetboek in te schrijven zou het niet langer om een gunst gaan maar om een wettelijk verankerd recht.

§ 25, laatste lid *Sambolag* voorziet dat de rechter de samenwonende bij uithuiszetting een redelijke termijn kan geven. Deze bepaling is door zijn wettelijke grondslag beter dan de huidige figuur uit de rechtspraak, maar minder sterk dan de bepaling die ik hier voor ogen heb, doordat de rechter niet verplicht is om een redelijke termijn toe te staan.

2) Einde door overlijden

233. De relatie tussen partners kan ook een einde nemen door het overlijden van één van beiden. In dit geval heeft de langstlevende echtgenoot (hierna: LLE) een reservatair erfrecht, de langstlevende wettelijk samenwonende partner (hierna: LLWSP) een *ab intestato* erfrecht en de langstlevende feitelijk samenwonende partner (hierna: LLFSP) kan geen erfrechtelijke aanspraken maken. Deze laatste heeft dus geen wettelijk erfrecht maar kan wel in een regeling

---

⁵²¹ K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 573-74, nr. 20.

⁵²² J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 283, nr. 710.

⁵²³ *Ibid.*

voorzien bij testament. Het testament zal echter niet bestendig zijn ten aanzien van de reservataire, bovendien speelt eveneens de ascendentenreserve. De reserve van de ascendenten speelt *de facto* immers geen rol meer voor de LLE en de LLWSP, terwijl ze voor feitelijk samenwonenden een struikelblok vormt.⁵²⁴

234. DECLERCK merkt op dat hervormingen die een invloed kunnen hebben op de erfrechtelijke positie van wettelijk en feitelijk samenwonenden, tweeledig zijn: enerzijds aan het erfrecht van de LLWSP een reservatair karakter toegekennen, anderzijds de ascendentenreserve afschaffen om de positie van de LLFSP te versterken.⁵²⁵

235. Het Wetsvoorstel GIET e.a. van 18 mei 2000 ‘houdende diverse maatregelen tot gelijkstelling van de wettelijke samenwoning met het huwelijk’ voorzag naast een *ab intestato* erfrecht ook een reservatair erfrecht voor wettelijk samenwonenden.⁵²⁶

Andere wettelijke initiatieven hadden dan weer betrekking op de gelijkstelling tussen feitelijk en wettelijk samenwonenden en strekten ertoe om voor beide buitenhuwelijkse samenwoningsregimes een intestaaterfrecht in te voeren.⁵²⁷ Het wetsvoorstel van 25 februari 2004 tot invoering van een intestaat erfrecht voor samenwonenden ging nog een stap verder en stelde zelf een reservatair *ab intestato* erfrecht aan de langstlevende samenwonende voor.⁵²⁸

236. In zoverre het concept van de reserve *an sich* nog te verantwoorden is⁵²⁹, kan in dit inhoudelijk model type 1 RVR nu gekozen worden voor een eenvormig reservatair *ab intestato* erfrecht voor alle duurzame tweerelaties, een ‘*sui-generiserfrecht*’.

Artikelen 745*bis* -745*septies* BW en artikel 915, tweede lid en 915*bis* BW kunnen nu op alle duurzame relaties worden toegepast. In plaats van het durcriterium van één jaar ononderbroken samenwonen zou eventueel, gezien de draagwijdte en zwaarwichtigheid van het erfrecht, het criterium hier kunnen worden opgetrokken naar een driejarige termijn.

Ook hier kan weer een gradatie worden gemaakt voor gehuwden en wettelijk samenwonenden. Het is zo dat in afwachting van de voltooiing van de driejarige termijn beide categorieën zich zullen kunnen beroepen op het erfrecht dat bestond van vóór de invoering van dit inhoudelijk type 1 RVR.

De facto zal dit *sui-generiserfrecht* dus geen impact hebben op gehuwden, nu dit ‘nieuw’ erfrecht inhoudelijk analoog is aan het ‘oud’ erfrecht dat voor gehuwden geldt,

---

⁵²⁴ Art. 915, tweede lid BW.

⁵²⁵ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht”, *T.Fam.* 2015, 107.

⁵²⁶ Artikelen 2-4 Wetsvoorstel GIET e.a.

⁵²⁷ Artikelen 2-3 Wetsvoorstel MAINGAIN e.a.; Amendement nr. 1 (S. VERHERSTRAETEN) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-2514/2; Amendement nr. 21 (W. MULS en A. STORMS) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-2514/3.

⁵²⁸ Artikelen 2-4 Wetsvoorstel BOURGEOIS.

⁵²⁹ C. FRANSSSEN, J. VAN HOUTTE en W.-V. WAMBEKE, “De sociale betekenis van de erfrechtelijke reserve” in KFBN (ed.), *De erfrechtelijke reserve in vraag gesteld, Deel II*, Brussel, Bruylant, 1997, 39-128; Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/1.

waardoor zij na het verstrijken van de driejarige termijn geen extra bescherming zullen genieten. Op wettelijk en feitelijk samenwonende partners heeft dit wel een invloed, zij krijgen wel (extra) bescherming, namelijk het doorlopen van de driejarige termijn doet voor hen beiden het reservatair wettelijk erfrecht van de langstlevende duurzame partner ontstaan. De situatie gedurende de periode in afwachting van die driejarige termijn is wel verschillend. Wettelijk samenwonenden kunnen in de tussentijd terugvallen op hun wettelijk niet-reservatair erfrecht, samenwonenden die noch gehuwd, noch wettelijk samenwonend zijn, zullen pas erfrecht verwerven na de driejarige periode.

237. Indien aan de langstlevende duurzame partner een wettelijk reservatair erfrecht wordt toegekend, rijst de vraag of deze langstlevende eveneens nog recht moet hebben op een onderhoudsuitkering ten aanzien van de nalatenschap, zoals bijvoorbeeld nu voorzien voor gehuwden in art. 205*bis* BW.⁵³⁰ Ik ben eerder geneigd om niet langer in dergelijke onderhoudsuitkering te voorzien, ten eerste zou het erfrecht mijn inziens moeten volstaan en ten tweede blijkt dat in de praktijk de rechtspraak dit weinig toepast.⁵³¹

238. Wat het recht op preferentiële overname van de langstlevende echtgenoot met betrekking tot de gezinswoning en het onroerend goed voor beroepsdoeleinden inclusief aanwezige roerende goederen betreft, zou de mogelijkheid zoals voorzien in artikel 1446 BW voor alle langstlevende duurzame partners kunnen gelden.

C. Zweedse Wet Samenwonenden⁵³²

239. Zoals onder randnummer 213 aangehaald wordt, met ‘samenwonenden’ bedoeld: twee personen die een duurzame relatie hebben, samenwonen, een gemeenschappelijke huishouding voeren en die niet gehuwd zijn, noch een geregistreerde partnerschapsrelatie hebben. Het toepassingsgebied van de Zweedse Wet Samenwonenden strekt zich louter uit tot de gezamenlijke woning en het huisraad.⁵³³ Wat de inboedel betreft gelden bovendien de regels uitsluitend voor de goederen die zich tot gezamenlijk gebruik lenen; goederen die exclusief door één partij worden gebruikt vallen erbuiten.⁵³⁴ Hoewel de wet dus geen algemene reikwijdte heeft, zijn in deze wet wel enkele principes terug te vinden waarvoor ook in dit type 1 RVR kan worden geopteerd.

Ten eerste heeft de ZWS, net zoals dit het geval is bij dit type 1 RVR, geen impact zolang de relatie voortduurt.⁵³⁵ Ten tweede gaat het ook hier om bepalingen die het einde van de relatie regelen zowel door verbreking als door overlijden. Ten slotte gaat het om een gedifferentieerd model: samenwonenden worden beschermd maar niet gelijkgesteld met gehuwden (of geregistreerde partners), ook dit past in dit type.

---

⁵³⁰ Ook de ascendenten van de kinderloos overleden langstlevende wettelijk samenwonende partner (art. 1477, § 6 BW) of echtgenoot (art. 205*bis*, § 2 BW) beschikken over een onderhoudsvordering ten laste van de nalatenschap.

⁵³¹ G. VERSCHELDEN, *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 243, nr. 556.

⁵³² *Supra* vn. 461.

⁵³³ Art. 1, derde lid, tweede zin ZWS.

⁵³⁴ Art. 3 ZWS.

⁵³⁵ Uitgezonderd art. 23 ZWS over het bestuur van de gezinswoning.

240. Wanneer de relatie wordt verbroken voorziet 8 § en volgende *Sambolag* in een boedelscheiding. Het uitgangspunt is de gelijkheid van eigendom, ongeacht wie het goed verworven heeft. Naast gelijkheid laat de ZWS ook ruimte voor de autonomie van de samenwonenden. Het staat de samenwonenden immers vrij om zich via schriftelijke overeenkomst aan de wettelijke regeling te onttrekken (weliswaar met voorbehoud van de mogelijkheid tot mildering van onredelijke clausules).⁵³⁶ Het recht van elk van de samenwonenden om het huurrecht op de gezinswoning⁵³⁷ van de andere samenwonende over te nemen na beëindiging van de relatie kan als enige niet worden wegbedongen.⁵³⁸

De bepalingen 11 § - 16 § specificeren op gedetailleerde wijze het verder verloop van de verdeling van de goederen bij verbreking van de relatie. Het gaat onder meer om het in rekening brengen van waardeschommelingen van de goederen (11 §) en de wijze van verrekening van schulden (13 § en 14 §). De ZWS is niet alleen een weerspiegeling van de pijlers gelijkheid en autonomie, maar ook van de pijler solidariteit. 16 § *Sambolag* voorziet dat de gezinswoning, ongeacht de grootte van de bijdrage van elke partner, bij de boedelscheiding wordt toebedeeld tegen vergoeding aan de samenwonende die het meest behoefte hieraan heeft en voor zover dit niet onredelijk is. De overnemer moet dan wel eveneens de schuld (bijvoorbeeld een hypotheek) die aan de gezinswoning verbonden is, overnemen.

241. Het begrensd toepassingsgebied van de wet is een uiting van de graduele bescherming. Voor samenwonenden zoals bedoeld in deze wet geldt immers een minimale bescherming die zich beperkt tot de gezinswoning en de inboedel. Een ander voorbeeld is dat de wet voor deze samenwonenden niet heeft voorzien in een wettelijk erfrecht zoals van toepassing bij gehuwden, maar wel in bijzondere overlevingsrechten aan de langstlevende samenwonende. Door toepassing van de verdeelregels van deze wet (en dus niet door het spelen van het erfrecht) komt de helft van de goederen die onder toepassingsgebied van deze wet vallen, toe aan de overlevende samenwonende (*cfr.* 8 § *Sambolag* met betrekking tot gelijke verdeling bij verbreking van de relatie is eveneens van toepassing bij overlijden van één van de samenwonenden). Als bijzonder overlevingsrecht kent 18 § *Sambolag* aan de overlevende samenwonende het recht toe om tegen verrekening de gezamenlijke woning over te nemen. Bovendien stelt 18 §, tweede lid *Sambolag* dat, wanneer de relatie eindigt door overlijden van één van de partners, de overlevende partner bij verdeling van de goederen recht heeft op goederen met een waarde equivalent aan tweemaal het bedrag zoals terug te vinden in hoofdstuk 2, artikel 6 en 7 van het Sociaal Wetboek.⁵³⁹ Concreet is het bedrag dat het Sociaal Wetboek voorziet een soort van leefloon waarbij de ZWS dan voorziet dat de langstlevende recht heeft op een soort van eenmalige onderhoudsuitkering ten laste van de nalatenschap gelijk aan tweemaal dit 'leefloon'.

---

⁵³⁶ Art. 9 ZWS.

⁵³⁷ De letterlijke bewoording is 'gezamenlijke woning' (*gemensamma bostad*), maar inhoudelijk komt dit neer op de gezinswoning.

⁵³⁸ Art. 22 ZWS.

⁵³⁹ 6 § en 7 § Socialförsäkringsbalk (ZW) [Sociaal Wetboek] (2010:110), www.riksdagen.se.

242. De ZWS geeft inspiratie voor een regeling die het einde van duurzame tweerelaties kadert met eerbied voor de principes van gelijkheid, solidariteit en autonomie en zonder de positie van gehuwden of wettelijk samenwonenden te miskennen.

§ 2 Type 2: Algeheel omvattend vermogensrecht voor alle duurzame relaties

A. Wat?

243. Waarom niet nog een stapje verder gaan: het introduceren van een universele regeling die de vermogensrechtelijke aspecten regelt voor duurzame tweerelaties.

Dit type 2 RVR onderscheidt zich van het type 1 doordat de draagwijdte veel ruimer is. Het gaat hier om een relatievermogensrecht in een meer doorgedreven vorm waarbij alle duurzame tweerelaties op eenzelfde wijze worden behandeld en dus niet langer een onderscheid wordt gemaakt tussen de drie klassieke categorieën.

244. Tal van rechtsgeleerden debatteren over de wenselijkheid van een eenvormig relatievermogensrecht.⁵⁴⁰ Daarnaast zijn heel wat rechtsgeleerden niet overtuigd van de huidige indeling, in het bijzonder wordt het instituut van de wettelijke samenwoning meermaals in vraag gesteld.⁵⁴¹

PIGNOLET merkt op dat iets als een ‘relatievermogensrecht’ nog niet bestaat en omschrijft het als *een uniforme regeling van solidariteit tussen duurzame partners*.⁵⁴² Hij zegt eveneens dat *ieder samenleven dat met enige duurzaamheid gepaard gaat, onvermijdelijk tot gevolgen op vermogensrechtelijk vlak leidt. Zij die een duurzame partnerrelatie aangaan, met de verbintenis om een gemeenschappelijk huishouden te vormen, delen een aantal functionele kenmerken, waarbij de autonomie van de partners en hun onderlinge solidariteit elkaar in evenwicht zouden moeten houden*.⁵⁴³

SCHRAMA roept op om af te stappen van jurisprudentiële constructies en over te gaan tot een wettelijke voorziening die de onbillijkheid en rechtsonzekerheid in het affectief handelen binnen een niet-huwelijkse relatie wegneemt.⁵⁴⁴ Een herijking van het relatievermogensrecht is wenselijk.⁵⁴⁵

---

⁵⁴⁰ A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatievermogensrecht”, *TPR* 2001, 373-402; A.-L. VERBEKE, “Weg met huwelijk en echtscheiding”, *TPR* 2004, 969-982; H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 20-21; V. ALLAERTS, “Samenwoningsrecht” in J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2006*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 144, nr. 239; T. WUYTS, “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 257, nr. 19.

⁵⁴¹ E. DE KEZEL, “De wet tot invoering van de wettelijke samenwoning: Een maat voor niets?”, *AJT* 1999-2000, 129-139; H. CASMAN, “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 192-193, nrs. 53-58; F. SWENNEN, “Alimentatie tussen partners” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 309, nr. 77; F. BUYSENS, “Wettelijke samenwoning: het recht is geen zaak van billijkheid”, *T.Fam.* 2009, 65-66.

⁵⁴² D. PIGNOLET, “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251, nr. 1.

⁵⁴³ *Ibid.*

⁵⁴⁴ W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 142, nr. 67.

⁵⁴⁵ *Ibid.*, 143, nr. 70.

MEESTERS vraagt zich af *in welke mate afgeleide rechten louter gebaseerd op het huwelijk nog maatschappelijk en dus politiek verantwoord zijn*.⁵⁴⁶ Anderen gaan nog een stap verder en speculeren over het afschaffen van het huwelijk.⁵⁴⁷

245. Uit een onderzoek van de studiedienst van de Vlaamse regering blijkt daarenboven dat het hebben van kinderen nauwelijks de keuze van partners beïnvloedt om toch maar te huwen of een verklaring tot wettelijke samenwoning af te leggen.⁵⁴⁸ Nochtans is de vraag naar wettelijke bescherming in deze gevallen juist nog groter. Terwijl er bij de echtscheiding een rechterlijke controle van toepassing is op het akkoord omtrent een regeling betreffende de minderjarige kinderen, is dit bij samenwonende ouders die uit elkaar gaan niet het geval.⁵⁴⁹

246. Doordat het type 2 RVR geen onderscheid meer maakt tussen het huwelijk en de feitelijke of wettelijke samenwoning zullen alle duurzame relaties voortaan eenzelfde bescherming genieten.

B. Inhoud

247. Sommigen menen dat niet enkel het einde van duurzame relaties een wetgevend kader verdient, maar ook reeds tijdens de samenwoning een vermogensrechtelijke regeling moet tot stand kunnen worden gebracht, wat discussies bij het einde van de relatie zou inperken. Zo stelt FORDER:

“Eén van de belangrijkste knelpunten op het gebied van het vermogensrecht van ongehuwd samenwonenden ligt in de afwezigheid, in geval [...] geen overeenkomst met betrekking tot de vermogensrechtelijke verhouding werd gesloten, een mechanisme om de baten die tijdens de [...] samenwoning tot stand zijn gebracht te verdelen”.⁵⁵⁰

248. Als basis van een relatievermogensrecht oppert PINTENS enerzijds voor *een primair stelsel dat voor elke stabiele relatie geldt en een secundair stelsel dat een gradatie in solidariteit tot uiting kan brengen*.⁵⁵¹ In grote lijnen sluit mijn type 2 hierbij aan, in die zin dat ik ook een onderscheid zal maken tussen enerzijds een primair stelsel met regels waar de duurzame partners niet van kunnen afwijken en anderzijds een secundair stelsel waar de duurzame partners meer keuzevrijheid hebben. Er zijn echter ook heel wat verschilpunten.

---

⁵⁴⁶ B. MEESTERS, “Samenwoningsvermogensrecht” in C. DECLERCK, J. DU MONGH en W. PINTENS (eds.), *Patrimonium 2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 34, nr. 43.

⁵⁴⁷ B. HUBEAU, *Ongehuwd samenwonen: relatiewerkelijkheid en de integratie van het ongehuwd samenwonen in rechtssystemen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 327; A.-L. VERBEKE, “Weg met huwelijk en echtscheiding”, *TPR* 2004, 969-982; F. SWENNEN, *Het huwelijk afschaffen?*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 38 p.

⁵⁴⁸ STUDIEDIENST VAN DE VLAAMSE REGERING (SVR), M. CORIJN, “Tien jaar wettelijke samenwoning in België”, SVR-Webartikel 2012/2, D/2012/3241/032, www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/tien-jaar-wettelijke-samenwoning-in-belgië.

⁵⁴⁹ H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 30-31.

⁵⁵⁰ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 342, nr. 383.

⁵⁵¹ W. PINTENS, “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief”, *TPR* 2005, 364, nr. 56.

Het grootste verschil heeft betrekking op het secundair stelsel. Terwijl PINTENS in het secundair stelsel een mogelijkheid ziet om het huwelijk en de wettelijke samenwoning daarin een plaats te geven, wil ik juist af van deze instituten.

Een ander verschil is de inhoud van het primair stelsel. Bepaalde zaken die in de klassieke indeling onder het primair stelsel vallen wil ik schrappen en andere toevoegen.

Ten slotte gaat het om een omvattende regeling waardoor dus ook het erfrecht van de langstlevende duurzame partner aan bod zal komen.

249. Wat houdt zo een uniek vermogensstelsel voor alle duurzame tweerelaties nu in? Ook hier zal het criterium in afdeling 2 ontwikkeld als aanknopingspunt worden gehanteerd. De concepten van de feitelijke en wettelijke samenwoning en het huwelijk verdwijnen en worden vervangen door één concept: dat van de duurzame tweerelatie.

1) Het primair stelsel

250. In het primair stelsel gaat het om een set van vermogensrechtelijke regels waarvan de duurzame partners niet kunnen afwijken. Er wordt niet voorzien in specifieke persoonsrechtelijke verplichtingen zoals bijvoorbeeld de persoonlijke huwelijksverplichtingen van art. 213 en 214 BW. Dergelijke persoonsrechtelijke verplichtingen zijn oubollig en horen niet thuis in het primair stelsel van het type 2 RVR.⁵⁵²

1° Gerechtelijke machtiging, indeplaatsstelling, dringende maatregelen en nietigverklaring van bepaalde handelingen

251. Voorafgaand aan de ‘echte’ inhoudelijke bepalingen moeten we een aantal spelregels vastleggen.

Zo moet naar analogie van art. 220 BW een artikel voorzien in de mogelijkheid om de ene duurzame partner door de familierechtbank te machtigen of in de plaats te stellen van de andere duurzame partner indien die partner in de onmogelijkheid verkeert zijn/haar wil te kennen te geven.

Bovendien moeten duurzame partners een expliciete rechtsgrond hebben waardoor bij grof plichtsverzuim of bij ernstige verstoring van de verstandhouding zij zich kunnen wenden naar de familierechtbank om dringende voorlopige maatregelen te verzoeken.

Hierbij moet eerder aangeleund worden bij art. 223 BW en niet bij art. 1479 BW. Dit laatste artikel voorziet dat de rechter verplicht de maatregel moet beperken in de tijd en dat de maximumduur één jaar is. In een analoge bepaling voor duurzame relaties lijkt het mij niet opportuun om een wettelijke beperking inzake de geldigheidsduur van de maatregel in de wet in te schrijven, maar is het meer aangewezen om de rechter *in concreto* de duurtijd te laten bepalen. Wat wel uit art. 1479 BW kan worden overgenomen is dat na de beëindiging van de relatie een vordering tot dringende voorlopige maatregelen binnen een bepaalde periode moet worden ingesteld, ik zou de driemaandelijke periode verdubbelen naar een periode van zes maanden.

---

⁵⁵² Eventueel zouden dergelijke formele bepalingen wel kunnen worden opgenomen bij de groep regels aangaande de definitie van de duurzame relatie, de verdere uitleg over de wilsbekwaamheid van personen en de weerlegbare vermoedens, gevolgd door een artikel met betrekking tot bepaalde verplichtingen die de duurzame partners ten aanzien van elkaar verschuldigd zijn. Ik ben echter geen voorstander om dergelijke, in mijn ogen nietszeggende bepalingen, in een wetboek op te nemen.

Als één van de duurzame partners ten slotte meent dat de andere partner niet in respect met de hieronder uiteengezette regels heeft gehandeld, kan die onder bepaalde modaliteiten de nietigheid hiervan vorderen ($\approx$ art. 224 BW).

2° Bescherming van de gezinswoning

252. Het gaat hier zowel over een bescherming tijdens de relatie als bij het einde van de relatie. In de omschrijving van een duurzame tweerelatie is sprake van het ononderbroken samenwonen. De gezinswoning moet worden beschouwd als de plaats waar dit ononderbroken samenwonen plaatsvindt.

253. Tijdens de relatie is het van cruciaal belang dat de plaats waar het ononderbroken samenwonen plaatsvindt, wordt beschermd ten aanzien van beide partners.

Wanneer één van de partners of beide partners hun eigendomsrecht kunnen laten gelden op het onroerend goed dat als gezinswoning dient, zal de ene partner niet zonder instemming van de andere, naar analogie met art. 215, § 1 BW, kunnen beschikken.

Ook de Zweedse Wet Samenwonenden voorziet dergelijke bepaling, namelijk dat elke samenwoner onbevoegd is te beschikken over de gezinswoning en de inboedel zonder toestemming van de andere partner.⁵⁵³ Bij miskennis hiervan kan de niet geraadpleegde samenwoner zich wenden tot de rechter om de handeling ongeldig te verklaren en het goed terug te laten keren.⁵⁵⁴ Dit verzoek moet wel binnen de drie maanden na kennisname worden ingediend; wat de overdracht van een onroerend goed of erfpacht betreft zal niet meer kunnen opgetreden worden indien dit reeds geregistreerd is.⁵⁵⁵ De Zweedse wet is een uiting van hoe de bescherming van samenwonenden kan samengaan met de bescherming van derden te goede trouw.

Wanneer de gezinswoning een huurwoning betreft moeten beide partners een gelijk en onverdeeld recht op de huur bezitten, ook in het geval wanneer één van de duurzame partners al het recht op de huur had voor er sprake was van een duurzame tweerelatie. Wat de opzeggingen en kennisgevingen door de verhuurder betreft volstaat het dat hij die naar de oorspronkelijke huurder zendt, tenzij hij door de partners op de hoogte werd gebracht van de duurzame tweerelatie en zij dit ook kunnen bewijzen. Wat de opzegging door de oorspronkelijke huurder betreft zal de niet-oorspronkelijke huurder eveneens de nietigheid hiervan slechts kunnen aanvechten wanneer de verhuurder kennis had van de duurzame tweerelatie.

254. Ook bij het eindigen van de relatie vormt de gezinswoning een kritiek punt waaraan de nodige aandacht moet worden besteed.

Wanneer een einde komt aan de duurzame relatie, ongeacht of dit door overlijden dan wel door verbreking is, moet eerst en vooral een mogelijkheid worden geboden tot recht op preferentiële overname van zowel de gezinswoning als het beroepsonroerend goed, evenals de daarin aanwezige huisraden.

---

⁵⁵³ Art. 23 ZWS.

⁵⁵⁴ Art. 25, eerste lid ZWS.

⁵⁵⁵ Art. 25, tweede lid ZWS.

Bij het einde door overlijden kan het erfrecht soelaas bieden door aan de langstlevende partner een wettelijk reservatair erfrecht toe te kennen in de vorm van een vruchtgebruik op de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad.

Wanneer een einde komt aan de relatie tijdens het leven, kan naar het voorbeeld van GERLO worden voorzien in een wettelijke verankering van de bezetting ter bedde in de vorm van een tijdelijk recht van bewoning van de gezinswoning en dit zowel in het geval het gaat om een gehuurde gezinswoning als een gezinswoning in eigendom van één duurzame partner.⁵⁵⁶ De duur van dit tijdelijk recht kan bijvoorbeeld forfaitair door de wetgever worden bepaald in functie van de duurtijd van de duurzame relatie ofwel aan de beoordelingsvrijheid van de rechter worden overgelaten. In dit laatste geval is er de belangrijke bemerking dat de beoordelingsvrijheid enkel geldt op het niveau van de duurtijd van de bewoning en dat de rechter dus niet kan beslissen om geen tijdelijk recht van bewoning toe te kennen.

3° Bijdrage in de gezinslasten

255. CASMAN stelt dat er nu reeds een *elementair en fundamenteel samenwoningsrecht bestaat waartoe minstens de verplichting tot een bijdrage in de gezinslasten behoort*.⁵⁵⁷ Het bepalen van een omdeelsleutel voor ieders bijdrage lijkt haar totaal overbodig.⁵⁵⁸

Ik ben het hiermee niet eens. Volgens mij volstaat een louter doctrinale creatie niet. Opdat partners ook rechten uit een dergelijk principe kunnen putten en niet in een rechtsonzekere situatie hoeven te vertoeven, is het nodig om dergelijke verplichting tot bijdrage in de gezinslasten in het Burgerlijk Wetboek in te schrijven.

Voor de omschrijving van dergelijke verplichting lijkt het mij beter aan te leunen bij de formulering die nu nog gebruikt wordt voor de wettelijke samenwoning (art. 1477, § 3 BW), namelijk dat elke duurzame partner moet bijdragen in de gezinslasten ‘naar evenredigheid van hun mogelijkheden’. De notie evenredigheid duidt een welbepaalde verdeelsleutel aan en is duidelijker dan de omschrijving ‘naar zijn vermogen’, die in artikel 221 BW wordt gebruikt. Eveneens duidt het begrip ‘mogelijkheden’ aan dat een bijdrage in de gezinslasten niet noodzakelijk *in pecunia* hoeft te gebeuren maar evengoed om een bijdrage *in natura* kan gaan, daar waar ‘vermogen’ eerder een bijdrage in geld laat uitschijnen. De bepalingen omtrent de mogelijkheid van een ontvangstmachtiging bij verzuim van deze verplichting, zoals terug te vinden in art. 221, tweede – laatste lid BW, moeten eveneens in het Burgerlijk Wetboek worden opgenomen bij de verplichting tot bijdrage in de gezinslasten.

256. Daarnaast rijst de vraag of na verbreking van de duurzame relatie nog aanspraak kan worden gemaakt op zogenaamde achterstallige bijdragen in de gezinslasten. Momenteel is het zo dat in het huwelijksvermogensrecht gebruikelijk een clause wordt opgenomen dat de bijdragen geacht zijn van dag na dag te zijn geleverd. Ook in het relatievermogensrecht zal dergelijke standaardclause wellicht eveneens worden overgenomen. Ik sluit mij aan bij

---

⁵⁵⁶ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 283, nr. 710.

⁵⁵⁷ H. CASMAN, “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 159, nr. 34; H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11.

⁵⁵⁸ *Ibid.*

CASMAN, die zegt dat in dit geval geen achterstallige bijdragen kunnen worden gevorderd tenzij in uitzonderlijke gevallen van ernstig plichtsverzuim.⁵⁵⁹

257. In deze context is het ook van belang art. 213 BW aan te halen zoals dit nu geldt voor gehuwden.

“Echtgenoten zijn jegens elkaar tot samenwoning verplicht; zij zijn elkaar getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd”.

In dit inhoudelijk model type 2 RVR is er geen plaats voor een dergelijk artikel. Er is hier geen nood aan omdat de meeste zaken reeds impliciet aanwezig zijn en dit een verouderde plechtige overlapping vormt. Ten eerste is het samenwonen een noodzakelijke voorwaarde om van een duurzame tweerelatie te spreken. Ten tweede is de getrouwheidsplicht niet te sanctioneren waardoor een wettelijke basis hiervoor eerder als archaisch te beschouwen is. Tot slot behoort het verschuldigd zijn van hulp en bijstand aan elkaar tot de kern van een duurzame relatie, waardoor een wettelijke explicitering hiervoor eveneens overbodig is. Wanneer immers geen sprake is van hulp en bijstand, kan nog maar moeilijk worden gesproken van ‘het voeren van een gemeenschappelijke huishouding’. Daarenboven kan worden teruggevallen op de bepaling die zal voorzien in een bijdrage tot de gezinslasten en de hiermee gekoppelde ontvangstmachtiging. Ook om na de verbreking van de relatie een onderhoudsuitkering te krijgen is evenmin nood aan een dergelijke bepaling, nu hiervoor een zelfstandige bepaling zal worden uitgewerkt

4° Onderhoudsuitkering

258. In dit primair stelsel wordt niet langer voorzien in een bepaling omtrent de hoofdelijkheid van huishoudelijke schulden. Zoals al in het eerste deel opgemerkt, is de *ratio legis* van de Wet 14 juli 1976, die ten grondslag aan deze bepaling lag, achterhaald en hebben duurzame partners voldoende financiële middelen, waardoor zo een ruim verhaalsrecht van schuldeisers niet langer te verantwoorden valt.

Het relatievermogensrecht moet naar derden toe, dus ook naar schuldeisers toe, neutraal zijn. Het feit van de duurzame tweerelatie doet voor de schuldeiser geen recht ontstaan op een bijkomende schuldenaar. De schuldeiser zal zich ongeacht de aard van de schuld enkel kunnen wenden naar de contracterende duurzame partner en dus niet naar de niet-contracterende duurzame partner.

259. Niet alleen wordt een bepaling geschrapt, maar daarnaast wordt ook een nieuwe bepaling toegevoegd: het recht op een onderhoudsuitkering in geval van behoefte.

Een duurzame partnerrelatie houdt een zekere solidariteit in, ook wanneer de relatie een einde neemt. Wanneer de duurzame ex-partner door de verbreking behoeftig is geworden en conventioneel niets is afgesproken, moet deze de mogelijkheid hebben om aan de familierechtbank een uitkering tot levensonderhoud te vragen ten laste van de andere duurzame partner. Hierbij moet art. 301 BW als model dienen.

Zoals bij type 1 reeds aangehaald (randnr. 235) lijkt het erfrecht van de langstlevende duurzame partner mij voldoende en zal bij overlijden van één van de duurzame partners de

---

⁵⁵⁹ *Ibid.*, 12-13.

langstlevende niet de mogelijkheid hebben om een onderhoudsuitkering te vorderen ten laste van de nalatenschap.

2) *Het secundair stelsel*

260. In tegenstelling tot het primair stelsel kunnen de duurzame partners wel afwijken van dit stelsel. Zij kunnen naar eigen goeddunken hieraan vormgeven mits enkele richtlijnen in acht worden genomen; zo zal nooit afbreuk kunnen worden gedaan aan hetgeen bepaald is in het primair stelsel.

1° *Samenlevingsovereenkomst*

261. Ten eerste kunnen de partners kiezen om een samenlevingsovereenkomst te sluiten. Hierin kunnen zij zelf bepalen hoe zij hun vermogensgemeenschap verder invulling willen geven. Zij kunnen niet afwijken van hetgeen in het primair stelsel bepaald, noch mogen zij bedingen opnemen die strijdig zijn met de openbare orde of de goede zeden.

262. De onmogelijkheid voor ongehuwd samenwonenden om een contractuele erfstelling te bedingen moet dankzij het type 2 RVR voor duurzame partners nu wel mogelijk worden. Dit vraagt een herziening en aanpassing van de huidige artikelen 1081-1083 BW.

2° *Wettelijk stelsel*

263. Wanneer de duurzame partners geen samenlevingsovereenkomst hebben gesloten, zal de wet dit stelsel automatisch op hen van toepassing verklaren.

Een eerste mogelijkheid is om hoofdzakelijk aan te sluiten bij het huidige gemeenschapsstelsel, dat momenteel voor gehuwden geldt en gelijkaardige regels toe te passen voor de duurzame tweerelaties. Hoewel *grosso modo* het wettelijk stelsel van het relatievermogensrecht wordt geïnspireerd naar voorbeeld van het huwelijksstelsel van de gemeenschap van aanwinsten, zullen wel enkele aanpassingen worden gemaakt. Om bij te dragen aan de neutraliteit van het relatievermogensrecht naar derden toe zullen eigen schulden enkel kunnen verhaald worden op het eigen vermogen van de schuldenaar en niet langer, zelfs niet in een aantal limitatieve gevallen waarvan momenteel sprake is in de artikelen 1410-1412 BW, op het gemeenschappelijk vermogen. Dit zal niet verder *in extenso* worden behandeld, nu ik liever de klemtoon op een andere mogelijkheid leg.

Voor een andere optie kan inspiratie worden gezocht in het Engelse recht, waar in beginsel niet zoiets bestaat als een ‘huwelijksvermogensrecht’. Bijgevolg heeft het huwelijk geen invloed op het vermogen van echtgenoten.⁵⁶⁰ Daar is het de rechter die op basis van richtlijnen die de *Matrimonial Causes Act* (hierna: MCA) voorschrijft het patrimonium tussen de partners zal verdelen en zo aan *property adjustment (section 24)* zal doen.⁵⁶¹ De rechter beschikt zo over een ruime discretionaire beoordelingsvrijheid om aan reallocatie van eigendom te doen op basis van door de wet voorgeschreven *sharing principles*.⁵⁶²

---

⁵⁶⁰ W. PINTENS, “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief”, *TPR* 2005, 361. nr. 52.

⁵⁶¹ *Matrimonial Causes Act 1973* (VK), www.legislation.gov.uk.

⁵⁶² C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 549, nr. 86.

De rechter houdt hierbij onder andere rekening met volgende criteria:

(1) It shall be the duty of the court in deciding whether to exercise its powers under section 23, 24 [F3, 24A [F4, 24B or 24E]] above and, if so, in what manner, to have regard to all the circumstances of the case, first consideration being given to the welfare while a minor of any child of the family who has not attained the age of eighteen.

(2) As regards the exercise of the powers of the court under section 23(1)(a), (b) or (c), 24 [F5 , 24A [F6, 24B or 24E]] above in relation to a party to the marriage, the court shall in particular have regard to the following matters—

(a) the income, earning capacity, property and other financial resources which each of the parties to the marriage has or is likely to have in the foreseeable future, including in the case of earning capacity any increase in that capacity which it would in the opinion of the court be reasonable to expect a party to the marriage to take steps to acquire;

(b) the financial needs, obligations and responsibilities which each of the parties to the marriage has or is likely to have in the foreseeable future;

(c) the standard of living enjoyed by the family before the breakdown of the marriage;

(d) the age of each party to the marriage and the duration of the marriage;

(e) any physical or mental disability of either of the parties to the marriage;

(f) the contributions which each of the parties has made or is likely in the foreseeable future to make to the welfare of the family, including any contribution by looking after the home or caring for the family;

(g) the conduct of each of the parties, if that conduct is such that it would in the opinion of the court be inequitable to disregard it; ”⁵⁶³

Via de techniek van *equitable distribution* zal de rechter tussenkomen op de wijze die hij billijk acht, rekening houdend met bovenstaande criteria.⁵⁶⁴

Als primordiaal criterium wordt het belang van het minderjarig kind naar voren geschoven (S. 25 (1) MCA). Andere criteria zijn het huidige en potentiële inkomen en verdien capaciteit (S. 25 (2) (a) MCA), de toekomstige voorzienbare financiële noden (S. 25 (2) (b) MCA), de levensstandaard die het gezin genoot gedurende het huwelijk (S. 25 (2) (b) MCA) en de duur van de relatie (S. 25 (2) (d) MCA). Het feit dat ook rekening wordt gehouden met de leeftijd van de partijen (S. 25 (2) (d) MCA) en de *in natura* bijdrage tot het welzijn van het gezin zijn een typische uiting van wat in de rechtseconomie ‘relatiespecifieke investeringen’ worden genoemd.⁵⁶⁵ Ten slotte kan ook nog het gedrag van de partijen (S. 25 (2) (g) MCA) en de eventuele mentale of fysieke onbekwaamheid (S. 25 (2) (e) MCA) in rekening worden gebracht.

⁵⁶³ Section (hierna: S.) 25 (1) en (2), (a)-(g) MCA.

⁵⁶⁴ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 549, nr. 86.

⁵⁶⁵ J. DE MOT en B. DEPOORTER, *Cursus rechtseconomie 2014-2015*, Gent, Docunet, 2015, 40-41.

SCHRAMA introduceert enkele factoren waarvan zij meent dat er rekening moet worden gehouden om te bepalen of reallocatie gerechtvaardigd is.⁵⁶⁶ Het gaat om de grootte, de duur, de bestemming en de aard van de investering, de mate van het geleden nadeel, de wederzijdse verwachtingen en het verschil in *gemeinschaftsbedingte* prestaties. De MCA daarentegen heeft als uitgangspunt *equitable distribution* waarbij de richtlijnen niet gaan over de vraag of er moet worden verdeeld maar wel over hóe er moet worden verdeeld.

De Engelse regeling kan mijns inziens ook naar ons recht worden getransponeerd. De familierechtbank doet dan uitspraak op basis van criteria die ingeschreven staan in het Burgerlijk Wetboek. Het is daarbij mogelijk dat een goed waarop slechts één persoon eigendomsaanspraken kan laten gelden niettemin wordt toebedeeld aan de andere duurzame ex-partner, in zoverre de rechter met inachtneming van de wettelijke criteria dit nodig acht. Dit lijkt op het eerste gezicht een grote (rechts)cultuurshock, doordat het eigendomsrecht en bij uitbreiding het zakenrecht niet langer triomfeert.

Niettemin heeft zo'n regeling ook heel wat voordelen. Het vereist geen nauwgezette administratie of boekhouding zoals bij een verrekenstelsel. Er hoeft ook niet langer te worden gediscussieerd over het eigen of gemeenschappelijk karakter van een goed. Evenmin moeten vermogensverschuivingen in kaart worden gebracht of vergoedingsrekeningen worden opgemaakt. Ook de hele bewijsproblematiek blijft nu buiten beschouwing ongeacht tot wiens eigendom een goed behoort, er wordt gestreefd naar een billijke verdeling.

Onder de vermogensopbouw moet het netto-actief worden beschouwd, dus de activa verminderen met de passiva. De regels met betrekking tot *property adjustment* zoals juist uiteengezet gelden eveneens voor de schulden. De rechter zal opnieuw aan de hand van criteria niet enkel de activa, maar ook de passiva verdelen. Als leidraad kan gekeken worden naar de omvang van de schuld, naar het doel waarvoor deze werd aangegaan, wie de schuld heeft aangegaan...

Concreet zou dit voor het relatievermogensrecht het volgende kunnen betekenen: een primair stelsel waaraan alle duurzame partners verplicht en automatisch onderworpen zijn en een secundair stelsel waarbij de partners een samenlevingsovereenkomst kunnen opmaken. Bij gebrek hieraan zal de familierechtbank op basis van wettelijke criteria aan 'patrimoniumverdeling' doen. Indien wel een overeenkomst wordt gesloten, belet dit niet dat de rechter kan tussenkomen, maar in dit geval zal de overeenkomst als primair criterium gelden en zal de rechter hiervan slechts kunnen afwijken indien hij een ernstig onevenwicht vaststelt.

Wat met het bestuur van het vermogen tijdens de duurtijd van de duurzame relatie?

Er geldt een vermoeden van onverdeeldheid tussen de duurzame partners. Het gaat om een vermoeden dat in de wet zal worden ingeschreven en dat zowel geldt op roerende als onroerende goederen. Het gaat om een weerlegbaar wettelijk vermoeden in zoverre één van de duurzame partners exclusief zijn eigendomsrecht kan hardmaken.

Voor de goederen waarvan de duurzame partner bij uitsluiting eigenaar is voert hij het bestuur alleen, dit weliswaar met uitzondering van de gezinswoning. Voor de goederen in

---

⁵⁶⁶ W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 498.

onverdeeldheid kunnen de duurzame partners zich beroepen op de regels inzake de mede-eigendom (art. 577-2 BW).

Wat bij overlijden, komt de familierechtbank dan ook tussen?

Wanneer gekozen wordt voor rechterlijke patrimoniumverdeling, komt dit in feite neer op een stelsel van scheiding van goederen, maar met een rechterlijke correctie ingegeven door billijkheid. Indien in dit geval dan aan de duurzame relatie een einde komt door overlijden, zal het opgebouwde vermogen op gelijkaardige wijze worden vereffend en verdeeld zoals in het geval dat nu geldt voor echtgenoten gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen.

Indien partijen een overeenkomst sluiten, dan moet de samenlevingsovereenkomst eerst uitwerking krijgen alvorens het erfrecht verder kan spelen. Ook hier geldt dat in principe de overeenkomst moet worden gehonoreerd, tenzij het gaat om een ernstig onevenwicht, dan zal de rechter dit moeten bijsturen. Hierbij denk ik aan 9 §, laatste lid *Sambolag*, dat voorziet dat een clause, die gelet op de totstandkoming van de overeenkomst, de inhoud en andere omstandigheden in acht genomen, onredelijk is, kan worden gewijzigd of genegeerd tijdens de verdeling.

Samengevat zal eerst de vereffening-verdeling van het vermogen tussen de duurzame partners plaatsvinden alvorens het erfrecht van de langstlevende duurzame partner zal worden toegepast.

In deze optiek is er zelfs geen nood aan een wettelijk stelsel, want wanneer geen overeenkomst gesloten wordt, blijft eenieder (al dan niet onverdeelde) eigenaar van zijn goederen en zal de rechter tot patrimoniumverdeling overgaan. Zelfs wanneer er wel een overeenkomst is gesloten, zal de familierechtbank in uitzonderlijke gevallen kunnen corrigeren.

Of dit mechanisme in de praktijk ook ingang zal vinden is twijfelachtig, mede doordat deze benadering niet aansluit bij onze rechtscultuur, maar typisch is voor het rechtsdenken van de *common law*.

Omdat dit voorstel wellicht op veel weerstand zal botsen, voorzie ik wel in alternatieven, met name zoals hierboven kort aangehaald een wettelijk stelsel voor duurzame partners naar analogie van artikelen 1398-1450 BW, maar dan op enkele punten *geüpdatet* zoals de verhaalsrechten van schuldeisers. Eveneens kunnen ook soortgelijke bepalingen worden opgenomen met betrekking tot overeenkomsten die het wettelijk stelsel kunnen wijzigen (≈artikelen 1451-1465 BW). Al deze opgesomde bepalingen moeten weliswaar wel worden aangepast aan de duurzame tweerelatie in plaats van het huwelijk. ‘Aanwinstvoordelen’ zouden dan de plaats kunnen innemen van de huwelijksvoordelen.⁵⁶⁷

---

⁵⁶⁷ H. CASMAN, “Op zoek naar de draad van Ariadne in de doolhof van huwelijksvoordelen – of zouden het aanwinstvoordelen moeten zijn?” in R. BARBAIX en F. SWENNEN (eds), *Over Erven: Liber Amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, 83-98.

3° *Stelsel van zuivere scheiding van goederen*

264. Met de introductie van het relatievermogensrecht is het ook het uitgelezen moment om ook andere gevestigde waarden in vraag te stellen. Is een zuivere scheiding van goederen, ook wel de ‘koude uitsluiting’ genoemd, nog wenselijk?⁵⁶⁸

De gerechtelijke scheiding van goederen gelijklopend met de regeling *ex. articulen* 1470-1474 BW kan blijven bestaan. Van het invoeren van een nieuw relatievermogensrecht kan worden geprofiteerd om bepaalde zaken te herdenken, waaronder een scheiding van goederen onder een gewijzigde vorm.

Zo kan gedacht worden aan een scheiding van goederen verplicht gecombineerd met een verrekenbeding of met rechterlijke controle van *property adjustment*. Alle duurzame partners moeten bij verbreking van de relatie een dwingend participatierecht in de relatie-aanwinsten hebben.⁵⁶⁹ Het verrekenbeding en verrekenstelsel werd in type 1 reeds uitgelegd. Wanneer dit in type 2 wordt gebruikt, is het verschil dat niet langer gradaties worden voorzien voor wettelijk samenwonenden of gehuwden, nu in dit type deze instituten verdwijnen.

3) *Erfrecht langstlevende duurzame partner*

265. Hiervoor kan verwezen worden naar hetgeen uiteengezet is bij het inhoudelijk model type 1 RVR. Kort samengevat moet aan de langstlevende duurzame partner een reservatair en wettelijk erfrecht worden toegekend. Omdat het type 1 een gematigdere koers vaart dan dit type 2, werd daar gekozen om te werken met een driejarig criterium. Aangezien in dit type 2 de uniformiteit van het relatievermogensrecht centraal staat, wordt ook hier het eenjarige criterium doorgetrokken en dus niet het driejarig criterium. Daarnaast voorzag type 1 voor gehuwden en voor wettelijk samenwonenden een bijzonder regime dat hier geschrapt wordt.

Alle duurzame partners die minstens één jaar ononderbroken samenwonen en een gemeenschappelijke huishouding voeren, verkrijgen aldus een *sui-generiserfrecht*.

De inhoud van dit wettelijk reservatair erfrecht moet gelijkaardig vorm krijgen zoals de artikelen 745*bis* -745*septies* BW en artikelen 915, tweede lid en 915*bis* BW.

C. Wat met andere gevolgen gekoppeld aan het instituut van het huwelijk en de wettelijke samenwoning?

266. De introductie van het relatievermogensrecht is te onderscheiden van een introductie van een relatierecht.⁵⁷⁰ Het relatievermogensrecht regelt de vermogensrechtelijke betrekkingen tussen de personen. Het relatievermogensrecht gaat niet ver genoeg om de instituten van het huwelijk en de wettelijke samenwoning te kunnen afschaffen doordat deze concepten ook op tal van andere vlakken rechtsgevolgen resulteren.

---

⁵⁶⁸ A.-L. VERBEKE, “Ongelijkheid in huwelijks- en samenlevingscontracten”, *Tijdschrift conflicthantering* 2009, 22.

⁵⁶⁹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 553, nr. 96.

⁵⁷⁰ B. HUBEAU, *Ongehuwd samenwonen: relatiewerkelijkheid en de integratie van het ongehuwd samenwonen in rechtssystemen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 265-266, 467; W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 549-572; W. SCHRAMA, “Een redelijk en billijk relatierecht [Niet gehuwde partners in België en Nederland]”, *TPR* 2010, 1703-1747.

Een voorbeeld is de vaderschapsregel, *casu quo* het vermoeden van meemoederschap, specifiek verbonden aan het huwelijk (artikelen 315 en 325/2 BW). Andere voorbeelden zijn de schenking- en beschikkingsregels tussen echtgenoten die moeten geschrapt of aangepast worden (artikelen 1081-1100 BW).

Bovendien heeft dit type 2 relatievermogensrecht geen betrekking op vermogensrechtelijke gevolgen in andere takken van het recht. Denk maar aan de mogelijkheid tot bevrijding van schulden, die samenhangt met de hoedanigheid van echtgenoot of wettelijk samenwonende partner.⁵⁷¹

Wanneer ik dus zeg dat in het RVR type 2 de bestaande instituten verdwijnen, bedoel ik dat deze instituten in dit type *in se* geen betekenis meer hebben op de vermogensrechtelijke onderwerpen zoals hierboven beschreven. Dit neemt weliswaar niet weg dat zij wel nog impact kunnen hebben op andere rechtsdomeinen.

Om echt tot een volledige secularisatie te komen moet het criterium van de duurzame tweerelatie in alle takken van het recht en voor zowel persoons- als vermogensrechtelijke gevolgen worden doorgetrokken.

Afdeling 4/ Excursus “Relatie(vermogens)recht *in globo*”: het gebruik van de duurzame tweerelatie als criterium in alle takken van het recht

267. Wat als nu de stoute schoenen worden aangetrokken en een oproep wordt gelanceerd om het criterium van de duurzame tweerelatie te gebruiken in alle rechtsdomeinen? Wat als er geen rekening meer moet gehouden worden met instituten van het huwelijk, de echtscheiding, de wettelijke samenwoning of de feitelijke samenwoning en er slechts één universeel criterium is?

268. In hoofdstuk 4 van deel 1 werd duidelijk dat heel wat ongelijke behandelingen over alle takken van het recht werden aangekaart.

SCHRAMA merkt hierbij op dat er een onderscheid te maken is tussen bepalingen die enerzijds hun basis vinden in het huwelijk als *species* van het *genus* samenlevingsrelaties (de praktische normen) en anderzijds bepalingen waarvan het rechtsgevolg van de bepaling verbonden is aan het huwelijk als instituut (statusnormen).⁵⁷² Zo is het socialezekerheidsrecht een praktische norm die gevolgen resulteert door een nauwe persoonlijke betrekking of nauwe financiële verbondenheid. Het huwelijksvermogensrecht is volgens SCHRAMA een typische statusnorm, daar het zijn grondslag vindt in de bijzondere economische eenheid van de echtgenoten. De statusnormen kunnen niet aangevochten worden door het gelijkheidsbeginsel, noch door het gebruikmaken van het analogie-argument, het loutere feit dat de niet-huwelijkse relatie geen instituut als het huwelijk is, zal een voldoende grond zijn om de verschillende

---

⁵⁷¹ Artikel 70 Wet 31 januari 2009 betreffende de continuïteit van de ondernemingen, *BS* 9 februari 2009, 8.436.

⁵⁷² W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 122, nr. 34; Deze theorie wordt verder in dit boek onderzocht in: C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 515-538, nrs. 39-58.

behandeling te rechtvaardigen. Deze stelling contrasteert met de slaktheorie⁵⁷³ van DE BOER⁵⁷⁴ die stelt dat *het instituut van het huwelijk slechts de juridische vormgeving is van complexe betrekkingen tussen twee personen. De vorm van het huwelijk is niet de relatie zelf, de relatie is het eigenlijke en is veel meer omvattend dan de juridische vorm. In die zin kan men de relatie de inhoud noemen.* De inhoud van de relatie moet als aanknopingspunt gelden (de slak) veeleer dan de juridische vormgeving (het slakkenhuisje). Deze benadering ligt ook ten grondslag aan mijn oproep van een type 2 RVR: in plaats van te vertrekken vanuit de vorm is het beter om te vertrekken vanuit de inhoud. Aan de ongelijke behandeling met betrekking tot dergelijke statusnormen wordt dan door het inhoudelijk model type 2 RVR een einde gemaakt. Wat de praktische normen betreft lenen zij zich *a fortiori* tot een eenvormige benadering.

Met betrekking tot een arrest van het Grondwettelijk Hof over de forfaitaire aftrek van verplaatsingskosten wijst SENA EVE erop dat *men moeilijk een klein onderdeel van een globale regeling, in casu de wetgeving inzake de personenbelasting, uit het geheel kan lichten om te onderzoeken of de verschillende behandeling van gehuwden enerzijds en van ongehuwd samenlevenden anderzijds discriminatoir is, maar dat men bij een dergelijke beoordeling oog moet hebben voor het geheel van de verschillende behandeling, m.a.w. de globale context van de specifieke wettelijke bepaling.*⁵⁷⁵ Dit arrest betrof de verschillende behandeling tussen gehuwden en feitelijk samenwonenden waarbij de gehuwde het voordeel van de forfaitaire aftrek van verplaatsingskosten kon genieten bij gebruik van een voertuig dat eigendom is van de echtgenoot, terwijl een feitelijk samenwonende geen aftrek genoot in dezelfde omstandigheden.⁵⁷⁶ Het verschil in behandeling werd door het Arbitragehof als pertinent beschouwd gezien de doelstelling van de wetgever, namelijk belastingfraude vermijden, waarbij bij echtgenoten dit makkelijker te controleren valt doordat zij de kosten maar eenmaal inbrengen gezien hun gezamenlijke aangifte.⁵⁷⁷

Uit de bemerking van SENA EVE kan afgeleid worden dat, als men het relatievermogensrecht op de meest grondige wijze wil invoeren, men inderdaad ‘de globale context’ moet aanpakken. Nu wordt te vaak vanuit deelgebieden gewerkt en is er een gebrek aan een overkoepelende visie. SCHRAMA spreekt van een ‘hinkende rechtsverhouding’, nu een bepaald feit in het ene rechtsgebied bepaalde gevolgen heeft die niet overeenstemmen met de regeling van diezelfde feiten in een ander rechtsgebied.⁵⁷⁸

---

⁵⁷³ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 520, nr. 43.

⁵⁷⁴ J. DE BOER, *Mr. C Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht I, Deel I, Personen- en Familierecht*, Deventer, Kluwer, 2002, § 107.

⁵⁷⁵ P. SENA EVE, “De rechtspraak van het Arbitragehof aangaande de ongelijke behandeling van de diverse samenlevingsvormen” in J. BAEL, H. BOCKEN, S. DEVOS, C. ENGELS, P. VANDENBERGHE en A. WYLLEMAN (eds.) *Liber amicorum Christian De Wulf*, Brugge, die Keure, 2003, 195, nr. 34.

⁵⁷⁶ Arbitragehof 4 december 2001, nr. 155/2001.

⁵⁷⁷ *Ibid.*, overw. B.7.

⁵⁷⁸ W. SCHRAMA, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 546.

Er werd reeds geopteerd om het fiscaal recht ‘neutraal’ te maken⁵⁷⁹, desalniettemin stuitte ook dit op kritiek aangezien werd geargumenteed dat dit een nieuw onderscheid in het leven zou roepen tussen alleenstaanden enerzijds, en gehuwden, wettelijk en feitelijk samenwonenden anderzijds.⁵⁸⁰

269. Er zijn nochtans vandaag de dag reeds tal van voorbeelden in allerlei uiteenlopende rechtsdomeinen waarbij *de facto* gelijkstellingen worden voorzien.

Enkele voorbeelden zijn:⁵⁸¹

- uitoefening patiëntenrechten⁵⁸²: Artikel 14, § 3 Wet 22 augustus 2002 stelt dat *wanneer er geen bewindvoerder bevoegd is om de patiënt krachtens § 2 te vertegenwoordigen, de rechten bij deze wet bepaald dan worden uitgeoefend door de samenwonende echtgenoot, de wettelijk samenwonende partner of de feitelijk samenwonende partner.*
- lijkbezorging⁵⁸³: Artikel 6, derde lid Decreet 16 januari 2004 voorziet dat *de overlevende waarmee de overledene een feitelijk gezin vormde* een bijplaatsing in concessie kan vragen. Artikel 24, § 1, vierde lid Decreet 16 januari 2004, bepaalt dat *zowel de echtgenoot of van diegene met wie de overledene een feitelijk gezin vormde kunnen meebeslissen over de asbestemming.*⁵⁸⁴
- vergoeding van fysieke schade ingevolge ongeval of overlijden in het kader van zijn taak als lid van de politie- en hulpdiensten⁵⁸⁵: Artikel 42, § 5, 2°bis Wet 1 augustus 1985 beschouwd als rechthebbende van het slachtoffer *de persoon met wie het slachtoffer sinds een jaar samenwoonde. Wordt geacht aan die voorwaarde te voldoen de niet-verwante persoon die op het tijdstip van het overlijden op een permanente en affectieve wijze sedert ten minste een jaar met het slachtoffer samenwoonde. Deze samenwoning wordt bewezen door de inschrijving in het bevolkingsregister of het vreemdelingenregister.*

---

⁵⁷⁹ De wet 10 augustus 2001 ‘houdende de hervorming van de personenbelasting’ (*supra* vn. 334) streeft naar fiscale neutraliteit ten opzichte van diverse samenlevingsvormen.

⁵⁸⁰ Arbitragehof 14 mei 2003, nr. 63/2003: het Hof oordeelde dat de doelstelling van neutraliteit ten aanzien van samenlevingsvormen op het vlak van de inkomstenbelasting een keuze is van de wetgever en verwerp bijgevolg het vernietigingsberoep.

⁵⁸¹ Voor een overzicht van de wetgeving waar de feitelijke samenwoning al in rekening werd gebracht: P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 604-605, nr. 2028.

⁵⁸² Wet 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, *BS* 26 september 2002, 43.719 (hierna: Wet 22 augustus 2002) (zoals gewijzigd door de wet 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, *BS* 14 juli 2013, 38.132.).

⁵⁸³ Decreet VI. Gewest 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, *BS* 10 februari 2004, 7.666 (hierna: Decreet 16 januari 2004).

⁵⁸⁴ Merk op dat enkel echtgenoten een gedeelte van de as kunnen meekrijgen (artikel 24, § 2 Decreet 16 januari 2004).

⁵⁸⁵ Wet 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, *BS* 6 augustus 1985, 11.305 (hierna: Wet 1 augustus 1985) (zoals gewijzigd door de wet 12 januari 2006 tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, teneinde het voor de feitelijk samenwonenden mogelijk te maken te worden erkend als rechthebbende van een lid van de politie- en hulpdiensten dat overleden is als gevolg van een ongeval in het kader van zijn taak, *BS* 18 juli 2006, 35.631.).

- adoptie: art. 343, § 1, b) BW voorziet een definitie van ‘samenwonenden’, namelijk *twee personen [...] die een verklaring van wettelijke samenwoning hebben afgelegd of twee personen [...] die op een permanente en affectieve wijze samenwonen sedert ten minste drie jaar op het tijdstip van de indiening van het verzoek om adoptie, voor zover zij niet door een band van bloedverwantschap [...] zijn verbonden die leidt tot een huwelijksverbod waarvoor de Koning geen ontheffing kan verlenen.*

VERSTRAETE ziet een tendens om in de wetgeving rechtsgevolgen te kleven waardoor ook aan de samenlevingsvorm van de feitelijke samenwoning *een embryonaal juridisch kader* geboden wordt.⁵⁸⁶ Als in de praktijk een bepaalde regel zodanig op overkoepelende wijze wordt geformuleerd met de bedoeling om alle samenlevingsvormen met een bepaalde duurzaamheid te omvatten, kan zowel *a priori* één uniform criterium worden gehanteerd. Het familierecht kan hierbij een kapstokfunctie vervullen waarbij het kan volstaan om eenvoudigweg te verwijzen naar de desbetreffende bepaling van het Burgerlijk Wetboek en het daarin gedefinieerde criterium.⁵⁸⁷ Het familierecht kan zo doorwerken in andere rechtstakken en *vice versa*.⁵⁸⁸

270. Een belangrijke vraag die bij dit alles speelt, is hoe men een interne duurzame tweerelatie moet veruiterlijken naar de buitenwereld toe. Het ontwikkelde criterium van een duurzame tweerelatie voorziet immers in beginsel niet in een formele registratie, waardoor het voor derden onmogelijk is om te weten wanneer zij met duurzame partners te maken hebben. Wel geldt een weerlegbaar vermoeden van ononderbroken samenwonen en het voeren van een gemeenschappelijke huishouding bij inschrijving in het bevolkingsregister.

Als conclusie geldt dat, wanneer er geen sprake is van dergelijke inschrijving, de bewijslast bij de duurzame partners ligt om hun duurzame tweerelatie alsnog aan te tonen, willen zij zich op een bepaalde regeling kunnen beroepen.

Echter hoeft het kenbaarheidsvraagstuk geen onoverkomelijk probleem te zijn. Elf staten van de Verenigde Staten van Amerika kennen bijvoorbeeld een *common law – marriage*.⁵⁸⁹ Dit instituut houdt in dat de rechter personen als echtgenoten zal beschouwen op grond van een gezamenlijk leven dat voor iedereen zichtbaar is en een wederzijdse intentie om echtgenoten te zijn, zelfs al hebben de betrokken personen hun relatie op geen enkele manier geformaliseerd.⁵⁹⁰ In bepaalde deelstaten van Canada is een gelijkaardige figuur terug te vinden onder de noemer van *domestic partnership*.⁵⁹¹

⁵⁸⁶ K. VERSTRAETE, “Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 568, nr. 5.

⁵⁸⁷ S. EGGERMONT, *Twee relaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 633, nr. 922.

⁵⁸⁸ *Ibid.*, 634-35, nr. 924.

⁵⁸⁹ G. LIND, *Common law marriage : a legal institution for cohabitation*, New York, Oxford University Press, 2008, 9-10.

⁵⁹⁰ *Ibid.*, 4-6.

⁵⁹¹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 533, nr. 54.

271. Een relatievermogensrecht *in globo* zal paradoxaal genoeg enerzijds voor velen als verre toekomstmuziek worden beschouwd, terwijl het anderzijds reeds alomtegenwoordig in onze wetgeving terug te vinden is, maar op een zeer verspreide en fractionele wijze.

Afdeling 5/ Synthese en reflectie

272. In tegenstelling tot het formeel model van hoofdstuk 1 zorgt het inhoudelijk model van dit tweede hoofdstuk wel voor ingrijpende wijzigingen.

Om op inhoudelijk vlak verder te kunnen functioneren zonder vast te hangen aan de klassieke indeling moest een nieuw concept worden gecreëerd, dit van de duurzame tweerelatie. In een eerste stap werd aan de hand van afbakeningscriteria aan dit aanknopingspunt verdere invulling gegeven. In een volgende stap werden hieraan inhoudelijke regels gekoppeld. De draagwijdte van deze inhoudelijke regels verschilt naargelang het type.

273. In type 1 RVR wordt getracht een minimale terugvalbasis te bieden aan alle duurzame tweerelaties bij het eindigen van de relatie. Dit omvat zowel het einde door verbreking van de relatie (tijdens het leven) als het einde van de relatie door overlijden. Dit type voorziet in bepaalde gevallen nog in enkele specifieke regels voor gehuwden en wettelijk samenwonenden, waardoor van een complete gelijkstelling in dit type nog geen sprake is. Wel wordt een eerste stap gezet in de richting van een eenvormige benadering, doordat alle duurzame tweerelaties genieten van een minimale bescherming met betrekking tot het einde van hun relatie. Dit type 1, waar met gradaties wordt gewerkt tracht, een evenwicht te zoeken tussen enerzijds de bestaande instituten en anderzijds een nieuw beschermingsregime voor personen die niet tot een instituut toetreden maar wel duurzame partners zijn.

Positief aan dit regime is dat de situatie voor samenwonenden verbetert zonder op inhoudelijk vlak afbreuk te doen aan de positie van het huwelijk en de wettelijke samenwoning. Een minimumstandaard wordt gecreëerd.

Als kritiek kan worden geuit dat het maar om een disparate regeling gaat, nu deze minimumstandaard enkel het einde van de relatie betreft. Daarnaast houdt dit gradueel type nog steeds de klassieke indeling van het huwelijk, de wettelijke en de feitelijke samenwoning in stand.

274. Het inhoudelijke type 2 RVR probeert aan deze kritieken tegemoet te komen door enerzijds een omvattende regeling die de hele duurzame relatie kadert in te voeren en anderzijds de bestaande instituten te vervangen door één aanknopingspunt: ‘de duurzame tweerelatie’.

Een pluspunt is dat de regeling dus zowel betrekking heeft op bepalingen tijdens het samenleven (bescherming van de gezinswoning, bijdrageplicht in de gezinslasten, bestuur van het vermogen...) als op het einde van de relatie (onderhoudsuitkering, erfrecht langstlevende duurzame partner...).

Negatief is dat bij dit nieuw relatievermogensrecht vaak louter de huwelijkse regels, al dan niet onder een iets aangepaste vorm, worden toegepast op de duurzame relaties. Niettemin is getracht om ook andere voorstellen aan bod te laten komen. Daarnaast hoeft ook niet per se *tabula rasa* worden gemaakt met deze regels wanneer zij inhoudelijk sterke mechanismen

bevatten. Het is juist zo dat bepaalde huwelijkse regels zeer goede bepalingen zijn, maar dat voordien het niet mogelijk was als niet-gehuwde om hier toegang tot te krijgen.

275. In dit hoofdstuk heb ik gekozen om de nadruk te leggen op twee inhoudelijke types. Weliswaar is het geen zwart-wit verhaal, er bestaat niet iets als één zaligmakend type van relatievermogensrecht, maar er zijn veel types met vele schakeringen denkbaar. De uitstap naar een relatievermogensrecht *in globo* was daar één voorbeeld van.

276. Ten slotte besef ik dat deze creaties geenszins feilloos zijn, maar mijn voornaamste doel is om een eerste aanzet te geven tot nadenken en concreet invullen van een inhoudelijk model van het relatievermogensrecht.

Ik zou de suggesties omschrijven als ruwe diamanten, die meerdere facetten behelzen maar waarvan sommige snijvlakken nog troebel zijn en die met het nodige polijsten schitterende producten kunnen opleveren.

BESLUIT

277. Het samenleven van twee personen kan verschillende juridische vormen aannemen.

In een eerste stap van dit onderzoek werden de verschillende vermogensrechtelijke regimes tegenover elkaar uiteengezet. Gehuwden genieten van de meest uitgebreide bescherming, voor wettelijk samenwonenden geldt een beperktere regelgeving en feitelijk samenwonenden moeten zich behelpen met het gemeen recht.

In het reflectiegedeelte van elk van de hoofdstukken kwam telkens de vraag terug waarom sterke vermogensrechtelijke bepalingen reserveren voor een beperkte groep van personen die toetreden tot een bepaald instituut in plaats van bescherming open te stellen voor alle duurzame relaties.

In een tweede stap werd nagegaan of de uiteenlopende rechtsgevolgen die voortvloeien uit de verschillende samenlevingsvormen geen schendingen van het gelijkheidsbeginsel impliceren. Het EHRM stelt zich hierbij terughoudender op dan het Grondwettelijk Hof. De argumenten die beide hoven inroepen ter verantwoording van hun beslissingen zijn wetenschappelijk weerlegbaar en overkomelijk. Vooral het keuze-argument wordt door sociologisch onderzoek onherroepelijk weerlegd.

In een volgende stap werd dan ook gekeken naar hoe de verschillen kunnen worden overbrugd. Alternatieven moeten tegemoetkomen aan de bestaande pijnpunten van rechtsonzekerheid en gebrek aan consistentie. Het Québecse model is geen volwaardige oplossing doordat ook in dit model feitelijk samenwonenden in de kou blijven staan. Een uniek vermogensstelsel dat alle categorieën omvat is een betere optie.

278. Uit de slaktheorie bleek dat de klemtoon op de inhoud van de relatie moet liggen en niet op de vorm. Niettemin is een slak zonder huis een naaktslak en naaktslakken kennen geen juridische bescherming. Daarom werd in het tweede deel ingegaan op de vormgeving van het relatievermogensrecht met enerzijds een formeel en anderzijds een inhoudelijk model.

Het formeel model stelt niet veel voor en is eerder een veredeling van de bestaande situatie. Het kan eventueel wel fungeren als een tussenstap om naast een conceptuele wijziging ook een mentaliteitswijziging tot stand te brengen.

Het inhoudelijk model daarentegen zorgt voor meer fundamentele wijzigingen. Vooraleer ten gronde op het model kon worden ingegaan moest het afbakeningsvraagstuk worden doorlopen. Hierbij werd aangesloten bij het bestaand criterium van de VCF. De notie duurzame relatie gold als aanknopingspunt voor verdere juridische regelgeving en had als doel om te zorgen voor een neutralere aanpak. Twee types van een potentieel inhoudelijk relatievermogensrecht werden uitgewerkt.

Het eerste type beoogde om aan alle affectieve tweerelaties die een bepaalde mate van duurzaamheid vertonen een minimale juridische bescherming te bieden bij het eindigen van de relatie. In dit type werd rekening gehouden met een graduele bescherming waarin de bestaande instituten konden worden ingepast om zo een (typisch Belgisch) compromis te bekomen tussen conservatieven en progressieven. Enkele *topics* die in dit type aanbod kwamen, waren de invoering van een verrekenstelsel, een uniforme onderhoudsuitkering, een recht van bewoning van de gezinswoning en een *sui-generiser*frecht. Ten slotte werd ook op

de Zweedse regeling ingegaan. Helaas zoals zo vaak vormt een typisch Belgisch compromis geen bevredigend resultaat.

Het type 2 RVR geniet dan ook mijn voorkeur. Hierin werd geopteerd voor een omvattend vermogensrecht dat op uniforme wijze de vermogensrechtelijke aspecten beheerst van alle duurzame tweerelaties. De klassieke indeling van het huwelijk, de wettelijke en de feitelijke samenwoning worden van tafel geveegd. Wel valt dit type uiteen in een primair en secundair stelsel. Het primair stelsel omvat onder meer de bescherming van de gezinswoning, een bijdrageplicht in de gezinslasten en een onderhoudsuitkering. Wat het secundair stelsel betreft wordt expliciet aandacht besteed aan de figuur van ‘patrimoniumverdeling’ zoals dit in het Engelse recht geldt en hoe dit in het Belgisch familiaal vermogensrecht kan worden geïmplementeerd.

Het onderzoek sloot af met een oproep tot een relatie(vermogens)recht *in globo*, meer bepaald een neutrale benadering van samenlevingsrelaties over de grenzen van het familiaal vermogensrecht heen in andere rechtstakken zoals fiscaal, publiek, sociaal en strafrecht. Het aanpakken van het globale kader draagt het meest bij aan consistentie en rechtszekerheid.

279. De tijd is rijp voor het herdenken van het huwelijks- en samenwoningsvermogensrecht. Zoals het Federaal Regeerakkoord van 2014 voorschrijft, moet de regering hiervan dringend werk maken.

“De regering zal werk maken van de modernisering van het familierecht, rekening houdend met maatschappelijke ontwikkelingen en de nieuwe samenlevingsvormen.

Het huwelijksvermogensrecht en erfrecht zullen worden hervormd, rekening houdend met de maatschappelijke ontwikkelingen en nieuwe samenlevingsvormen.[...]

Er komt een duidelijk kader inzake de patrimoniale rechten en plichten van wettelijk en feitelijk samenwonenden”.⁵⁹²

Deze masterproef vormt een eerste aanzet tot actie en biedt tegenwicht aan conservatieve krachten. De aangereikte alternatieven bieden een oplossing voor de huidige ontoereikende regeling. In een samenleving waarbij vandaag meer personen in ongehuwd dan in gehuwd verband samenleven is de wenselijkheid van en de noodzaak aan een uniform relatievermogensrecht dat bescherming biedt aan alle duurzame relaties, prangender dan ooit. De klemtoon ligt op neutraliteit. De bestaande structuren, indelingen en instituten moeten worden verlaten en plaatsmaken voor een nieuwe, frisse benadering. Het relatievermogensrecht moet een antwoord bieden op de praktische noden van de hedendaagse maatschappij en daarbij niet langer uitgaan van formaliteiten maar wel van feiten én inhoud.

Neutralité, uniformité, solidarité.

---

⁵⁹² Federaal Regeerakkoord dd. 9-10 oktober 2014, 125, overw. 6.3.1.

http://www.premier.be/sites/default/files/articles/accord_de_gouvernement_-_regeerakkoord.pdf

BIBLIOGRAFIE

Wetgeving – wetgevende documenten

1. Nationaal

- Amendement nr. 1 (S. VERHERSTRAETEN) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-2514/2.
- Amendement nr. 21 (W. MULS en A. STORMS) op het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 51-2514/3.
- Decreet VI. Gewest 1 december 2000 houdende gelijkschakeling van de successierechten tussen samenwonenden en getrouwen, *BS* 11 januari 2001, 702.
- Decreet VI. Gewest 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, *BS* 10 februari 2004, 7.666.
- Decreet W. Gewest 14 november 2001 betreffende de successierechten tussen wettelijk samenwonenden, *BS* 29 november 2001, 41.078.
- Decreet W. Gewest 10 december 2009 houdende fiscale billijkheid en milieuefficiëntie voor het wagenpark en de passiefhuizen, *BS* 23 december 2009, 80.537.
- KB 16 juli 1992 betreffende het verkrijgen van informatie uit de bevolkingsregisters en uit het vreemdelingenregister, *BS* 15 augustus 1992, 18.041.
- KB 16 juli 1992 tot vaststelling van de informatie die wordt opgenomen in het bevolkingsregister en in het vreemdelingenregister, *BS* 15 augustus 1992, 18.038.
- KB 30 december 1999 tot wijziging van het KB van 16 juli 1992 tot vaststelling van de informatie die opgenomen wordt in de bevolkingsregisters en in het vreemdelingenregister, *BS* 31 december 1999, 50.542.
- KB 5 september 1996 tot wijziging van het KB van 12 juni 1996 tot wijziging van het KB van 16 juli 1992 tot vaststelling van de informatie die opgenomen wordt in de bevolkingsregisters en in het vreemdelingenregister en het KB van 16 juli 1992 betreffende het verkrijgen van informatie uit de bevolkingsregisters en uit het vreemdelingenregister, *BS* 3 oktober 1996, 25.484.
- Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek houdende regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende, *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 51-2514/1.
- Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot invoering van de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Senaat 1997-98, nr. 1-916/5.
- Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsvoorstel betreffende het samenlevingscontract, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 49-170/8.

- Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot invoering van de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 49-170/15.
- Verslag namens de commissie voor de Justitie bij het wetsontwerp tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit, *Parl.St.* Senaat 2006-07, nr. 3-2015/3.
- *Vr. en Antw.* Kamer, Vr. nr. 446, 14 oktober 2008 (S. LAHAYE-BATTHEU).
- Wet 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, *BS* 18 september 1976, 11.697.
- Wet 13 januari 1977 houdende goedkeuring van de overeenkomst inzake de vaststelling van een stelsel van registratie van testamenten, opgemaakt te Bazel op 16 mei 1972 en tot invoering van een centraal huwelijksovereenkomstenregister, *BS* 6 mei 1977, 6.164.
- Wet 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, *BS* 6 augustus 1985, 11.305.
- Wet 12 januari 2006 tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, teneinde het voor de feitelijk samenwonenden mogelijk te maken te worden erkend als rechthebbende van een lid van de politie- en hulpdiensten dat overleden is als gevolg van een ongeval in het kader van zijn taak, *BS* 18 juli 2006, 35.631.
- Wet 20 februari 1991 met betrekking tot huishuur, *BS* 22 februari 1991, 3.468.
- Wet 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning, *BS* 12 januari 1999, 786.
- Wet 10 augustus 2001 houdende hervorming van de personenbelasting, *BS* 20 september 2001, 2.728.
- Wet 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, *BS* 26 september 2002, 43.719.
- Wet 14 januari 2003 houdende diversie bepalingen inzake werklastvermindering binnen justitie, *BS* 1 maart 2003, 12.945.
- Wet 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 16 mei 2003, 26.956.
- Wet 28 maart 2007 tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit, *BS* 8 mei 2007, 24.928.
- Wet 31 januari 2009 betreffende de continuïteit van de ondernemingen, *BS* 9 februari 2009, 8.436.
- Wet 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, *BS* 14 juli 2013, 38.132.

- Wet 2 juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de wet van 31 december 1851 met betrekking tot de consulaten en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen, *BS* 23 september 2013, 67.119.
- Wet 5 mei 2014 tot wijziging van het rustpensioen en het overlevingspensioen en tot invoering van de overgangsuitkering in de pensioenregeling voor werknemers en houdende geleidelijke opheffing van de verschillen in behandeling die berusten op het onderscheid tussen werklieden en bedienden inzake aanvullende pensioenen, *BS* 9 mei 2014, 38.027.
- Wetsvoorstel (T. GIET e.a.) houdende diverse maatregelen tot gelijkstelling van de wettelijke samenwoning met het huwelijk, *Parl.St.* Kamer 1999-2000, nr. 50-661/1.
- Wetsvoorstel (O. MAINGAIN e.a.) tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de wettelijke samenwoning, *Parl.St.* Kamer BZ 2003, nr. 51-110/1.
- Wetsvoorstel (G. BOURGEOIS) tot regeling van de gerechtelijke procedure van beëindiging van de wettelijke en feitelijke samenwoning, *Parl.St.*, Kamer 2003-04, nr. 51-681/1.
- Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/1.

2. Over de grenzen heen

1) Europeesrechtelijke normen (Raad van Europa)

- Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, aangenomen te Rome op 4 november 1950, in werking getreden op 3 september 1953, *ETS* No. 5

2) Frankrijk

- Loi n° 89-462 (FR) 6 juli 1989 tendant à améliorer les rapports locatifs et portant modification de la loi n° 86-1290 du 23 décembre 1986, *JO* 8 juli 1989, www.legifrance.gouv.fr.
- Loi n° 99-944 (FR) 15 november 1999 relative au pacte civil de solidarité, *JO* 16 november 1999, www.legifrance.gouv.fr.

3) Nederland

- Wet 5 juli 1997 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met opnemingsdaarvan van bepalingen voor het geregistreerd partnerschap (NL), *Stb.* 1997, 324, www.wetten.overheid.nl.

4) Québec

- Loi d'harmonisation n° 1 du droit fédéral avec le droit civil (QC), *L.C.* 2001, c. C-4, www.legisquebec.gouv.qc.

5) Verenigd Koninkrijk

- Matrimonial Causes Act 1973 (VK), www.legislation.gov.uk.
- Family Law (Scotland) Act 2006, www.legislation.gov.uk.

6) Zweden

- Lag om sambors gemensamma hem (ZW) [Wet op de gezamenlijke woning] (1987:232), www.riksdagen.se.
- Sambolag (ZW) [Wet Samenwonenden] (2003:376), www.riksdagen.se.
- Socialförsäkringsbalk (ZW) [Sociaal Wetboek] (2010:110), www.riksdagen.se.

Beleidsdocumenten

- Beleidsverklaring Justitie *dd.* 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-20/18.
- Federaal Regeerakkoord *dd.* 9-10 oktober 2014, http://www.premier.be/sites/default/files/articles/accord_de_gouvernement_-_regeerakkoord.pdf

Rechtspraak

1. Nationaal

- Antwerpen 12 mei 1998, *AJT* 1998-99, 593.
- Antwerpen 7 maart 2000, *AJT* 2000-2001, 834.
- Antwerpen 14 maart 2000, *AJT* 2000-2001, 835, noot WILMS, B.
- Antwerpen 6 maart 2002, *NJW* 2002, 26.
- Antwerpen 14 januari 2003, *TBBR* 2005, 278.
- Antwerpen 22 januari 2003, *TBBR* 2006, 229.
- Antwerpen 22 april 2003, *TBBR* 2005, 69.
- Antwerpen 9 februari 2005, *NJW* 2006, 508, noot VERSCHELDEN, G.
- Antwerpen 15 november 2005, *RW* 2006-07, 610.
- Antwerpen 1 februari 2006, *RW* 2007-08, 1816, noot WERMOES, L.
- Antwerpen 5 december 2006, *NJW* 2007, 414, noot VERSCHELDEN, G.
- Antwerpen 19 november 2008, *NJW* 2009, 637.
- Arbitragehof 23 februari 2000, nr. 23/2000.
- Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 49/2000.

- Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 51/2000.
- Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 53/2000.
- Arbitragehof 21 december 2000, nr. 137/2000.
- Arbitragehof 8 mei 2001, nr. 57/2001.
- Arbitragehof 21 juni 2001, nr. 89/2001.
- Arbitragehof 12 juli 2001, nr. 94/2001.
- Arbitragehof 6 november 2001, nr. 140/2001.
- Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001.
- Arbitragehof 4 december 2001, nr. 155/2001.
- Arbitragehof 23 januari 2002, nr. 24/2002.
- Arbitragehof 26 juni 2002, nr. 107/2002.
- Arbitragehof 11 december 2002, nr. 185/2002.
- Arbitragehof 19 december 2002, nr. 186/2002.
- Arbitragehof 14 mei 2003, nr. 63/2003.
- Arbitragehof 24 maart 2004, nr. 54/2004.
- Arbitragehof 14 september 2006, nr. 140/2006.
- Arbitragehof 7 maart 2007, nr. 36/2007.
- Arrondrb. Tongeren 1 april 1992, *Limb.Rechtsl.* 1993, 59.
- Bergen 6 oktober 1994, *JT* 1995, 300.
- Brussel 4 december 2000, *RW* 2001-02, 61.
- Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 844.
- Brussel 17 januari 2003, *JT* 2004, 482.
- Brussel 15 april 2010, *RTDF* 2011, 218.
- Brussel 30 mei 2011, *RTDF* 2013, 127, noot LAYON, F.
- Brussel 19 april 2012, *RTDF* 2013, 148.
- Cass. 10 juni 1976, *T.Not* 1976, 283.
- Cass. 21 november 1985, *RW* 1986-87, 2872.
- Cass. 1 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 654.
- Cass. 15 februari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 776.
- Cass. 17 november 2003, *RTDF* 2004, 1168.
- Cass. 5 september 2006, *Arr. Cass.* 2006, 1610.
- Cass. 12 september 2008, *Arr. Cass.* 2008, 1929.

- Cass. 19 februari 2010, *RW* 2010-11, 1001.
- Cass. 17 januari 2013, AR C.11.0363.F.
- Cass. 5 december 2013, *T.Not.* 2014, 645.
- Gent 9 april 1990, *RW* 1991-92, 1434.
- Gent 23 maart 1999, *TBBR* 2000, 311.
- Gent 4 juni 2002, *RW* 2003-04, 351.
- Gent 27 mei 2004, *TBBR* 2006, 372.
- Gent 11 oktober 2004, *RNB* 2005, 124.
- Gent 25 november 2004, *NJW* 2005, 805.
- Gent 20 november 2008, *TBBR* 2011, 39, noot BOULY, S.
- Gent 21 april 2009, *P&B* 2010, 179.
- Gent 12 februari 2015, *RABG* 2016, 326.
- GwH 19 september 2007, nr. 116/2007.
- GwH 25 maart 2009, nr. 60/2009.
- GwH 12 november 2009, nr. 181/2009.
- GwH 26 november 2009, nr. 187/2009.
- GwH 27 mei 2010, nr. 64/2010.
- GwH 23 juni 2010, nr. 72/2010.
- GwH 18 november 2010, nr. 129/2010.
- GwH 15 maart 2011, nr. 39/2011.
- GwH 5 mei 2011, nr. 61/2011.
- GwH 20 september 2012, nr. 109/2012.
- GwH 20 december 2012, nr. 163/2012.
- GwH 7 november 2013, nr. 151/2013.
- GwH 22 mei 2014, nr. 83/2014.
- GwH 12 maart 2015, nr. 33/2015.
- GwH 28 mei 2015, nr. 72/2015.
- GwH 25 mei 2016, nr. 75/2016.
- GwH 19 januari 2017, nr. 1/2017.
- GwH 19 januari 2017, nr. 4/2017.
- Luik 8 oktober 2002, *RTDF* 2003, 212.
- Luik 29 april 2003, *RNB* 2004, 249.

- Luik 24 december 2003, *JT* 2004, 406.
- Luik 8 maart 2004, *JT* 2004, 599.
- Luik 6 september 2004, *RNB* 2007, 16.
- Luik 29 september 2004, *JT* 2005, 522.
- Luik 18 januari 2005, *RTDF* 2007, 562-63, noot TAINMONT, F.
- Luik 14 december 2006, *JT* 2007, 603-604.
- Luik 4 juni 2008, *RNB* 2008, 721.
- Rb. Luik 26 juni 1980, *JL* 1981, 86.
- Rb. Hasselt 21 december 1989, *TBBR* 1990, 480.
- Rb. Brussel 10 december 1993, *JT* 1994, 191.
- Rb. Brussel 27 januari 2000, *JLMB* 2000, 1088.
- Rb. Leuven 4 januari 2001, *TBBR* 2001, 245.
- Rb. Brugge 9 april 2001, *RW* 2002-03, 1552.
- Rb. Bergen 23 mei 2001, *JLMB* 2002, 648.
- Rb. Brussel 29 maart 2002, *T.Not.* 2003, 351.
- Rb. Luik 25 november 2002, *RTDF* 2004, 496.
- Rb. Luik 6 oktober 2003, *TBBR* 2005, 329.
- Rb. Veurne 27 mei 2004, *TGR* 2004, 193.
- Rb. Antwerpen 16 juni 2004, *NJW* 2005, 924.
- Rb. Gent 28 juni 2005, *T.Not.* 2005, 464.
- Rb. Oudenaarde 19 september 2005, *RABG* 2006, 774-780.
- Rb. Leuven 17 januari 2006, *RABG* 2007, 741.
- Rb. Leuven 21 februari 2006, *RABG* 2007, 744, noot VERGAUWEN, C.
- Rb. Gent 5 september 2007, *NJW* 2008, 225.
- Rb. Brussel 6 mei 2008, *T.Vred.* 2010, 224.
- Rb. Nijvel 22 april 2009, *RTDF* 2010, 347.
- RvS 5 februari 2010, nr. 200.547.
- Vred. St.-Truiden 22 december 1987, *T.Vred.* 1988, 286.
- Vred. Aalst 11 juni 1991, *RW* 1993-94, 1307.
- Vred. Gent 6 mei 1999, *TGR* 2000, 230.
- Vred. Sint-Jans-Molenbeek 26 september 2000, *AJT* 2001-02, 285.
- Vred. Namen 16 januari 2001, *JLMB* 2001, 269.

- Vred. Charleroi 26 oktober 2001, *JLMB* 2002, 655.
- Vred. Charleroi 3 maart 2003, *JT* 2004, 480.
- Vred. St-Gillis 26 januari 2004, *T. Vred.* 2004, 480, noot DANDOY, N.
- Vred. Zomergem 27 mei 2005, *T.Not.* 2005, 495.
- Vred. Oudenaarde 7 juni 2007, *T.Vred.* 2009, 163.
- Vred. Grâce-Hollogne 19 juni 2007, *JLMB* 2008, 126.
- Vred. Doornik 13 mei 2008, *JLMB* 2009, 498.
- Vred. Halle 23 juli 2008, *RTDF* 2009, 950.
- Vred. Zelzate 7 juli 2009, *T.Vred.* 2012, 27.
- Vred. Brussel 11 augustus 2009, *JT* 2010, 14.
- Vred. Herzele 19 december 2012, *RW* 2012-13, 273.

2. Over de grenzen heen

1) Europees Hof voor de Rechten van de Mens

- EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, Marckx/België.
- EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, Johnston/Ierland.
- EHRM 29 november 1991, nr. 12849/87, Vermeire/België.
- EHRM 26 mei 1994, nr. 16969/90, Keegan/Ierland.
- EHRM 27 oktober 1994, nr. 18535/91, Kroon e.a./Nederland.
- EHRM 22 april 1997, nr. 21830/93, X, Y en Z/Verenigd Koninkrijk.
- EHRM 4 maart 1998, nr. 34615/97, Quintana Zapata/Spanje.
- EHRM 26 januari 1999, nr. 37784/97, Saucedo Gómez/Spanje.
- EHRM 27 april 2000, nr. 45851/99, Shackell/VK.
- EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, Goodwin/VK.
- EHRM 24 juli 2003, nr. 40016/98, Karner/Oostenrijk.
- EHRM 24 juni 2010, nr. 30141/04, Schalck en Kopf/Oostenrijk.
- EHRM (Grote Kamer) 3 april 2012, Van der Heijden/Nederland.
- EHRM 7 november 2013, nrs. 29381/09 en 32684/09, Vallianatos e. a./Griekenland.
- EHRM 21 juli 2015, nrs. 18766/11 en 36030/11, Oliari e.a./Italië.

2) Frankrijk

- Cass. (FR) 5 oktober 2010, *JurisData* nr. 2010-020174, www.lexisnexis.fr.

Rechtsleer

- ALLAERTS, V., “Samenwoningsrecht” in DU MONGH, J. en PINTENS, W. (eds.), *Patrimonium 2006*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 141-172.
- ALLAERTS, V., “Samenwoningsrecht” in DU MONGH, J. en PINTENS, W. (eds.), *Patrimonium 2007*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 67-92.
- ALLAERTS, V., “Samenwoningsrecht” in DECLERCK, C., DU MONGH, J. en PINTENS, W. (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 55-88.
- ALLAERTS, V., DU MONGH, J. en SAMOY, I., “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) - De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 4-43.
- ANTOKOLSKAIA, M., *Harmonisation of Family Law in Europe: a historical perspective: a tale of two millennia*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 565 p.
- ANTOKOLSKAIA, M., “Economic Consequences of Informal Heterosexual Cohabitation from a Comparative Perspective: Respect Parties’ Autonomy or Protection of the Weaker Party?” in DECLERCK, C., HELMES, T., SCHERPE, J.-M, SENAËVE, P. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Confronting the frontiers of family and succession law. Liber amicorum Walter Pintens*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 41-63.
- BAETEMAN, G., “De bescherming van de gezinswoning”, *TPR* 1985, 335-382.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 277 p.
- BARBAIX, R., *Familiaal Vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 422 p.
- BOONE, K., “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2007, 439-466.
- BOONE, K. en VINCK, B., “Wettelijke en feitelijke samenwoning”, *TPR* 2012, 1819-1849.
- BRAT, S. en VAN GYSEL, A.-C., “La rupture du couple: les recours judiciaires et les effets alimentaires” in RENCHON, J.-L. en TAINMONT, F. (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 273-304.
- BUYSENS, F., “Wettelijke samenwoning: het recht is geen zaak van billijkheid”, *T.Fam.* 2009, 65-66.
- CASMAN, H., *Notarieel familierecht*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 654 p.
- CASMAN, H., “Enkele aspecten van vermogensrechtelijke overeenkomsten tussen samenwoners sedert de Wet van 23 november 1998” in VAN EECKHOUTTE, W. (ed.), *Overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2000, 205-268.
- CASMAN, H., “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 182-193.
- CASMAN, H., “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden” in FORDER, C. en

VERBEKE, A.-L. (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 149-179.

- CASMAN, H., “Vereffening-verdeling na beëindiging van de relatie tussen ongehuwd samenwoners” in KFBN (ed.), *Familie op maat*, Mechelen, Kluwer 2005, 345-370.
- CASMAN, H., “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: de beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in MOEYKENS, F. (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 1-31.
- CASMAN, H., “Op zoek naar de draad van Ariadne in de doolhof van huwelijksvoordelen – of zouden het aanwinstvoordelen moeten zijn?” in BARBAIX, R. en SWENNEN, F. (eds), *Over Erven: Liber Amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, 83-98.
- CERULUS, U., “Samenwoningsvermogensrecht” in DECLERCK, C. en PINTENS, W. (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, die Keure, 2015, 433p.
- COPS, G. en SABBE, K., “Niet getrouwd, wel gescheiden. Juridische aspecten van de beëindiging van de samenwoning”, *NFM* 2002, 1-19.
- COVEMAEKER, S. en VAN GERVEN, W., *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 719 p.
- DANDOY, N., “Les effets alimentaires de la vie en couple” in J. HAUSER en J.-L. RENCHON (eds.), *Différenciation ou convergence des statuts juridiques du couple marié et du couple non marié?: Droit belge et français*, Brussel, Bruylant, 2005, 59-92.
- DANDOY, N., “La mesure entre le devoir de secours et les ressources des époux” (noot onder Cass. 25 januari 2007), *RCJB* 2008, 344-366.
- DANDOY, N. en SOSSON, J., “La reconnaissance juridique du couple non marié” in RENCHON, J.-L. en TAINMONT, F. (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 45-72.
- DE BOER, J., *Mr. C Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht I, Personen- en Familierecht*, Deventer, Kluwer, 2002, 991 p.
- DE HOOG, K., “Een sociologische beschouwing over de positie van het huwelijk en andere primaire samenlevingsvormen in een veranderende samenleving” in FORDER C. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 81-103.
- DE KEZEL, E., “De wet tot invoering van de wettelijke samenwoning: Een maat voor niets?”, *AJT* 1999-2000, 129-139.
- DE MOT, J. en DEPOORTER, B., *Cursus rechtseconomie 2014-2015*, Gent, Docunet, 2015, 179 p.
- DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge, III, Les obligations*, Brussel, Bruylant, 1967, 1185 p.

- DE PAGE, P., “La cause immorale et l’union libre” in DE PAGE, P. en VALKENEER, R. (eds.), *L’union libre*, Brussel, Bruylant, 1992, 165-179.
- DE PAGE, P., “La communauté” in DE PAGE, P. en TAYMANS, J.-F. (eds.), *Le couple: autonomies de volontés*, Brussel, Larcier, 2006, 9-16.
- DE PELSMAEKER, T., GOEDERTIER, G. en VANDE LANOTTE, J., *Handboek Belgisch Publiekrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 1471 p.
- DE SCHRIJVER, L., “De wettelijke samenwoning, een verhouding van staat?” (noot onder Gent 27 november 2014 en Cass. 17 januari 2013), *T.Fam.* 2015, 135-143.
- DE WULF, C., “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 359-367.
- DECLERCK, C. en PINTENS, W., “Statistieken over wettelijke samenwoning en opengesteld huwelijk”, *RW* 2003-04, 1556-1559.
- DECLERCK, C., PINTENS, W. en MOSSELMANS, S., *Praktijkboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 559 p.
- DECLERCK, C., “Huwten of samenwonen? Enkele familiaal vermogensrechtelijke aspecten” in CASTELEIN, C., VERBEKE, A.-L. en WEYTS, L. (eds.), *Notariële Actualiteit 2009-2010*, Brussel, Larcier, 2010, 61-91.
- DECLERCK, C., DU MONGH, J., PINTENS, W. en VANWINCKELEN, K., *Familiaal vermogensrecht*, Mortsel, Intersentia, 2010, 1345 p.
- DECLERCK, C., “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht”, *T.Fam.* 2015, 106-107.
- DECLERCK, C., PINTENS, W. en VANWINCKELEN, K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 466 p.
- DEKKERS, R. en WYLLEMAN, A., *Handboek Burgerlijk Recht, Deel I: Personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 420 p.
- DEMARET, M. en LELEU, Y.-H., “Le couple non marié” in Y.-H. LELEU (ed.), *Le droit patrimonial du couple*, Bruxelles, Larcier, 2005, 103-128.
- EGGERMONT, S., “De afwikkeling van de samenwoningsrelatie” in SENAËVE, P., SWENNEN, F. en VERSCHULDEN, G. (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie: voorlopige maatregelen, echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting, wettelijke en feitelijke samenwoning*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2012, 353 p.
- EGGERMONT, S., *Tweerelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 655 p.
- ERAUW, J. en VERHELLEN, J., “Het conflictenrecht van de wettelijke samenwoning. Internationale aspecten van een niet-huwelijkse samenwoningsvorm”, *EJ* 1999, 150-161.
- FORDER, C., “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 331-365.

- FORDER, C., en VERBEKE, A.-L., “Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen” in FORDER, C. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 489-649.
- FRANSSEN, C., VAN HOUTTE, J. en WAMBEKE, W.-V., “De sociale betekenis van de erfrechtelijke reserve” in KFBN (ed.), *De erfrechtelijke reserve in vraag gesteld, Deel II*, Brussel, Bruylant, 1997, 39-128.
- GERLO, J., *Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2003, 359 p.
- GOOSSENS, E., “Samenwoningsvermogensrecht” in DECLERCK, C. en PINTENS, W. (eds.), *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 37-56.
- GRÉGOIRE, M. en ROUSSEAU, L., “Contrats et actes pouvant assurer la protection du survivant” in RENCHON, J.-L. en TAINMONT, F. (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 197-237.
- HEYVAERT, A., “Bezit geeft verscheidende titels”, *TPR* 1983, 169-196.
- HEYVAERT, A., “Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk”, *TPR* 1985, 21-88.
- HEYVAERT, A., *Het statuut van samenwoners: de samenwoning van volwassenen*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 87p.
- HUBEAU, B., *Ongehuwd samenwonen: relatiewerkelijkheid en de integratie van het ongehuwd samenwonen in rechtssystemen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 562 p.
- JEANMART, N., *Les effets civils de la vie commune en dehors du mariage*, Brussel, Larcier, 1986, 352 p.
- LAMBRECHTS, J. en MARISSENS, A., “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, 4-36.
- LEFEBVRE, B., “Les visages de la conjugalité au Québec et les disparités juridiques: l'exemple de l'encadrement juridique de la résidence familiale”, *Rev.dr.ULB* 2008, 9-28.
- LELEU, Y.-H., “De vermogensrechtelijke gevolgen van de wettelijke samenwoning. Commentaar bij de virtuele wet van 23 november 1998”, *NFM* 1999, 123-134.
- LELEU, Y.-H., *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2005, 711 p.
- LELEU, Y.-H., *Droit patrimonial des couples*, Brussel, Larcier, 2015, 582 p.
- LIBERT, C., “Homologatie van de wijziging van het huwelijksvermogensstelsel en I.P.R.” (noot onder Rb. Antwerpen 24 september 1987), *T.Not.* 1988, 117-123.
- LIND, G., *Common law marriage : a legal institution for cohabitation*, New York, Oxford University Press, 2008, 1221 p.

- LODEWIJCKX, E., MORTELMANS, D. en PASTEELS, I., “Gezinstransities in de levensloop van mannen en vrouwen” in CORIJN M. en VAN PEER C. (eds.), *Gezinstransities in Vlaanderen*, Brussel, Vlaamse overheid, 2013, 37-72.
- LYSSSENS-DANNEBOOM, V. en MORTELMANS, D., “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie*, Brussel, Larcier, 2013, 75-106.
- LYSSSENS-DANNEBOOM, V., *Social significance and legal protection of private relationships*, onuitg. doctoraatsthesis Sociale Wetenschappen UA, 2014, 194 p.
- MALAURIE, P. , “Mariage et concubinage en droit français contemporain” in Archives de philosophie du droit, n° 20, *Réformes du droit de la famille*, Sirey, Paris, 1975, 17-28.
- MEESTERS, B., “Samenwoningsvermogensrecht” in DECLERCK, C., DU MONGH, J. en PINTENS, W., (eds.), *Patrimonium 2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 33-51.
- MILES, J., “Unmarried cohabitation in a European Perspective” in SCHERPE, J.-M. (ed.), *European Family Law Volume III: Family Law in a European Perspective Family*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2016, 82-115.
- MOSSELMANS, S., “Bestaat een persoonlijk recht op onderhoudsuitkering aan de zijde van gewezen samenwonenden?” (noot onder Vred. Roeselare 29 juni 1999), *T.Vred.* 2000, 249-253.
- MOSSELMANS, S., “De wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning en het gelijkheidsbeginsel”, *RW* 2000-01, 1041-1048.
- NIJBOER, N., “Contractuele regelingen tussen echtgenoten en samenwoners. Deel 2. Samenwoners. Tontine- en aanwasbedingen”, *TEP* 2008, 287-325.
- PIGNOLET, D., “Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners?” in DECLERCK, C., DU MONGH, J. en PINTENS, W., (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251-271.
- PINEAU, J. en PRATTE, M., *La famille*, Montréal, Éditions Thémis, 2006, 1057 p.
- PINTENS, W., “Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning” in PINTENS, W. (ed.), *Familiaal Vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 5-26.
- PINTENS, W., VAN DER MEERSCH, B. en VANWINCKELEN, K., *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2002, 997 p.
- PINTENS, W., “Het Belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief”, *TPR* 2005, 317-364.
- PINTENS, W., “Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd”, *RW* 2011-12, 49-54.
- PIRE, D., “Concubinage, cohabitation, Cour d’arbitrage, cacophonie” (noot onder Arbitragehof 23 januari 2002), *JLMB* 2002, 623-625.

- PLINGERS, S., “Samenlevingscontracten” in VERBEKE, A.-L. (ed.), *Handboek Estate Planning Algemeen: Vermogensplanning met effect bij leven: huwelijk en samenwoning*, Brussel, Larcier, 2011, 121-126.
- REMON, C., “Le concubinage (chronique de jurisprudence de 1976 à 1981)”, *RNB* 1982, 494-532.
- RUYSSSEVELDT, J., *Samenwonenden en onroerend goed*, Mechelen, Kluwer, 2007, 124p.
- SCHRAMA, W., *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, Deventer, Kluwer, 2004, 691 p.
- SCHRAMA, W., “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in FORDER, C. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 105-147.
- SCHRAMA, W., “Een redelijk en billijk relatierecht [Niet gehuwde partners in België en Nederland]”, *TPR* 2010, 1703-1747.
- SENA EVE, P., “De rechtspraak van het Arbitragehof aangaande de ongelijke behandeling van de diverse samenlevingsvormen” in BAEL, J., BOCKEN, H., DEVOS, S., ENGELS, C., VANDENBERGHE, P. en WYLLEMAN, A. (eds.), *Liber amicorum Christian De Wulf*, Brugge, die Keure, 2003, 558 p.
- SENA EVE, P., “De wettelijke samenwoning, een vooral Vlaamse, heteroseksuele en tijdelijke aangelegenheid”, *EJ* 2004, 87-88.
- SENA EVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, II, Leuven, Acco, 2006, 242 p.
- SENA EVE, P., “Van concubinaat naar wettelijke samenwoning en verder” in ALEN, A., DIRIX, E., PINTENS, W. en SENA EVE, P. (eds.), *Vigilantibus ius scriptum: Feestbundel voor Hugo Vandenberghe*, Brugge, die Keure, 2007, 275-288.
- SENA EVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2008, 688 p.
- SENA EVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 671 p.
- SWENNEN, F., *Het huwelijk afschaffen?*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 38 p.
- SWENNEN, F., “Alimentatie tussen partners” in FORDER, C. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 2005, 285-315.
- SWENNEN, F., “De materieel bevoegde rechtbank inzake geschillen bij beëindiging van een feitelijke samenwoning” (noot onder Arrondrb. Gent 15 december 2003), *RW* 2004-05, 1472-1473.

- SWENNEN, F., “De wettelijke samenwoning en de staat van de personen” (noot onder Cass. 17 januari 2013), *RW* 2013-14, 905-906.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht: identiteit en verwantschap vanuit juridisch perspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 581 p.
- TAINMONT, F., “Les charges du ménage” in RENCHON, J.-L. en TAINMONT, F. (eds.), *Le couple non marié à la lumière de la cohabitation légale*, Louvain-la-Neuve, Bruylant, 2000, 127-153.
- TORFS, N., “Feitelijke en wettelijke samenwoning” in CASMAN, H. en VAN LOOCK, M. (eds.), *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, losbl., 5-45.
- TORFS, N., “Ontstaat tussen ongehuwd samenwonende partners die samenwerken een commerciële maatschap? (noot onder Kh. Dendermonde van 9 februari 2012), *TRV* 2012,640-643.
- VAN BAEVEGHEM, B., “Lening en morele onmogelijkheid in het B.W.” (noot onder Rb. Leuven 22 oktober 2003), *RABG* 2004, 744-748.
- VAN BOXSTAEL, J.-L., “Vie commune et conflit de lois” (noot onder Brussel 15 juni 2006), *JT* 2007, 600-601.
- VAN GYSEL, A.-C., *Précis de droit de la famille*, Brussel, Bruylant, 2004, 732 p.
- VAN LEUVEN, N., “Ook duurzaam feitelijk samenwonenden verwerven het recht van “samen”-bewoning” (noot onder Arbitragehof 24 maart 2004), *EJ* 2005, 3-5.
- VANDENBERGHE, H., *De juridische betekenis van het concubinaat*, Gent, Story-Scientia, 1970, 268 p.
- VERBEKE, A.-L., “Naar een billijk relatievermogensrecht”, *TPR* 2001, 373-402.
- VERBEKE, A.-L., “Weg met huwelijk en echtscheiding”, *TPR* 2004, 969-982.
- VERBEKE, A.-L., “Ongelijkheid in huwelijks- en samenlevingscontracten”, *Tijdschrift conflicthantering* 2009, 21-30.
- VERBEKE, A.-L., “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, 3-13.
- VERSCHULDEN, G., *Handboek Belgisch Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 970 p.
- VERSTRAETE, K., “Beëindiging buitenhuwelijkse samenleving. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 566-585.
- VINCK, B., “Overzicht van rechtspraak (2000-2012) – De wettelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2012, 196-206.
- WUYTS, T., “Wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 242-257.
- WYLLEMAN, A., “De ontwikkeling van het patrimoniaal familierecht in het Belgisch Burgerlijk Wetboek” in HEIRBAUT, D. en MARTYN, G. (eds.), *Napoleons nalatenschap: tweehonderd jaar Burgerlijk Wetboek in België*, Mechelen, Kluwer, 2005, 221-233.

- WYLLEMAN, A., “Familiaal vermogensrecht” in BAEL, J., DE WULF, C., VERSCHULDEN, G. en WYLLEMAN, A., *Rechtskroniek voor het notariaat 10*, Brugge, die Keure, 2007, 88, nr. 37.

Elektrische bronnen

- FOD economie, Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, statbel.fgov.be.
- STUDIEDIENST VAN DE VLAAMSE REGERING (SVR), M. CORIJN, “Tien jaar wettelijke samenwoning in België”, SVR-Webartikel 2012/2, D/2012/3241/032, www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/tien-jaar-wettelijke-samenwoning-in-belgië.